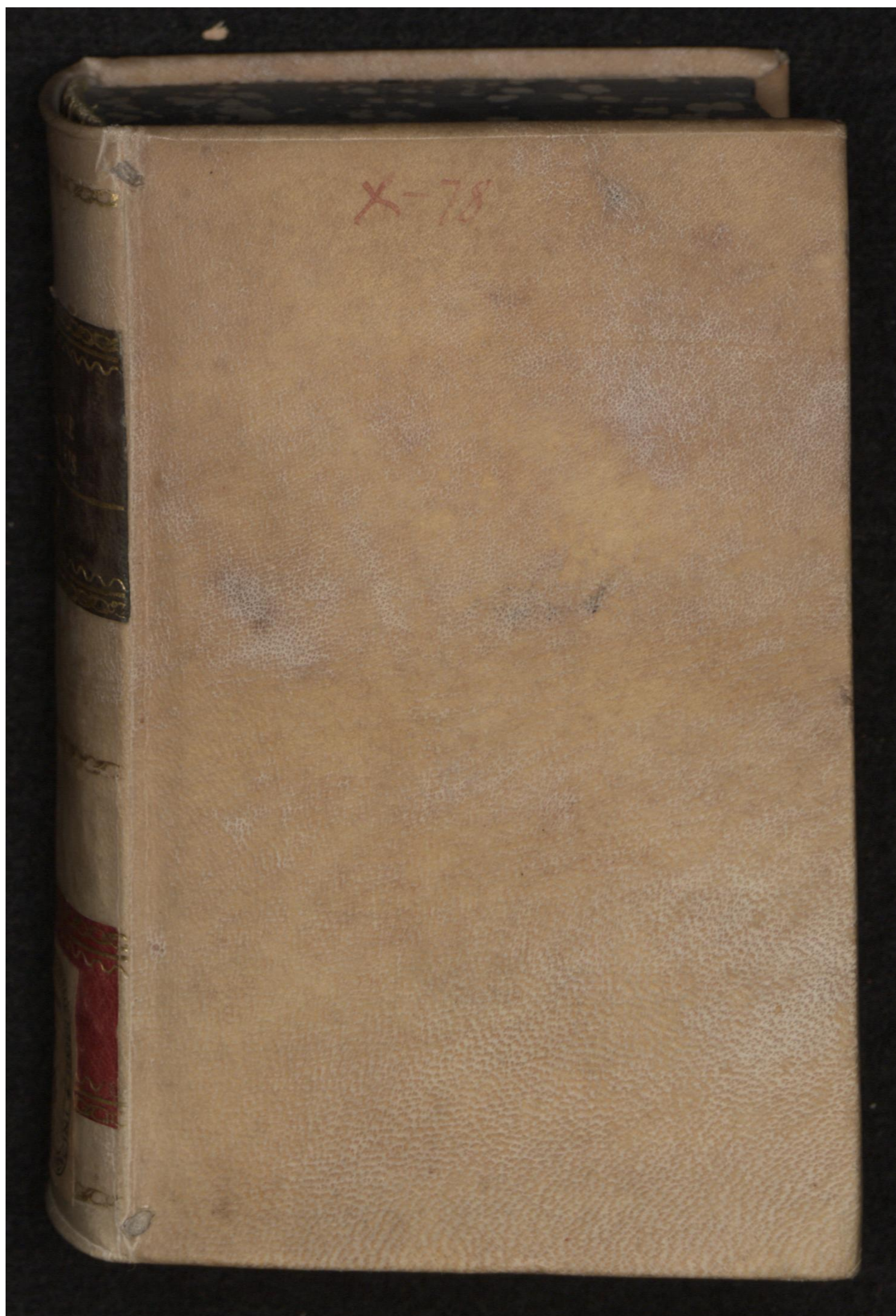
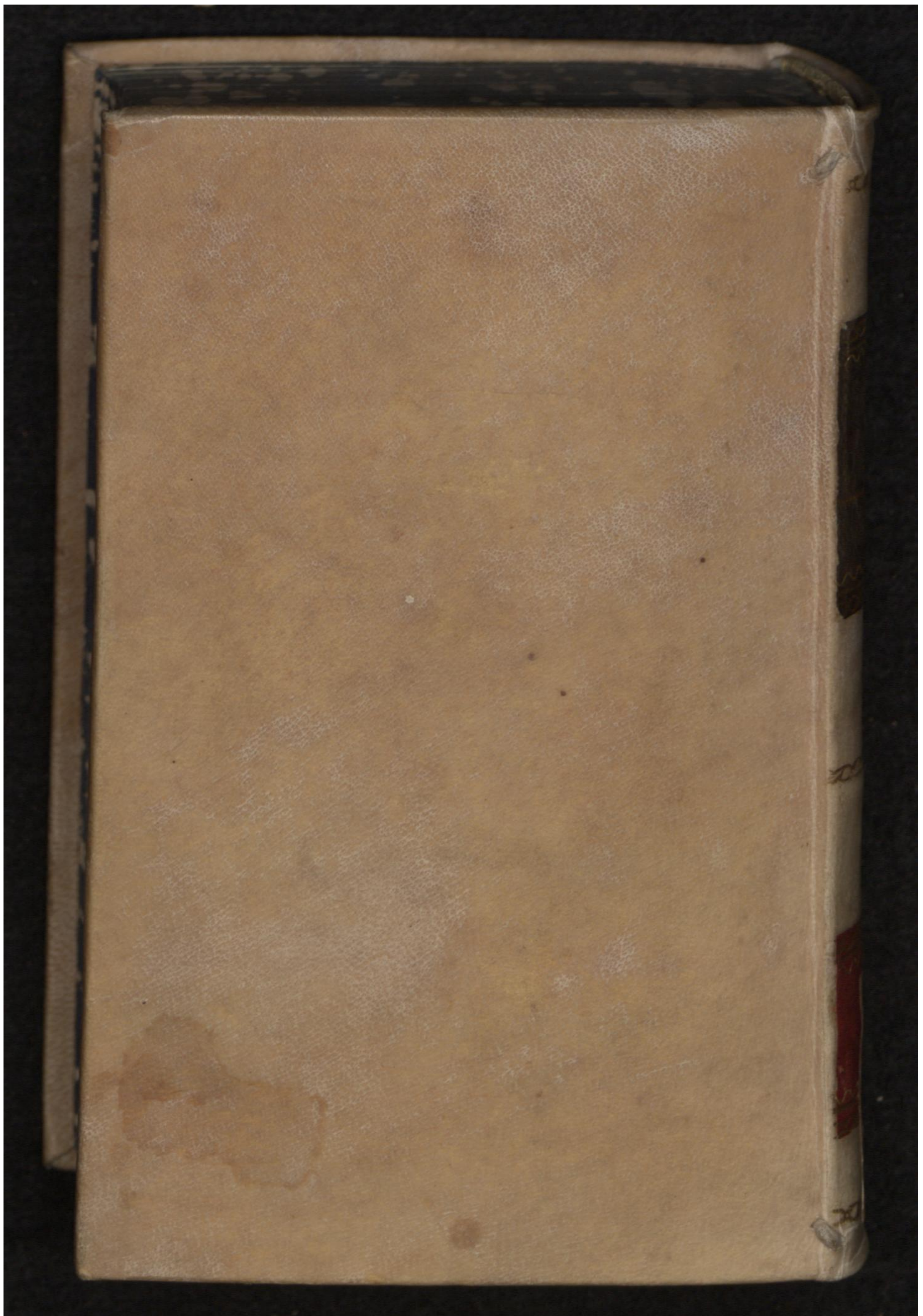
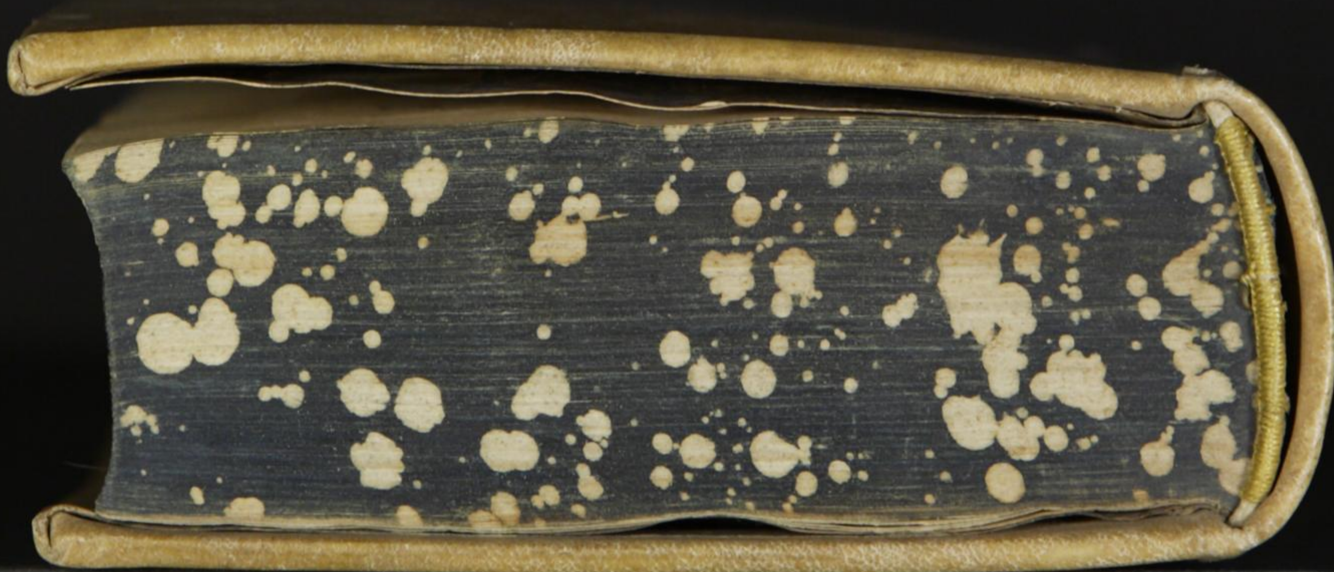
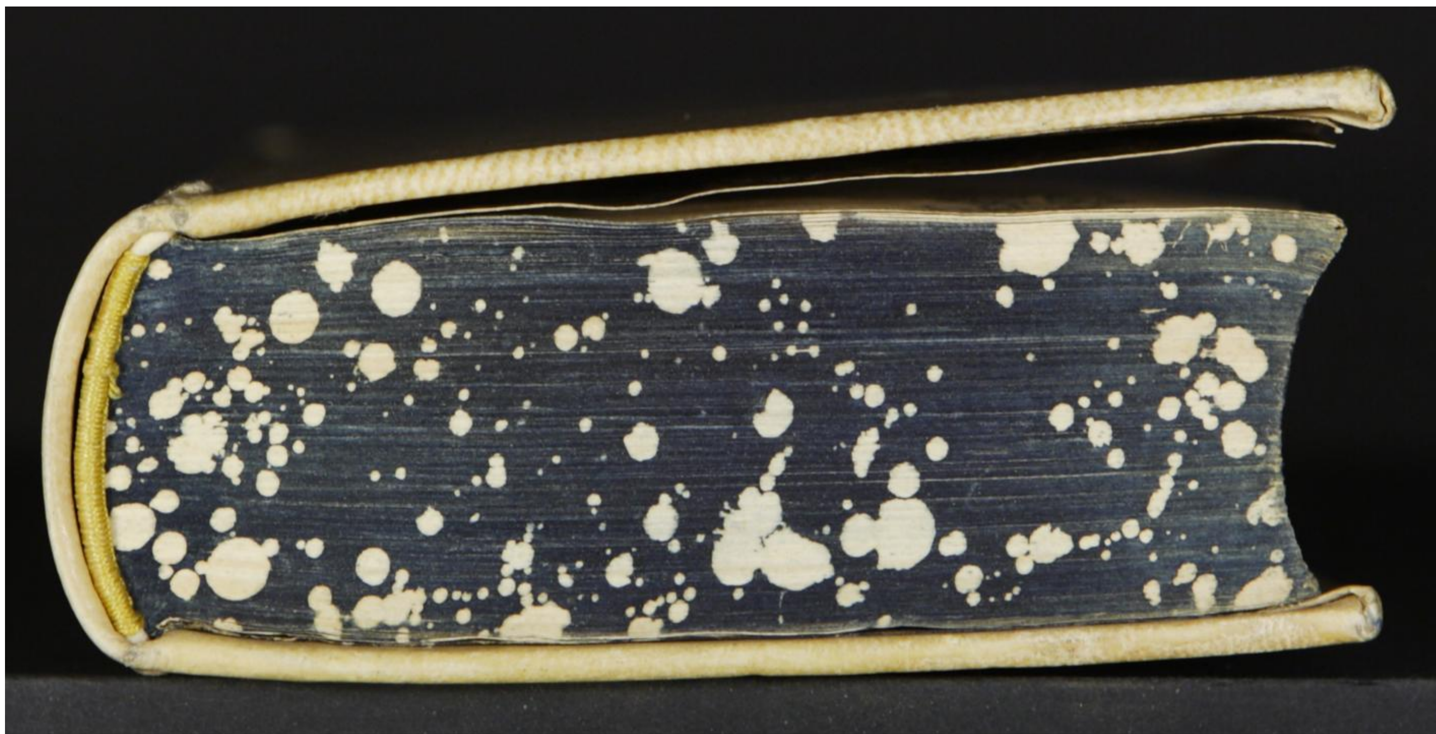

X-78


PLINII
HISTORIAE
NATVRALIS
1
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
I
3
1










BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
I
3
1
RACCOLTA NENCINI


OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Ioannis Nencini
1874



Ald. 1/3

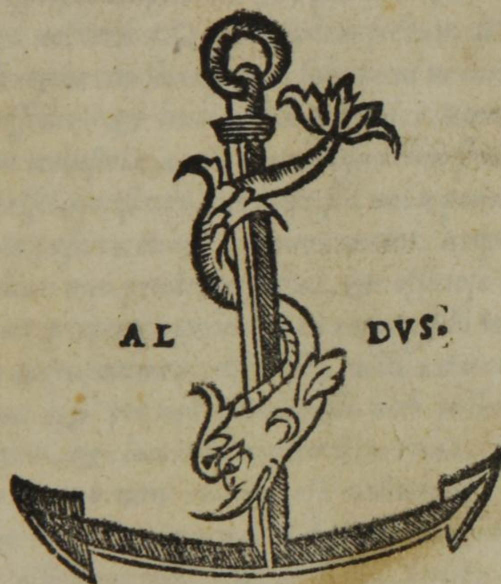
Edition rare et précieuse.
V. Renouard, Annales des Alde
Tome 1.er p. 206 & 208.

C.

N

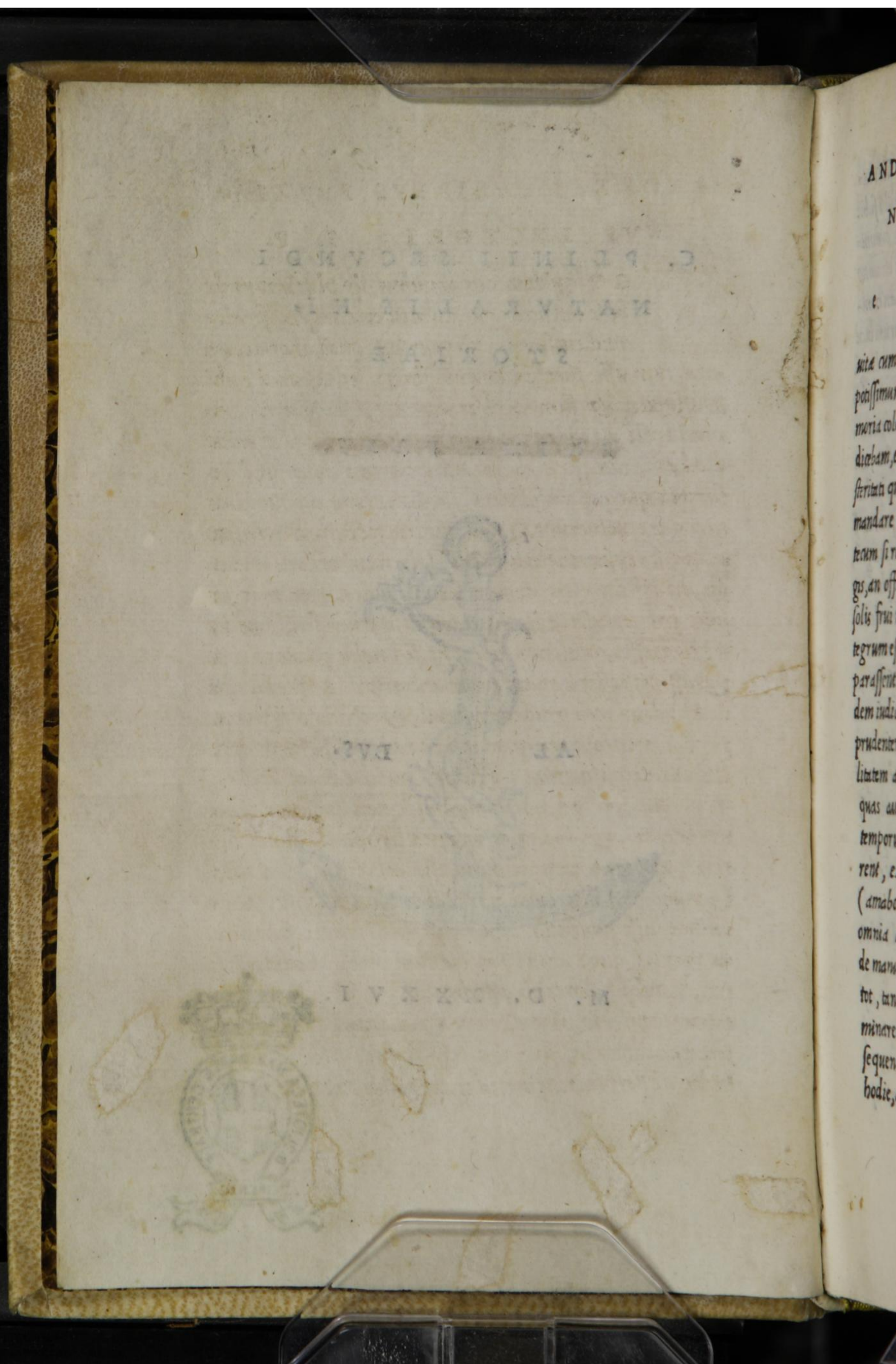
C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

PRIMA PARS.



M. D. XXXVI.





ANDREAS RABIRIVS BRIXIANVS LECTORI S. P.

eGO quidem nos omnibus ijs plurimum debere confiteor, qui, dum uixere, ingeniose aliquid eiusmodi excogitarunt, quod mortalium uitæ cum usui, tum adiumento foret: sed tamen ij mihi potissimum & summa obseruantia, & sempiterna memoria colendi uidentur: qui non solum in eo, quod initio dicebam, enixissime elaborarunt, uerum etiam, quò posteritati quoque consulerent, id literarum monumentis mandare uoluerunt. Quod quidem factum diligentius tecum si reputes: nescias planè, solertiamne eorum magis, an officium, & humanitatem laudes. Etenim hi, cũ solis frui industriæ, ac uigiliarum suarum fructibus integrum esset, quasi non sibi ipsis, sed nobis potius ea comparassent: posteris etiam communicarunt. Atque illi quidem iudicio meo prudenter simul, & officiose egerunt. prudenter, propterea quòd ipsi ea ratione sibi immortalitatem acquisiuerunt: officiose, quòd earum rerum, quas aut ipsi per nos comminisci non possemus, aut temporum, & locorum interuallis minus notæ forent, expertes non omnino esse uoluerunt. Sed quid (amabo te) illis tantopere elaborandum fuisset, ut ea omnia assequerentur, quæ post se, scripta diuinitus de manu (quod aiunt) in manum nobis tradidere: si tot, tantiq; labores exacti breuissimæ uitæ spatio terminarentur? Quis nostrum, & illorum, qui nos consequentur, tot clarissimos, doctissimosq; uiros, quorum hodie, ac perpetuo memoria celebrabitur, uel nomine ipso

nosset: si aut à se ingeniose reperta, aut ab alijs sibi tra=
dita posteris inuidissent? Verum hæc scribẽti mihi subit
interim animo dolor incredibilis, nec mediocris commi=
seratio, eorum quidem primum causa, deinde etiam no
stra, dum cogito (nescio iniuria ne temporum, an homi-
num potius negligentia) tot illustrium scriptorum lucu
brationes intercidisse. Nam, ut alios taceam, quos longũ
esset in præsentia commemorare, quis non grauiter do=
leat, cum recordetur, ex tot uoluminibus rerum memo-
rabilium, quæ à Plinio conscripta fuisse constat, uix
Naturalis historiæ libros ad nos peruenisse? Atque hæc
ipsa tamen iactura moderatius fortasse ferri poterat: si
illud saltem, quicquid extat hodie reliquiarum, integrũ,
incorruptumq; haberemus. Sed cum eas ipsas plurimis
locis mendosissimas uideam: non possum mehercule ho-
minis de literarum studijs optime meriti casum non ini=
quo animo ferre: neque non contra, eorum consilium, et
uoluntatem magnopere commendare, qui præclaram
in eum nauarunt, et quotidie nauant operam: ut à tam
fœdis labibus candori pristino restituant. Quorum qui
dem nomina nihil est, cur in præsentia tibi commemorẽ,
propterea quòd ipsi sunt ita per se celebres: ut neq; meæ
uocis testimonio, neque ulla prædicatione egeant. Verũta
men, ut eorum factum libenter laudo, ita ne hos quidẽ
sua gloria fraudandos censeo, qui in excudendis libris
summam adhibent diligentiam. Quo quidem in genere
quantum Aldinæ industriæ tribuendum sit laudis, etsi
te id iampridem minime fugit: illustrius tamen (opinor)
ex hoc ipso Plinij uolumine nunc primum illius typis
accuratissime excuso perspicere poteris. De quo planè ope

re illud tibi uere polliceri, uel potius affirmare poſſum: eſſe (quod aliorum certe uenia dictum uelim) unum omnium, quæ uſquam antehac ædita ſunt, opinione mea caſtigatiſſimum. Quantum uero huiuſce frequens lectio profutura ſit ſtudioſis: malo tuum, & eruditiſſimi cuiuſque uiri ſit in ea re iudicium. Ego quidem ita ſentio, qui ſe humanioribus literarum ſtudijs ſine Plinij multa cognitione, & ſcientia doctum eſſe poſſe arbitratur: eum ſanè plurimum iudicio, atque opinione falli. Quid enim eſt, quod in hoc ipſo uolumine deſideres, ſiue tu cæli (ut hinc primum ordiar) & ſiderum rationem requiras, ſiue urbium ſitus, hominum mores, & animalium ingenia malis cognoſcere: iam uero ſi agriculturæ ſcientiam, ſi arborum, atque herbarum uarietatem: ſi medicinæ præcepta, ſi gemmarum, aut metallorum genera: ſi, qui in pictura, & cælandi arte excelluere, quæras: denique, ut ſemel abſoluam, ſi uniuerſam ipſius Naturæ maieſtatem contemplere? Neque uero hæc ideo dico, quò ſuam alijs gloriam præreptam uelim, quicunq; aliqua ex parte de his ipſis rebus præcepta tradidere: ſed quia puto de hoc toto ſimul genere, diligẽtius illo homine ſcripſiſſe neminem. Itaque hunc unũ tibi ex omnibus, præſertim nunc primum ſuæ propemodum integritati reſtitutum trado, cui ſedulo te dare operam, & quamfamiliariſſimũ habere uelim. Bene uale, et me quoq; ama.

C. PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO S.

PERGRATVM est mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, ut habere omnes uelis, quæras'q; qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoque studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri unus. Hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio cura'q; composuit. De uita Q. Pomponij Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniæ uiginti, quibus omnia, quæ cũ Germanis gessimus, bella collegit. Inchoauit cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime uictor ibi perijt. Commendabat memoriam suam, orabat'q;, ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres, in sex uolumina propter amplitudinem diuisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit. Dubij sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis, cum omne studiorum genus paulò liberius & erectius, periculosum seruitus fecisset. À fine Aufidij Bassi XXXI. Naturæ historiarum XXXVII. opus diffusum, eruditum, nec minus uarium quàm ipsa natura. Miraris, quòd tot uolumina, multa'q; in ijs tam scrupulosa, homo occupatus absoluerit? Magis miraberis, si scieris illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno VI & L. medium tempus distentum impeditum'q;, qua officijs maximis, qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibi

le studium, summa uigilantia. Lucubrare à Vulcanali bus incipiebat, non auspicandi causa, sed studēdi statim à nocte multa: hyeme uero ab hora septima, uel cum tar= dissime, octaua, sæpe sexta. Erat sanè somni paratissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis, & de- serentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorē: nam ille quoq; noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reuersus domum, quod reliquum temporis, studijs reddebat. Post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem ueterum more sumebat, æstate, si quid ocij, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat excerpebatq;. Nihil enim unquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam solebat, nullum esse librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodesset. Post solem plerunque frigida lauabatur. Deinde gustabat, dormiebatq; minimū. Mox quasi alio die studebat in cœnæ tempus. Super hanc li- ber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam pronunciasset perperam, reuocasse, & repeti coëgisse. Huic auunculum meum dixisse: intellexeras nempe quum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? decem amplius uersus hac tua inter pellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia tempo- ris. Surgebat æstate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, sed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter me dios labores urbisq; fremitum. In secessu solum balinei tempus studijs eximebatur. Cum dico balinei, de interio ribus loquor. Nam dum distringitur tergiturq;, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quasi solutus cæteris cu ris, huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro, & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur,

ut ne cœli quidem asperitas ullum studijs tempus eriperet. Qua ex causa Romæ quoque sella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularē: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impartiretur. Hac intentione tot ista uolumina peregit, electorūq; cōmmētarios CLX. mihi reliquit, opisthographos quidem, & minutissime scriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se cum procuraret in Hispania, uendere hos commentarios Largio Licinio CCCC milibus nūmum, & tunc aliquanto pauciores erant. Non'ne uidetur tibi recordanti, quantum legerit, quantum scripserit, nec in officijs ullis, nec in amicitia principum fuisse? Rursus cum audis quid studijs laboris impenderit, nec scripsisse satis, nec legisse? Quid est enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere cum me quidam studiosum uocant, qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia distringunt? Quis ex istis, qui tota uita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertiæ deditus erubescat? Extendi epistolam, quamuis hoc solum quod requirebas scribere destinassem, quos scilicet libros reliquisset. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipsos libros futura, quæ te non tantum ad legendos eos, uerumetiam ad simile aliquid elaborandum possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

PETIS, ut tibi auunculi mei exitum scribã, quò uerius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam uideo morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili casu quasi semper uicturus occiderit, quamuis ipse plurima scripserit, plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuorũ æternitas addet. Equidẽ beatos puto, quibus deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos uero, quibus utrunq;. Horum in numero auunculus meus & suis libris, & tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam quod iniungis. Erat Miseni, classemq; imperio præsens regebat. Calend. Nouembris hora ferè septima, mater mea indicat ei apparere nubem inusitata & magnitudine et specie. Surgit ille, ut è sole solebat, frigida gustata: iacens enim studebat. Poposcit soleas, ascẽdit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes incertum procul intuentibus ex quo monte, Vesuuium fuisse postea cognitum est, oriebatur: cuius similitudinem & formam non alia magis arbor, quàm pinus expresserit. Nam lõgissimo uelut trũco efflata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti spiritu euecta, dein senescente eo destituta, aut etiam pondere suo uicta. in latitudinem uanescebat, candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremúe sustulerat. Magnum id, propiusq; noscendum, ut eruditissimo uiro uisum est. Iubet Liburnicam aptari, mihi, si uenire unà

uellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: et forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo, accepit codicillos Retinae classiarij imminente periculo exterriti: nam uilla ea subiacebat, nec ulla nisi nauibus fuga, ut se tanto discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium, & quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse, non Retinae modo sed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus auxilium: properat illuc unde alij territi fugiunt, rectum'q; cursum, recta'q; gubernacula in periculũ tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omneis figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaret'q;. Iã nauibus cinis inciderat: quo propius accederet, calidior & densior: iam pumices etiam, nigri'q; & ambusti & fracti igne lapides: iam uadum subitum, ruina'q; montis littora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti: Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabijs erat, per uenerat'q; sinu medio. Nam sensim circumactis curuatis'q; littoribus mare infunditur. Ibi quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cum cresceret proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fugae, si contrarius uentus resedisset. Quò tunc auunculus meus secundissimo inuectus, complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: ut'q; timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet: lotus accubat, coenat, atque hilaris, aut (quod aeque magnum est) similis hilari. Interim è Vesuuio monte pluribus locis latissime flammae atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium

trepidatione igni relictas desertasq; uillas per ſolitudinẽ
ardere in remediũ formidinis dictitabat. Tum ſe quieti
dedit, & quieuit uerißimo equidem ſomno. Nam mea=
tus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gra=
uior & ſonantior erat, ab ijs qui limini obuerſabantur,
audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita iam ci-
nere mixtisq; pumicibus oppleta ſurrexerat: ut ſi lon-
gior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus
procedit, ſeq; Pomponiano, cæterisq; qui peruigilarant
reddit: in commune conſultant, intra tecta ne ſubſiſtant,
an in aperto uagentur: nam crebris uaſtisq; tremoribus
tecta nutabant, & quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc,
nunc illuc abire aut referri uidebantur. Sub dio rurſus
quanquam leuium exeſorumq; pumicum caſus metue-
batur, quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illũ
quidem ratio rationem, apud alios timorem timor uicit.
Ceruicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id
munimentum aduerſus incidentia fuit. Iam dies alibi,
illic nox omnibus noctibus nigrior denſiorq;, quam ta=
men faces multæ uariaq; lumina ſoluebant. Placuit egre
di in littus, & ex proximo aſpicere, quid iam mare ad
mitteret, quod adhuc uaſtum et aduerſum permanebat.
Ibi ſuper abiectum linteum recubans ſedit, atque iterũ
frigidam popoſcit, hauſitq;. Deinde flammæ, flamma-
rumq; prænuncius odor ſulphuris alios in fugam uer-
tunt, excitant illum, qui innixus ſeruis duobus aſſurre-
xit, & ſtatim concidit (ut ego coniecto) craßiore caligi=
ne ſpiritu obſtructo, clauſoq; ſtomacho, qui illi natura
inualidus, & anguſtus, & frequenter intus æſtuans
erat. Vbi dies redditus, is ab eo, quẽ nouißime uiderat,

tertius, corpus inuentum integrum, illæsum, opertumq;, ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti quàm defuncto similior. Interim Miseni, ego & mater. Sed nihil ad historiam. Nec tu aliud quàm de exitu eius scire uoluisti: finem ergo faciã. Vnũ adiiciam: omnia me, quibus interfueram, quæque statim, cum maxime uera memorantur, audieram, persecutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam, aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano suo S.

LIBROS NATVRALIS HIstoriæ nouitium Camœnis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura, licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator (sit enim hæc tui præfatio uerissima, dum maximi consenescit in patre.) Nanque tu solebas meas esse aliquid putare nugas, ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum. Agnoscis & hoc castrense uerbum. Ille enim, ut scis, permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit, quàm uolebat existimari à Veraniolis suis & Fabullis. Simul ut hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri questus es in alia procaci epistola nostra, ut in quædam acta exeat: sciantq; omnes quàm ex æquo tecum uiuat imperium. Triumphalis et censorius tu, sextumq; consul, ac tribuniciæ potestatis particeps: Et quod his nobilius fecisti, dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, præfectus prætorio eius, omniaq; hæc Reipublicæ. Et nobis quidem qualis in castrẽsi contubernio? Nec quicquam mutauit in te fortunæ amplitudo in ijs, nisi ut prodesse tantundem posses ut uelles. Itaque cum cæte-

ris in uenerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia sola superest. Hanc igitur tibi imputabis, & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciem, nec tamen profeci: quando alia uia occurris ingens, & longius etiam submoues ingenij fascibus. Fulgurat in nullo unquam uerius dicta uis eloquẽtiæ, tribuniciæ potestatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in poëtica es? O magna fœcunditas animi: Quemadmodum fratrẽ quoque imitareris excogitasti. Sed hæc quis posset intrepidus æstimare subiturus ingenij tui iudicium, præsertim lacessitum? Neque enim similis est conditio publicantiũ, & nominatim tibi dicantium. Tum possem dicere, quid ista legis imperator? Humili uulgo scripta sunt, agricolarum, opificum turbæ, denique studiorum ociosis: quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, nõ eras in hoc albo. Maiorem te sciebam, quàm ut descensurum huc putarem. Præterea est quædam publica etiam eruditorum reiectio. Vtitur illa & M. Tullius, extra omnẽ ingenij aleam positus, & (quod miremur) per aduocatũ defenditur. Hæc doctissimum Persium legere nolo, Lælium Decimum uolo. Quod si hoc Lucilius, qui primus condidit stili nasum, dicẽdum sibi putauit: si Cicero mutuandum, præsertim, cum de republica scriberet: quanto nos causatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quamplurimum refert, sortiatur aliquis iudicem, an eligat: multumq; apparatus interest apud inuitatum hospitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hostem, et repulsis tanquam honoribus indeptis gaudentem, fla-

grantibus comitiis pecunias deponerent candidati, hoc se facere pro innocentia (quod in rebus humanis summum esset) profitebantur: inde illa nobilis M. Ciceronis suspiratio: O te felicem M Porti, à quo rem improbam petere nemo audet. Cum tribunos appellaret L. Scipio Asiaticus, inter quos erat Gracchus, hoc attestabatur, uel inimico iudici se approbari posse. Adeo summum quisque causæ suæ iudicem facit, quemcunque eligit, unde prouocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis fastigio positum, summa eloquentia, summa eruditione præditum, religiose adiri etiam à salutantibus scio. Et ideo immensa præter cæteras subit cura, ut quæ tibi dicantur, condigna sint. Verum & diis lacte rustici multæq; gentes supplicant, & mola tantum salsa litãt, qui non habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere, quoquo modo posset. Meæ quidem temeritati accessit hoc quoque quod leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii sunt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonésue, aut casus mirabiles, uel euẽtus uarios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est, uita narratur. & hæc sordidissima sui parte, ut plurimarum rerum aut rusticis uocabulis aut externis, imo barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis. Prætereà iter est, non trita autoribus uia, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos qui idem tentauerit, nemo apud Græcos qui unus omnia ea tractauerit. Magna pars, studiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicuntur immensæ subtilitatis, obscuris rerum tenebris pre

muntur. Iam omnia attingenda, quae Graeci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας uocant, & tamen ignota aut incerta ingenijs facta. Alia uero ita multis prodita, ut in fastidiũ sint adducta. Res ardua, uetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus uero naturam, & naturae suae omnia. Itaque etiam non assecutis, uoluisse, abũde pulchrum atq; magnificum est. Equidem ita sentio, peculiarem in studijs causam eorum esse, qui difficultatibus uictis, utilitatem iuuandi praetulerunt gratiae placendi: id'q; iam & in alijs operibus ipse feci, & profiteor mirari T. Liuium, autorem celeberrimum, in histo riarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam uolumine sic orsum: Iam sibi satis gloriae quaesitum, & potuisse se desinere, ni animus inquies pasceretur opere. Profecto enim populi gentium uictoris, & Romani nominis gloriae, non suae composuisse illa decuit. Maius meritum esset, operis amore, nõ animi causa perseuerasse: & hoc populo Romano praestitisse, non sibi. Viginti milia rerum dignarum cura, (quoniam ut ait Domitius Piso, thesauros oportet esse, non libros) lectione uoluminum circiter duum milium quorum pauca admodũ studiosi attingunt propter secretum materiae, ex exquisitis autoribus centum, inclusimus trigintasex uoluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerant priores, aut postea inuenerat uita. Nec dubitamus multa esse, quae & nos praeterierint. Homines enim sumus, & occupati officijs: subcisiuis'q; temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quid uestris putetis cessatum horis. Dies uobis impendimus. Cum somno ualetudinem cõputamus:

putamus: uel hoc solo præmio contenti, quod dũ ista (ut ait M. Varro) musinamur, pluribus horis uiuimus. Profecto enim uita uigilia est. Quibus de causis atque difficultatibus nihil auso promittere, hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia operis hæc est, sed indicatura. Multa ualde pretiosa ideo uidentur, quia sunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremq; diximus opere iusto, temporum nostrorũ historiam orsi à fine Aufidij Bassi. Vbi sit ea quæres? iãpridem peracta sancitur. Et alioquin statutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dedisse uita iudicaretur. Proinde occupantibus locum faueo & posteris, quos scio nobiscum decertaturos, sicut ipsi fecimus cum prioribus. Argumentũ huius stomachi mei habebis, quod in his uoluminibus autorũ nomina prætexui. Est. n. benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non ut plerique ex ijs quos attigi fecerunt. Scito enim conferentem me autores, deprehendisse à iuratissimis et proximis ueteres transcriptos ad uerbum, neque nominatos, non illa Virgiliana uirtute ut certarent, non Ciceroniana simplicitate, qui in libris de Republica, Platonis se comitem profitetur: in consolatione filiæ Crantorem, inquit, sequor: item Panætium de officijs. Quæ uolumina eius ediscenda, non modo in manibus habenda quotidie, nosti. Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij est, deprehendi in furto malle quàm mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura. Inscriptionis apud Græcos mira felicitas, κηρίον inscripsere, quod uolebant intelligi fauum. Alij κέρας ἀμαλθείας, ut uel lactis gallinacei sperare possis in uolumine haustum. Iam

ia, Musæ, πανδέκται, ἐγχειρίδιον, λειμών, πινακίδιον, inscriptiones propter quas uadimonium deseri possit. At cum intraueris, dij deæq;, quàm nihil in medio inuenies. Nostri crassiores, Antiquitatũ, Exemplorũ, Artiumq; q̃ facetissimi. Lucubrationem puto, qui Antiâs ciuis erat et uocabatur, Valerius primus asserit: Varro in satyris suis Sesculixem & Flexibulas. Apud Græcos desijt nugari Diodorus, & βιβλιοθήκης historiam suam inscripsit. Apion quidam grãmaticus, hic quem Tiberius Cæsar cymbalũ mundi uocabat, quum publicæ famæ tympanum potius uideri posset, immortalitate donari à se scripsit, ad quos aliqua cõponebat. Me uero nõ pœnitet nullum festiuiorem excogitasse titulum. Et ne in totũ uidear Græcos insectari, ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus, quos in libellis his inuenies, absoluta opera, & illa quoque quæ mirando non satiamur, pendenti titulo inscripsisse: Vt, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata semper arte & imperfecta, ut cõtra iudiciorum uarietates superesset artifici regressus ad ueniã, uelut emendaturo quicquid desyderetur, si nõ eẽt interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud est, quod oĩa opera tanq̃ nouissima inscripsere, & tanq̃ singulis fato adempti. Tria nõ amplius, ut opinor, absolute quæ tradũtur inscripta, ille fecit, quæ suis locis reddam: quo apparuit, summam artis securitatẽ autori placuisse, & ob id magna inuidia fuere oĩa ea. Ego planè meis adijci posse multa confiteor: nec ijs solis, sed & oĩbus quæ ædidi: ut obiter caueam istos Homeromastigas. Ita enim uerius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & dialecticos, Epicureos quoq; (nam de grãmaticis semper expectaui) parturire aduersus libellos, quos de grammatica

ædidi, et ſubinde abortus facere iam decem annis, cũ etiã
celerius elephanti pariant: Ceu uero neſciam aduerſus
Theophraſtum, hoiem in eloquentia tm̃, ut nomen diui-
num inde inuenerit, ſcripſiſſe etiã fœminam, & prouer
bium inde natum, ſuſpẽdio arborem eligendi. Nó queo
mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipſa Cẽ-
ſorij Catonis uerba ponam: ut inde appareat, ẽt Catoni
de militari diſciplina cõmentanti, qui ſub Africano, imo
uero & ſub Annibale didiciſſet militare, & ne Africa-
num quidem ferre potuiſſet, qui imperator triumphum
reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ
ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ait in eo
uolumine? Scio ego quæ ſcripta ſunt, ſi palàm proferan
tur, multos fore qui uitilitigent, ſed ij potiſſimum, qui ue
ræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præ-
terfluere. Nec Plancus illepide, cum diceretur Aſinius
Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis
poſt mortem Planci æderentur, ne reſpondere poſſet: Cũ
mortuis non niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſ
ſit illas, ut apud eruditos nihil impudentius iudicetur.
Ergo ſecuri etiam contra uitilitigatores, quos Cato ele=
ganter ex uitijs & litigatoribus compoſuit: quid enim
illi aliud q̃ litigant, aut litem quærunt? exequemur reli=
qua propoſiti. Quia occupationibus tuis publico bono
parcendũ erat, quid ſingulis contineatur libris huic epi=
ſtolæ ſubiunxi: ſummaq; cura, ne perlegendos eos habe-
res, operam dedi. Tu per hoc & alijs præſtabis ne perle
gant: ſed ut quiſque deſyderauerit aliquid, id tantum
quærat, & ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in
literis Valerius Soranus in libris quos ἐποπτίδων in=
ſcripſit. Vale.

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI ELENCHOS LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS. SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS.

Libro secundo continetur de mundo & cælestibus & terrestribus, & aëriis.

Ex autoribus.

M.Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæsare imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Pisone, T.Liuio, Cor. Nepote, Statio Seboso, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetrusca disciplina scripsit, Tarquitio, L.Aquila, qui item: Sergio.

Externis.

Platone, Hipparcho, Timarcho, Sosigene, Petosiri, Necepso, Pythagoricis, Posidonio, Casimandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano Philosopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thrasillo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Onesicrito, Eratosthene, Pythea, Herodoto, Aristotele, Ctesia, Artemidoro Ephesio, Isidoro Characeno, Theopompo.

l ibro III continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi, qui sunt, aut fuerunt.

Insularum Ionij & Adriatici summa. Oppida gentes XXVI. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ insulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gentes. Summa res & historiæ, & obseruationes CCCXXVI.

Ex autoribus.

Turãnio Gracula, C. Nepote, T. Liuio, Catone Cẽsorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Augusto, Varrone Attaci no, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Aruntio, Seboso, Licinio Mutiano, Fabricio Thusco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Pisõnè, C. Aeliano, Valeriano.

Externis.

Artemidoro, Alexandro polyhistore, Thucydide, Theophrasto, Isidoro, Theopompo Metrodoro Scepsio, Callicrate, Xenophonte Lampsaceno, Diodoro Syracusano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

Libro IIII continentur situs, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, mensuræ, populi qui sunt, aut fuerunt.

Summa oppida & gentes. Summa flumina clara. Summa montium clara. Summa insulæ quæ intercidere oppida & gentes. Summa res historiæ & obseruationes.

Ex autoribus.

M. Varrone, Catone censorio, M. Agrippa, diuo Augusto, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thusco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Timosthene, Ephoro, Cratete grammatico, Serapione Antiochense, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo musico, Alexandro polyhistore, Thucydide, Dosiade, Anaximādro, Philistide Mallote, Dionysio, Aristide, Callidemo, Menæchmo, Aedosthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythea, Isidoro, Philonide, Xenagora, Astynomo, Staphylo, Aristocrito, Metrodoro, Cleobulo, Posidonio.

Libro V. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

Summa oppida & gentes, summa flumina clara, summa montium clara, summa insulæ CXVIII. summa quæ intercidere oppida, summa res historiæ et obseruationes. Ex autoribus.

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Cl. Cæsare, Aruntio, Liuio filio, Seboso, Actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Dicæarcho, Bione, Timosthene, Philonide Xenagora, Astynomo, Staphylo, Aristotele, Dionysio, Aristocrito, Ephoro, Eratosthene, Hipparcho, Panætio, Serapione, Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo mathematico, Herodoto, Myrsilo, Alexandro polyhistore, Metrodoro. Possidonio qui periplum aut perihegesim: Sotade, Periandro, Aristarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampsaceno, Diodoro Syracusano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megasthene, Isidoro, Cleobulo, Aristocreonte.

Libro VI. continentur situs, gentes, maria, oppida portus, flumina, mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

caput. XXXIIII.

Summa oppida CXCV. Summa gentes DLXVI. Summa flumina clara CLXXX. Summa montes clari XXXVIII. Summa insulæ CVIII. Summa quæ intercidere oppida aut gentes CXCV. Summa res, & historiæ & obseruationes duo M.CC.XIIII.

Ex autoribus.

M. Agrippa, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pōponio, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Claudio Cæsare, Aruntio, Seboso, Fabritio Thusco, Tito liuio, Seneca, Nigidio.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicearcho, Betone, Timosthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratosthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhistore, Isidoro, Amometo, Metrodoro, Possidonio, Onesicrito, Nearcho, Megasthene, Diogneto, Aristocreōte, Bione, Dialdone, Simonide minore, Basile, Xenophonte Lāpsaceno.

Libro VII. continētur gentium mirabiles figuræ.

Summa res & historiae et obseruationes DCCXLVII.

Ex autoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Mas-

ſurio, Agrippina Claudij. M. Cicerone, Aſinio Pollione, Meſſala, Ruffo, Nepote Cor. Virgilio, Liuio, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Cor. Celſo, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Aſconio, Sabino, Catone Cenſorio, Fabio Veſtale.

Externis.

Herodoto, Ariſtea, Betone, Iſigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Ariſtotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megaſthene, Cteſia, Taurone, Eudoxo, Oneſicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate med. Aſclepiade me. Heſiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaſte, Ephoro, Epigene, Beroſo, Petoſiri, Necepſo, Alexandro polyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhiſtore hiſtorico, Stratore, qui contra Ephori theoremata ſcripſit, Heraclide, Pontico, Aſclepiade qui tragodumena, Philoſtephano, Hegeſia, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

l Ibro octauo continentur animalium terreſtriũ naturæ pedatim gradientium.

Summa res & historiæ et obseruationes. DCCLXXX-VIII.

Ex autoribus.

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Pisone, Cor. Valeriano, Catone Censorio, Fenestella, Trogo, Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello, Scipione, Corn. Celso, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manilio Sura.

Externis.

Iuba, Polybio, Onesicrito, Isidoro, Antipatro, Aristotele, Demetrio physico, Democrito, Theophrasto, Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore item, Ctesia, Duride, Philisto, Archita, Philarcho, Amphilocho, Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenæo, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thasio, Euphronio Athenæo, Hegesia Maroneo, Menandris Prieneo et Heracleote, Menecrate poëta, Androcione qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Dionysio, qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

Libro nono continentur animalium aquaticorum historiæ & naturæ.

Ex autoribus.

Turanio Gracula, Trogo, Mæcenate, Alfio Flauo, Corn. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Fenestella, Mutiano, Aelio Stilone, Statio Seboso, Melisso, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio, Messala Coruino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis.

Aristotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophrasto, Trasillo, Hegesidemo Cydnio, Alexandro Polyhistore.

Libro X. continẽtur naturæ et historiæ animalium uolatilium.

Summa res & historiae & obseruationes septingentae uigintiquatuor.

Ex autoribus.

Manilio, Cornelio Valeriano, Actio, Vmbritio Meliore, Massurio Sabino, Antistio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Melisso, Mutiano, Nepote, Fabio pictore, Tito Lucretio, Cor. Celso, Horatio Desulone, Hygino, Sarsenis, Nigidio, Manilio Sura.

Externis.

Homero, Phæmonoë, Philemone, Boëtho, qui ornithogoniam, Hyla qui de augurijs, Aristotele, Theophrasto, Callimacho, Aeschylo, Hierone, Philometore, Archita, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lẽnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Atheniense, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæense, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphronio Athenæo, Iuba, Androcione, q de agricultura, Aeschrione qui item, Dionysio, qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Nicandro, Onesicrito, Philarcho, Hesiodo.

Libro XI. continẽtur historiæ et naturæ paruorum animalium & reptilium.

Summa res & historiæ & obseruationes duo milia ducentæ septuaginta.

Ex autoribus.

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Sarsenna, Celso Cornelio, Aemylio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila, qui de hetrusca disciplina scripsit, Tarquitio qui itẽ, Vmbritio qui item, Catone Censorio, Domitio Caluino, Trogo, Melisso, Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio, Opio.

Externis.

Externis.

Aristotele, Democrito, Neoptolemo, qui mellitur gia, Aristomacho qui item, Philisto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionysio, qui Magonem transtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro, qui de bestijs uenenatis, Hippocrate, Eriphilo, Erasistrato, Asclepio, Themisone, Posidonio Stoico, Menandris Prienense & Heracliote, Euphronio Athenæo, Theophrasto, Hesiodo, Philometore rege.

lbro XII. continetur de arboribus.

Summa res & historiæ & obseruationes. CCCCLXXVIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboso, Pomponio Mela, Flauio Proculo, Trogo, Hygino, Claudio Cæsare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui græce de medicina scripsit, Cassio Hemina, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Isigono, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo, Xenia Athenæo, Lyco, Antæo, Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago,

Marsya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Aristomacho, Alexandro Polyhistore, Iuba, Apollodoro, qui de odoribus scripsit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionysio item, Democle item, Euphrone item, Obse nide item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Ephesio, Eratosthene.

Libro tredecimo continetur de unguentis et arboribus maritimis.

Sũma res et historiæ et obseruationes. CCCCLXVIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboso, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Proculo, Cl. Cæsare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui Græce de medicina scripsit, Cassio Hemina, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophrasto. Herodoto, Callisthene, Isidoro, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charace Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Atheniense, Lyco, Anteo, Ephippo, Dione, Adimanto, Ptolemæo Lago, Marsya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhistore, Aristomacho, Iuba rege, Apollodoro qui de

Summa res & historiæ & obseruationes. D.X.

Ex autoribus.

Cor. Valeriano, Virgilio, Celso, Catone Censorio, Sarsennis patre & filio, Scropha, Varrone, D. Syllano, Fabio pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino Iulio, Actio, Columella, Massurio Sabino, Fenestella, Tergilla, M. Actio Planco, Flauio Dorseno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Cotta Messalino, L. Pisone, Pompeio Leneo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Hesiodo, Theophrasto, Aristotele. Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristãdro Athenæo, Botrye item, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Atheniense, Cheristo item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphrone Athenæo, Androcione, qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio, qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Asclepiade medico, Onesicrito, Iuba rege.

Libro quintodecimo continetur de natura frugiferarum arborum & cultarum.

Summa res & historiæ & obseruationes DXX.

Ex autoribus.

Fenestella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celso, Catone Censorio, Sarsennis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Messalino, Columella, L. Pisone, Pompeio Lenæo, M. Actio Planco, Flauio Dorseno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Sestio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Hesiodo, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Archita, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Ampiblocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenæo, Cheristo item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphranio Athenæo, Androcione qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Dionysio, qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Asclepiade med. Erasistrato item, Comiade, qui de conditura uini, Aristomacho qui item, Hicesio qui item, Themisone medico, Onesicrito, Iuba rege.

l Ibro XVI. continẽtur syluestrium arborum naturæ.

Summa res & historiae & obseruationes centumtrigintaquinque.

Ex autoribus.

M. Varrone, Foeciale, Nigidio, Cor. Nepote, Hygino, Massurio, Catone, Mutiano, L. Pisone, Trogo, Calphurnio Basso, Cremutio, Sestio Nigro, Cor. Boccho, Victruuio, Graecino.

Externis.

Alexandro Polyhistore, Hesiodo, Theophrasto, Democrito, Homero, Timaeo mathematico.

l ibro XVII. continentur satiuarum aculearū arborum naturae.

Summa res & historiae, & obseruationes quingentae octoginta una.

Ex autoribus.

Cor. Nepote, Catone Censorio, M. Varrone, Celso, Virgilio, Hygino, Sarsenis patre & filio, Scropha, Calphurnio Basso, Trogo, Aemilio Macro, Graecino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manilio, Dorseno Mundo, C. Epidico, L. Pisone.

Externis.

Isidoro, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Theopōpo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Denophonte, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymaeo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Milesio, Bione, Chaerea Atheniense, Cheristo item, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thasio, Euphronio Athenaeo. Androcione, qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Aristandro, qui de portētis.

Ex autoribus.

Massurio Sabino, Cassio Hemina, Verrio Flacco, L. Pisone, Cornelio Celso, Turannio Gracula, D. Syllano, M. Varrone, Catone Censorio, Scrofa, Sarsenis patre & filio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ouidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Aruntio, qui Græce de astris scripsit, Cæsare dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino, Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Basso, Atteio Capitone, Manilio Sura, Actio, qui praxidica.

Externis.

Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Archita, Xenophõte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio

Aristophane Milesio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenien. Chæristo item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphronio Athenæo, Androcione, qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio, qui Magonem trãstulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Dositheo, Parmenisco, Melitone, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Sosigene, Hipparcho, Arato, Zoroastre, Archibio.

Sũma res & historiæ & obseruationes. M.C.XLIIII.

Ex autoribus.

M. Actio Planco, M. Varrone, D. Syllano, Catone Censorio, Hygino, Virgilio, Mutião, Celso, Columella, Calphurnio Basso, Manilio Sura, Sabino, Tyrone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Cesennio, qui cepurica scripsit, Castritio item, Firmo item, Peritio.

Externis.

Herodoto, Theophrasto, Democrito, Aristomacho, Menandro, qui biochresta scripsit, Anaxilao.

Libro uicesimo continẽtur medicinæ ex his quæ in hortis seruantur.

Ex autoribus.

Catone Censorio, M. Varrone, Pompeio Leneo, Gallione, Hygino, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Celso, Antonio Castore.

Externis.

Democrito, Theophrasto, Orpheo, Menandro qui biochresta scripsit, Pythagora, Nicandro. Medicis.

Nicandro, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Cittiense, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philisthione, Asclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade, Thebana, Phyllino, Petridio, Micthone, Glaucia, Xenocrate.

Libro uigesimoprimo continentur florum & coronamentorum naturæ.

Summa medicinæ historiæ et obseruationes septingentæ triginta.

Ex autoribus.

Catone Censorio, M. Varrone, Massurio, Antiate, C. Helio Vestino, Vibio Ruffino, Hygino, Pomponio Mela, Pōpeio Leneo, Cornelio Celso, Calphurnio Basso, P. Largio, Licinio Macro, Sestio qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore.

Externis.

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui biochresta scripsit: Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicæsio, Dionysio, Apollodoro Cittiēse, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico medico Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Ex autoribus.

Iisdem quibus priore libro, & præter eos Chrysermo, Eratosthene, Alcæo.

Libro XXIII. continetur de cultis arboribus.

Summa medicinae et historiae et obseruationes MCCCCXIX.

Ex autoribus.

C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui graece scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, M. Varrone, Cornelio Celso, Fabiano.

Externis.

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade, Thebana, Phyllino, Petrino, Michione, Glaucia, Xenocrate.

l Ibro XXIIII. continentur medicinæ ex arboribus syluestribus.

tis, & rhodora, & impia, & Veneris pectine, & nodia, & philantropo, & canaria lappa, & tordile, & de gramine, & dactylo, et fœnograeco medicinæ. cap. XIX.

Summa medicinæ et historiæ et obseruationes. MCCCCXVIII.

Ex autoribus.

C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, M. Varrone Corn. Celso, Fabiano.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui biochresta scripsit, Nicandro Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio Dion. Apollod. Cittiēse, Apol. Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophāto, Philistiōe, Asclepiade Crateua, Petronio, Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andr. Mnesicle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopolemo, Solone, Lyco, Metrodoro, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Micthione, Glaucia, Xenocrate.

l Ibro XXV. continentur naturæ herbarū sponte nascentium, autoritas herbarum, & de origine usus earum.

Naturæ herbarum sponte nascentium. cap. I.

Qui latine usus herbarū scripserint, & quando ad Romanos notitia earū peruenerit, et qui primi Græcorū de his cōposuerint, et de herbarū inuētiōe, et antiqua medicina, & quare minus exerceātur eorū remedia

Ex autoribus.

Sex. Gallico, Pompeio Leneo, Seſtio Nigro, qui græce ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, Corn. Celſo.

Externis.

Theophraſto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Py- thagora, Magone, Menandro, qui biochreſta ſcripſit, Ni- candro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Xantho, Ana xilao.

Medicis.

Mneſtheo, Callimacho, Phania phyſico, Timariſto, Simo, Hippocrate, Chryſip. Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio

Dionysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philisthone, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato, Diagora Andr. Mnesicle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda et uigilijs, paralysi, & de febribus frigidis & febre iumentorum, et phreneticis & chamæacta & aizoo, & igne sacro. cap. XI.
Ad luxata membra, & contra morbum regium, & cõtra furunculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, & contra alios morbos, ad neruos, & sanguinem. cap. XII.
De herba equiseto, nymphæa, peucedano, syderite, alijsq; pluribus ad sanguinem sistendum utilibus, & stephanomeli & erisithale, et contra uermes. c. XIII.
Ad ulcera et plagas, et ad uerrucas tollendas, & de polycnemo. cap. XIIII.
De pluribus experimentis ad mulierum menses & uuluæ morbos, et partus eijciẽdos et continendos, et cutis in facie uitia, & capillum tingendum & tollendũ, & quadrupedum scabiem. cap. XV.
Sũma medicinæ et historiæ et obseruatiões. MCCXCII.

Ex autoribus.

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, Cor. Celso.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xanto, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Timarcho, Simo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophiõe, Heraclide, Hicesio,

Dionysio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleopanto, Philistione, Asclepiade, Cratena, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebana Olympiade, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

De hippoglossa

Ex autoribus.

M. Varrone, L. Pisone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio flacco, Catone Censorio, Sergio Sulpitio, Licinio Macro,

Celso, Massurio, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Bytho Dyrracheno, Ophilio medico, Granio medico.

Externis.

Democrito, Apollonio, qui & mirsin, Mileto, Artemone, Sextilio Anteo, Homero, Theophrasto, Lysimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo, qui Diophios, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Mictione Smyrnæo, Aeschine medico, Hippocrate, Aristotele, Metrodoro, Icacida medico, Hesiodo, Dialcone, Cæcilio Bione, qui peri dynameon, Anaxilao, Iuba rege.

Ibro XXIX. cōtinẽtur medicinæ ex aĩalibus.

Summa medicinæ & obseruationes. DXXI.

Ex autoribus.

M. Varrone, L. Pisone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Cassio Hemina, Cicerone, Plauto, Celso, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Cæalio medico, Metello Scipione, Ouidio poëta, Licinio Macro.

Externis.

Philopatore, Homero, Aristotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Aristone, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo philosopho, Horo, Nicãdro, Apollonio Pitanæo.

Ex autoribus.

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Licinio Macro.

Externis.

Eudoxo, Aristotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archimede, Aristone, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

l Ibro XXXI. continentur medicinæ ex aquatilibus, & aquarum mirabilia.

Ex autoribus.

M. Varrone, Cassio Parmense, Cicerone, Mutio, Corn. Celso, Trogo, Ouidio, Polybio, Sornatio.

Externis.

Callimacho, Ctesia, Eudico, Theophrasto, Eudoxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thrasillo, Nicandro, Menandro comico, Attalo, Salusthio, Dionysio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

l ibro XXXII. continentur reliqua medicinæ ex aquatilibus.

Summa medicinæ et historiæ et obseruationes nongentæ uigintiocto.

Ex autoribus.

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Ouidio poëta, Casio Hemina, Mecœnate, L. Atteio. Externis.

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thasio, Thrasillo, Nicandro.

Ex autoribus.

L. Pisone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Messala, Ruffo, Marso poëta, Butho, Iulio Basso, qui de medicinis græce scripsit, Sestio Nigro, qui item, Fabio Vestale.

Externis.

Democrito, Metrodoro, Scepsio, Menæchmo, qui de toreutice scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro, qui de Atheniensium anathematis, Pasitele, qui admirabilia opera scripsit, Nymphodoro, Timæo, qui de medicina metallica scripsit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryense, Archimede, Dionysio, Aristogene, Democrito, Mnesicle, Attalo medico, Xenocrate Zenonis, Theomnesto.

Summa res et historiæ et obseruationes. DCCCXV.

Ex autoribus.

L. Pisone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Messala, Ruffo, Marso poëta, Butho, Iulio Basso, qui de medicina græce

ſcripſit, Seſtio Nigro, qui item, Fabio Veſtale.
Externis.
Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo, qui de toreu tice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro, qui Athenienſium anathemata ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Iolla, Apollodaro, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Dicmede, Mneſicle, Xenocrate Zenõis, Theõneſto

Ex autoribus.

Messala oratore, Messala sene, Fenestella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Melisso, Victruuio, Cassio Seuero, Longulano, Fabio Vestale, qui de pictura scripsit.

Externis.

Pasitele, Apelle, Melanthio, Asclepiodoro, Euphranore, Parasio, Heliodoro, qui anathemata scripsit Athenis, Metrodoro, qui de architectonice scripsit, Democrito, Theophrasto, Apione grammatico, qui de metallica medicina scripsit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollo-

Ex autoribus.
M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Mutiano, Nepote Cor

nelio, L. Pisone, Tuberone, Seneca, Fabio Vestale, Annio Feciale, Fabiano, Catone Censorio, Victrunio.

Externis.

Theophrasto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhistore, Apione, Plistonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Aristagora, Dionysio, Artemidoro, Bucorida, Antisthene, Democrito, Demotele, Lycea.

Ibro XXXVII. continetur origo gemmarum.

Summa res & historiæ & obseruationes. M.CCC.

Ex autoribus.

M. Varrone, Actis triumphorum, Mœcenate, Iaccho, Cornelio Boccho.

Externis.

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeschylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophrasto, Carete, Philomene, Democrate, Xenotimo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicea, Theochresto, Asaruba, Mnasea, Theomene, Ctesia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Callistrato, Democrito, Ismenia, Olympico, Alexandro Polyhistore, Apione, Horo, Zoroastre, Zactalia.

FINIS LIBRI PRIMI.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An finitus sit mundus, & an unus. Cap. I.

m VNDVM, Et hoc quod nomine alio cælum appellare libuit, cuius circunflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam. Huius extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ coniectura mẽtis. Sacer est, æternus, immensus, totus in toto, imo uero ipse totum: finitus, et infinito similis: omnium rerum certus, & similis incerto: extra, intra, cuncta complexus in se, idem'q; rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Furor est, mensuram eius animo quosdam agitasse, atque prodere ausos: alios rursus occasione hinc sumpta, aut his data, innumerabiles tradidisse mundos: ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut, si una omnes incubaret, totidem tamen soles, totidem'q; lunas, & cætera etiam in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi non eadem quæstione semper in termino cogitationis occursura, desyderio finis alicuius: aut, si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit assignari, non illud idem in uno facilius sit intelligi, tãto præsertim opere. Furor est, profecto furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta plané iam sint nota, ita scrutari extera: quasi

uero mensuram ullius rei possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominis uidere, quæ mundus ipse nõ capiat.

De forma eius. Cap. II.

f Ormam eius in speciem orbis absoluti globatam esse, nomen in primis & consensus in eo mortalium, orbem appellantium, sed & argumenta rerum docent: non solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in sese, ac sibi ipsa toleranda est, seq; includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens, nec quia ad motum quo subinde verti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est: sed oculorum quoq; probatione, quòd conuexus mediusq; quacunque cernatur, quum id accidere in alia non possit figura.

De motu eius. Cap. III.

h Anc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, uigintiquatuor horarum spatio circumagi, solis exortus et occasus haud dubium reliquere. An sit immensus, & ideo sensum aurium facile excedens, tantæ molis rotatæ uertigine assidua sonitus, non equidem facile dixerim, non hercle magis, quàm circumactorum simul tinnitus syderum, suosq; uoluentium orbes: an dulci quidem et incredibili suauitate concentus, nobis, qui intus agimus, iuxta diebus noctibusq; tacitus labatur mũdus. Esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas, nec (ut in uolucrum notamus ouis) leuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi autores dixere tenerum, argumentis indicatur: quoniã inde deciduis rerum omnium seminibus, innumeræ, in mari

præcipue, ac plerũque confuſis monſtrificæ gignantur effigies. Præterea uiſus probatione, alibi plauſtri, alibi urſi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio ſuper uerticem circulo.

Cur mundus dicatur. Cap. IIII.

e Quidem & conſenſu gentium moueor. Nã quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum & nos à perfecta abſolutaq́; elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, deſcripto circulo, qui ſignifer uocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas ſolis curſus, congruens tot ſeculis, ratio.

De quatuor elementis. Cap. V.

n Ec de elemẽtis uideo dubitari, quatuor ea eẽ: Ignium ſummum, inde tot ſtellarum collucentium illos oculos. Proximum ſpiritus, quẽ Græci noſtriq́; eodem uocabulo aëra appellant. Vitalẽ hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoq́; conſertũ: huius ui ſuſpenſam, cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem. Ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quo minus euolent: contraq́; grauia ne ruant, ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu, ui ſua quæq; conſiſtere, irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imã atq; mediam in toto eſſe terram, eandemq́; uniuerſi cardine ſtare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita ſolã immobilem circa eam uolubili uniuerſitate, eandẽ ex omnibus necti, eidemq́; omnia inniti.

De septem planetis. Cap. VI.

i Nter hanc cælumq́; eodē spiritu pēdet, certis discreta spatijs, septé sydera, quæ ab incessu uocamus errantia, quū errent nulla minus illis. eorū medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modo terrarumq́;, sed syderum etiam ipsorū cæliq́; rector. Hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æstimātes. Hic lucem rebus ministrat, aufertq́; tenebras: hic reliqua sydera occultat: hic uices temporum, annumq́; semper renascentem ex usu naturæ temperat: hic cæli tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarū Homero placuisse in uno eo uideo.

De deo. Cap. VII.

q Vapropter effigiem dei, formamq́; quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est deus (si modo est alius) et quacunque in parte, totus est sensus, totus uisus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex uirtutibus uitijsq́; hominum, ut pudicitiā, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem ad socordiam accedit. Fragilis et laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, ut portionibus coleret quisq; quo maxime indigeret. Itaque nomina alia alijs gentibus, & numina in ijsdem innumerabilia reperimus, inferis quoque

in genera descriptis, morbisq́; et multis etiam pestibus, dum esse placatas trepido metu cupimus. Ideoq́; etiam publicæ Febris fanum in palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquilijs. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm ho=minum intelligi potest, cum singuli quoq; ex semetipsis totidem deos faciant, Iunones Geniosq́; adoptando sibi. Gentes uero quædã animalia etiam, aliqua & obscœ-na, pro dijs habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos et alia similia iurantes. Matrimonia q-dem inter deos credi, tãtoq́; æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos semperq́; canos, alios iuuenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus uiuentes morientesq́;, pueriliũ pro=pè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiã, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerũ numina. Deus est mor=tali iuuare mortalem: et hæc ad æternam gloriã uia. hac proceres iere Romani: hac nunc cælesti passu cum liberis suis uadit maximus omnis æui rector Vespasia nus Augustus, fessis rebus subueniens. Hic est uetustissi mus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribantur. Quippe & omniũ aliorum nomina deorum, & quæ supra retuli syderum, ex ho=minum nata sunt meritis. Iouẽ quidem aut Mercuriũ, aliter'ue alios inter se uocari, & esse cælestem nomen=claturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Ir-ridendum uero, agere curã rerum humanarum illud, quicquid est, summum. An'ne tam tristi atque multipli ci ministerio non pollui credamus, dubitemus'ue? Vix

propè est iudicare, utrum magis conducat generi huma
no, quando alijs nullus est deorum respectus, alijs pu-
dendus. Externis famulantur sacris, ac digitis deos ge-
stant, et mōstra quoq; colunt: dānant, et excogitant ci-
bos: imperia dira in ipsos, ne somno quidē quieto, irro
gant. Nō matrimonia, nō liberos, nō deniq; quicquam
aliud, nisi iubētibus sacris deligunt. Alij in ipso Capito
lio fallunt, ac Fulminantē peierāt Iouē: & hos iuuant
scelera, illos sacra sua pœnis agūt. Inuenit tn̄ inter has
utrasq; sn̄ias medium sibi ipsa mortalitas numen, quo
minus ēt plana de deo cōiectatio esset. Toto quippe mū
do, & locis oībus, oībusq; horis, oīum uocibus Fortuna
sola inuocatur, una nominatur, una accusatur, una agi-
tur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cū
conuicijs colitur, uolubilis, à plerisq; uero & cæca ēt
existimata, uaga, inconstans, incerta, uaria, indignorū
fautrix. Huic oīa expensa, huic oīa feruntur accepta: et
in tota rōne mortaliū, sola utrāq; paginā facit. Adeóq;
obnoxiæ sumus sortis, ut sors ipsa pro deo sit, qua deus
probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, astróq; suo
euentus assignat, & nascendi legibus, semélq; in oēs fu
turos unq̄ deo decretū, in reliquum uero ociū datum.
Sedere cœpit sn̄ia hæc, pariterq; & eruditū uulgus et
rude in eā cursu uadit. Ecce fulgurum monitus, oracu-
lorum præscitu, aruspicū prædicta, atq; ēt parua dictu
in augurijs sternutamenta, & offensiones pedū. Diuus
Augustus læuum prodidit sibi calceū præpostere indu-
ctū, quo die seditione militari propè afflictus est. Quæ
singula improuidam mortalitatem inuoluunt, solū ut
inter ista certū sit, nihil esse certi, nec miserius quicquā

homine, aut superbius. Cæteris quippe animantiũ sola uictus cura est, in quo spõte naturæ benignitas sufficit. uno quidẽ uel præferẽda cũctis bonis, quòd de gloria, de pecunia, ambitione, supq́; de morte nõ cogitant. Verũ in his deos agere curã rerum humanarũ credi, ex usu uitæ est: pœnasq́; maleficijs aliqñ seras, occupato deo in tanta mole, nunq̃ aũt irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hoiem, ut utilitate iuxta beluas esset. Imperfectæ uero in hoie naturæ præcipua solatia, ne deũ quidẽ posse oĩa. Nanq; nec sibi põt mortem consciscere, si uelit, quod hoi dedit optimum in tantis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos nec facere, ut qui uixit, non uixerit: qui honores gessit, non gesserit: nullũq; hẽre in præterita ius, præterq̃ obliuionis: atq;(ut facetis quoq; argumẽtis societas hæc cum deo copuletur) ut bis dena, uiginti non sint, ac multa similiter efficere nõ posset: p quæ declaratur haud dubie naturæ potẽtia, idq́; esse, qđ deũ uocamus. In hæc diuertisse nõ fuerit alienũ, uulgata pp assiduã qõnẽ de deo.

De natura syderũ errãtiũ, et eorũ ambitu. Cap. VIII.

Hinc redeamus ad reliqua naturæ. Sydera, q̃ affixa diximus mũdo, nõ illa, ut existimat uulgus, singulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cuiusq; lucentia, adnumerata mortalibus, nec cum suo quæq; hoie orta moriuntur, nec aliquem extingui decidua significant. Non tanta cælo societas nobiscũ est, ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam uim abũdantia reddũt, cũ decidere credũtur, ut apud nos quoq; id lumini-

bus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterũ æterna est cælestibus natura, intexentibus mundum, intextúq; concretis: potentia autem ad terram magnopere eorũ pertinens, quæ propter effectus claritatem'q; et magnitudinem, in tanta subtilitate nosci potuerũt, sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam tota pertinet, signiferi modo inuentionibus nõ dilatis. Obliquitatem eius intellexisse, hoc est, rerũ fores aperuisse, Anaximander Milesius traditur primus olympiade quinquagesima octaua. Signa deinde in eo Cleostratus, & prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipsam ante multo Atlas. Nunc relicto mundi ipsius corpore, reliqua inter cælũ terrasq; tractentur. Summũ esse quod uocant Saturni sydus, ideo'q; minimum uideri, & maximo ambire circulo, ac trigesimo anno ad breuissima sedis suæ principia regredi, certum est. Omnium autem errantium syderum meatus, inter'q; ea solis & lunæ contrariũ mundo agere cursum, id est, læuum, illo semper in dexteram præcipiti. Et quamuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapiantur'q; in occasum, aduerso tamen ire motu per suos quæq; passus: ita fieri, ne conuolutus aër, eandem in partem, æterna mundi uertigine, ignauo globo torpeat, sed findatur aduerso syderum uerbere discretus & digestus. Saturni autem sydus gelidæ ac rigentis esse naturæ, multo'q; ex eo inferiorem Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertiũ Martis, quod quidam Herculis uocant, ignei, ardentis à solis uicinitate, binis ferè annis conuerti. Ideo'q; huius ardore nimio, et

rigore Saturni, interiectum ambobus, ex utroque tem-
perari Iouem, salutaremq́; fieri. Deinde solis meatum
esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed ut ob
seruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis
dies adijci, superq́; quartam partem diei. Quam ob
causam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut
temporum ratio solis itineri congruat. Infra solem am
bit ingens sydus appellatum Veneris, alterno meatu ua
gum, ipsisq́; cognominibus æmulum solis ac lunæ. Præ
ueniens quippe et ante matutinum exoriẽs, Luciferi no
men accipit, ut sol alter, diem maturans: contra ab occa
su refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem,
uicemq́; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythago
ras Samius primus deprehendit, olympiade circiter
quadragesimasecunda, qui fuit urbis Romæ annus cen
tesimus quadragesimussecundus. Iam, magnitudine ex
tra cuncta alia sydera est: claritatis quidem tantæ, ut
unius huius stellæ radijs umbræ reddantur. Itaque &
in magno nominũ ambitu est. Alij enim Iunonis, alij
Isidis, alij Matris deûm appellauere. Huius natura cũ
cta generãtur in terris. Nanque in alterutro exortu ge
nitali rore conspergens, non terræ modo conceptus im-
plet, uerum animantium quoque omnium stimulat. Si-
gniferi autem ambitũ peragit trecenis et duodequin-
quagenis diebus, ab sole nunquam absistens partibus
sex atque quadraginta longius, ut Timæo placet. Simi
li ratione, sed nequaquam magnitudine aut ui, proxi-
mum illi Mercurij sydus, à quibusdam appellatũ Apol
linis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore am-
bitu, modo ante solis exortum, modo post occasum splẽ-

dens, nūquam ab eo uiginti tribus partibus remotior, ut Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horum syderum ratio est, neque communis cum supradictis. Nanque ea & quarta parte cæli à sole abesse & tertia, & aduersa soli sæpe cernuntur: maiores'q; alios habent cuncta plenæ conuersionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De lunæ natura. Cap. IX.

Ed omniū admirationem uincit nouissimum
s sydus, terris'q; familiarissimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantiū, & proximum ignorari maxime sydus indignantiū, crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua, modo æqua portione diuisa, modo sinuata in orbē, maculosa, eadē'q; subito prænitens, immensa orbe pleno, ac repente nulla: aliâs pnox, aliâs sera, & parte diei solis lucem adiuuans: deficiens, et in defectu tñ conspicua: quæ mensis exitu latet, cum laborare iā creditur. Iam uero humilis & excelsa, et ne id quidem uno modo, sed aliâs admota cælo, aliâs contigua montibus: nunc in aquilonem elata, nunc in austros deiecta: quæ singula in ea deprehēdit hominum primus Endymiō, & ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus profecto grati erga eos, qui labore cura'q; lucem nobis aperuere in hac luce: mira'q; humani ingenij peste, sanguinem & cædes condere annalibus iuuat, ut scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini, ideo'q; minimo ambitu, uicenis diebus septenis'q; & tertia diei parte peragit spatia eadem,

quæ Saturni sydus altissimum triginta (ut dictum est) annis. Dein morata in coitu solis bidua, cũ tardissime, à tricesima luce rursus ad easdẽ uices exit: haud scio an omnium quæ in cælo pernosci potuerunt magistra, in duodecim mensium spatia oportere diuidi annum: quando ipsa toties solem, redeuntem ad principia, con=sequitur. Solis fulgore eam ut reliqua sydera tegi. Siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercussu aquæ uolitare conspicimus. Ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humorem, atque etiam augere, quem solis radij absumant. Ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum plena, reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex sole ipsa concipiat. In coitu quidẽ non cerni, quoniam hau=stum omnem lucis aduersa illò regerat, unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno pasci, quia orbe dimidio nõnunquã maculosa cernatur, scilicet non-dum suppetente ad hauriendun ultra iusta ui. Maculas enim nõ aliud esse, q̃ terræ raptas cum humore sordes.

De defectu solis & lunæ. Cap. X.

d Efectus aũt suos & solis, rem in tota contẽplatione naturæ maxime mirã, & ostento similem, eorum magnitudinũ umbræq; indices existere. Quippe manifestum est solem interuentu lunæ occultari, lunamq; terræ obiectu, ac uices reddi, eosdem solis radios luna interpositu suo auferente ter=ræ, terraq; lunæ. Hac subeũte repẽtinas obduci tenebras, rursumq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctem, q̃ terræ umbram. Figuram aũt umbræ similẽ

metæ ac turbini inuerso, quãdo mucrone tantum ingruat, neque lunæ excedat latitudinem, quoniam nullum aliud sydus eodẽ modo obscuretur, & talis figura semper in mucronem deficiat. Spatio quidem consumi umbras, indicio sunt uolucrum prælalti uolatus. Ergo confinium illis est aëris terminus, initiumq; ætheris. Supra lunam pura omnia, ac diuturnæ lucis plena: à nobis autem per noctem cernuntur sydera, ut reliqua lumina è tenebris. Et propter has causas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atque menstrui nõ sunt utriq; defectus, propter obliquitatem signiferi, lunæq; multiuagos (ut dictum est) flexus, non semper in scrupulis partium congruente syderum motu.

De syderum magnitudine. Cap. XI.

h Aec ratio mortales animos subducit in cælũ: ac uelut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partiũ magnitudinem detegit. Non posset quippe totus sol adimi terris intercedente luna, si terra maior esset quàm luna. Certior ex utraque uastitas solis aperitur, ut non sit necesse amplitudinem eius oculorum argumentis atque coniectura animi scrutari: immẽsum esse, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet passuum milia umbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto spatio medius: & quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, simul fiat à uertice: item quia circa solstitialem circulum habitantium meridie ad septentrionem umbræ cadant, ortu uero ad occasum. Quæ fieri nullo modo possent, nisi multo, quàm terra, maior esset. Et quòd montem Idam exoriens latitudine exuperet,

dextra læuaq; large amplectens, præsertim tanto di-
scretus interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius
haud dubia ratione declarat, sicut terræ paruitatē ipse
deficiens. Nanque cum sint tres umbrarum figuræ, cō
stet'q;, si par lumini sit materia quæ iactat umbrā, co-
lumnæ effigie iaci, nec habere finem: si uero maior ma
teria, quàm lumen, turbinis recti, ut sit imum eius an-
gustissimum, et simili modo infinita longitudo: si minor
materia, quàm lux, metæ existere effigiem in cacumi-
nis finem desinentem, talem'q; cerni umbram deficien-
te luna: palam fit, ut nulla amplius relinquatur dubi-
tatio, superari magnitudine terram: id quidem & ta-
citis ipsius naturæ indicijs. cur enim partitis uicibus
anni brumalis abscedit? ut noctium opacitate terras re
ficiat, exusturus haud dubie, & sic quoque exurēs qua
dam in parte: tanta magnitudo est.

Quæ quis inuenerit in obseruatione cælesti. Cap. XII.

T rationem quidem defectus utriusque, pri-
e mus Romani generis in uulgus extulit Sulpi
tius Gallus, qui consul cum M. Marcello fuit:
sed tum tribunus militū, solicitudine exercitu liberato,
pridie quàm Perseus rex superatus à Paulo est, in cō
cionem ab imperatore productus ad prædicendā ecli-
psim, mox & composito uolumine. Apud Græcos aūt
inuestigauit primus omniū Thales Milesius, olympia-
dis XLVIII. anno quarto, prædicto solis defectu, qui
sub Astiage rege factus est, urbis cōditæ anno CLXX.
Post eos utriusque syderis cursum in sexcentos annos
præcinuit Hipparchus, menses gentium dies'q; & ho-

ras, ac situs locorum, & uicos populorum complexus, æuo teste, haud alio modo, quàm consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, supráq; mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehensa, & misera hominum mẽte absoluta, in defectibus stellarum scelera aut mortem aliquam syderum pauente: quo in metu fuisse Stesichori & Pindari uatum sublimia ora palàm est deliquio solis, & in luna ueneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias Atheniensium Imperator, ueritus classem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio este cæli interpretes, rerumq́; naturæ capaces, argumenti repertores, quo deos hominesq́; uicistis. Quis enim hæc cernens, et statos syderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non suæ necessitati mortalis genitus ignoscat? Nunc confessa de iisdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodũ necessariis locis strictimq́; reddita. Nam neque instituti operis talis argumẽtatio est: neque omnium rerum afferre posse causas minus mirum est, quàm constare in aliquibus.

De defectibus. Cap. XIII.

d Efectus ducentis uigintiduobus mensibus redire in suos orbes certum est, solisq́; defectum non nisi nouissima primáue fieri luna, quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena, semperq́; citra quàm proxime fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusque syderis defectus statis diebus, horisq́; sub terra. Nec tamen cum fiant superne, ubique cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante cõuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi

sagacitate compertum est, & lunæ defectum aliquãdo quinto mense à priore fieri, solis uero septimo. Eandẽ bis ĩ triginta diebus supra terras occultari, sed ab alijs atque alijs hoc cerni: quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira, cum conueniat umbra terræ lunam hebetari, nunc ab occasus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quanam ratione, cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat, semel iam acciderit, ut in occasu luna deficeret, utroque super terram conspicuo sydere. Nam ut in duodecim diebus utrunque sydus quæreretur, & nostro æuo accidit, Imperatoribus Vespasianis, patre III. filio iterum consulibus.

De lunæ motu. Cap. XIIII.

l Vnam semper, auersis à sole cornibus; si crescat, ortus spectare: si minuatur, occasus, haud dubium est. Lucere dodranteis semuncias horarũ ab secunda adijcientem usque ad plenum orbem, detrahentemq; in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes solis, semper occultam esse. Quo argumẽto amplior errantium stellarum, quàm lunæ magnitudo colligitur, quando illæ & à septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores uideri, sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni, cum æque diu ac noctu luceant: idq; manifestum fiat defectibus solis, & præaltis puteis.

Errantiũ motus & luminũ canonica. Cap. XV.

e Rrantium autem tres, quas supra solem diximus sitas, occultantur meãtes cum eo. Exoriũtur uero matutino, discedentes partibus nunquam amplius undenis. Postea radiorũ eius contactu

teguntur, et in triquetro à partibus centum uiginti stationes matutinas faciunt, quæ & primæ uocantur: mox in aduerso à partibus centum octoginta, exortus uespertinos. Itemq; in centum uiginti ab alio latere appropinquante, stationes uespertinas, quas & secundas uocãt: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas, qui uespertini occasus appellãtur. Martis stella, ut propior, etiã ex quadrato sentit radios, ab nonaginta partibus: unde & nomen accepit is motus, primus & secundus nonagenarius dictus ab utroque exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur in signis, alioqui bimestris, cum cæteræ utraque statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo: relictæq; sole, totidẽq; in partibus faciunt exortus matutinos, atque à longissimis distantiæ suæ metis solẽ insequuntur, adeptæq; occasu matutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem interuallo uesperi exoriuntur usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad solem, & occasu uespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas, matutinam uespertinamq;, ab utroque exortu facit à longissimis distantiæ suæ finibus: Mercurij stationes breuiore momẽto, quàm ut deprehendi possit. Hæc est luminum occultationumq; ratio, perplexiore motu, multisq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant, & eædem ad septentrionem accedunt, abeuntq; ad austrum, terrisq; propiores aut cælo repente cernũtur: in quibus aliter multa, quàm priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum esse muneris, qui primi quærendi uias demonstrauerint: modo ne quis desperet se-

cula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt: prima circulorum, quos Græci absidas in stellis uocant: etenim Græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliiq; qui in mundo: quoniam terra à uerticibus duobus, quos appellauerunt polos, centrum cœli est, necnon signiferi, oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgũt. Ideóq; diuersos habent orbes, motusq; dissimiles, quoniam interiores absidas necesse est breuiores esse.

Quare eadem aliâs altiora, aliâs inferiora uideantur. Cap. XVI.

i

Gitur à terræ centro absides altissimæ sunt, Saturno in scorpione, Ioui in uirgine, Marti in leone, Soli in geminis, Veneri in sagittario, Mercurio in capricorno, mediis omnium partibus. Et è contrario ad terræ centrum humillimæ atq; proximæ. Sic fit, ut tardius mouere uideantur cum altissimo ambitu feruntur: nõ quòd accelerent tardentúe naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa abside lineas, coartari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios: idemq; motus aliâs maior, aliâs minor, centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima, Iupiter cancri quintadecima, Mars capricorni uicesimaoctaua, Sol arietis uicesimanona, Venus piscium decimasexta, Mercurius uirginis decimaquinta, Luna tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cœli mensura non circuli intelligitur, subire eas aut descendere p

profundum aëris, oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum signiferi obliquitatisq; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes, feruntur. Nec aliud habitatur in terris, quàm quod illi subiacet. Reliqua à polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere, ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissime, ut tamen è duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neq; has æqualiter, sed duas medio eius, et supra quatuor, infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis, Martis stella quatuor medias, Iouis mediam & super eam duas, Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinum ratio ad austrum descendentium, aut ad aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiam illam à terra subeuntium in cælum, & pariter scandi eam quoque existimauere plerique falsò: qui ut coarguantur, aperienda est subtilitas immensa, & omnis eas complexa causas. Cōuenit stellas in occasu uespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine: exortusq; matutinos in initio cuiusque fieri: stationes in medijs latitudinum articulis, quæ uocant ecliptica. Perinde confessum est motum augeri, quandiu in uicino sint terræ: cum abscedant in altitudinem, minui. Quæ ratio lunæ maxime sublimitatibus approbatur. Aeque non est dubium, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à stationibus primis tres superiores diminui usque ad stationes secundas. Quæ cum ita sint, manifestum erit

ab exortu matutino latitudines scandi, quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adijci motus: in stationibus uero primis & altitudine subire, quoniã tum primum incipiant detrahi numeri, stellæq; retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda est. Percussæ in qua diximus parte, & triangulo solis radio inhibentur rectum agere cursum, & ignea ui leuantur in sublime. Hoc nõ protinus intelligi potest uisu nostro, ideoq; existimantur stare, unde et nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radij uiolentia, & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis in uespertino earum exortu, toto sole aduerso, cum in summas absidas expelluntur, minimeq; cernuntur, quoniam altissime absunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altissimis absidum euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descenditur, parcius iam se minuente motu, nõ tamen ante stationes secundas augente, cum & altitudo descendit tur superueniente ab alio latere radio, eademq; ui rursus ad terras deprimente, quæ sustulerit in cœlũ ex priore triquetro. Tantum interest, subeant radij, an superueniant. Multoq; eadem magis in uespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

Catholica syderum errantium. Cap. XVII.

P Rimum igitur dicitur, cum sint diuersæ stellæ, cur Veneris stella nunquã lõgius XLVI. partibus, Mercurius uigintitribus à sole abscedant, sæpe citra eas ad solem reciprocent. Conuersas habent utræq; absidas, ut infra solem sitæ: tantumq; circulis earum subter est, quantum superne prædictarum:

& ideo non possunt abesse amplius, quoniam curuatura absidũ ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili ratione modum statuunt absidum suarũ margines, ac spatia longitudinis latitudinem euagatione pensant. At enim cur non semper ad quadraginta sex et ad partes uigintitres perueniunt? Imo uero. Sed ratio canonica fallit. Nanque apparet absidas quoque earum moueri, quòd nunquam transeant solem. Itaque cum in partem ipsam eius incidêre margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidẽ partibus, & ipsæ ocyus redire creduntur, cum sit illa semper utrique extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occasu uespertino, hæ tardissime: illæ à terra altissime absunt cum tardissime mouentur, hæ cũ ocyssime: quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in ijs extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ uero augere: illæ retro cursum agunt à statione matutina usque ad uespertinã, Veneris à uespertina usque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem uero ac solem insequi à statione matutina, ocyssima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine, motumq; minuere ab exortu matutino: retro q; dem ire, simulq; altitudine digredi, à statione uespertina. Mercurij rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino, digredi uero latitudine à uespertino: consecutoq; sole ad quindecim partium interuallũ, consistit quatriduo propè immobilis. Mox ab altitudine

descendit, retroq́; graditur ab occasu uespertino usque ad exortum matutinum. Tantumq́; hæc & luna, totidem diebus quot subiere, descendunt. Veneris quindecim & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis dupli cato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas: sed ratio euidēs. nam quæ in uaporem solis nituntur, etiā descendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesq́;, quibus ipsa seruiat. Exempli gratia: In Martis sydere, cuius est maxime inobseruabilis cursus, nunquam id stationem facere, Iouis sydere triquetro, raro admodum sexaginta partibus discreto, qui numerus sexāgulas mū di efficit formas. Nec exortus, nisi in duobus signis tan tum, cancri et leonis, simul edere. Mercurij uero sydus in piscibus exortus uespertinos raros facere, creberrimos in uirgine: in libra matutinos. Item matutinos in aquario, rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & geminis non fieri: in cancro uero non citra uigesimamquintam partem. Lunam bis coitum cum sole in nullo alio signo facere, quàm geminis: non coire aliqn̄, in sagittario tantum. Nouissimam uero primamq́; eadē die uel nocte, nullo alio in signo, quàm ariete conspici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cer nendi Lynceo. Non comparere in cœlo Saturni sydus & Martis cum plurimum diebus centumseptuaginta: Iouis trigintasex, aut, cum minimum, denis detractis diebus: Veneris sexagintanouem, aut, cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut, cum plurimum, septemdecim.

Quæ ratio colores eorum mutet. Cap. XVIII.

c Olores ratio altitudinum temperat, siquidem earum similitudinem trahunt, in quarum aëra uenêre subeundo, tingit'q; appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, uentosus in horrorem. Sol atq; commissuræ absidum, extremæ'q; orbitæ atram in obscuritatem. Suus quidem cuique color est, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero cãdẽs, Vesperi refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens, postea radians, his causis connexo uisu & earum quæ cœlo continentur. Nanque modo multitudo conferta inest circa dimidios orbes lunæ, placida nocte leniter illustrante eas: modo raritas, ut fugisse miremur plenilunio abscondente, aut cum solis supra'ue dictarum radij uisus perstrinxere nostros. Et ipsa autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit, hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos, præterquam ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato solis dimidua est, in triquetro seminani ambitur orbe, impletur autem in aduerso: rursus'q; minuens easdem effigies, paribus edit interuallis, simili ratione qua supra solem tria sydera.

Solis motus et dierũ inæqualitatis rõ. Cap. XIX.

s Ol autem ipse quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei, Vere & Autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ: bis permutatis spatijs, in auctum diei, bruma octaua in parte capricorni: noctis uero, solstitio totidem in partibus cãcri. Inæqualitatis causa obliqui-

tas est signiferi, cum pars aequa mundi super subter'q; terras omnibus fiat momentis. Sed quae recta in exortu suo consurgunt signa, longiore tractu tenent lucem: quae uero obliqua, ocyore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. Cap. XX.

l Atet plerosque, magna coeli affectatione compertum à principibus doctrinae uiris, superiorum trium syderũ ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: sed maxime ex ijs medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimij humoris ex superiore circulo, atque ardoris ex subiecto, per hunc modũ egerat. Ideo'q; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut è flagrante ligno carbo cum crepitu, sic à sydere coelestis ignis expuitur, praescita secũ afferẽs, ne abdicata quidem sui parte in diuinis cessante operibus. Id'q; maxime turbato fit aëre, q̃a collectus humor abundantiam stimulat, aut quia turbatur quodam ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum. Cap. XXI.

i Nterualla quoque syderum à terra, multi indagare tentauerunt: & solem abesse à luna undeuiginti partes, quantum lunam ipsam à terra, prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi, à terra ad lunã cẽtũ uigintisex milia stadiorũ eẽ colligit. Ab ea usq; ad solẽ duplũ. Inde ad duodecim signa triplicatũ. In qua sñia et Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. Cap. XXII.

s Ed Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum, quãtum absit à terra luna. Ab ea ad Mercurium, spatij eius dimidiũ:

et ab eo ad Venerem ferè tantundem. A qua ad solem sesquiplum. A sole ad Martem tonum, id est, quantum ad lunam à terra. Ab eo ad Iouem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde sesquiplum ad signiferum: ita septem tonos effici, quam diapason harmoniam uocant, hoc est, uniuersitatem concentus. In ea Saturnum Dorio moueri, Mercurium Phthógo, Iouem Phrygio, & in reliquis similia, iucunda magis, quàm necessaria subtilitate.

De mundi geometria. Cap. XXIII.

s Tadium centum uigintiquinque nostros efficit passus, hoc est, pedes sexcentos uigintiquinque. Posidonius non minus quadraginta stadiorum à terra altitudinem esse, in qua nubila ac uenti nubesq; proueniant. Inde purũ liquidumq;, & imperturbatæ lucis aërem. Sed à turbido ad lunam uicies centum stadiorum. Inde ad solem quinquies millies. Eo spatio fieri, ut iam immensa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes nongentis stadijs in altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia, sed tam prodẽda, quàm sunt prodita: in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunquam fallacis possit non repudiari, si cui libeat altius ista persequi. Nec ut mensura (id enim uelle, penè dementis ocij est) sed ut tantum æstimatio coniectandi constet animo. Nam cum trecentis sexaginta & ferè sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat, semperq; dimetiens tertiam partem ambitus, et tertiæ paulo minus septimam colligat: apparet dẽpta eius dimidia (quoniam terra centralis interueniat)

sextam ferè partem huius immensi spatij, quod circa terram circuli solaris animo comprehenditur, inesse altitudinis spatio: lunæ uero duodecimam, quoniam tanto breuiore, quàm sol ambitu currit: ita ferri eã in medio solis ac terræ. Mirum quò procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata successu, sicut in supradictis occasionem impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare solis ad terram spacia, eadem ad cœlum agunt, quoniam sit medius sol, ut protinus mundi quoque ipsius mensura ueniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat septimas, tantas habere circulum duo & uicesimas, tanquam planè à perpendiculo mensura cœli constet. Aegyptia ratio, quam Petosiris & Necepsos ostendêre, singulas partes, in lunari circulo (ut dictum est) minimo, triginta tribus stadijs paulo amplius patere colligit. in Saturni amplissimo duplum: in solis, quem medium esse diximus, utriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito signiferi ipsius interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. Cap. XXIIII.

r Estant pauca de mundo: nanque & in ipso cœlo stellæ repente nascuntur. Plura earum genera.

De cometis & cœlestibus prodigijs, natura & situ, generibus eorum. Cap. XXV.

c Ometas Græci uocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarum modo in uertice hispidas. Iidem pogonias, quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba. Acontiæ iaculi modo uibrantur ocyssimo significatu.

Hæc fuit de qua quinto consulatu suo Titus Imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit, ad hunc diem nouissime uisa. Easdem breuiores & in mucronem fastigatas, xiphias uocauere, quæ sunt omnium pallidissimæ, & quodam gladij nitore, ac sine ullis radijs: quos discæus suo nomini similis, colore autem electro, raros è margine emittit. Pithetes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Cerat ias cornus speciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces: Hippeus equinas iubas, celerrimi motus, atque in orbem circa se euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut uix contueri liceat, specieq; humana dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti uillorum specie, et iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hastam est, olympiade centesimaoctaua, urbis anno tricentesimo nonagesimooctauo. Breuissimum quo cernerentur spatium, septem dierum annotatum est, longissimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij immobiles hærent. Omnes fermè sub ipso septentrione, aliqua eius parte non certa, sed maxime in candida, quæ lactei circuli nomē accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni, nemini compertum alteri, quod equidē sciam. Ventos aūt ab ijs graues æstusq; significari. Fiunt & hybernis mensibus, et in austrino polo, sed ibi citra ullum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis, cui nomen æui eius rex dedit Typhon, ignea specie, ac spiræ modo intorta, uisu quoque toruo, nec stella uerius, quàm quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis cæterisq;

crines. Sed cometes nunquam in occasura parte cœli est, terrificum magna ex parte sydus, ac non leuiter piatum, ut ciuili motu Octauio consule, iterum'q; Pompei et Cæsaris bello. In nostro uero æuo circa ueneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, assiduum propé ac sæuum. Referre arbitrantur, in quas partes sese iaculetur, aut cuius stellæ uires accipiat, quas'q; similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere. Obscœnis autem moribus, in uerendis partibus signorum. Ingenijs & eruditioni, si triquetram figuram quadratam'ue paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant. Venena fundere, in capite septentrionalis austrinæ'ue serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodũ faustus diuo Augusto iudicatus ab ipso, qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri genitrici, non multo post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Nanque his uerbis id gaudium prodidit: Iis ipsis ludorum meorum diebus, sydus crinitum per septem dies in regione cœli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarum'q; & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sydere significari uulgus credidit, Cæsaris animam inter deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulacro capitis eius, quod mox in foro consecrauimus, adiectum est. Hæc ille in publicum, interiore gaudio sibi illum natum, se'q; in eo nasci interpretatus est: &, si uerum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sydera perpetua esse credant,

suoq́; ambitu ire, sed non nisi relicta à sole cerni. Alij uero, qui nasci humore fortuito, et ignea ui, ideoq́; solui.

Hipparchus de syderibus, per exempla historica faces, lampades, trabes, bolides, et chasma coeli. Cap. XXVI.

IDem Hipparchus nunquam satis laudatus, ut quo nemo magis approbauerit cognationẽ cum homine syderum, animasq́; nostras partem esse coeli, nouam stellam & aliam in aeuo suo genitam deprehendit eiusq́; motu, qua die fulsit, ad dubitationem est adductus, an'ne hoc saepius fieret, mouerenturq́; & eae quas putamus affixas. Idemq́; ausus, rem etiam deo improbam, annumerare posteris stellas, ac sydera ad normam expangere, organis excogitatis, per quae singularum loca atque magnitudines signarent: ut facile discerni posset ex eo, non modo an obirent, nascerentur'ue, sed an omnino aliqua transirent mouerentur'ue, item an crescerent minuerẽturq́;, coelo in haereditate cunctis relicto, si quisquam, qui rationem eam caperet, inuentus esset. Emicant et faces, non nisi quum decidunt uisae: qualis Germanico Caesare gladiatorum spectaculũ edente, praeter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earum: lampades uocant planè faces: alterum bolidas, quale Mutinensibus malis uisum est. Distant, quòd faces uestigia longa faciunt, priore ardente parte: bolis uero perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & trabes simili modo, quas docos uocant: quales cum Lacedaemonij classe uicti, imperium Graeciae amisere. Fit & coeli ipsius hiatus, quod uocant chasma.

De cœli coloribus. Cap. XXVII.

f It & sanguinea species, & (quo nihil terribilius mortalium timori est) incendium ad terras cadens inde, sicut Olympiadis centesimæseptimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciã quateret. Atque hæc ego statis temporibus naturæ, ut cætera, arbitror existere, non ut plerique uarijs de causis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingentium malorum fuere prænuncia. Sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror: uerum hæc ideo facta, q a incasura erant illa. Raritate autem occultã eorum esse rationem, ideóq; non sicut exortus supra dictos defectusq; & multa alia nosci.

De flamma cœli. Cap. XXXVIII.

c Ernuntur & stellæ cum sole totis diebus, plerunque & circa solis orbem, ceu spiceæ coronæ: & uersicolores circuli, qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem intrante, post obitum patris, ad nomen ingens capescendum.

De coronis cœlestibus. Cap. XXIX.

e Xistunt eædem coronæ circa lunam, & circa nobilia astra, cœlo quoque inhærentia. Circa solem arcus apparuit L. Opimio, Q. Fabio COSS. orbis L. Portio, M. Acilio.

De circulis repentinis. Cap. XXX.

c Irculus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio COSS. Fiunt prodigiosi & longiores solis defectus, qualis occiso dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius penè anni pallore continuo.

Plures soles. Cap. XXXI.

Trursus plures soles simul cernuntur, nec supra ipsum nec infra, sed ex obliquo, nunquã iuxta, nec contra terram, nec noctu, sed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conspecti in Bosphoro produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos soles antiqui sæpius uidere: sicut Sp. Posthumio, Q. Mutio: & Q. Martio, M. Portio: et M. Antonio, P. Dolobella: & M. Lepido, L. Planco COSS. et nostra ætas uidit diuo Claudio principe, consulatu eius, Cornelio Orfito collega. Plures simul, quàm tres, uisi ad hoc æui nunquam produntur.

Plures lunæ. Cap. XXXII.

Vnæ quoque trinæ, ut Cn. Domitio C. Fannio consulibus, apparuere: quos plerique appellauerunt soles nocturnos.

Dierum lux nocte. Cap. XXXIII.

Vmẽ de cœlo noctu uisum est, C. Cæcilio, Cn. Papyrio consulibus, et sæpe aliâs, ut diei species noctu luceret.

Clypei ardentes. Cap. XXXIIII.

Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillãs transcurrit, solis occasu, L. Valerio, C. Mario COSS.

Ostentum cœli. Cap. XXXV.

Cintillam è stella cadere, & augeri terræ appropinquantem: ac postquam lunæ magnitudine facta sit, illuxisse ceu nubilo diei: dein cum in cœlum se reciperet, lampadem factam, semel unquam proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio COSS. Vi

dit hoc Licinius Syllanus procõsul cum comitatu suo.

De discursu stellarum. Cap. XXXVI.

f Ieri uidentur & discursus stellarum, nunq̃ temere, ut non ex ea parte truces uenti cooriãtur. Existunt stellæ & in mari terrisq́;.

De stellis Castoribus. Cap. XXXVII.

u Idi nocturnis militum uigilijs, inhærere pilis pro uallo fulgorem effigie ea: & antennis nauigantium, alijsq́; nauium partibus, ceu uocali quodã sono insistunt, ut uolucres sedem ex sede mutantes: graues cum solitariæ uenere, mergentesq́; nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænunciæ: quarũ aduentu fugari diram illam, ac minacem, appellatamq́; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numẽ assignãt, eosq́; in mari deos inuocant. Hominum quoq; capita uespertinis horis, magno præsagio circumfulgẽt. omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita.

De aëre. Cap. XXXVIII.

h Actenus de mundo ipso syderibusq́;. Nunc reliqua cœli memorabilia. Nanque & hoc cœlum appellauere maiores, quod alio nomine aëra: omne quod inani simile, uitalem hunc spiritum fundit. Infra lunam hæc sedes, multoq́; inferior (ut animaduerto propemodum constare) infinitum ex superiore natura aëris, infinitum & terreni halitus miscens, utraq; sorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, et alia fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerũ

naturæ pugna secum. Terrena in cœlum tendentia deprimit syderum uis: eademq́; quæ sponte non subeunt, ad se trahunt. Decidunt imbres, nebulæ subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in medium undiq; impellunt. Iidem infracti resiliunt: & quæ potuere, auferunt secum. Vapor ex alto cadit, rursumq́; in altum redit. Vēti ingruunt inanes, ijdēq; cum rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum è sublimi trahit. At ille contra nititur, tellusq́;, ut inani cœlo, spiritum infundit. Sic ultro citro cōmeante natura, ut tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnæ licet, sed assidue rapta conuoluitur, & circa terram immenso rerum quasi globo tendit, subinde per nubes cœlum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & fermè reliquas complexa causas: quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum uiolentiæ plerique assignant. Quin et ideo lapidibus pluere interim, quòd uento sint rapti, & multa similiter. Quamobrē plura simul dicenda sunt.

De statis tempestatibus. Cap. XXXIX.

t Empestatum rerumq́; quasdā statas esse causas, quasdam uero fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifestum est. Quis enim æstates & hyemes, quæq; in temporibus annua uice intelliguntur, syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura tēperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque syderum propria est quibusque uis, & ad suā cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fœcunda, alia concreti in pruinas, aut coacti

in niues,

in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia te poris, alia uaporis, alia roris, alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur, cũ esse eorum nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæque motu naturam suã exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus imbribus faciunt. Nec meantium modo syderum hæc uis est, sed multorum etiam adhærentium cœlo: quoties errantium accessu impulsa, aut coniectu radiorum extimulata sunt: qualiter in suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quædam statisq; temporibus, ut hœdorum exortus. Arcturi uero sydus non fermè sine procellosa grandine emergit.

De ui caniculæ. Cap. XL.

n AM caniculæ exortu accendi solis uapores quis ignorat? cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis uina, mouentur stagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quã in exortu eius contra stare & contueri tradit, ac uelut adorare, cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi, non est dubium.

Sydera in alijs signorum partibus & temporibus aliâs influere. Cap. XLI.

q Vin partibus quoque signorum quorundam sua uis inest, ut autumnali æquinoctio, brumaq;, cum tempestatibus confici sydus intelligimus. Nec imbribus tantum tempestatibusq; sed multis & corporum et ruris experimentis. Afflantur alij

fydere, alij commouentur statis temporibus aluo, neruis capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, folia solstitio circumagunt. Floret ipso brumali die, suspensa in tectis arentis herba pulegij: rumpuntur intentae spiritu mēbranae. Miretur hoc qui non obseruet quotidiano experimento, herbam unam, quae uocatur heliotropium, abeuntem solem intueri semper, omnibusq; horis cum eo uerti, uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumq;, & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & soricum fibras respondere numero lunae, exquisiuere diligentiores: minimumq; animal formicam sentire uires syderis, interlunio semper cessantem. Quo turpior homini inscitia est, fatenti praecipue iumentorū quorundam in oculis morbos cum luna increscere ac minui. Patrocinatur uastitas coeli immensa, discreta altitudine in duo atque LXX. signa. Hae sunt rerum aut animantium effigies, in quas digessere coelum periti. In his quidam mille sexcētas annotauere stellas, insignes uidelicet effectu, uisu ue. Exempli gratia, in cauda tauri septem, quas appellauere Vergilias, in fronte suculas, Booten, qui sequitur septentriones.

Imbrium, uentorū, & nubiū causae. Cap. XLII.

Extra has causas non negauerim existere imbres uentosq;: quoniam humidam à terra, aliâs uero propter uapores fumidam, exhalare caliginem certum est. Nubesq; liquore egresso in sublime, aut ex aëre coacto in liquorem, gigni. Densitas earum corpusq; haud dubio coniectatur argumento cum

ſolem obumbrent, perſpicuum aliàs etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

De tonitruis & fulguribus. Cap. XLIII.

IGitur non eam inficias, poſſe in has & ignes ſuperne ſtellarum decidere, quales ſereno ſæpe cernimus, quorum ictu concuti aëra uerũ eſt, quando & tela uibrata ſtridunt. Cum uero in nubem peruenerint, uaporem diſſonum gigni, ut candente ferro in aquam demerſo, & fumidum uorticem uolui. Hinc naſci procellas. Et ſi i nube luctatur flatus, aut uapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmina: ſi longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum ignium plagas, ideoq; protinus coruſcare igneas nubium rimas. Poſſe & repulſu ſyderum depreſſum, qui à terra meauerit, ſpiritum nube cohibitum tonare, natura ſtrangulante ſonitum dum rixetur, edito fragore cum erumpat, ut in membrana ſpiritu intenta. Poſſe & attritu, dũ in præceps feratur, illum, quiſquis eſt, ſpiritum accendi. Poſſe & conflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, ſcintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & uana, ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Iis percuti montes, ijs maria, omneſq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto, ſtatiſq; de cauſis, & ex ſuis uenire ſyderibus. Simili modo uentos, uel potius flatus, poſſe & ex arido ſiccoq; halitu terræ gigni non negauerim: poſſe & aquis aëra expirantibus, qui neq; in nebulam denſetur, nec craſſeſcat in nubes: poſſe & ſolis impulſu agi: quã uentus non aliud intelligatur, quàm fluctus aëris: pluribuſque etiam modis.

Nanque & é fluminibus ac niuibus, & é mari uidemus & quidem tranquillo, et alios quos uocant altanos é terra consurgere. Qui quidem cum é mari redeunt, tropæi uocantur: si pergunt, apogæi.

Qua ratione echo reddatur. Cap. XLIIII.

m Ontium uero flexus crebriq; uertices, et conflexa cubito, aut confracta in humeros iuga, concaui uallium sinus, scindunt inæqualiter inde resultantem aëra: quæ causa etiam uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis iterum. Cap. XLV.

s Ine fine uentos generant iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora, uasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pódere, quãuis tranquillo die, turbini similis emicat procella. nomen loco est Senta. Quin et in Cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra, quam profanum sit attrectari hominis manu, confestim austro uoluẽte harenas. In domibus etiam multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auras suas habẽt, adeo causa nó deest. Sed plurimum interest, flatus sit, an uentus. Illos statos atque perspirantes, quos nó tractus aliquis, uerum terræ sentiunt: qui non aura, non procella maris, sed appellatione quoque ipsa uenti sunt: qui siue assiduo mundi incitu, & contrario syderum occursu nascuntur, siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus, huc illucq; tanquam in utero aliquo uagus, siue disparili errantium syderum ictu, radiorumq; multiformi iactu flagellatus aër, siue à suis syderibus exeunt his propioribus, siue ab illis cœlo affixis cadũt: palàm

est, illos quoque legem naturæ habere non ignotam, etsi nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorũ. Cap. XLVI.

u Ignti amplius autores Græci ueteres prodidere de his obseruationes. Quo magis miror orbe discordi, & in regna hoc est in membra diuiso, tot uiris curæ fuisse tam ardua inuentu, inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fermè tenentibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentarijs, qui nunquam eò accessere, uerius noscat, quàm indigenarum scientia: nunc uero pace tam festa, tam gaudente prouentu rerum artiumq; principe, omnino nihil addisci noua inquisitione, imo ne ueterum quidẽ inuenta perdisci. Non erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine, & ista plures sine præmio alio quàm posteros iuuandi eruerunt. Nanq; mores hominũ senuere, non fructus. Et immensa multitudo aperto quodcunque est mari, hospitaliq; littorum omnium appulsu nauigat, sed lucri non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens & tantum auaritiæ intenta, id ipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius, quàm instituto fortassis conueniat operi, tractabo uentos, tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. Cap. XXVII.

u Eteres quatuor omnino seruauere per totidẽ mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, ut mox iudicatum est, ratione: secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter utranque media placuit, ad breuem ex nu-

merosa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cœli partibus: Ab oriente æquinoctiali subsolanus, ab oriente brumali uulturnus: illum apelioten, hunc eurū Græci appellant. A` meridie auster, & ab occasu brumali africus, noton & liba nominant: Ab occasu æquinoctiali fauonius, ab occasu solstitiali corus, Zephyron & argesten uocant: A` septentrionibus septentrio, interq; eum & exortum solstitialem aquilo, aparctias dicti et boreas. Numerosior ratio quatuor his interiecerat, thrasciā, media regione inter septentrionem & occasum solstitialem: itemq; cæcian, media inter aquilonem & exortum æquinoctialem: Ab ortu solstitiali phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridiem: Item inter liba & noton compositum ex utroque medium, inter meridiem et hybernum occidentem, libanoton. Nec finis: Alij quippe mesen nomine etiamnum addidere inter borean & cæcian, & inter eurum & noton euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibusque gentibus uenti, non ultra certum procedentes tractum: ut Atheniensibus sciron, paulum ab argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Consuetudo omnibus his nominibus argesten intelligit: & cæcian aliqui uocant hellespontiū, & eosdem alibi aliter. Item in Narbonensi prouincia clarissimus uentorum est circius, nec ulli uiolentia inferior, Ostiam plerunque recta` Ligustico mari perferens: idem non modo in reliquis partibus cœli ignotus, sed ne Viennam quidem eiusdem prouinciæ urbem attingens, paucis ante limitibus iugi modici occursu tantus ille uentorum coërcitus. Et austros in Aegyptum pene-

trare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, uentis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, fauonij hybernum molliunt cœlum, sole aquarij XXV. obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus. Competit fermè & hoc omnibus quos deinde ponam, per singulas intercalationes uno die anticipantibus, rursumq; lustro sequenti ordinem seruantibus. Fauonium quidã ad VII. Cal. Martij chelidonian uocant, ab hirundinis uisu: nonnulli uero ornithian, uno & LXX. die post brumam, ab aduentu auium, flantem per dies IX. Fauonio contrarius est quem subsolanum appellauimus. Datus est autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austrinum est, huic uento septentrione contrario. Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur caniculæ sydus, sole primam partem leonis ingrediẽte: qui dies XV. ante Augusti Calen. est. Huius exortum diebus octo fermè aquilones antecedũt, quos prodromos appellãt. Post biduum autem exortus, ijdem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos etesias uocant. Molliri eis creditur solis uapor geminatus ardore sydèris: nec ulli uentorum magis stati sunt. Post eos rursus austri frequẽtes usq; ad sydus arcturi, qđ exoritur XI. diebus añ æquinoctiũ autũni. Cũ hoc corus icipit. Corus autũnat: huic est cõtrarius uulturnus. Post id æquinoctiũ diebus ferè IIII. et XL. Vergiliarũ occasus hyemẽ inchoat: quod tẽpus in III. Idus Nouẽbris icidere cõsueuit: hoc est aquilonis hyberni, multumq; æstiuo illi dissimilis, cuius ex aduerso est africus. Ante brumam

autem VII. diebus, totidem'q; postea, sternitur mare halcyonum fœturæ: unde nomen ij dies traxere: reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatũ concludit mare. Piratæ primum coëgere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria: nunc idem auaritia cogit. Ventorum frigidissimi sunt quos à septentrione diximus spirare, et uicinus his corus. ij et reliquos compescunt, & nubes abigunt. Humidi, africus, & præcipue auster Italiæ. narrant & in Ponto cæcian in se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus, præterquam desinentes. Niuales aquilo & septentrio. Grandines septentrio importat & corus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem subsolano sicciores: & in totum omnes à septentrione & occidente sicciores, quàm meridie et oriente. Saluberrimus autem omnium aquilo: noxius auster, & magis siccus, fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinunt ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum, in Ponto ab aquilone, reliquis in partibus à meridie. spirant autem & à bruma cum uocantur ornithiæ, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster Africæ serenus, aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis spirant maiore ex parte, aut ut contrarius desinenti incipiat. Cum proximi cadentibus surgunt, à læuo latere in dextrum, ut sol, ambiunt. De ratione eorum menstrua, quarta maxime luna decernit. Iisdem autem uẽtis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerunque aduersa uela concurrant. Austro

maiores fluctus eduntur, quàm aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Ideóq; post austros noxij præcipue terræ motus. Noctu auster, interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones impari ferè desinunt numero: quæ obseruatio & in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaque existimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidensq;, comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerunque sopiuntur, quia aut nimio frigore aut æstu soluuntur. Et imbribus uenti sopiuntur. Expectantur autem maxime, unde nubes discußæ adaperuere cœlũ. Omnium quidem (si libeat obseruare minimos ambitus) redire easdem uices quadriennio exacto, Eudoxus putat, non uentorum modo, uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principium lustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu. De gñalibus uẽtis hæc.

De repentinis flatibus. Cap. XLVIII.

n Vnc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum est) coorti, rursúsq; deiecti, interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo, ut aliquibus placere ostendimus, tonitrua et fulgura edunt. Maiore uero illati pondere incursúq;, si late siccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint, sine igne, hoc est sine fulmine, uorticem faciunt, qui typhon uocatur, id est uibratus ecnephias. Defert hic secum aliquid, abruptum è nube gelida conuoluẽs

uersansq;, & ruinam suam illo pondere aggrauans; & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium pestis, nõ antennas modo, uerum ipsa nauigia contorta frangens, tenui remedio aceti in aduenientem effusi, cui frigidissima est natura. Idem illisu ipso repercussus, correpta secum in cœlum refert, sorbetq; in excelsum. Quòd si maiore depressæ nubis eruperit specu, sed minus lato, quàm procella, nec sine fragore, turbinẽ uocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior accensusq; dum furit, prester uocatur, amburẽs contacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tẽpestatum. Cap. XLIX.

n On fit autem aquilonius typhon, nec niualis aut niue iacente ecnephias. Quòd si simul rupit nubem, exarsitq;, & ignem habuit, non postea concepit, fulmen est. Distat à prestere, quo flamma ab igne. Hic late funditur flatu, illud cõglobatur impetu. Vortex autem remeando distat à turbine, & quo stridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, disiecta nube uerius, quàm rupta. Fit & caligo beluæ similis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum spissatus humor rigensq; ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longam ueluti fistulã nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Cap. L.

h Yeme & æstate rara fulmina, contrarijs de causis, quoniam hyeme densatus aër nubium crassiore corio spissatur: omnisq; terrarũ exhalatio rigẽs ac gelida, quicquid accipit ignei uaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circa rigentia à fulminum casu præstat, & è diuerso nimius

ardor Aegyptum. Siquidẽ calidi sicciq; halitus terræ, raras admodum tenuesq; et infirmas densantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æstatis hyemisq; causis. qua ratione crebra in Italia: q̃a mobilior aër mitiore hyeme & æstate nimbosa, semper quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoque partibus ijs, quæ à septẽtrione discedunt ad teporem, qualis est Vrbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æstate fulgurat, quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula. Cap. LI.

f Vlminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca ueniunt, non adurunt, sed dissipant. Quæ humida, nõ urunt, sed infuscant. Tertium est quod clarum uocant, mirificæ maxime naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloq; alio uestigio relicto. Aurum & æs et argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In Catilinianis prodigijs, Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus. Cap. LII.

t Huscorum literæ nouem deos emittere fulmina existimant, eaq; esse undecim generũ: Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantũ ex ijs seruauere: diurna attribuentes Ioui, nocturna Sũmano, rariora sanè eadem de causa frigidioris cœli. Hetruria erũpere terra quoq; arbitratur, quæ infera

appellat, brumali tempore facta, sæua maxime & exe-crabilia, cum sint omnia quæ terrena existimant, non illa generalia, nec à syderibus uenientia, sed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum euidens est, quod omnia à superiore cœlo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam ex repulsu nulla uestigia edant, cum sit illa ratio non inferni ictus, sed aduersi. à Saturni ea sydere proficisci subtiliter ista consectati putant: sicut cremantia, à Martis. qualiter cum Volsinij oppidum Thuscorum opulentissimum totum concrematū est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica, quæ prima fiunt familiam suam cuique indepto. Cæterum existimant non ultra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. Cap. LIII.

Extat annalium memoria, sacris quibusdam & precationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama Hetruriæ est, impetratum Volsinios urbem agris depopulatis subeunte monstro, quod uocauere Voltam: euocatum & à Porsena suo rege. Et ante eum à Numa sæpius hoc factitatum, in primo annalium suorū tradit L. Piso grauis autor: quod imitatum parum rite Tullum Hostilium, ictum fulmine. Lucosq; & aras, & sacra habemus, interq; Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Iouem. Varia in hoc uitæ sententia, & pro cuius-

que animo. Imperari naturæ, audacis est credere: nec minus hebetis, beneficijs abrogare uires: quando in fulgurum quoque interpretatione eò profecit scientia, ut uentura alia finito die præcinat: et an peremptura sint fatum, aut apertura potius alia fata quæ lateant, innumerabilibus in utroque publicis priuatisq; experimentis. Quamobrem sint ista (ut rerum naturæ libuit) alijs certa, alijs dubia, alijs probata, alijs dănanda. Nos cætera, quæ sunt in his memorabilia, non omittemus.

Catholica fulgurum. Cap. LIIII.

fulgetrum prius cerni, quàm tonitrum audiri (cum simul fiant) certum est. Nec mirum, quoniam lux sonitu uelocior. Ictum autem et sonitum congruere, ita modulante natura. Sed sonitum profecti esse fulminis, non illati: etiamnum spiritum ocyorē fulmine: ideo quati prius omne & afflari, quàm percuti: nec quenquam tangi qui prior uiderit fulmen, aut tonitrua audierit. Læua prospera existimătur, quoniam læua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur, quàm reditus, siue ab ictu resiliat ignis, siue opere confecto aut igne consumpto spiritus remeet. In sedecim partes cœlum in eo respectu diuisere Thusci. Prima est à septentrionibus ad æquinoctialem exortū: secūda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occasum: quarta obtinet quod reliquum est, ab occasu ad septentriones. Has iterū in quaternas diuisere partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maxime diræ, quæ septentrionem ab occasu attingunt. Itaque perplurimum refert, unde uenerint fulmina, & quò concesserint. Optimum est, in

exortiuas redire partes. Ideo cum à prima cœli parte uenerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur, quale Syllæ dictatori ostentum datum accipimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enunciare non putant fas, nec audire, præterquam si hospiti indicentur aut parenti. Magna huius obseruationis uanitas, tacta Iunonis æde, Romæ deprehensa est Scauro consule, q mox princeps fuit. Noctu magis, quàm interdiu, sine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem non semper extinguit, cætera ilico: hunc uidelicet natura tribuente honorem, cum tot beluæ uiribus præstent. Omnia contrarias incubant in partes. Homo nisi conuertatur ui percussus non expirat. Superne icti considunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradidit. Nullum animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine. Cap. LV.

e X ijs, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec unquam quinque altius pedibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant, aut tabernacula è pellibus beluarum, quas uitulos marinos appellant, quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat, sicut nec è uolucribus aquilam, quæ ob hoc armiger huius teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desiere fieri, nulla non earũ fulmine diruta.

De prodigiosis pluuijs, lacte & sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. Cap. LVI.

P Raeter haec inferiore coelo relatum in monumẽta est, lacte et sanguine pluisse M. Acilio, C. Portio COSS. Et saepe aliàs carne, sicut L. Volumnio, Seruio Sulpitio COSS. exq; ea non perputruisse quod non diripuissent aues. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Crassus à Parthis interemptus est, omnesq; cum eo Lucani milites, quorum magnus numerus in exercitu erat. effigies quae pluuerat, spongiarum ferè similis fuit. aruspices cauenda praemonuerũt superna uulnera. L. aũt Paulo, C. Marcello COSS. lana pluit circa castellum Carissanum, iuxta quod post annũ T. Annius Milo occisus est. Eodẽ cãm dicente lateribus coctis pluisse, in eius anni acta relatũ est.

De crepitu armorum & tubarum de coelo audito. Cap. LVII.

a Rmorum crepitus & tubae sonitus auditos è coelo Cimbricis bellis, accepimus, crebrosq; et prius & postea. Tertio uero consulatu Marij ab Amerinis & Tudertibus spectata arma coelestia, ab ortu occasuq; inter se concurrentia, pulsis quae ab occasu erant. Ipsum ardere coelum, minime mirum est, & saepius uisum, maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus è coelo cadentibus. Cap. LVIII.

c Elebrant Graeci Anaxagoram Clazomeniũ, olympiadis septuagesimaeoctauae secundo anno, praedixisse coelestium literarum scientia, quibus diebus saxum casurum esset è sole. Idq; factum

interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Qui lapis etiã nunc ostenditur, magnitudine uehis, colore adusto, comete quoq; illis noctibus flagrante. Quod siquis prædictum credat, simul fateatur necesse est, maioris miraculi diuinitatem Anaxagoræ fuisse: soluiq́; rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, si aut ipse sol lapis esse, aut unquam lapidem in eo fuisse credatur. decidere tamen crebro, non erit dubium. In Abydi gymnasio ex ea causa colitur hodieq́;, modicus quidem, sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Cassandriæ, quæ Potidæa uocitata est, ob id deducta. Ego ipse uidi in Vocontiorum agro paulo ante delatum.

De arcu cœlesti. Cap. LIX.

Rcus uocamus extra miraculum frequẽtes, & extra ostentum. nam ne pluuios quidem, aut serenos dies, cum fide portendunt. Manifestum est, radium solis immissum cauæ nubi, repulsa acie in solem refringi, colorumq́; uarietatem mixtura nubium, aëris, igniumq́; fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt, nec unquam nisi dimidia circuli forma, nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur idem non nisi quartadecima luna posse. Fiunt autem hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescente ab æquinoctio uerno, non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma uero, hoc est breuissimis diebus, frequenter. Iidem sublimes humili sole, humilesq́; sublimi, & minores occidente uel oriente, sed in latitudinem diffusi. meridie exiles, uerum ambitus maioris. Aestate

uero per meridiem non cernuntur: post autumni aequinoctium, quacunque hora: nec unquam plures simul, quàm duo. Caetera eiusdem naturae non multis dubia esse uideo.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore. Cap. LX.

g Randinem conglaciato imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere non grandines, ipsasq; grandines interdiu saepius, quàm noctu, et multo celerius resolui, quàm niues. Nebulas nec aestate, nec maximo frigore existere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque uentis, nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui, solutaq; glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus. Cap. LXI.

u Arietates colorum figurarumq; in nubibus cerni, prout admixtus ignis superet aut uincatur.

De proprietatibus coeli in locis. Cap. LXII.

p Raeterea quasdam proprietates coeli quibusdam locis esse. Roscidas aestate Africae noctes. In Italia Locris & in lacu Velino, nullo nõ die apparere arcus. Rhodi & Syracusis nunquam tãta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernatur, qualia aptius suis referentur locis. Haec sint dicta de aëre.

De natura terrae. Cap. LXIII.

s Equitur terra, cui uni rerum naturae partiũ, eximia propter merita, cognomen indidimus maternae uenerationis. Sic hominum illa, ut caelum dei: quae nos nascẽtes excipit, natos alit, semelq;

editos sustinet semper: nouissime complexa gremio iã
à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater ope
riens: nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque
sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerẽs, nomenq́;
prorogans nostrum, & memoriam extendens contra
breuitatem æui. Cuius numen ultimum iam nullis pre
camur irati graue: tanquam nesciamus hanc esse solã,
quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in im=
bres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præ
cipitantur in torrentes: aër densatur nubibus, furit pro-
cellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, usus q; morta-
lium semper ancilla, quæ coacta generat? quæ sponte
fundit? quos odores saporesq́;? quos succos? quos tactus?
quos colores? quàm bona fide creditum fœnus reddit?
quæ nostri causa alit? Pestifera enim animantia, uitali
spiritu habẽte culpam, necesse est illi seminata excipere,
& genita sustinere. Sed in malis generãtium noxa est.
Illa serpentem homine percusso non amplius recipit,
pœnasq́; etiã inertium nomine exigit: illa medicas fun
dit herbas, & semper homini parturit. Quin & uene=
na, nostri misertam, instituisse credi potest, ne in tædio
uitæ diræ famis mors, terræ meritis alienissima, lenta
nos consumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta disper
gerent, ne laquei torqueret pœna præpostera, incluso
spiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæsita
morte, sepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus scinde
ret corpus. Ita est, miserta genuit id, cuius facillimo hau
stu, illibato corpore, & cum toto sanguine extinguere-
mur, nullo labore, sitiẽtibus similes: qualiter defunctos
non uolucris, non fera attingeret: terræq́; seruaretur, ꝗ

ſibi ipſi periſſet. Et ut uerum fateamur, terra nobis ma lorum remedium genuit, nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos enim & ferro, quo carere non poſſumus, ſimili modo utimur. Nec tamen quereremur merito, etiã ſi maleficij cauſa tuliſſet. Aduerſus unam quippe naturæ partem ingrati ſumus: quaſi non ad delicias quaſque, non ad contumelias ſeruiat homini. In maria iacitur, aut ut freta admittamus eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, oĩbus cruciatur horis: multoq́; plus ut delicijs, quàm ut alimentis famuletur noſtris. Et tamen quæ ſumma patitur atque extrema cute, tolerabi lia uideantur: Penetramus in uiſcera, auri argentiq́; uenas, & æris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiã & quoſdam paruulos quærimus lapides, ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus, ut digito geſtetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus? Si ulli eſſent inferi, iam profecto illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodiſſent. Et miramur, ſi eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo cuſtodiũt illam, arcentq́; ſacrilegas manus. Non'ne inter ſerpentes fodimus, & uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea ob hoc utimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus, ad ſcelera cædesq́; & bella tendunt: quãq́; ſanguine noſtro irrigamus, inſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen uelut ex probrato furore tandem ipſa ſe obducit, et ſcelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

De forma terræ. Cap. LXIIII.

e ST autem figura prima, de qua consensus iudicat. Orbẽ certe dicimus terræ, globumq; uerticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelsitate, tanta camporum planicie: sed cuius amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat, id quod rerũ ipsa naturæ cogit ratio, non eisdem causis quas attulimus in cœlo. Nanque in illo caua in se conuexitas uergit, & cardini suo, hoc est terræ undique incumbit. Hæc ut solida atque conferta, assurgit intumescenti similis, extráq; protenditur. Mundus in centrum uergit: at terra exit à centro, immensum eius globũ in formam orbis assidua circa eã mundi uolubilitate cogente.

De antipodibus an sint, & aquæ rotunditate. Cap. LXV.

i Ngens hic pugna literarum, contráq; uulgi, circumfundi terræ undique homines, conuersisq; inter se pedibus stare, & cunctis similẽ esse cœli uerticem, simili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo q̃rente cur non decidant contra siti: tanquam non & ratio præsto sit, ut nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia, quãuis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, & si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert, alio miraculo exoriente? pendere ipsam ac non cadere nobiscum, ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere, natura repugnante, et quò cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi

in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcentibus cunctis, nisi in se locus nō est. Globum tamen effici mirum est, in tanta planicie maris camporumq́;. Cui sententiæ adest Dicæarchus uir in primis eruditus, regum cura permensus montes, ex quibus altissimum prodidit Pelion, M.CCL. passi. ratione perpendiculi, nullam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc uidetur coniectatio, haud ignaro quosdam alpium uertices, lōgo tractu, nec breuiore L. milibus passuum assurgere. Sed uulgo maxima hæc pugna est, si coactam in uerticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Nanque & dependentes ubique guttæ paruis globantur orbibus: & pulueri illatæ frondiumq́; lanugini impositæ, absoluta rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maxime tument. Quæ propter subtilitatem humoris, mollitiamq́; in se residentem, ratione facilius, quàm uisu deprehenduntur. Idq́; etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod super sit: contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios: scilicet quia intus recepta liquorem in uerticē attollant, at cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa, propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conspicua: ac procul recedente nauigio, si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim descendere uideatur, et postremo occultetur. Denique oceanus, quem fatemur ultimum, quanam alia figura cohæreret atque non decideret, nullo ultra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam

modo etiamsi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut sint plana maria, & qua uidentur figura, non posse id accidere, magno suo gaudio magnáq; gloria inuentores Græci subtilitate geometrica docent. Nanque cum é sublimi in inferiora aquæ ferantur, & sit hæc natura earum concessa, nec quisquam dubitet in littore ullo accessisse eas, quò longissime deuexitas passa sit, procul dubio apparere, quo quid humilius sit, propius centro esse terræ: omnesq; lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas, breuiores fieri, quàm quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omniq; ex parte aquas uergere in centrum: ideóq; non decidere, quoniam in interiora nitantur. Quod ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua nisi sustinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac sinus pandente, illa uero permeante totam, intra, extra, supra, uenis ut uinculis discurrentibus, atque etiam in summis iugis erumpente: quò spiritu acta, & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: tantumq; à periculo decidendi abest, ut in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aqua sit terræ innexa. Cap. LXVI.

e ST igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminum. Cap. LXVII.

à Gadibus columnisq; Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie nauigatur occi dēs. Septentrionalis uero oceanus, maiore ex parte nauigatus est, auspicijs diui Augusti Germaniam classe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicā plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere, ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex Indico mari, sub eodem sydere pars tota uergens in Caspium mare, perna uigata est Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa Caspium quoque multa oceani littora explorata, paruoq; breuius, quàm totus hinc aut illinc septentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sic quoq; non relinquat, ingens argumē-tum paludis Mæoticæ, siue ea illius oceani sinus est, ut multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, uictoriæ magni Alexandri lustrauere, usque in Arabicum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragijs feruntur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius autor est, Eudoxum quendam

sua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades usque peruectum: multoq; ante eũ Cœlius Antipater, uidisse se qui nauigasset ex Hispania in Aethiopiam commercij gratia. Idem Nepos de septentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in consulatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Sueuorũ dono datos, qui ex India commercij causa nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfusa undique diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò peruio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortaliũ uanitati, poscere uidetur, ut totum hoc, quicquid est, in quo singulis nihil satis est, ceu subiectum oculis, quãtum sit ostendam.

Quæ portio terræ habitetur. Cap. LXVIII.

i Am primum in dimidio computari uidetur, tanquam nulla portio ipsi decidatur oceano: qui toto circundatus medio, & omnes cæteras fundens recipiensq; aquas, et quicquid exit in nubes, ac sydera ipsa tot et tantæ magnitudinis pascens, quo tandem amplitudinis spatio credetur habitare? Improba et infinita debet esse tam uastæ molis possessio. Adde quod ex relicto plus abstulit cœlum. Nam cum sint eius quinque partes, quas uocant zonas, infesto rigore et æterno gelu premitur omne, quicquid est subiectum duabus extremis utrinque circa uertices, hunc qui septentrio uocatur, eumq; qui aduersus illi austrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum syderum aspectu, maligna ac pruina tantum albicãs lux. Media uero terrarum, qua solis orbita est, exusta

flammis & cremata, cominus uapore torretur. Circa duæ tantum inter exustam & rigentes, temperantur: eæq; ipsæ inter se nó peruiæ, propter incendium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cœlum: Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio haud scio an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem oceanus infusus in multos (ut dicemus) sinus, adeo uicino accessu interna maria allatrat, ut centum XV. millibus passuum Arabicus sinus distet ab Aegyptio mari: Caspius uero CCCLXXV. milibus à Pontico. Idem inter fusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Asiamq; dispescit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus et stagna: iam elata in cœlum, & ardua aspectu quoq; iuga: iam syluæ uallesq; præruptæ, & solitudines, & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, imo uero, ut plures tradidere, mundi punctus (neque enim est aliud terra in uniuerso) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam ciuilia, mutuisq; cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoq; uicini cæspitem nostro solo affodimus, ut qui latissime rura metatus fuerit, ultraq; fines exegerit accolas, quota terrarũ parte gaudeat? uel cum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

Mediam esse mundi terram. Cap. LXIX.

m Ediam esse mundi totius, haud dubijs constat argumentis, sed clarissime æquinoctij paribus horis. Nā nisi in medio esset, æquales dies noctes'q; haberi non posse deprehenderunt & dioptræ, quæ uel maxime id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasus'q; cernatur, & solstitialis exortus per suam lineā, brumalis'q; occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

De syderum ortus inæqualitate, et de eclipsi, & ubi, & quare. Cap. LXX.

t Res autem circuli supradictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguūt: Solstitialis à parte signiferi excelsissima nobis, ad septentrionalem plagam uersus, contra'q; ad alium polū brumalis, item medio ambitu signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum, q̄ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quā globo similem, et cum ea aquas, ijsdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, ut nobis septentrionalis plagæ sydera nunquam occidant, contra meridianæ nunq̄ oriantur: rursus'q; hæc illis non cernantur, attollente se contra medios uisus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodyticé et confinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem uocant Berenices crinem, item quem sub diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronō, isignes ibi stellas. adeo'q; manifesto assurgens fastigiū curuatur, ut Canopus quartam ferè partem signi unius supra terrā eminere Alexandriæ intuentibus uideatur: eadem à Rhodo terrā quodammodo ipsam stringere: in Ponto omnino non

cernatur, ubi maxime sublimis septentrio. Idem à Rhodo absconditur, magisq; Alexandriæ: in Arabia nouembri mense prima uigilia occultus, secunda se ostendit: in Meroë solstitio uesperi paulisper apparet, paucisq; ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maxime cursus deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoq; conspicuis, atq; ut é freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latuere, syderibus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hoc polo excelsiore se attollit: aut undique cernerentur hæc sydera. uerum hæc eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademq; demersa longinquis. utq; nunc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex: sic in illã terræ deuexitatem transgressis, illa se attollunt, residẽtibus quæ hic excelsa fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespertinos orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad occasum habitãtes, meridianos uero sæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri uictoria, luna defecisse noctis secunda hora prodita est: eademq; in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipsanio & Fonteio COSS. qui fuẽre ante paucos annos, factum pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter septimam & octauã sensit, Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimã & undecimã prodidit uisum, circuitu globi alia alijs detegente & occultante. Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesq; non fierent inæquales: neque aliâs, quàm in medio sitis paria duodecim horarũ interualla cernerentur, quæ nunc in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Cap. LXXI.

i Deo nec nox dies'q; quæuis eadem toto orbe simul est, opposito globi noctem aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hispaniaq; turrium Annibalis: in Asia uero propter piraticos terrores, simili specularum præsidio excitato: in quis prænunciatiuos ignes sexta hora diei accensos, sæpe compertum est, tertia noctis à tergo ultimis uisos. Eiusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta stadia nouem diei confecit horis: indeq; quamuis decliui itinere, tertia noctis hora remensus est. Causa, quod eũti cum sole iter erat, eundẽ remeans obuium contrario præteruertebat occursu. Qua de causa ad occasum nauigantes, quamuis breuissimo die, uincunt spatia nocturnæ nauigationis, ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re, & horologio primo. Cap. LXXII.

u Asaq; horoscopa non ubique eidem sunt usui, in trecenis stadijs, aut ut longissime in quingenis, mutantibus semet umbris. Solis itaque umbilici, quem gnomonen appellant, umbra, in Aegypto meridiano tempore, æquinoctij die, paulo plus quã dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbræ. In oppido Ancona superest quinta trigesima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, eisdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. Cap. LXXIII.

s Imili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinque milibus stadiorũ,

solstitij die medio nullam umbram iaci: puteumq; eius experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum solem illi loco supra uerticem esse: quod & in India supra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit. Constatq; in Berenice urbe Troglodytarũ, & inde stadijs quatuor milibus DCCC XX. in eadem gente Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum est, hoc idem ante solstitium XLV. diebus, totidemq; postea fieri, & per eos XC. dies in meridiẽ umbras iaci. Rursus in Meroe insula, quæ est caput gentis Aethiopum, & quinque milibus stadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno absumi umbras, sole duodeuicesimam tauri partem, et quartamdecimam leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons est Maleus nomine, iuxta quem umbræ æstate in austrũ, hyeme in septentrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet septentrio. In eadem India Patales celeberrimo portu, sol dexter oritur, umbræ in meridiẽ cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantũ noctis parte aspici, Onesicritus dux eius scripsit: quibus in locis Indiæ umbræ non sint, septentrionem non conspici, et ea loca appellari Ascia, nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium. Cap. LXXIIII.

e T in tota Troglodytice, umbras bis quadraginta quinque diebus in anno Eratosthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi lõgissimus dies, et ubi breuissimus. Cap. LXXV.

s Ic fit, ut uario lucis incremento, in Meroë lõgissimus dies XII. horas æquinoctiales, & octo partes unius horæ colligat, Alexandriæ uero XIIII. horas. In Italia quindecim. In Britannia XVII. ubi æstate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id, quod cogit ratio credi: solstitij diebus accedente sole propius uerticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctes'q; è diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thule Pytheas Massiliẽsis scripsit, sex dierum nauigatione in septentrionem à Britannia distante: quidã uero et in Mona, quæ distat à Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis milibus, affirmant,

Item de horologio. Cap. LXXVI.

u Mbrarum hanc rationem, & quam uocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Milesius, Anaximandri, de quo diximus, discipulus: primus'q; horologium quod appellant sciotericon, Lacedæmone ostendit.

Quomodo dies obseruentur. Cap. LXXVII.

i Psum diem alij aliter obseruauere. Babilonij inter duos solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Vmbri à meridie in meridiem: uulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere ciuilem, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia, quàm æquinoctia apparet, quia positio signiferi circa media sui obliquior est, iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. Cap. LXXVIII.

Ontexenda sunt his cœlestibus nexa causis.
c Nanque Aethiopas uicini syderis uapore torreri, adustisq́; similes gigni, barba & capillo uibrato, non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glaciali, candida cute esse gentes, flauis promissas crinibus: truces uero ex cœli rigore has et illas mobilitates habentes. Ipsóq; crurum argumento, illis in supera succum reuocari, natura uaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic uarias effigies animalium prouenire, & maxime alitum, & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobique, illic ignium nisu, hic humoris alimento. Medio uero terræ salubris utrinque mixtura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles, sensus liquidus, ingenia fœcunda, totiusq́; naturæ capacia. Iisdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: sicut ne illæ quidem his paruerint auulsæ, ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitariæ.

De motu terræ. Cap. LXXIX.

Abyloniorum placita motus terræ, hiatusq́;,
b & cætera omnia, ui syderum existimant fieri, sed illorũ trium quibus fulmina assignãt: fieri autem, meantium cum sole aut congruentium, & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & immortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur, Anaximandro Milesio physico: quem ferunt Lacedæmonijs prædixisse, ut urbem ac tecta custodirẽt: instare enim motũ terræ: cũ et urbs tota eorũ corruit:

& Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydes Pythagoræ doctoris alia cō iectatio, sed & illa diuina: Haustu aquæ è puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt, quantum à deo tandem uideri possunt tales distare, dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusque existimanda relinquantur, uentos in causa esse non dubiū reor. Neque enim unquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari: cœloq; adeo tranquillo, ut uolatus auium nō pendeant, subtracto omni spiritu qui uehit: nec unquā nisi post uentos conditos, scilicet in uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neque aliud est in terra tremor, q̄ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, quàm cum fulmē erumpit, incluso spiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. Cap. LXXX.

u Arie itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus, alibi emissis amnibus, nonnunquam etiā ignibus calidis ue fontibus, alibi aduerso fluminum cursu. Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus, aliàs murmur similis mugitibus, aut clamori humano, armorum ue pulsantiū fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaq; uel cauernarum uel cuniculi per quē meat, exilius grassante in angusto, eodem rauco in recuruis resultante, in duris fremente, in humidis fluctuante & stagnantibus: item fremente contra solida. Itaque & sine motu sæpe editur sonus. Nec simplici modo quatitur unquam, sed

tremit

tremit uibratq́;. Hiatus uero aliâs remanet, ostendens quæ sorbuit, aliâs occultat ore compresso: rursusq́; ita inducto solo, ut nulla uestigia extent, urbibus plerunq; deuoratis, agrorumq́; tractu hausto. Maritima autem maxime quatiuntur. Nec montosa tali malo carent. Exploratum est mihi Alpes Apenninumq́; sæpius tremuisse. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur, sicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Aegyptus minime quatiuntur, quoniam hic æstatis causa obstat, illic hyemis. Item noctu sæpius, quàm interdiu. Maximi autem motus existunt matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt, & solis lunæq; defectu, quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue uero cũ sequitur imbrẽ æstus, imbresue æstũ.

Signa motus futuri. Cap. LXXXI.

n Auigantes quoque sentiunt non dubia coniectura, sine flatu intumescente fluctu subito, aut quatiente ictu. Intremunt uero & in nauibus posita, æque quàm in ædificijs, crepituq; prænũciant. Quin & uolucres non impauidæ sedent. Est et in cœlo signum, præceditq́; motu futuro, aut paulopost occasum sereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

Auxilia contra motus futuros. Cap. LXXXII.

s Icut in ijsdem est remedium, quale & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant, quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multoq́; sunt tutiora in ijsdem illis quæ pendent,

sicut Neapoli in Italia intelligitur, parte eius, quæ solida est, ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, postesq; alterno pulsu renitentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus: pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est, cum uibrat crispante ædificiorum crepitu, et cum intumescit assurgens, alternoq; motu residet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, et fluctus more quædam uolutatio infesta est: aut cum in unam partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores, cum uentus emersit: sin uero durauere, non ante quadraginta dies sistuntur: plerunque & tardius, utpote cum quidam annuo & biennii spatio durauerint.

Portenta terrarũ semel uisa. Cap. LXXXIII.

f Actum est semel, quod equidem in Hetruscæ disciplinæ uoluminibus inueni, ingens terrarum portentum L. Marcio, Sex. Iulio COSS. in agro Mutinensi. Nanque montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes recedentesq;, inter eos flamma fumoq; in cœlum exeunte interdiu, spectãte é uia Aemylia magna equitum Romanorum, familiarumq; & uiatorum multitudine. Eo concursu uillæ omnes elisæ, animalia permulta, quæ itra fuerant, exanimata sunt, anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quàm ciuilia. Non minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus eius expo

ſuimus, pratis oleisq́; intercedente uia publica in contrarias ſedes tranſgreſſis, in agro Marrucino, prædijs Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. Cap. LXXXIIII.

f Iunt ſimul cum terræmotu & inundationes maris, eodem uidelicet ſpiritu infuſi, aut reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus, Tiberij Cæſaris principatu, XII. urbibus Aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum ſepties atque quinquagies nunciatus Romã. Quo quidem anno ad Traſymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni ſenſere, nec Romani. Nec uero ſimplex malũ, aut in ipſo tantum motu periculum eſt, ſed par aut maius oſtentum. Nunquam urbs Roma tremuit, ut non futuri euentus alicuius id prænuncium eſſet.

Quibus locis maria receſſerint. Cap. LXXXV.

e Adem naſcentium cã terrarũ eſt, cũ idem ille ſpiritus attollẽdo potens ſolo, nõ ualuit erũpere. Naſcuntur. n. nec fluminum tñ inuectu, ſicut Echinades inſulæ ab Acheloo amne congeſtæ, maiorq́; pars Aegypti à Nilo, in quam à Pharo inſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus: ſed & receſſu maris, ſicut eidem de Circæijs. Quod accidiſſe et in Ambraciæ portu X. M. paſſuũ interuallo, & Athenienſiũ V. M. ad Piræũ memoratur. Et Epheſi, ubi quõdam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidẽ ſi credimus, mare fuit ſupra Memphim uſque ad Aethiopum montes: itemq́; à planis Arabiæ. Mare et circa Ilium, & tota Teuthrania, quáq; campos itulerit Mæander.

Ratio insularum enascentium. Cap. LXXXVI.

n Ascuntur & alio modo terrae, ac repente in aliquo mari emergunt, uelut paria secum faciente natura, quaeq; hauserit hiatus, alio loco reddente.

Quae, & quibus temporibus enatae sunt. Cap. LXXXVII.

e Larae iampridem insulae, Delos & Rhodos, memoriae produntur enatae. Postea minores, ultra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas olympiadis CXXXV. anno quarto, Thera et Therasia. Inter easdem post annos CXXX. Hiera, eademq; Automate. Et ab ea duobus stadijs post annos CX. i nostro aeuo, M. Iunio Syllano, et L. Balbo COSS. ad VIII. Idus Iulij, Thia.

Quas terras interruperint maria. Cap. LXXXVII.

a Nte nos & iuxta Italiam inter Aeolias insulas, item iuxta Cretam emersit é mari M.D. passuum, una cum calidis fontibus, altera olympiadis CXLIII. anno tertio in Thusco sinu, flagrans haec uiolento cum flatu. Proditurq; memoriae, magna circa illam multitudine piscium fluitante, confestim expirasse quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pithecusas in Cāpano sinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flamma ex eo emicuisset, campestri aequatum planicie. In eadem & oppidū haustum profundo: alioq; motu terrae stagnum emersisse: et alio, prouolutis montibus insulam extitisse Prochytam. Nāque

& hoc modo inſulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Eubœam Bœotiæ, Eubœæ Atalantem & Macrin, Besbycum Bithyniæ, Leucoſiã Sirenum promontorio.

Quæ inſulæ continenti adiunctæ. Cap. LXXXIX.

Vrſus abſtulit inſulas mari, iunxitq; terris:
r Antiſſam Leſbo, Zephyrium Halicarnaſſo,
Ethuſam Mindo, Dromiſcon & Pernen Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio. Hybanda quondam inſula Ioniæ CC. nunc à mari abeſt ſtadijs. Syriten Epheſus in mediterranea habet, Deraſidas & Sophoniam uicina ei Magneſia. Epidaurus et Oricum inſulæ eſſe deſierunt.

Quæ terræmotu mari pmutatæ. Cap. XC.

N totum abſtulit terras, primũ omnium ubi
i Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus,
immenſo ſpatio. Mox interno, quæ uidemus hodie, merſam Acarnaniam Ambracio ſinu, Achaiam Corinthio, Europam Aſiamq; Propontide & Pōto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Helleſpōtum, Boſphoros duos.

Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. Cap. XCI.

Tque ut ſinus & ſtagna prætercam, ipſa ſe
a condens terra deuorauit Cybotum altiſſimũ
montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magneſia: & prius in eodem loco clariſſimam urbē quæ Tantalis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phœnice agros cum ipſis, Phegium Aethiopiæ iugum excelſiſſimũ, tanq̃ non infida graſſarentur et littora.

Quæ urbes haustæ sint à mari. Cap. XCII.

p Yrrham & Antissam circa Mæotin pontus abstulit, Elicem et Buram in sinu Corinthio, quarum in alto uestigia apparent. Ex insula Cea amplius triginta milia passuum abrupta subito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiã Tyndarida urbem, ac quicquid ab Italia deest. Similiter in Bœotia & Eleusina.

De miraculis terrarum. Cap. XCIII.

m Otus enim terræ sileantur, & quicquid est, ubi saltem busta urbium extant: simul ut terræ miracula potius dicamus, quàm scelera naturæ. Et Hercule non cœlestia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria, tam diues, tam fœcunda, tot seculis suboriens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum uero luxuria & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolores maculæ, interq; eos candor alicuius, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium uis: ignium tot locis emicantium, perpetua tot seculis incendia: spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi uolucribus tantum, ut Soracte uicino urbi tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinuessano agro et Puteolano: spiracula uocant, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Ansancti ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere moriuntur. Simili modo Hierapoli in Asia, matris magnæ tantum sacerdoti innoxium. Alibi fatidici specus, quorum

exhalatione temulenti futura præcinunt, ut Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam, quàm diffusæ per oẽ naturæ subinde aliter atq; aliter numen erũpens?

De terris semper trementibus. Cap. XCIIII.

Quædam uero terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiẽsi agro, non procul urbe Roma, iugera fermè ducenta, equitantium cursu: similiter in Reatino.

De insulis semper fluctuantibus. Cap. XCV.

Quædam insulæ semp fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutiensi, Statoniensi: In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylua, quæ nunquam die ac noctu eodẽ loco uisitur: In Lydia quæ uocantur Calaminæ, non uentis solum, sed etiam contis quò libeat impulsæ, multorum ciuiũ Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphæo paruæ, saltuares dictæ, quoniam in symphoniæ cantu ad ictus modulantiũ pedum mouentur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ duæ nemora circũferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, uentis impellentibus, quadratam nunquam.

Quibus in terris non pluat: et aceruata terrarũ miracula, & cæterorum elementorum. Cap. XCVI.

Celebre fanum habet Veneris Paphos, i cuius quandam aream non impluit. Item in Nea oppido Troadis circa simulacrum Mineruæ. In eodem & relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta Harpasa oppidũ Asiæ, cautes stat horrenda, uno digito

mobilis: eadem si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorū peninsula in ciuitate Parasino terra est, qua sanantur omnia uulnera. At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora: Sarcophagus uocatur. Duo sunt montes iuxta flumen Indum, alteri natura est ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint claui in calceamento, uestigia auelli in altero non posse, in altero sisti. Locris & Crotone pestilentiā nunquam fuisse, nec ullo terræmotu laboratum, annotatum est. In Lycia uero semper à terræmotu XL. dies serenos esse. In agro Ardano frumentum satum nō nascitur. Ad aras Murtias in Veiente, & apud Tusculanum, & in sylua Ciminia loca sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In Crustumino natum fœnum ibi noxium, extra salubre est.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant: & ubi ijdem extra rationem. Cap. XCVII.

e T de aquarum natura complura dicta sunt: sed æstus maris accedere & reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, uerum causa in sole lunáq;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt, bisq; remeant, uicenis quaternisq; semper horis. Et primum attollente se cum ea mundo intumescentes, mox à meridiano cœli fastigio uergente in occasum residentes: rursusq; ab occasu subter cœli ima, & meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, se sorbentes. Nec unquam eodē tempore quo pridie reflui, ut ancillante sydere, trahenteq; secū auido haustu maria, et assidue aliunde quàm pridie exo-

riente: paribus tamen interuallis reciproci, senisq́; semper horis, non cuiusque diei aut noctis, aut loci, sed æquinoctialibus: ideoq́; inæquales uulgarium horarum spatio utcunq; plures in eas aut diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, & æquinoctio tantum pares ubique. Ingens argumentum plenumq́; lucis ac uicis etiam diurnæ, hebetes esse qui negent subtermeare sydera, ac rursus eadem resurgere, similemq́; terris, immo uero uniuersæ naturæ exinde faciem, in ijsdem ortus occasusq́; operibus: non aliter sub terra manifesto syderis cursu alióue effectu, quàm cũ præter oculos nostros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia, primumq́; septenis diebus. Quippe modica noua ad diuiduam æstus, pleniore ab ea exundant, plenaq́; maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumq́; alio latere diuidua augentur. In coitu solis pares. Planè eadem aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quàm cum in austros digressa, propiore nisu uim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo lunæ reuocantur ambitu, augente ea cuncta solis annuis causis, duobus æquinoctijs maxime tumentes, et autumnali amplius, quàm uerno. Inanes uero bruma, & magis solstitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporum articulis, sed paucis post diebus, sicuti neque in plena aut nouissima, sed postea: nec statim ut lunam mundus ostendat occultetúe, aut media plaga declinet, uerum duabus ferè horis æquinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cœlo effectu cadente, quàm uisu, sicuti fulguris & tonitrus & fulminum. Omnes autem

æstus in oceano maiora integunt spatia inundantq́;, quàm in reliquo mari: siue quia totum in uniuersitate animosius est, q̃ in parte: siue quia magnitudo aperta syderis uim laxe grassantis efficacius sentit, eãdem angustijs arcentibus. Qua de causa nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus, Pytheas Massiliensis autor est. Interiora autem maria terris clauduntur ut portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas ditioni paret: utpote cum plura exempla sint, in trãquillo mari, nulloq́; uelorum impulsu, tertio die ex Italia prouectorum Vticam, æstu feruente. Circa littora autem magis, quàm in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulsum uenarum, id est spiritus magis sentiunt. In plerisque tamen æstuarijs, propter dispares syderum in quoque tractu exortus, diuersi existunt æstus, tempore non ratione discordes, sicut in Syrtibus. Et quorundam tamen priuata natura est, uelut Tauromitani Euripi sæpius, & in Eubœa septies die ac nocte reciprocantis. Aestus idem triduo in mense cõsistit, septima, octaua, nonaq́; luna. Gadibus, qui est delubro Herculis proximus, fons iclusus ad putei modum, aliàs simul cum oceano augetur minuiturq́; aliàs uero utrunq; contrarijs temporibus. Eodem in loco alter, oceani motibus consentit. In ripa Bætis oppidum est, cuius putei crescente æstu minuuntur, augescũt decedente, medijs temporum immobiles: Eadem natura in Hispali oppido uni puteo, cæteris uulgaris. Et Põtus semper extra meat in Propontidem, introrsus in Pontum nunquam refluo mari.

Miracula maris. Cap. XCVIII.

Mnia plenilunio maria purgantur, quædam
o & stato tempore. Circa Messanam & My-
las fimo similia expuuntur in littus purgamẽ
ta: unde fabula, solis boues ibi stabulari. His addit (ut nihil quod equidem nouerim prætereã) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente expirare. Obseruatum id multũ in Gallico oceano, et dũtaxat in hoĩe cõpertũ.

Quæ potestas lunæ, & terrena, & marina. Cap. XCIX.

Vo uera coniectatio existit, haud frustra spiri
q tus sydus lunæ existimari. Hoc esse quod ter
ras saturet, accedensq; corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia, & maxime spiritum sentire quibus sanguis non sit. Sed & sanguine hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire, in omnia eadem penetrante ui.

Quæ solis, & quare salsum mare. Cap. C.

Taq; solis ardore siccatur liquor: et hoc esse mascu
i lũ sydus accepimus, torrẽs cuncta sorbensq;. Sic
mari late patẽti saporem incoqui salis, aut quia exhausto inde dulci tenuiq;, quod facillime trahat uis ignea, oẽ asperius crassiusq; linquatur. Ideo summã æquorũ aquã dulciorẽ profunda. Hãc esse ueriorem cãm asperi saporis, q̃ quòd mare terræ sudor sit æternus, aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore, aut q̃a terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis, Dionysio Siciliæ tyranno, cum pulsus est ea potentia, accidisse prodigiũ, ut uno die in portu dulcesceret mare.

Idem de natura lunæ. Cap. CI.

Contrario ferunt lunæ fœmineum ac molle sydus atque nocturnum soluere humorem, & trahere non auferre. Id manifestum esse, quod ferarum occisa corpora in tabem uisu suo resoluat, somnoq; sopitis torporem contractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices, semperq; sufficere, alijs syderum elementa cogentibus, alijs uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse, sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare. Cap. CII.

Altissimum mare XV. stadiorum Fabianus tradit. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum gentis (uocant Bathea ponti) trecentis ferè à continenti stadijs immensam altitudinem maris tradũt, uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum, fontium, & fluminum. Cap. CIII.

Mirabilius id faciunt aquæ dulces, iuxta mare ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura à miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur, leuiores haud dubie. Ideo & marinæ, quarum natura grauior, magis inuecta sustinent. Quædam uero & dulces inter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans alpes, superiores in Italia multorũ mẽlium transitu, hospitales suas tantum, nec largiores, q̃ intulere, aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronte

amne Syriæ, multisq; alijs. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum: qui per Olympiam fluens, Peloponesiaco littori infunditur. Subeunt terras, rursusq; redduntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia. Et quæ in Aesculapij fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluuius mersus, post XX. M. paß. exit. Et in Aquileiensi Timauus. Nihil in Asphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest: nec in Armeniæ maioris Arethusa: is quidẽ nitrosus pisces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum deiectum, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo ut lapidem plerunq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silari ultra Surrentum, non uirgulta modo immersa, uerum & folia lapidescunt, aliâs salubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ, saxum crescit. Et in rubro mari oleæ, uirentesq; frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura, mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium, ipsoq; in mari, inter Italiam & Aenariã, ut in Baiano sinu: et in Liri fluuio, multisq; alijs. Nã dulcis haustus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias insulas & Aradum, & in Gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ uirentes innascuntur, Pisanorum ranæ: ad Vetulonios in Hetruria nõ procul à mari, pisces. In Casinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æstate. In eo ut in Arcadiæ Stym-

phali, enascuntur aquatiles musculi. In Dodone Iouis fons cum sit gelidus, et immersas faces extinguat: si extinctæ admoueantur, accendit. Idē meridie semper deficit, qua de causa Anapauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyrijs supra fontem frigidum expansæ uestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons solis appellatur dulcis, & circa meridiē maxime frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons medijs diebus æstiuis uelut interquiescens semper aret. In Tenedo insula fons semp à tertia noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in Delo insula Inopus fons eodem quo Nilus modo, ac pariter cū eo decrescit augeturq;. Contra Timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt minuunturq;. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitijs torrens, bruma siccatur. In Falisco omnis aqua potata candidos boues facit: in Bœotia amnis Melas oues nigras: Cephisus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius, ruffasq; iuxta Ilium Xanthus, unde & nomen amni. In Ponto fluuius Astaces irrigat campos, in quibus pastæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminiæ appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem significans. Brundusij in portu fons, incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua, quæ uocatur Acidula, uini modo temulētos facit. Item in Paphlagonia, et in agro Caleno. In Andro insula templo Li-

beri patris fontem nonis Ianuarijs ſemper uini ſapore fluere Mutianus ter COS.credit: Diotecnoſia uocatur. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore,epota ilico necat. Item in Beroſo Taurorum colle tres fontes,ſine remedio, ſine dolore mortiferi. In Carrinenſi Hiſpaniæ agro duo fontes iuxta fluunt,alter omnia reſpuens,alter abſorbens. In eadem gente alius,aurei coloris omnes oſtendit piſces, nihil extra illã aquam cæteris differentes. In Comenſi iuxta Larium lacum, fons largus,horis ſingulis ſemper intumeſcit ac reſidet. In Cydonia inſula ante Leſbon fons calidus, uere tantum fluit. Lacus Sinnaus in Aſia circumnaſcente abſynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarij ſpecu lacuna eſt,cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiore uita. Amnes retro fluere & noſtra uidit ætas, Neronis principis annis ſupremis, ſicut in rebus eius retulimus. Iam oẽs fontes æſtate,q̃ hyeme gelidiores eſſe,quẽ fallit? Sicut illa permira naturæ opa, æs,& plũbum in maſſa mergi,dilatata fluitare. Eiuſdemq; põderis alia ſidere,alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrreũ lapidẽ q̃uis grãdem innatare,eundemq; cõminutum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi,intumeſcentia attolli. Inania uaſa haud facilius,q̃ plena extrahi. Pluuias ſalinis aquas utiliores eẽ,q̃ reliquas:nec fieri ſalẽ niſi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare,celerius accẽdi. Hyeme mare calidius eẽ,autũno ſalſius. Oẽ oleo trãquillari. Et ob id urinantes ore ſpargere,qm̃ mitiget naturã aſperã, lucẽq; deportet. Niues in alto mari nõ cadere. Cum oĩs aqua deorſum feratur,exilire fontes,atq; ẽt in Aetnæ radici-

bus flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena milia paß. harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. Cap. CIIII.

i Amq; & ignium, quod est naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Comagenes urbe Samosata stagnum est, emittens limum (maltham uocant) flagrantem: cum quid attigit solidi, adhæret, præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendêre muros oppugnãte Lucullo, flagrabatq; miles armis suis: Aquis etiam accenditur. Terra tm̃ restingui docuere experimenta.

De naphtha. Cap. CV.

s Imilis ẽ natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Austagenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, transiliuntq; protinus in eam undecunque uisam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. Cap. CVI.

u Erum in montium miraculis, ardet Aetna noctibus semper, tantoq; æuo ignium materiæ sufficit, niualis hybernis temporibus, egestũq; cinerem pruinis operiẽs. Nec in illo tantum natura sæuit, exustionem terris denuncians: Flagrat in Phaselide mons Chimæra, & quidẽ immortali diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui uero terra aut fœno, Gnidius Ctesias tradit. Eadem in Lycia Hephæstij montes, tæda flãmante tacti, flagrãt

adeo, ut lapides quoque riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturq; ignis ille pluuijs. Baculo si quis ex ijs accenso traxerit sulcos, riuos ignium sequi narrant. Flagrat in Bactris Cophāti noctibus uertex. Flagrat in Medis & Cestia gente confinio Persidis: Susis quidem ad turrim albam, è XV. caminis, maximo eorum, & interdiu. Campus Babyloniæ flagrat, quadā ueluti piscina iugeri magnitudine. Item Aethiopum iuxta Hesperium montem, stellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorū agro, tametsi internus sit ille iucundus, frondemq; densi supra se nemoris non adurens, & iuxta gelidum fontem semper ardēs. Nymphæi crater dira Apolloniatis suis portendit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritq; bitumen, temperandū fonte illo ingustabili, aliâs omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera insula iuxta Italiā cū ipso mari arsit per aliquot dies sociali bello, donec legatio senatus piauit. Maximo tamen ardet incendio Theon ochema dictum, Aethiopum iugum, torrentesq; solis ardoribus flāmas egerit. Tot locis tot incendijs rerū natura terras cremat.

Ignium per se miracula. Cap. CVII.

PRæterea cum sit huius unius elemēti ratio fœcunda, seq; ipse pariat, & minimis crescat scintillis: quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura, quæ uoracitatem in toto mūdo auidissimam sine damno sui pascit? Addantur ijs sydera innumera, ingensq; sol. Addantur humani ignes, & lapidū quoque insiti naturæ, attritu inter se ligna, iam nubium & origines fulminum. Excedit profecto

omnia miracula, ullum diem fuisse quo non cuncta cõflagrarent: cum specula quoque concaua aduersa solis radiis facilius etiã accendantur, quàm ullus alius ignis. Quid quòd inumerabiles parui, sed naturales scatent? In Nymphæo exit è petra flamma quæ pluuiis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem inualida cum transit, nec longe in alia durans materia. Viret æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit in Mutinensi agro statis Vulcano diebus. Reperitur apud autores, subiectis Ariciæ aruis, si carbo decciderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino unctũ flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flãmam existere. In Laciniæ Iunonis ara sub dio sita, cinerem immobilem esse, perflantibus undique procellis. Quin & repentinos ignes existere et in aquis, & in corporibus etiam humanis. Trasymenum lacum arsisse totum: Seruio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuisse: L. Martio in Hispania intereptis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arsisse simili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ, festinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura, longitudo, & latitudo. Cap. CVIII.

p Ars nostra terrarum, de qua memoro, ambiẽti (ut dictum est) oceano uelut innatans, longissime ab ortu ad occasum patet, hoc est ab

India ad Herculis columnas Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena septuagintaocto M. pass. ut Artemidoro placet autori: ut uero Isidoro, nonagies octies cētena & decem et octo M. Artemidorus adijcit amplius à Gadibus circuitu sacri promōtorij ad promontorium Artabrū, quò longissime frōs procurrit Hispaniæ octingenta M. XCI. Id mensuræ, duplici currit uia. À Gange amne ostioq; eius, quo se in eoum oceanum effundit, per Indiam Parthyenemq; ad Myriandrum urbem Syriæ, in Issico sinu positam, quinquagies bis centena, quindecim M. pass. Inde proxima nauigatione Cyprum insulam, Patara Lyciæ, Rhodum, Astypalæam, in Carpathio mari insulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, Calarim Sardiniæ, tricies quater centena, quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. pass. Quæ mensura uniuersa ab eoo mari efficit octogies quinquagies centena, LXXVIII. M. pass. Alia uia, q̄ certior, itinere terreno maxime patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. pass. et XXI. Inde Cappadociæ Mazaca CC. M. XLIIII. Inde per Phrygiā, Cariā, Ephesum CCCC. M. pass. XCVIII. Ab Epheso per Aegeum pelagus Delum ducenta M. Isthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & Laconico mari et Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi CCII. M. quingenti: Leucadē LXXXVI. M. quingenti: Corcyrā totidē: Acroceraunia CXXXII. M. quingenti: Brundisium LXXX. sex milia quingenti: Romam CCC. milia LX. Ad alpes usque Calincomacum uicum DXVIII. milia. Per Galliam ad Pyrenæos mōtes Illiberim quingenta quinquaginta sex M.

Ad oceanum & Hispaniæ oram trecenta trigintaduo M. Traiectu Gadis septem milia quingenti. Quæ mensura Artemidori ratione efficit octuagiessexies centena octogintaquinque. Latitudo autem terræ à meridiano situ ad septentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena sexagintaduo milia. Quo palàm fit, quantum & hinc uapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris, aut nó esse globi formam: sed inhabitabilia utrinque incomperta eē. Hæc mensura currit à littore Aethiopici oceani, quà modo habitatur, ad Meroën DL. M. Inde Alexandriã duodecies centena milia quinquaginta. Rhodum quingenta octogintatria. Gnidum octogintaquatuor milia quingenti. Con uigintiquinque milia. Samum C. milia. Chium LXXXIIII. milia. Mitylenen LXV. milia. Tenedon XXVIII. milia. Sigæũ promontoriũ XII. milia quingenti. Os Ponti CCCXII. milia quingenti. Carambin promontorium CCCL. Os Mæotidis CCCXII. milia quingenti. Ostium Tanais CCLXV. milia qui cursus cōpēdijs maris breuior fieri pōt LXXXIX. milia. Ab hostio Tanais nihil modicum diligentissimi autores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad septentriones uersas. Isidorus adiecit XII. M. L. usque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore, quàm proxime dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantũ esse debet, quod innumerabiles gentes subinde sedē mutantes capiat? Vnde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ, multo esse maiorem arbitror. Nã & à Ger-

mania immensas insulas nō pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt, quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate, & in hac utique præter cæteros solers, quem cunctis probari uideo, ducentorum quinquagintaduorum milium stadiûm prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia passuum. Improbum ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligētia mirus, adijcit stadiorū paulo minus XXV. M.

Harmonica mundi ratio. Cap. CIX.

a Lia Dionysodoro fides: neque. n. subtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit, geometrica scientia nobilis. Senecta diem obijt in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent, inuenisse dicuntur in sepulchro epistolā, Dionysodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum à sepulchro ad infimam terram: esséq; eò stadiorum quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ, qui interpretarentur significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quò deorsum ab summo longissimum esset spatium, & idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est, ut circuitu esse CCLV. M. stadia pronunciarent. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere, addit huic mensuræ stadia septem milia, terrámq; nonagesimamsextammillesimam totius mundi partem facit.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

h ACTENVS De situ & miraculis terræ, aquarumq́; ac syderum, & ratione uniuersitatis atque mensura. Nũc de partibus, quanquam infinitum id quoque existimatur, nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere uenia iustior est, si modo minime mirum est, hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter autorem neminem unum sequar, sed ut quenque uerissimũ in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune fermè omnibus fuit, ut eos quisque diligentissime situs diceret, in quibus ipse prodebat, ideo nec culpabo aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur breuitate ponentur, claritate causisq́; dilatis in suas partes. Nũc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim, ut si uidua fama sua nomina, qualia fuere primordio ante ullas res gestas, nũcupentur, et sit quædam in his nomenclatura quidem, sed mundi rerũq́; naturæ. Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu solis & Gaditano freto, quà irrumpens oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa est, læua Europa: inter has Asia est. Termini amnes, Tanais & Nilus. Quindecim M. paß. in

longitudinem, quas diximus, fauces oceani patent, quinque M. in latitudinem, à uico Mellaria Hispaniæ ad promontorium Africæ Album, autore Turannio Gracula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum, VII. M. paß. ubi uero plurimum, X. M. Tam modico ore, tam imensa æquorum uastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe teniæ candicantis uadi, carinas territant. Qua de causa limen interni maris, multi eum locum appellauere. Proxima autem faucibus utrinque impositi montes, coërcent claustra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quã ob causam indigenæ colũnas eius dei uocant, credũtq; perfossas exclusa ante admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.

De Europa. Cap. I.

Primum ergo de Europa altrice uictoris omnium gentiũ populi, longeq; terrarum pulcherrima, quam plerique merito non tertiam portionem fecere, uerũ æquam, in duas partes ab amne Tanai ad Gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc, quod dictum est, spatio Atlanticum mare infundens, & auido meatu terras, quæcunque uenientem expauere, demergens, resistentes quoque flexuoso littorum anfractu lambit, Europam uel maxime recessibus crebris excauans, sed in quatuor præcipue sinus: Quorũ primus à Calpe Hispaniæ extimo (ut dictũ ẽ) mõte, Locros et Brutiũ usq; promõtoriũ imenso ambitu flectitur. In eo prima Hispania terrarum est, ulterior appellata. Eadem Bætica. Mox à fine Vrgitano

citerior, eademq; Tarraconensis ad Pyrenæa iuga. Vlterior in duas per longitudinem prouincias diuiditur. Siquidem Bæticæ latere septentrionali prætenditur Lusitania, amne Ana discreta. Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispaniæ, & modo se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpius nasci gaudens in Atlãticum oceanum effunditur. Tarraconẽsis autem affixa Pyrenæo, totoq; eius latere decurrens, et simul ad Gallicũ oceanũ Iberico à mari transuersa se pãdens, Solorio monte et Oretanis iugis Carpetanisq; & Asturum, à Bætica atque Lusitania distinguitur. Bætica à flumine eam mediam secante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus, Hispalensis. Oppida omnia numero CLXXV. In ijs coloniæ VIII. municipia VIII. Latio antiquitus donata XXIX. libertate VI. fœdere II. stipendiaria CXX. Ex his digna memoratu, aut latiali sermone dictu facilia, à flumine Ana littore oceani oppidum Ossonoba, Lusturia cognominatum. Interfluentes Luxia & Vrium. Mariani montes. Bætis fluuius. Littus Corense inflexo sinu. Cuius ex aduerso Gades, inter insulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus Besippo. Oppida Belon, Mellaria. Fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tartessos à Græcis dicta. Mons Calpe. Dein littore interno oppidum Barbesula cum fluuio. Item Salduba oppidum, Suel, Malacha cum fluuio fœderatorum. Dein Menoba cum fluuio. Sextifirmium, cognomine Iulium. Sexi & Abdera. Murgis Bæticæ

finis. Oram eam uniuersam originis Pœnorum existimauit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico oceano obuersa Bastulorum Turdulorumq́; est. In uniuersam Hispaniam M. Varro peruenisse Iberos & Persas, & Phœnicas, Celtasq́; & Pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris ac Lysam cum eo bacchantem, nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum eius uniuersæ. At quæ de Hercule ac Pyrene uel Saturno traduntur, fabulosa inprimis arbitror. Bætis in Tarraconensi prouincia, non ut aliqui dixere Mentesa oppido, sed Tygẽsi exoriens saltu, iuxta quem Tader fluuius, qui Carthaginensem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum: uersusq́; in occasum, Oceanum Atlanticũ prouinciam adoptans petit, modicus primo, sed multorum fluminum capax, quibus ipse famam aquasq́; aufert. Bæticæ primum ab Ossigitania infusus, amœno blandus alueo, crebris dextra læuaq́; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cerealis, Eliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Astigi quod Iulienses, Vesci quod Fauentia, Singilia, Hegua, Arialdunum, Agla minor, Ybeda, Castra uinaria, Episibriũ, Hippo noua, Illurco, Osca, Escua, Sucubo, Nuditanum, Tuci uetus, omnia Bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero Cordubensis circa flumen ipsum Ossigi, quod cognominatur Laconicum, Illiturgi quod Forumiuliũ, Ipasturgi quod Triumphale, Sitia, & XIIII. milia passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificense appellatur. Mox Ripepora fœderatorum, Sacili, Mar=

tialium Onoba. Et dextra Corduba, colonia patritia co gnominata, inde primũ nauigabili Bæti. Oppida Carbulo, Decuma: fluuius Singulis, eodem Bætis latere incidens. Oppida Hispalensis conuentus, Celtiaca, Vacamana, Acria, Ilipa cognomine Italica. Et à læua Hispalis colonia, cognomine Romulensis. Ex aduerso oppidum Osset, quod cognominatur Iulia Cõstantia, Vergentum, quod Iulij genitor. Hippo Caurasiarum, fluuius Menoba, & ipse à dextro latere infusus. Ac inter æstuaria Bætis oppidum Nebrissa, cognomine Veneria, & Colobona, colonia Asta, quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Asida, quæ Cæsariana. Singulis fluuius in Bætin, quo dictum est ordine, irrumpens, Astigitanam Coloniam alluit, cognomine Augustam firmam, ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes. Tuci, quæ cognominatur Augusta gemella, Ituci quæ uirtus Iulia, Attubi quæ claritas Iulia, Vrso quæ Genua urbanorum, inter quæ fuit Munda cum Põpeij filio capta. Oppida libera, Astigi uetus, Ostippo. Stipendiaria Callet, Calucula, Castra gemina, Illipula minor Merucra, Sucrona, Obulcula, Oningis. Ab ora uenienti prope Menobam amnem & ipsum nauigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli, Alostigi. Quæ autem regio à Bæti ad fluuium Anam tendit, extra prædicta Bæturia appellatur, in duas diuisa partes, totidemq; gẽtes: Celticos, qui Lusitaniam attingunt, Hispalensis conuentus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, iura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Lusitania aduenisse manifestum est, sacris, lingua, oppidorum uocabulis, quæ cognominibus in Bætica distin

guuntur: Seria, quæ dicitur fama Iulia: Vertobrige, concordia Iulia: Segede, restituta Iulia: contributa Iulia, Vcultuniacum, quæ & Turiga nunc est: Laconimurgi, constantia Iulia: Teresibus fortunales, & Callensibus Emanici. Præter hæc in celtica Acimbro, Arunda, Arũci, Turobrica, Lastigi, Alpesa, Sisapona, Serippo. Altera Bæturia quam diximus Turdulorum & conuentus Cordubensis, habet oppida non ignobilia, Arsam, Melariam, Mirobricam, regiones Osintigi, Sisaponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum Regina, Latinorum Regia, Carisa cognomine Aurelia, Vria cognominata castrum Iulium. Item Cæsaris Salutariensis. Stipendiaria Besaro, Belippo, Barbesula, Lacippo, Besippo, Callet, Cappagum, Oleatro, Itucci, Brana, Sargũcia, Andorosippo. Longitudinem uniuersam eius prodidit M. Agrippa CCCCLXV. milia passuum, latitudinem CCLVII. milia, sed cum termini Carthaginem usque procederent, quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis & diminutis passibus, incubuere maria tam longo æuo, alibi processere littora, torsere se & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde alijs exordium mensuræ est, et aliâ meatus: ita fit, ut nulli duo concinant.

Bæticæ longitudo & latitudo. Cap. II.

Aeticæ longitudo nunc à Castulonis oppidi
b fine Gadeis CCCCLXXV. M. et à Murgi maritima ora XXII. M. pas. amplior. Latitudo à

Carteiana ora CCXXIIII. milia passuum Agrippam quidem in tanta uiri diligentia, praeterq; in hoc opere cura, cum orbem terrarum urbi spectandum propositurus esset, errasse quis credat, & cum eo diuum Augustum? Is nanque complexam eum porticum ex destinatione & commentarijs M. Agrippae à sorore eius inchoatam peregit.

Hispania citerior. Cap. III.

Iterioris Hispaniae sicut complurium prouinciarum aliquantum uetus forma mutata est, utpote cum Pompeius Magnus trophaeis suis, quae statuebat in Pyrenaeo DCCCXLVI. oppida ab alpibus ad fines Hispaniae ulterioris in ditionem à se redacta testatus sit. Nunc uniuersa prouincia diuiditur in conuentus septem, Carthaginiensem, Tarraconensem, Caesaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Accedunt insulae, quarum mentione seposita, praeter ciuitates cõtributas alijs, prouincia ipsa CCXCIII. continet oppida. In ijs colonias XII. Oppida ciuium Romanorum XIII. Latinorum ueterum XVIII. foederatorum unum, stipẽdiaria CXXXII. Primi in ora Bastuli, post eos quo dicetur ordine intus recedentes Mentesani, Oretani, & ad Tagum Carpetani, iuxta eos Vaccei, Vectones, & Celtiberi, Arrebaci. Oppida orae proxima, Vrci, adscriptumq; Baeticae Barea, regio Mauitania, mox Deitania. Dein Contestania, Carthago noua, colonia: cuius à promontorio quod Saturni uocatur, Caesariam Mauritaniae urbem CLXXXVII. milia passuum traiectus. Reliqua in ora flumen Tader, colonia immunis, Illici, unde Illicitanus sinus,

in eam contribuuntur Icositani: mox Latinorum Lucentum, Dianium stipendiarium, Sucro fluuius, et quõdam oppidum, Contestaniæ finis. Regio Edetana amœno prætendere se stagno ad Celtiberos recedens. Valentia colonia tria milia passuum à mari remota: flumen Durias: tantundem à mari Saguntum ciuium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Idubeda, regio Ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica, CCCC L. milia passuum fluens, nauium per CCLX. milia à Varia oppido capax, quem propter uniuersam Hispaniam Græci appellauere Iberiam. Regio Cossetania, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum, à quo Laletani & Indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus recedentes radice Pyrenæi, Ausetani, Itani, Lacetani. Perq; Pyrenæum Cerretani, dein Vascones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum, Bætulo, Iluro. Flumen Larnum, Blandæ: flumen Alba, Emporiæ: geminum hoc, ueterum incolarum, & Græcorum, qui Phocæensium fuere soboles: Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorij altero XL. M. Nunc per singulos conuentus reddentur insignia præter supradicta. Tarracone disceptant populi XLIIII. quorum celeberrimi ciuium Romanorum Dertusani, Bigarguitani. Latinorũ Ausetani, Cerretani, qui Iuliani cognominantur, & qui Augustani, Edetani, Gerundenses, Gessorienses, Teari qui Iulienses. Stipendiorum Aquicaldẽses, Onenses, Betulonenses. Cæsaraugusta co-

lonia immunis amne Ibero affusa, ubi oppidum antea uocabatur Salduba, regionis Edetaniæ, recipit populos LII. Ex his ciuiũ Romanorũ Bellitanos, Celsenses. Ex colonia Calaguritanos, qui Nascici cognominãtur. Ilerdenses Surdaonum gentis, iuxta quos Sycoris fluuius: Oscenses regionis Vescitaniæ, Turiassonenses. Latinorum ueterum Cascantenses, Ergauicenses, Gracuritanos, Leonicenses, Ossigerdenses. Fœderatos Tarragenses. Stipendiarios Arcobricenses, Andologenses, Arocelitanos, Bursaonenses, Calaguritanos, qui Fibularenses cognominãtur: Complutenses, Carenses, Cincenses, Cortonenses, Dammanitanos, Larnenses, Ilursenses, Spalenses, Ilumberitanos, Lacetanos, Vibienses, Pompelonenses, Segiẽses. Carthaginẽ conueniunt populi LXII. exceptis insularum incolis. Ex colonia Acitana Gemellenses, & Libisosona cognomine Foraugustana, quibus duabus ius Italiæ datum. Ex colonia Salariense oppidani Latij ueteris Castulonenses, qui Cæsari uenales appellantur. Setabitani qui Augustani, Valerienses. Stipẽdiariorum autem celeberrimi, Labanenses, Bastitani, Consaburenses, Dianenses, Segestani, Ilorcitani, Laminitani, Mentesani, qui & Oritani, Mentesani, qui & Bastuli, Oretani, qui & Germani cognominantur, caputq; Celtiberiæ, Segobrigenses, Carpetani, & Toletani Tago flumini impositi. Dein Viacienses, Virgilienses. In conuentum Cluniensem Varduli ducunt populos XIIII. ex quibus Labanenses tantũ nominare libeat, Turmodigi quatuor, in quibus Segisamonenses, Segisamaiulienses. In eundem conuentum Carietes & Vennenses quinque ciuitatibus uadunt, quarum sunt Veliẽ

ses, Eôdem Pelendones Celtiberorum quatuor populis, quorum Numantini fuere clari: sicut in Vaccorum XVIII. ciuitatibus Intercatienses, Pallantini, Lacobricenses, Caucenses. Nam in Cantabris quatuor populis Iuliobrica sola memoratur: In Autrigonum decem ciuitatibus Tritium, & Virouesca. Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum sex oppida. Saguntia & Vxama, quæ nomina crebro alijs in locis usurpantur, præterea Sagouia, & noua Augusta, Termes, ipsaq; Clunia Celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt, Varduliq; ex prædictis & Cantabri. Iunguntur his Asturum XII. populi, diuisi in Augustanos Asturica urbe magnifica. In ijs sunt Giguri, Pesici, Lancienses, Zoëlæ, Numerus omnis multitudinis ad CCXL. M. liberorum capitum. Lucensis conuentus populorum est XVI. præter Celticos & Lebunes ignobilium ac barbaræ appellationis, sed liberorum capitum fermè CLXVI. M. Simili modo Bracarum XXIIII. ciuitates, CCLXXV. M. capitum, ex quibus præter ipsos Bracaros Vibali, Celerini, Galleci, Aequesilici, Querquerni citra fastidiũ nominentur. Longitudo citerioris Hispaniæ est ad finem Castulonis à Pyrenæo, sexcenta septem M. pass. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad littus Olarsonis CCCVII. Et radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur angustijs inter duo maria, paulatim deinde se pandens, quà contigit ulteriorem Hispaniam, tantundem & amplius latitudini adijcit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota fermè Hispania scatet, citerior & specularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ. Vniuersæ Hispaniæ

Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis Reipub. Latij ius tribuit. Pyrenæi montes Hispanias Galliasq; disterminant, promontorijs in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia. Cap. IIII.

Narbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Bracata ante dicta, amne Varo ab Italia discreta, alpiumq; saluberrimis Romano iperio iugis. A reliqua uero Gallia latere septentrionali, montibus Cebenna et Iura: agrorum cultu, uirorum morumq; dignatione, amplitudine opum nulli prouinciarum postferenda, breuiterq; Italia uerius, quàm prouincia. In ora regio Sardonum, intusq; Consuaranorum. Flumina Telis et Obris. Oppida, Illiberis, magnæ quondam urbis tenue uestigium, Ruscino Latinorum, flumen Atax è Pyrenæo Rubrensem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia XII. milia passuum à mari distans. Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præiacentibus stagnis, Agatha quondam Massiliensiũ, & regio Volcarum Tectosagum: atq; ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertilissimus Rhodanus fluuius, ex alpibus se rapiens per Lemanum lacum, segnemq; deferens Ararim, nec minus seipso torrentem Isaram, & Druentiam. Libycæ appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum Hispaniense, alterum Metapinum, tertium idemq; amplissimum Massalioticum. Sunt autores, & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse, ultra fossam ex Rhodano centum passuum, Marij opere & nomine insigne

stagnum:

stagnum: Astromela oppidum, maritima Auaticorum, superq́; campi lapidei, Herculis præliorum memoria: Regio Anataliorum, et itus Desuuiatium, Cauarumq́;. Rursus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segouellaunorum, mox Allobrogum, ac in ora Massilia Græcorum Phocænsium fœderata. Promontorium Citharista, portus, regio Camatullicorũ. Dein Suelteri, supraq́; Verucini. In ora aũt hac Athenopolis Massiliensium: Forum Iulij Octauianorum colonia, quæ Pacensis appellatur, & Classica: amnis in ea Argenteus. Regio Oxybiorum, Ligaunorumq́;, super quos Suebri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex alpium monte Cema profusus. In mediterraneo colonia Arelate sextanorum, Bliteræ septumanorum, Arausio secundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida latina, Aquæ sextiæ Salyorum, Auenio Cauarum, Aptaiulia Vulgientium, Alebecæriorum Apollinarium, Alba Heluorum, Augusta Tricastinorum: Anatilia, Aeria, Bormannico, Macina, Cabellio, Carcasum, Volcarum Tectosagum: Cessero, Carpentoracte, Meminorum: Cenicenses, Cambolecti, qui Atlantici cognominantur. Forum Voconij, Glanum, Liuij, Luteuani, qui & Foroneronienses, Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenses, Tolosani, Tectosagi Aquitaniæ contermini, Tascodunitari, Cononienses, Vmbranici: Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita, Vasco & lucus Augusti. Oppida uero ignobilia XIX. sicut XXIIII. Nemausiensibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpi-

nis Auanticos, atque Ebroduntios. quorum oppidũ Dinia. Longitudinem prouinciæ Narbonensis CCCLXX. M. paſs. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

Italia, Tiberis, Roma, Campania. Cap. V.

Italia dehinc, primiq; eius Ligures, mox Hetruria, Vmbria, Latium, ubi Tiberina oſtia, & Roma terrarum caput XVI. M. paſs. interuallo à mari. Volſcorum poſtea littus & Cãpaniæ, Picentinum inde, ac Lucanum Brutiumq; quò lõgiſsime in meridiem, ab alpium penè lunatis iugis, in maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Pelignì, Ferentani, Marrucini, Veſtini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Thuſci, Veneti, Carni, Iapides, Iſtri, Liburni. Nec ignoro ingrati ac ſegnis animi existimari poſſe merito, ſi breuiter atque in tranſcurſu ad hũc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna eadem & parens, numine deûm electa quæ cœlum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, ritusq; molliret: & tot populorum diſcordes feraſq; linguas, ſermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tãta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit, tanta rerum ſingularũ populorumq; claritas tenet. Vrbs Roma, uel ſola in ea, & digna tam feſta ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per ſe, felixq; illa ac beata amœnitas? ut palàm ſit, uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis ſalubritatis cœli temperies eſt, tã fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij ſaltus, tam

opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot mõtium afflatus, tanta frugum & uitium olearumq́; fertilitas, tam nobilia pecori uellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot amnium fontiumq́; ubertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq́; terrarum cõmercio patens undique: et tanquam ad iuuandos mortales, ipsa auide in maria procurrens. Neque ingenia ritusq́; ac uiros, & lingua manuq́; superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere Græci, genus in gloriam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellãdo Græciam magnam. Nimirum, id quod in mentione cœli fecimus, hac quoque in parte faciendũ est, ut quasdam notas ac pauca sydera attingamus. Legentes tantum quæso meminerint, ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo folio maxime querno assimulata, multo proceritate amplior, quàm latitudine, in læua se flectens cacumine, et Amazonicæ figura desinens parmæ, ubi à medio excursu Cocinthos uocatur, per sinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetrã dextera, Lacinium sinistra. Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ Augustæ per Vrbem Capuamq́; cursu meante Rhegium oppidum in humero eius situm, à quo ueluti ceruicis incipit flexus, decies centena et uiginti M. passuũ: multoq́; amplior mensura fieret Lacinium usque, ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria est, CCCCX. milium inter duo maria, inferum & superum, amnesq́; Varum atque Arsiam: mediæ atque fermè circa urbem Romam ab ostio Aterni amnis in Adriaticũ mare ĩfluẽtis, ad Tiberina ostia CXXXVI. & paulo minus à Castro nouo Adriatici

maris Alsium ad Tuscum æquor, haud ullo in loco CC. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus à Varro ad Arsiam XXX. milia passuum LVIII. efficit. Abest à circundatis terris, Istria ac Liburnia quibusdam locis C. M. passuum. Ab Epiro & Illyrico L. Ab Africa minus CC. ut autor affirmat Varro. Ab Sardinia CXX. M. Ab Sicilia M. D. À Corcyra minus LXX. Ab Issa L. Incedit per maria cœli regione ad meridiem quidem: sed si quis id diligenti subtilitate exigat, inter sextam horam primamq; brumalem. Nũc ambitum eius urbesq; enumerabimus. Qua in re præfari necessarium est, autorem nos diuum Augustum secuturos, descriptionemq; ab eo factam Italiæ totius in regiones XI. Sed ordine eo, qui littorum tractu fiet, urbium quidem uicinitates oratione utique præpropera seruari non posse: itaque interiori in parte digestionem in literas eiusdem nos secuturos, coloniarum mentione signata, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs origines'q; persequi facile est, Ingaunis Liguribus (ut cæteri omittantur) agro tricies dato. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum à Massiliensibus conditum. Fluuius Pado: alpes, populiq; inalpini multis nominibus, sed maxime capillati: oppidum Vediantiorum ciuitatis Cemelion, Portus Herculis Monœci, Ligustica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes Sallyi, Deceates, Oxybij: citra Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Veliates, & quorũ oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albingaunum, portus uadum Sabatium, flumen Por-



cifera, oppidum Genua, fluuius Feritor, portus Delphi ni, Tigulia, intus Segesta Tiguliorum, flumen Macra Liguriæ finis. A' tergo autem supradictorum omnium Apenninus mons Italiæ amplissimus, perpetuis iugis ab alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Trira, Barderate, Industria, Polentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Forofului quod Valentinum, Augustæ Vagiẽnorum, Alba Pompeia, Asta, Aquis Statyellorũ. Hæc regio ex descriptione Augusti nona est. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram CCXI. M. paß. Adnectitur septimæ, in qua Hetruria est ab amne Macra, ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi. Hos Lydi, a' quorũ rege Tyrrheni, mox a' sacrifico ritu lingua Græcorum Thusci sunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca a' mari recedens, propiorq́; Pisæ inter amnes Auserem & Arnum ortæ a' Pelope Pisisq́;, siue Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluuius Cecinna, Populonium Hetruscorum quõdam hoc tantũ in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ portusq́; Telamon, Cossa, Volcientium a' populo Romano deducta, Grauiscæ, Castrum nouum, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus M. paß. quatuor, Agylla a' Pelasgis conditoribus dictum: Alsium, Fregenæ. Tiberis amnis a' Macra CCLXXXIIII. M. paß. Intus coloniæ Falisca Argis orta (ut autor est Cato) quæ cognominatur Hetruscorum, Lucus Feroniæ, Rusellana,

Senensis, Sutrina. De cætero Aretini ueteres, Aretini fidentiores, Aretini Iulienses, Amitinenses, Aquenses cognomine Taurini, Blerani, Cortonenses, Capenates, Clusini noui, Clusini ueteres, Fluentini præfluenti Arno appositi, Fesulæ, Ferentinum, Fescennia, Hortanũ, Herbanum, Nepet, Nouem pagi, præfectura Claudia Foroclodij, Pistorium, Perusia, Suanenses, Saturnini, q ante Aurinini uocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienses, Tuscanienses, Vetulonienses, Veientani, Vesentini, Volaterrani cognomine Hetrusci, Volsinienses. In eadẽ parte oppidorum ueterum nomina retinent agri Crustuminus, Caletranus. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, é media feré longitudine Apennini finibus Aretinorum profluit, tenuis primo, nec nisi piscinis corriuatus, emissusq; nauigabilis, sicuti Tinia et Glanis influentes in eum, nouenorum ita conceptu dierum, si non adiuuent imbres: sed Tiberis propter aspera & confragosa, ne sic quidem præterquam trabibus uerius, quàm ratibus longe meabilis fertur, per CL. M. paß. non procul Tiferno Perusia et Ocriculo, Hetruriã ab Vmbris ac Sabinis, mox citra XIII. M. paß. urbis Veientem agrum à Crustumino, dein Fidenate, Latinumq; à Vaticano dirimens: sed infra Aretinum Glanim duobus & XL. fluuijs auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui et ipse nauigabilis Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum nauiũ ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascentiũ mercator placidissimus. Pluribus propé solus, quàm cæteri in omnibus terris amnes, accolitur, aspiciturq; uil-

lis. Nulliq; fluuiorum minus licet inclusis utrinque lateribus: nec tamen ipse pugnat, quanquam creber ab subitis incrementis, et nusquam magis aquis quàm in ipsa urbe stagnantibus. Quinimo uates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus uerius, quàm sæuus. Latium antiquum à Tiberi Circeios seruatum est milia passuum L. longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere radices. Colonis sæpe mutatis tenuere alij alijs temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circeios Volsci, Osci, Ausones, unde nomen modo Latij processit ad Lirin amnem. In principio est Ostia colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, Lucus Iouis indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danaë Persei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia. Astura flumen & insula. Fluuius Nymphæus, Clostra Romana. Circæij quondam insula immenso quidem mari circundata (ut creditur Homero) at nunc planicie. Mirum est quod hac de re tradere hominum notitiæ possumus. Theophrastus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit (nam Theopompus, ante quẽ nemo mentionem habuit, urbem duntaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrũ missam) hic iã plusquam et fama, Circeiorum insulæ et mensuram posuit stadia LXXX. in eo uolumine quod scripsit Nicodoro Atheniensium magistratui, q̃ fuit urbis nostræ CCCCLX. anno. Quicquid est ergo terrarũ præter X.M. pas. propè ambitus, adnexum isulæ. Post eum annum accessit Italiæ aliud

miraculum: A Circæijs palus Pontina est, quem locum XXIII. urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit: Dein flumen Vfens, supra quod Tarracina oppidum, lingua Volscorum Anxur dictum: & ubi fuere Amyclæ à serpentibus deletæ. Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ, dictum, ut existimauere, antiqua Læstrygonum sedes. Vltra fuit oppidū Pyræ. Colonia Minturnæ, Liri amne diuisa Glanico appellato. Oppidum Sinuessa extremum in adiecto Latio, quam quidam Sinopen dixere uocitatam. Hinc felix illa Cāpania est. Ab hoc sinu incipiunt uitiferi colles, & temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (ut ueteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Sertini et Cæcubi obtenduntur agri. His iunguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Massici, Gaurani, Surrentiniq; montes. Ibi Laborini campi sternuntur, & in delicias alicæ politur messis. Hæc littora fontibus calidis rigantur: præterq; cætera in toto mari conchylio & pisce nobili annotantur. Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoque certamen humanæ uoluptatis tenuere Osci, Græci, Vmbri, Tusci, Campani. In ora Sauo fluuius, Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidensium, Misenum, portus Baiarū, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quem Cimmerium oppidum quōdam. Dein Puteoli colonia, Dicæarchia dicti: postq; Phlegræi campi, Acherusia palus Cumis uicina. Littore autem hoc, Neapolis Chalcidensium, & ipsa Parthenope à tumulo Sirenis appellata: Herculanium, Pōpeij: haud procul aspectante monte Vesuuio, alluente uero Sarno

amne, ager Nucerinus: & IX. M. passuũ à mari ipsa Nuceria. Surrentum cum promontorio Mineruæ, Sirenum quondam sede. nauigatio à Circeis duodeoctoginta Milia passuum patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ seruatur, ex descriptione Augusti. Intus coloniæ, Capua ab cãpo dicta, Aquinũ, Suessa, Venafrũ, Sora, Teanum Sidicinũ cognomine, Nola. Oppida Abellinũ, Aricia, Alba longa, Acerani, Allifani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atellani, Asulani, Arpinates, Auximates Auellani, Alfaterni. Et qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillæ, Calatiæ, Casinum, Calenum, Capitulũ, Cernetum, Cernetani qui Mariani cognominãtur: Corani à Dardano Troiano orti: Cubulterini, Castrimonienses, Cingulani: Fabienses, in monte Albano Foropopulienses. Ex Falerno Frusinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni ueteres, Fabraterni noui, Ficolenses, Fregellani, Foroappi, Forentani, Gabini, Interamnates, Sucasani, qui & Lirinates uocantur, Ilionenses, Lauinij, Norbani, Nomentani, Prenestini, urbe quondam Stephane dicta, Priuernates, Setini, Signini, Suessulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienses, Trebani, Tusculani, Verulani, Veliterni, Vlubrenses, Vluernates, superq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimaq; et salutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus, luitq; mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maxime silentium institutæ. Nanque diua Angerona, cui sacrificatur ad diẽ XII. Cal. Ianuarij, ore obligato obsignatoq; simulacrum habet. Vrbem tris portas habẽtẽ

Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credamus) quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus censoribusq; Vespasianis anno conditæ DCCCXXVIII. paß. XIII. M. CC. Complexa montes VII. ipsa diuiditur in regiones XIIII. Cōpita larum CCLXV. eiusdem spatij mensura currente à miliario in capite Ro. fori statuto ad singulas portas, quæ sunt hodie numero XXXVII. ita ut XII. portæ semel numerentur, prætereanturq; ex ueteribus VII. quæ esse desierunt. Efficit passuum per directum triginta milia DCC. sexagintaquinq;. Ad extrema uero tectorum cum castris prætorijs ab eodem miliario per uicos omnium uiarum mensura colligit paulo amplius septuaginta milia passuum. Quò si quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æstimationem concipiat, fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriēte aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nanque eum muris æquauit, quà maxime patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelsis muris, aut abruptis mōtibus, nisi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes. In prima regione præterea fuere, in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Crustumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma est: Antipolis, quod nunc Ianiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amiternum, Norbe, Sulmo, & cum his carnem in monte Albano soliti accipere populi, Albenses, Albani, Aesolani, Acienses, Abolani, Bubetani, Bolani, Cusuetani, Coriolani, Fidenates, Foretij, Hor

tenses, Latinienses, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenses, Munienses, Numinienses, Olliculani, Octulani, Pedani, Pollustini, Querquetulani, Sicani, Sisolenses, Tolerienses, Tutienses, Vimitellarij, Velienses, Venetulani, Vicellenses. Ita ex antiquo Latio LIII. populi interiere sine uestigijs. In campano autem agro Stabiæ oppidum fuere usque ad Cn. Pompeium & L. Carbonem COSS. pridie Cal. Maij, quo die L. Sylla legatus bello sociali id deleuit, quod nunc in uillas abijt. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Casilini reliquiæ. Præterea autor est Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitolium is inchoauerit. À Surrento ad Silarum amnem XXX. M. pass. ager Picentinus fuit, Thuscorum templo Iunonis Arguiæ sub Iasone cõdito insignis. Intus oppidum Salerni, Picentia. À Silaro regio tertia & ager Lucanus Brutiusq; incipit, nec ibi rara incolarum mutatio. Tenuerunt eam Pelasgi, Oenotrij, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maximæ populi, nouissime Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppida Pæstum Græcis Posidonia appellatum, sinus Pæstanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Palinurum: à quo situ recedente traiectus ad columnam Rhegiam centum milia passuum. Proximũ autem huic flumen Melphes. Oppidũ Buxentum græce Pyxûs, Laus amnis: fuit & oppidum eodem nõie. Ab eo Brutiũ littus, oppidum Blãda, flumen Batũ, portus Parthenius Phocensiũ, sinus Vibonensis, locus Clãpetiæ, oppidum Tempsa à Græcis Temese dictum, & Crotoniensium Terina, sinusq; ingens Terinæus.

Oppidum Consentia. Intus in peninsula fluuius Ache
ron à quo oppidani Acherontini. Hippo quod nunc Vi
bonem Valentiam appellamus. Portus Herculis, Metau
rus amnis. Tauranium oppidum, portus Orestis et Me
dua. Oppidum Scylleum. Cratæis fluuius, mater (ut di
xere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum:
ac duo aduersa promontoria: ex Italia Cænys, ex Sici
lia Pelorum XII. stadiorum interuallo. Vnde Rhegiũ
XII.M.D. passuum. Indi Apennini sylua, promonto-
rium Leucopetra XII.M. paß. ab ea Locri cognomina
ti à promontorio Zephyrio, absunt à Silaro CCCIII.
milia passuum. Et includitur Europæ sinus primus, in
eóq; maria nuncupantur: unde irrumpit Atlanticum,
ab alijs magnum: quà intrat, Porthmos à Græcis, à
nobis Gaditanum fretum: cum intrauit, Hispanum qua
tenus Hispanias alluit: ab alijs Ibericum, aut Baleari-
cum: mox Gallicum ante Narbonensem prouinciam,
hinc Ligusticum. Ab eo ad Siciliam insulam, Tuscum:
quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenum, è no-
stris plurimi inferum uocant. Vltra Siciliam quod est
ad Salentinos, Ausonium Polybius appellat. Eratosthe
nes autem inter ostium oceani & Sardiniam quicquid
est, Sardoũ. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cre
tam usque Siculũ. Ab ea Creticum. Insulæ per hæc ma-
ria primæ omnium Pityusæ à Græcis dictæ, à fruti-
ce pineo, nunc Ebusus uocatur utraque ciuitate fœdera-
ta, angusto freto interfluente, patent XLII.M. passuum.
Absunt à Dianio septingentis stadijs, totidem Dianium
per continentem à Carthagine noua. Tantundem à
Pityusis in altum, Baleares duæ, & Sucronem uersus

Colubraria. Baleares funda bellicosas, Græci Gymnasias dixere. Maior C.M. passum longitudine: circuitu uero CCCCLXXX.M. oppida habet ciuium Romanorũ Palmam & Pollentiam, latina Cinium & Cunici. & fœderatum Bochorum fuit. Ab ea XXX.M. pass. distat minor, longitudine LX.M. circuitu CL.M. passuum ciuitates habet, Iamnonem, Saniseram, Magonem. A' maiore XII.M. pass. in altum abest Capraria, insidiosa naufragijs, & è regione Palmæ urbis Menariæ ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebusi terra serpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus: Græci Ophiusam dixere. Nec cuniculos Ebusus gignit, populantes Balearium messes. Sunt aliæ XX. fermè paruæ mari uadoso. Galliæ autem ora, in Rhodani ostio Metina, mox quæ Blascon uocatur, tres Stœchades à uicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem, quas item nominant singulis uocabulis, Proten & Mesen, quæ & Pomponiana uocatur, tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina aduersum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

De Corsica. Cap. VI.

IN Ligustico mari est Corsica, quam Græci Cyrnon appellauere, sed Tusco propior, à septentrione in meridiem proiecta, longa pass. CL.M. lata maiore ex parte L. Circuitu CCCXXII. M. Abest à uadis Volaterranis LXII. milia passuum. Ciuitates habet XXXIII. & colonias Marianam à C.Mario deductam, Aleriam à dictatore Sylla. Citra est Oglasa: intra uero LX. milia passuum à Corsica,

Planaria à specie dicta, æqualis freto, ideoq; nauigijs fallax. Amplior Vrgo & Capraria, quam Græci Aegilon dixere. Item Egilium & Dianium quam Artemisiam, ambæ contra Cosanum littus: & paruæ, Menaria, Colubraria, Venaria: Illua cum ferri metallis, circuitu C.M. à Populonia X. à Græcis Aethalia dicta. Ab ea Planasia XXXIX.M. Ab his ultra Tiberina ostia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, et aduersum Formias Pontiæ. In Puteolano autem sinu Pandataria, Prochyta non ab Aeneæ nutrice, sed quia profusa ab Aenaria erat. Aenaria ipsa à statione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed à figlinis doliariorum. Inter Pausilypum & Neapolim Megaris: mox à Surrento VIII.M. passuum distantes, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu XL.M. passuũ. Leucothea, extráq; conspectum, pelagus Africum attingens Sardinia, minus IX.M. passuum à Corsicæ extremis, etiamnum angustias eas arctantibus insulis paruis, quæ Cuniculariæ appellantur, itémq; Phintonis fossæ, à quibus fretum ipsum Taphros noĩatur.

De Sardinia. Cap. VII.

Ardinia ab oriẽte patens, CLXXXVIII.M.
5 passuum ab occidente, CLXX.M. à meridie,
LXXIIII.M. à septentrione, CXXII. circuitu, DLII.M. abest ab Africa Caralitano promontorio ducenta milia, à Gadibus quatuordecies centena. Habet & à Gorditano promontorio duas insulas quæ uocantur Herculis, à Sulchensi Enosin, à Caralitano Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiam Beleridas

ponunt & Collodem, & quam uocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum Ilienses, Balari, Corsi. Oppidorum XIIII. Sulchitani, Valentini, Neapolitani, Bocenses, Caralitani ciuium Romanorum, & Norenses, Colonia autem una, quæ uocatur ad turrim Libysonis. Sardiniam ipsam Timæus Sandaliotin appellauit ab effigie soleæ, Myrsilus Ichnusam à similitudine uestigij. Contra Pæstanum sinum Leucasia est, à Sirene ibi sepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, & Iscia, utræque uno nomine Oenotrides, argumentum possessæ ab Oenotrijs Italiæ: & contra Vibonem paruæ, quæ uocantur Ithacesiæ, Vlixis specula.

Sicilia. Cap. VIII.

u Erum ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula specie: circuitu patēs ut autor est Agrippa, DCXVIII. M. pass. quondam Brutio agro cohærēs, mox interfuso mari auulsa XII. M. in longitudinem freto: in latitudinem aūt M.D. pass. iuxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiscendi argumēto, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margine Italiæ sito. In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis, mare uorticosum, ambo clara sæuitia. Ipsius Triquetræ, ut diximus, promontoriū Pelorus uocatur, aduersus Scyllam uergens in Italiā, Pachynum in Græciā, CXLIIII. M. ab eo distante Peloponneso: Lilybæū in Africā. CLXXX. M. interuallo à Mercurij promontorio: et à Caralitano Sardiniæ CXX. M. Inter se autē hæc promontoria ac latera distant his spatijs. Terreno itinere à Peloro Pachynū CLXVI. M. pass. Inde Lily

bæum CC.milia. Inde Pelorū CLXX.milia. Coloniæ ibi urbes ac ciuitates LXXII. A` Peloro mare Ionium ora spectante, oppidum Messana ciuium Ro. qui Mamertini uocantur. Promontorium Drepanum, colonia Taurominium, quæ antea Naxos, flumen Asines, mōs Aetna nocturnis mirus incendijs. Crater eius patet ambitu stad. XX. Fauilla Taurominium & Catanam usq; peruenit feruens, fragor uero ad Maronem & gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum, portus Vlixis, colonia Catana. Flumina Symethum, Terias. Intus Lestrygonij campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies, Colonia Syracusæ, cum fonte Arethusa. Quanquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusano potantur agro. Portus Naustathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: a` qua fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia, amnes Atys, & Hypsa, Selinûs oppidum. Lilybæum ab eo promontorium, Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solûs, Himera cum fluuio, Cephalœdis, Alūtium, Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ & unde cœpimus Pelorus. Intus latinæ conditionis Centuripini, Nepini, Segestani: stipendiarij, Assorini, Aetnenses, Agyrini, Acestei, Acrenses, Bidini, Citarij, Cacirini, Drepanitani, Ergetini, Eccestienses, Erycini, Entellini, Etini, Edini, Enguini, Gelani, Galathani, Halesini, Hennenses, Hyblenses, Herbitenses, Herbessenses, Herbulenses, Halicyenses, Hadranitani, Imacarenses, Ichanenses, Ietenses, Mutustratini, Magellini, Murgentini,

tini, Mutyenses, Menanini, Naxij, Noœni, Petrini, Paropini, Pinthienses, Semellitani, Scherini, Selinuntij, Symethij, Talarenses, Tissinenses, Triocalini, Triracẽses, Zanclæi Messeniorum in Siculo freto. Insulæ sunt in Africam uersæ, Gaulos, Melita à Camerina LXXXII II.M.paß.à Lilybæo CXIII.Cosyra, Hieronesos, Cæne, Galatha, Lopadusa, Aethusa, quam alij Aegusam, Bucinna, & à Solunte LXXV.M. Osteodes, contráq; Paropinos Vstica. Citra uero Siciliam ex aduerso Metauri amnis XII. milibus fermè passuum ab Italia, VII. Aeoliæ appellatæ Eædem Lipareorum & Hephæstiades à Græcis, à nostris Vulcaniæ, Aeoliæ, quòd Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

De Lipara. Cap. IX.

Lipara cum ciuium Ro. oppido, dicta à Liparo rege, qui successit Aeolo, antea Milogonis uel Meligunis uocitata, abest XII.M.paß.ab Italia, ipsa circuitu paulo minori. Inter hãc & Siciliã altera, antea Therasia appellata, nunc Hiera, quia sacra Vulcano est, colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia Strongyle, à Lipara M.paß. ad exortum solis uergens, in qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tãtum differt. Cuius fumo, quinam flaturi sint uenti, in triduum prædicere incolæ tradun tur: unde Aeolo uentos paruisse existimatum. Quarta Didyme, minor quàm Lipara. Quinta Ericusa, Sexta Phœnicusa, pabulo proximarum relicta. Nouissima, eademq; minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ sinu.

De Locris & Italiæ fronte. Cap. X.

à Locris Italiæ frons incipit, magna Græcia appellata, in tres sinus recedens Ausonij maris, quoniã Ausones tenuere primi: patet octogintaduo M. paß. ut autor est Varro. Pleriq; LXXII. M. fecere. In ea ora flumina innumera, sed memoratu digna à Locris Sagra, et uestigia oppidi Caulonis, Mystia, Consilinum castrum, Cocinthum, quod esse longissimum Italiæ promontorium aliqui existimant. Dein sinus, & Scylacæum, Scylletium Atheniensibus cum conderent dictum: quem locum occurrens Terinæus sinus peninsulam efficit: & in ea portus, qui uocatur castra Annibalis, nusquam angustiore Italia XX. M. paß. latitudo est. Itaque Dionysius maior intercisam eo loco adijcere Siciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium: cuius ante oram insula X. M. paß. à terra Dioscoron, altera Calypsus, quam Ogygiam appellasse Homerus existimatur. Præterea tres Sirenusæ, Meloëssa. Ipsum à Caulone abesse LXX. milibus paß. prodidit Agrippa.

Secundus Europæ sinus. Cap. XI.

à Lacinio promontorio secundus Europæ sinus incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abest LXXV. M. paß. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter est inter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris uocitata. Flumina Acalandrum, Casuẽtum, Oppidum Metapõtum,

quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum Aprustani tantum. Lucanorũ autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Vrsentini, Volcentani, quibus Numestrani iunguntur. Præterea interisse Thebas Lucanas Cato autor est. Et Pãdosiam Lucanorum urbem fuisse Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuit. Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos CCL. M. sinu qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in recessu hoc intimo sito, contributa eò maritima colonia quæ ibi fuerat. Abest CXXXVI. milia passuum à Lacinio promõtorio, aduersam ei Calabriam in peninsulam emittens. Græci Messapiam à duce appellauere: & ante Peucetiam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria C. M. passuum intersunt. Latitudo peninsulæ à Tarento Brũdusium terreno itinere XXXII. M. passuum patet, multoq; breuius à portu Sasina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium. In ora uero Senonum Gallipolis, quæ nunc est Anxa LXII. M. passuum à Tarento. Inde XXXIII. milia promontorium, quod Acran Iapygiam uocant, quo lõgissime in maria excurrit Italia. Ab eo Basta oppidum, & Hydruntum decem ac nouem M. pas. ad discrimen Ionij et Adriatici maris, quà in Græciã breuissimus transitus. Ex aduerso Apollonia oppidũ, latitudine intercurrentis freti, L. M. non amplius. Hoc interuallum pedestri continuare transitu pontibus iactis, primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit: post eum M. Varro, cum classibus Pompeij piratico bello præes-

set. Vtrunque aliæ impediere curæ. Ab Hydrunte Soletum desertum, dein Fratuertium. Portus Tarentinus, statio militum Lupia, Balesium, Cælium, Brundisium L.M.paß.ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile ac uelut certiore transitu, sicuti longiore, excipiente Illyrica urbe Dyrrachio CCXX.M.traiectu. Brundisio conterminus Pediculorum ager. IX. adulescentes totidemq; uirgines ab Illyrijs tredecim populos genuere. Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia, Barion, ante Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia, Amita, Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canusium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diomedis socero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sipontum, Vria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agasus, promontorium montis Gargani, à Salẽtino siue Iapygio CXXXIIII. M.passuum ambitu: Gargani portus: Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuosum Frento, Teanum Apulorum. Itemq; Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frẽtana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce Gares: Lucani, qui subacti à Calchante tenuere loca quæ nunc tenent Etinates. Dauniorum præter supra dicta coloniæ, Luceria, Venusia: Oppida Canusium, Harpi aliqñ Argos Hippiũ Diomede condente, mox Argirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gẽtes Monadorũ, Dardorumq;, & urbes duas, quæ in prouerbij ludicrũ uertẽre, Apinam & Tricam. Cætera intus in secunda regione, Hirpinorum colonia una Beneuentum, auspicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleuẽtum. Ausculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Pro-

tropi, Compsani, Caudini, Ligures qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani, Vescellani, Deculani, Aletrini, Abellinates cognominati Marsi, Atrani, Aecani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenses, & nobiles clade Romana Cānenses, Dirini, Forentani, Genusini, Herdonienses, Hyrini, Larinates cognomine Frentani, Etinates, ex Gargano Mateolani, Neretini, Matini, Rubustini, Syluini, Strapellini, Turmantini, Vibinates, Venusini, Vlurtini. Calabrorum mediterranei, Egetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenses, Deciani, Brumbestini, Norbanenses, Sturnini, Tutini. Salētinorū, Aletini, Basterbini, Neretini, Valētini, Veretini.

Regio Italiae quarta. Cap. XII.

Equitur regio quarta gentium uel fortissimarum Italiae. In ora Frentanorum à Tiferno flumen Trinium portuosum. Oppida, Histonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani, Carentini Supernates, & Infernates, Lanuenses: Marrucinorum Teatini: Pelignorū Corfinienses, Superaequani, Sulmonenses: Marsorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenses, Maruuij, Albensium Alba ad Fucinum lacum: Aequiculanorum Cliternini, Carseolani: Vestinorum Angulani, Pinnenses, Peltuinates, quibus iūguntur Aufinates cismontani: Samnitium, quos Sabellos, & Graeci Saunitas dixere, colonia Bouianum uetus, et alterum cognomine Vndecumanorum, Aufidenates, Esernini, Fagi, Fugali, Ficolenses, Sepinates, Treuentinates: Sabinorum Amiternini, Curenses, Forum Decij, Forum nouum, Fidenates, Interānates, Nursini, Nomentani, Reatini, Trebulani,

qui cognominantur Mutuscæi, et qui Suffinates, Tiburtes, Tarinates. In hoc situ ex Aequiculis interiere Comini, Tadiates, Acedici, Alfaterni. Gellianus autor est, lacu Fucino haustum Marsorum oppidum Archippe, conditum à Marsya duce Lydorum: item Vrtianorũ in Piceno deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (ut quidam existimauere) à religione & deorum cultu Seuini appellati, Velinos accolunt lacus, roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Tiberim ex his petens replet, é monte Fiscello labens, iuxta Vacunæ nemora, & Reate in eosdem conditus. At ex alia parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tris amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet insula, Italiæ umbilicum esse M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium est, à latere Picenum, à tergo Vmbria Apennini iugis Sabinos utrinque uallantibus.

Quinta regio. Cap. XIII.

q Vinta regio Piceni est, quondã uberrimæ multitudinis. CCCLX. M. Picentium in fidẽ Ro. Pop. uenere. Orti sunt à Sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adrianus, & Adria colonia, à mari VII. M. paß. flumen Vomanum, ager Prætutianus, Palmensisq́;. Item Castrũ nouum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod solum Liburnorum in Italia reliquum est. Flumina Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prætutiana regio & Picentum incipit. Cupra oppidum, castellum Firmanorum, & super id colonia Asculum Piceni nobilissima: Intus Nouana. In ora Cluana, Potentia, Nu-

mana à Siculis condita. Ab iisdem colonia Ancon, apposita promontorio Cumero in ipso flectentis se oræ cubito: à Gargano CLXXXIII.M. pass. Intus Auximates, Veregrani, Cingolani, Cuprenses cognomine Montani, Falarienses, Pausulani, Pleninenses, Ricinenses, Septempedani, Tollentinates, Triacenses, Vrbs saluia, Pollentini.

Sexta regio. Cap. XIIII.

Vngitur his sexta regio, Vmbriam complexa agrumq; Gallicum circa Ariminum. Ab Ancone Gallica ora incipit, togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurimi eius tractum tenuere, in primis Palmensem, Prætutianum, Adrianumq; agrum. Vmbri eos expulere, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbrorum gens antiquissima Italiæ existimatur, ut quos Vmbrios à Græcis putent dictos, quòd inundatione terrarum imbribus superfuissent. CCC. eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumen Aesis, Senogallia, Metaurus fluuius, colonia Fanum fortunæ, Pisaurum cum amne. Et intus Hispellum, Tuder. De cætero Amerini, Attidiates, Asirinates, Arnates, Aesinates, Camertes, Casuentillani, Carsulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflaminienses, Foroiulienses cognomine Concubienses, Forobrentani, Forosempronienses, Inguini, Interănates cognomine Nartes, Meuanates, Meuanionenses, Mattilicates, Narnienses, quod oppidum Nequinum antea uocatum est: Nucerini cognomine Fauonienses, et Camelani, Otriculani, Ostrani, Pitulani cognomine Pisuertes, & alij Mergentini, Pelestini, Sentinates, Sarsinates, Spoletini,

Suarrani, Sestinates, Suillates, Sadinates, Trebiates, Tuficani, Tifernates cognomine Tiberini, & alij Metaurẽses, Vesionicates, Vrbinates cognomine Metaurenses, et alij Hortenses, Vettionenses, Vindinates, Viuentani. In hoc situ interiere Felignates, & qui Clusiolum tenuere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis Acerris quæ Vafriæ cognominabantur, Turocelo quod Vetriolum. Item Solinates, Suriates, Fallienates, Apiennates. interiere & Arienates cum Crinouolo, & Vsidicani, & Plangenses, Pisinates, Cœlestini. Ameriam supra scriptã Cato ante Persei bellũ conditã annis DCCCCLXIIII. prodidit.

Octaua regio. Cap. XV.

Octaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius Crustumium, Ariminum colonia cum amnibus Arimino et Aprusa. Fluuius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Rauenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedese, ab Ancone CII. M. passuũ. Nec procul à mari Vmbrorum Butrium. Intus colonia Bononia, Felsina uocitata, cum princeps Hetruriæ esset: Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida Cesena, Cliterna, Forum Clodij, Liuij, Popilij, Truentinorum, Cornelij, Licini, Fauentini, Fidentini, Otesini, Padinates, Regienses à Lepido, Solonates, saltusq; Galliani qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cognomine Vecteri, Regiates, Vmbranates. In hoc tractu interierunt Boij, quorum tribus CXII fuisse autor est Cato: Item Senones, qui ceperant Romam.

De Pado flumine. Cap. XVI.

PAdus è gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen elati, finibus Ligurum Vagiennorum uisendo fonte profluens, condensq; sese cuniculo, & in Forouibiensiũ agro iterum exoriẽs, nulli amnium claritate inferior: Graecis dictus Eridanus, ac poena Phaëtontis illustratus: augetur ad canis ortus liquatis niuibus, agris quàm nauigijs torrentior, nil tamen ex rapto sibi uindicans. atque ubi liquit agros ubertate largior, trecentis milia passuum à fonte addens meatu duodenonaginta: nec amnes tantũ Apenninos Alpinosq; nauigabiles capiens, sed lacus quoq; immensos in eum sese exonerantes, omni numero XXX. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex ijs, Apennini latere iactum, Tanarum, Trebiam Placentinum, Tarum, Niciã, Gabellum, Scultennam, Rhenum. Alpium uero Sturam, Morgum, Durias duas, Sessitẽ, Ticinum, Lambrum, Adduam, Olium, Mincium. Nec alius amnium tam breui spatio maioris incrementi est. Vrgetur quippe aquarum mole, & in profundũ agitur, grauis terrae, quanquam deductus in flumina & fossas inter Rauennam Altinumq; paß. CXX. M. tamen quia largius uomit, septem maria dictus facere. Augusta fossa Rauennam trahitur, ubi Padusa uocatur, quondam Messanicus appellatus. Proximum inde ostium, magnitudinem portus habet, qui Vatreni dicitur. quo Claudius Caesar è Britannia triũphans, praegrandi illa domo uerius, quàm naue intrauit Adriã. Hoc ante Eridanum ostium dictum est, alijs Spineticũ ab urbe Spina, quae fuit iuxta, praeualens ut Delphicis

creditum est thesauris, códita à Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocorneliensi agro. Proximum inde ostium Caprasiæ, dein Sagis, dein Volane, quod añ Olane uocabatur. Omnia ea, flumina, fossásq; primi à Sagi fecere Thusci, egesto amnis impetu p trãsuersum in Atrianorum paludes, quæ septem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuscorum Atriæ, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde ostia plena, Carbonaria ac fossiones Philistinæ, quod alij Tartarum uocant: omnia ex Philistinæ fossæ abundatione nascentia, accedentibus Atesi ex Tridentinis alpibus, & Togisono ex Patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit Brundulum, sicut Edronem Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, ac per hæc effunditur, plerisque, ut in Aegypto Nilus quod uocant Delta, triquetram figuram inter alpes atq; oram maris facere proditus, stad. II.M. circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepsius dicit, quoniam circa fontem arbor multa sit picea, quæ pades Gallice uocetur, Padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua amnem ipsum Bodincum uocari, quod significet fundo carentem. Cui argumento adest oppidum iuxta Industria, uetusto nomine Bodincomagum, ubi præcipua altitudo incipit.

Italia transpadana. Regio undecima. Cap. XVII.

Ranspadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, cui maria cũcta fructuoso alueo important. Oppida Vibiforum,

Segusio. Coloniæ ab alpium radicibus, Augusta Taurinorum antiqua Ligurũ stirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salasorum Augusta prætoria, iuxta geminas alpium fauces, Graias atque Pœninas. His Pœnos, Graijs Herculem transisse memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris à Po. Ro. condi iussum. Eporedicas Galli bonos equorum domitores uocãt. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Nouaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieq; pago, non (ut Cato existimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procul à Pado, sicut Boij trans alpes profecti Laudem Pompeiam, Insubres Mediolanum. Orobiorum stirpis esse, Comum atque Bergomum, & Liciniforum, & aliquot circa populos, autor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam à Græcia, interpretatione etiam nominis, uitam in montibus degentibus. In hoc situ interijt oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodente se altius, quàm fortunatius sitos. Interiere & Caturiges Insubrum exules, & Spina supradicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Insubribus & Boijs & Senonibus deletum, esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

Venetia. Decima regio. Cap. XVIII.

s Equitur decima regio Italiæ Adriatico mari apposita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus Taurisanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia, flumen et portus

Romatinum, Tillauētum maius minus'q;, Anassum quo Varramus defluit, Alsa, Natiso cum Turro præfluētes Aquileiam coloniam XII.M.paß.à mari sitam. Carnorum hæc regio, iunctaq; Iapidum, amnis Timauus, castellum nobile uino Pucinum: Tergestinus sinus, colonia Tergeste XXIII.M.paß.ab Aquileia. Vltra quā VI.M.paß.Formio amnis, ab Rauenna CLXXXIX.M.passuū, antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc uero Istriæ, quam cognominatam tradunt à flumine Istro, in Adriam effluēte è Danubio amne: eidem'q; Istro ex aduerso Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente, plerique dixere falso, et Nepos Cornelius ēt Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniā Argo nauis flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste: nec iam constat quo flumine. Humeris trauectam alpes, diligentiores tradunt. Subijsse autem Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam alpes'q; exorienti.

De Istria. Cap. XIX.

Istria ut peninsula excurrit. Latitudinē eius XL.M.paß.circuitum uero CXXII.M.prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici sinus. Alij Liburniæ CLXXX.M. Nonnulli in Flanaticum sinum Iapidiam promouere, à tergo Istriæ, CXXX.M.paß. Dein Liburniam CL.M.fecere. Tuditanus, qui domuit Istros, in statua sua ibi inscripsit, ab Aquileia ad Titium flumen stad.CC. Oppida Istriæ ciuium Ro. Aegida, Parentium: colonia Pola: quæ nunc Pietas Iulia, quondam à Colchis condita.

Abest à Tergeste C.M.pass.Mox oppidum Nesactium: et nunc finis Italiæ fluuius Arsia.Polam ab Ancona traiectus CXXM.paß.est.In mediterraneo regionis decimæ coloniæ, Cremona,Brixia Cenomannorũ agro, Venetorum autem Ateste, et oppida Acelum,Patauiũ, Opitergium,Belunum,Vicetia,Mantua Thuscorũ trãs Padum sola reliqua.Venetos Troiana stirpe ortos autor est Cato:Cenomannos iuxta Massiliam habitasse in Volcis.Fertini,& Tridentini,et Bernenses, Rhetica oppida:Rhetorum & Euganeorũ Verona.Iulienses Carnorum.Dein quos scrupulose dicere non attineat,Alutraenses,Asseriates,Flamonienses,Vanienses, & alij cognomine Culici: Foroiulienses cognomine Transpadani,Foretani,Venidates,Quarqueni,Taurisani, Togienses,Varuani.In hoc situ interiere per oram Iramune,Pellaon, Palsicium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis,Segeste,et Ocra:Tauriscis Noreia.Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem,deletum oppidum etiam inuito senatu,à M.Claudio Marcello,L.Piso autor est. In hac regione & X.lacus inclyti sunt,amnesq; eorũ partus aut alumni,si modo acceptos reddũt,ut Adduã Larius,Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Olliũ Sebinus,Lambrum Eupilis,omnes incolas Padi.Alpes in longitudinem X.M.paß.patere à supero mari ad inferum,Cælius tradit:Timagenes XXII.M.paß.deductis:i latitudinẽ,Cornelius Nepos C.M. T.Liuius tria M.stad.uterque diuersis in locis.Nam et centum milia excedunt aliquando,ubi Germaniam ab Italia submouent,nec LXX.M.explent,reliqua sui parte graciles, ueluti naturæ prouidentia.Latitudo Italiæ,subter radi-

tes earum à Varo, per uada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeste, Polã, Arsiam, DCCXLII. milia passuum colligit.

De alpibus, & gentibus alpinis. Cap. XX.

Incolæ alpium multi populi, sed illustres à Pola ad Tergestis regionem Secusses, Subocrini, Atali, Menocaleni, iuxtaq; Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici. His contermini Rheti et Vindelici, omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos Thuscorum prolem arbitrantur, à Gallis pulsos duce Rheto. Verso deinde Italiam pectore alpiũ latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIIII. enumerat Cato. Ex ijs Triumpilini uenalis cum agris suis populus: Dein Camuni, compluresq; similes, finitimis attributi municipijs. Lepontios & Salasos, Tauriscæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, iterpretatione Græci nominis credũt, præustis intra sinus alpium niue membris: eiusdem et Graios fuisse positos in transitu, Graiarum alpium incolas, præstantesq; genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos. Rhetorum Vennones, Saruntesq; ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorum qui Viberi uocantur, fontem Rhodani, eodem alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurenses, et finitimi Ceutrones, Cottianæ ciuitates. Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani uocantur: Capillatorumq; plura genera ad confinium Ligustici maris. Non alienum uidetur, hoc loco

subijcere inscriptionem è trophæo alpium, quæ talis ē: Imperatori Cæsari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. XIIII. tribunitiæ potestatis S.P.Q.R. quòd eius ductu auspicijsq; gentes alpinæ omnes, quæ à mari supero ad inferum pertinebant, sub imperium Pop. Ro. sunt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennotes, Venonetes, Hisarci, Breuni, Naunes, Focunates, Vindelicorum gentes quatuor, Consuanetes, Virucinates, Licates, Cattenates: Abisontes, Rugusci, Suanetes, Collucones, Brixentes, Lepontij, Viberi, Nantuates, Seduni, Varagri, Salasi, Acitauones, Medulli, Vcenni, Caturiges, Brigiani, Sontiontij, Ebroduntij, Nemaloni, Edennates, Esubiani, Veamini: Gallicæ, Triulatti, Ectini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Verusi, Velauni, Suetri. Nō sunt adiectæ Cottianæ ciuitates XII. quæ non fuerunt hostiles, sed item attributæ municipijs lege Pompeia. Hæc est Italia dijs sacra, hæ gentes eius, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Aemylio Paulo, C. Atilio Regulo consulibus, nūciato Gallico tumultu, sola sine externis ullis auxilijs, atque etiā tunc sine transpadanis, equitum LXXX. M. peditum DCC. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id uetere consulto patrum, Italiæ parci iubentium.

Illyricum. Cap. XXI.

a Arsiæ gens Liburnorū iungitur, usque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, et quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine

Illyricum uocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut felicia nomina. Conuentum Scardonitanum petunt Iapides, & Liburnorũ ciuitates XIIII. è quibus Lacinienses, Scultinos, Burnistas, Albonenses nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo conuẽtu Alutæ, Flanates, à quibus sinus nominatur: Lopsi, Varubarini, immunesq; Asseriates, & ex insulis Fulsinates, Curictæ. Cæterum per oram oppida à Nesactio, Aluona, Flauona, Tarsatica, Senia, Iospica, Ortopula, Vegiũ, Argyruntum, Corninium, Enona ciuitas, Pausinus flumen, Tedanium quo finitur Iapidia. Insulæ in eo sinu, Absyrtium, Arba, Traguriũ, Issa, Pharos, Paros ante: Crexa, Gissa, Portunata. Rursus in continente colonia Iadera, quæ à Pola CLX. M. paß. abest: inde XXX. M. Colentum insula, XVIII. ostium Titij fluminis.

Liburnia. Cap. XXII.

Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, i amnc eo XII. M. paß. à mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & castellum Tariona: promontorium Diomedis, uel ut alij peninsula Hyllis, circuitu C. M. paß. Tragurium ciuium Romanorũ marmore notum: Sicum, in quẽ locum diuus Claudius ueteranos misit. Salona colonia, ab Iadera CCXXII. M. paß. petunt in eam iura descripti in decurias CCCLXXII. Dalmatæ: XXII. Decuni: CCXXXIX. Ditiones: LXIX. Mezæi: LII. Sardiates. In hoc tractu sunt Burnum, Mãdetrium, Tribulium, nobilitata Pop. Ro. prælijs castella. Petunt & ex insulis Stæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his castella, Piguntiæ, Rataneũ, Narona colonia tertij conuentus, à Salona LXXII. M.

passuum

paß. apposita cognominis sui fluuio, à mari XX. M. paß. M. Varro LXXXIX. ciuitates eò uentitasse autor est. Nũc prope soli noscũtur Cerauni decurijs XXIIII. Daorizi XVII. Desitiates CIII. Docleates XXXIII. Deretini XIIII. Deremistæ XXX. Dindari XXXIII. Glinditiones XLIIII. Melcomani XXIIII. Naresij CII. Scirtari LXXII. Siculotæ XXIIII. populatoresq́; quondã Italiæ Vardæi, non amplius quàm XX. decurijs. Præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hemasini, Arthitæ, Armistæ. A Narone amne C. M. passuum abest Epidaurum colonia. Oppida ciuium Ro. Rhizinium, Ascriuium, Butua, Olchinium, quod antea Colchiniũ dictum est, à Colchis conditum: amnis Drilo, superq́; eum oppidum ciuium Romanorum Scodra, à mari XVIII. M. passuum. Præterea multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, necnon & ciuitatum ualidarum. Eo nanque tractu fuere Labeates, Enederudini, Fassei, Grabei, proprieq́; dicti Illyrij, & Taulanti, & Pyræi. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Lissum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro C. M. passuum.

Macedonia. Cap. XXIII.

À Lisso Macedonia prouincia, gentes Parthini, & à tergo eorum Dassaretæ. Montes Candauiæ à Dyrrhachio LXXIX. M. paß. In ora uero ciuiũ Ro. Epidamnũ colonia, propter inauspicatum nomen à Romanis Dyrrhachium appellata: flumen Aous, à quibusdam Aeas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia VII. M. paß. à mari recedens. Cuius in finibus celebre Nymphæum accolũt

barbari, Amantes & Bulliones. At in ora oppidũ Oricum à Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinauimus sinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio distat LXXXV. M. paß. A tergo Carnorum & Iapidum, quà se offert magnus Ister.

Norici. Cap. XXIIII.

r Hetis iũguntur Norici. Oppida eorum Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Aemonia, Claudia, Flauium, Soluense. Noricis iũguntur lacus Peiso, deserta Boiorum. Iam tñ colonia diui Claudij Sabaria, & oppida Carabantia, Iulia.

Pannonia. Cap. XXV.

h Abitantur inde glandifera Pãnoniæ: qua mitescẽtia Alpium iuga, per medium Illyricum à septentrione ad meridiem uersa, molli in dextra ac læua deuexitate considunt. Quæ pars ad mare Adriaticum spectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum supra dictum: Ad septentriones Pãnonia uergit, finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Aemona, Siscia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubium fluũt, Drauus è Noricis uiolentior, Saus ex alpibus Carnicis placidior CXV. M. paß. interuallo. Drauus per Serretes, Serrapillos, Iasos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucosq́;: Populorum hæc capita: Præterea Arinates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, Acrauisci, Hercuniates, Latouici, Oseriates, Varciani, Mõsclaudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Insula in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Si-

sciam, gemino alueo insulam ibi efficiens, quæ Segestica appellatur. Alter amnis Bacuntius, in Saum Sirmio oppido influit: ubi ciuitas Sirmiensium, & Amantinorum. Inde XLV. M. paß. Taurunum, ubi Danubio miscetur Saus. Supra influunt Valdanus, Vrpanus, et ipsi non ignobiles.

Mœsia. Cap. XXVI.

Pannoniæ iungitur prouincia, quæ Mœsia appellatur, ad Pontum usque cum Danubio decurrens. Incipit à confluente supradicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Mœsi, Thraces, Pontoq; contermini Scythæ. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingus, Timachus ex Rhodope, Oescus ex Hæmo, Vtus, Escamus, Ieterus. Illyrici latitudo quà maxima est CCCXXV. M. paß. colligit. Longitudo à flumine Arsia ad flumen Driniũ DCCC. M. à Drinio ad promontoriũ Acroceraunium CLXXII. M. Agrippa prodidit uniuersum hunc sinum Italiæ & Illyrici ambitus, XIII. M. In eo duo maria quo distinximus fine, inferum siue Ioniũ in prima parte, interius Adriaticum, quod superum uocant. Insulæ in Ausonio mari, præter iam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Ionio paucæ: Calabro littore ante Brundusium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum littus Diomedea, conspicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, à quibusdã Teuthria appellata. Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur, natura uadosi maris, æstuarijsq; tenui alueo intercursantibus. Claræ ante ostia Timaui calidorum fontium cũ æstu maris crescentium: iuxta Istrorum agrum, Cissa, Pullariæ, & Absyrtides

Graijs dictæ, à fratre Medeæ ibi interfecto nomine Absyrto. Iuxta eas Electridas uocauere, in quibus prouenirет sucinum, quod illi electrum appellant, uanitatis Græcæ certissimum documentum: adeo ut quas earum designent, haud unquam constiterit. Contra Iader est Lissa: quæq; appellatæ cõtra Liburnos Creteæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Celadussæ. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Issa ciuium Romanorum reliqua, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido distat XXII.M.pass. inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus autor est. XII. M.passuum ab ea III. Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico MM.pass. Sasonis piratica statione nota.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

VNDE PRIMVM OMNIS GRAECIAE fabulositas, & literarum claritas effulsit.

TERTIVS Europæ sinus Acrocerauniјs incipit montibus, finitur Hellespõto: amplectitur præter minores sinus XIX. XXV.M.pass. In eo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Messenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia. Iterumq; ab alio mari eadem Phocis, et Lo-

cris: Doris, Phthiotis, Thessalia, Magnesia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabulositas, sicut & literarũ claritas, ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo paululum commorabimur. Epiros in uniuersum appellata, Acrocerauniјs incipit montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Thesproti, Antigonenses: Lacus Aornos, & pestifera auibus exhalatio: Cestrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Cassiopæi, Dryopes, Sellæ, Hellopes, Molossi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illustre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus. Auernus

Epirus. Cap. I.

Epirus ipsa ad Magnesiam Macedoniamq; tẽdens, à tergo suo Dassaretas supradictos liberam gentem, mox feram Dardanos habet. Dardanis læuo Triballi prætenduntur latere & Mœsicæ gentes, à fronte iunguntur Mædi ac Denselatæ, quibus Thraces, ad pontum usque pertinentes. Ita succincta Rhodopes, mox & Hemi uallatur excelsitas. In Epiri ora castellum in Acrocerauniјs Chimæra, sub eo aquæ regiæ fons, Oppida Mæãdria, Cestria, flumen Thesprotiæ Thyamis, colonia Buthrotum, maximeq; nobilitatus Ambracius sinus, faucibus spatiosum æquor accipiens: longitudinis XXXIX. M. paß. latitudinis XV. M. In eum defertur amnis Acheron, è lacu Thesprotiæ Acherusia profluens XXXVI. M. paß. inde, et mille pedum ponte mirabilis omnia sua mirantibus. In sinu oppidũ Ambracia. Molossorum flumina, Aphas, et Arachthus. Ciuitas Anactoria, lacus Pãdosia. Acarnaniæ quæ antea Curetis uocabatur, oppida Heraclia, Echinus, et in

ore ipso colonia Augusti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egressos sinu Ambracio in Ionium, excipit Leucadium littus, promõtorium Leucates. Dein sinus ac Leucadia ipsa peninsula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abscisa à continenti, ac reddita uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium, qui locus uocatur Dioryctos, stadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quõdam Neritum dictum. Deinde Acarnanum urbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphilochicũ cognominatũ. Amnis Achelous è Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Aetolia dirimens, et Artemitam insulam assiduo terræ inuectu continenti annectens.

Aetolia. Cap. II.

a Etolorũ populi Athamanes, Tymphei, Ephyri, Aenienses, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum Calydon est septem miliũ quingentorum passuum à mari, iuxta Euenum amnẽ. Dein Macynia, Molycria: cuius à tergo Chalcis, & mons est Taphiassus. At in ora promontorium Antirium, ubi ostium Corinthiaci sinus, mille passuum latitudine influentis, Aetolosq; dirimentis à Peloponneso. Promontorium, quod contra procedit, appellatur Rhiõ: sed in Corinthiaco sinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halysarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus: in Aetolia Acanthon, Panætolium, Macinium.

Locri. Cap. III.

P Roximi Aetolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus Apollinis Phæstij, sinus Crißæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæstum, Calamisus. Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirra, portus Chalæon, à quo VII. M. passuum introrsus liberum oppidum Delphi, sub monte Parneso, clarissimi in terris oraculi Apollinis. Fons Castalius, amnis Cephisus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam urbe. Præterea oppidum Crisa, et cum Bulensibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphissa immunis. Trichone, Tritea, Ambrysus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein i itimo sinu angulus Bœotiæ alluitur cum oppidis, Gymnis, Thebis, quæ Corsicæ cognominatæ sunt iuxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde Peloponnesi prosilit ceruix.

Peloponnesus. Cap. IIII.

P Eloponnesus, Apia ante appellata & Pelasgia, peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, Aegæum et Ioniũ, platani folio similis, propter angulosos recessus, circuitu DLXIII. milia passuũ colligit autore Isidoro. Eadem per sinus pené tantundem adijcit. Angustiæ, unde procedit, Isthmos appellantur. In eo loco irrumpentia é diuerso quæ dicta sunt maria, à septentrione & exortu eius omnem ibi latitudinem uorant, donec contrario incursu æquorum tantorum, in quinque M. paß. interuallo, exesis utrinq; lateribus, angusta ceruice Peloponesum cõtigat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus

appellatur sinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini, longo et ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plaustris trāsuehi prohibet. Quam ob causam perfodere nauigabili alueo angustias tentauere, Demetrius rex, dictator Cæsar, C. princeps, Domitius Nero, infausto (ut omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc interuallo, quod Isthmon appellauimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexagenis ab utroque littore stadijs, è summa sua arce quæ uocatur Acrocorinthus, i qua fons Pyrene, diuersa duo maria prospectās. LXXXVII. M. paß. ad Corinthiacum sinum traiectus est Patras à Leucade. Patræ colonia in longißimo promontorio Peloponnesi condita, ex Aduerso Aetoliæ, et fluminis Eueni, minus M. paß. (ut dictum est) interuallo, in ipsis faucibus. sinum Corinthiacum LXXXV. M. paß. in longitudinem usque ad Isthmon transmittunt.

Achaia. Cap. V.

a *Chaiæ nomen prouinciæ, ab Isthmo incipit: ante Aegialos uocabatur, propter urbes in littore per ordinem dispositas. Primæ ibi quas diximus, Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum castellum. Oppida Helice, Bura, in quæ refugêre haustis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos: Intus Cleone, Hysiæ. Panhormus portus, demonstratumq́; iam Rhium, à quo promōtorio quinque M. paß. absunt Patræ, quas supra memorauimus. Locus Pheræ in Achaia, IX. montiū Scioëssa notißimus, fons Cymothoë. Vltra Patras oppidū Olenum, colonia Dyme, loca Buprasium, Hyrmine, promontorium Araxū.*

Cylene sinus, promontorium Chelonates, unde Cylenē duo M. paß. castellum Philûs. Quae regio ab Homero Araethyrea dicta, postea Asophis. Inde Eliorum ager, qui antea Epei uocabantur. Ipsa Elis in mediterraneo, & à Pylo XII. M. paß. Intus delubrum Olympij Iouis, ludorum claritate fastos Graeciae complexum. Pisaeorum quondam oppidum, praefluēte Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys: amnis Alpheus nauigabilis prope sex oppida, Aulon, Leprion, promontorium Platanistus: omnia haec ad occasum uersa. Ad meridiem autem Cyparissius sinus cum urbe Cyparissa LXXII. milium passuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas, sinus Asinaeus, ab oppido Asine, Coronaeus à Corone. finiuntur Taenaro promótorio. Ibi regio Messenia duodeuiginti montium. Amnis Pamisus. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, uarijs clara temporibus. Huius sinus circuitus LXXX. M. paß. traiectus uero XXX. M. Dehinc à Taenaro ager Laconicus, liberae gentis: & sinus circuitu CCVI. M. traiectu XXXIX. M. Oppida Taenarum, Amyclae, Pherae, Leuctra, & intus Sparta, Theramne, atque ubi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus, amnis Eurotas, sinus Aegilodes, oppidum Psammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretam insulam certissimus cursus. Oia autem Maleo promontorio includuntur. Qui sequitur sinus ad Scylleum, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta milia paß. idem ambitu centum septuaginta-duo milia. Oppida Boëa, Epidaurus, Limera cognomi

ne: Zarax, Cyphanta portus. Amnes, Inachus, Erasinus, inter quos Argos Hippiũ cognominatum, supra lacum Lernen, à mari MM. passuum, nouemq; additis milibus, Mycenæ: & ubi fuisse Tyrintha tradunt: & locus Mantinea. Montes, Artemius, Apesantus, Asteriõ, Parparus, aliíq; undecim numero. Fontes Niobe, Amymone, Psammate. À Scylleo ad Isthmum CLXXVII. M. passuũ. Oppida Hermione, Trœzen, Coryphasium: appellatumq; aliâs Inachium, aliâs Dipsium Argos. Portus Cœnites, sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Aesculapij delubro celebre, Spiræum promontorium, portus Anthedõ, & Bucephalus: & quas supra dixeramus, Cenchreæ, Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis. Tot sinus Peloponnensem oram lãcinant, tot maria allatrant. Siquidem à septẽtrione Ionium irrumpit, ab occidente Siculo pulsatur, à meridie Cretico urgetur, ab oriente brumali Aegæo, ab oriente solstitiali Myrtoo: quod à Megarico incipiens sinu, totã Atticam alluit.

De Arcadia. Cap. VI.

m Editerranea eius Arcadia maxime tenet, undique à mari remota: initio Drymodis, mox Pelasgis appellata. Oppida eius, Psophis, Mãtinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde palatium Romæ: Megalepolis Catina, Bocalium, Carnõ, Parrhasiæ, Thelphusa. Melanæa, Heræa, Pyle, Pellana, Agræ, Epium, Cynæ-

tha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydriũ, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemæa, Bembinadia uocitata. Montes in Arcadia, Pholoë cum oppido, item Cyllene, Lycæus, in quo Lycæi Iouis delubrum: Mænalus, Artemisius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterq; ignobiles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymanthus è monte eiusdem nominis, in Alphæum defluentes. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenses, Perethes, Paregenitæ, Tortuni, Typania, Thryasÿ, Tritenses. Vniuersæ Achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponnesus, in latitudine à promontorio Maleæ, ad oppidũ Lechæum Corinthiaci sinus CLX.M. paß. patet. At in transuersum ab Elide Epidaurum CXXV.M. Ab Olympia Argos per Arcadiam LXIII.M. Ab eodẽ loco ad Phliuntã dicta mẽsura est. Vniuersa autem, uelut pensante æquorum incursus natura, in montes VI. atque LXX. attollitur.

Græcia & Attica. Cap. VII.

A Isthmi angustÿs Hellas incipit, nostris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte uocata. Attingit Isthmum parte sui, quæ appellatur Megaris, à colonia Megara, è regione Pagarũ. Duo hæc oppida excurrente Peloponneso sita sunt, utraque ex parte, uelut in humeris Helladis. Pagæi & amplius Aegosthenenses contributi Megarensibus. In ora autem hac portus Schœnus. Oppida Sidûs, Cremyon. Scyronia saxa sex milia longitudine, Geranea. Megara, Eleusin. Fuere & Oenoa & Probalin-

thos, quæ nunc non sunt. Ab Isthmo LII.M. passuum Piræus & Phalera portus, V.M. pass. muro recedenti bus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas, nec indigna ul lius præconij amplius, tanta claritas superfluit. In At tica fontes, Cephisia, Larine, Calliroë, Enneacrunos. Montes, Brilessus Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lyca= bettus, amnis Ilissos. À Pyræo XLII.M. pass. Sunium promontorium, Doriscum promontoriũ. Potamos, Brau ron, Ion quondam oppida. Rhamnûs pagus. Marathõ, campus Thriasius, oppidum Melita, & Oropus, in cõ finio Bœotiæ. Cuius Anthedon, Onchestos, Thespiæ libe rum oppidum, Lebadea: nec cedẽtes Athenis claritate, quæ cognominãtur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi atque Herculis (ut uolunt) patria. Et Musis na tale in nemore Heliconis assignant. Datur & his The- bis saltus Cithæron, amnis Ismenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Psammate, Dirce, Epigranea, Are- thusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos, Mycalesus, Adilisius, Acontius. Reliqua op= pida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Plateæ, Pheræ, Aspledon, Hylæ, Thisbe, Erythræ, Glis- sas, Copæ: iuxta Cephisum amnem Lamia et Anichia: Medeõ, Phligone, Grephis, Coronæa, Chæronia. In ora autem infra Thebas, Ocale, Elæon, Scolos, Schœnos, Pe- teon, Hyriæ, Mycalessus, Hyreseon, Pteleon, Olyros, Ta nagra liber populus, & in ipsis faucibus euripi, quem facit obiectu insulæ Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere. Locri deinde, Epic nemidij cognominantur, olim Leleges appellati, p quos amnis Cephisus defertur in mare. Oppida, Opûs, unde

Opuntinus ſinus, Cynos. Phocidis in littore unũ Daphnus. Introrſus in Locris Elatea, & in ripa Cephiſi (ut diximus) Lilæa, Delphosq; uerſus Cnemis, & Hyampolis. Rurſus Locrorum ora, in qua Larymna, Thronium, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycio, Alope, Scarphia. Poſtea Maliacus ſinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinum. Doridis à tergo mons eſt Oeta. Sequitur mutatis ſæpe nominibus Aemonia. Eadem Pelaſgicum Argos, Hellas, eadem Theſſalia, & Dryopis, ſemper à regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Græcus, à quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eoſdẽ Homerus tribus nominibus appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accolentes. Eorum oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarum anguſtiæ: quo argumento IIII. M. paſ. inde Heraclea, Trachin dicta eſt. mons ibi Callidromus, Oppida celebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

Theſſalia. Cap. VIII.

In Theſſalia autem Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidum Almon, ab alijs Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniã protenditur, Lariſſa, Gomphi, Thebæ Theſſaliæ, nemus Pteleon, ſinus Pagaſicus. Oppidum Pagaſa, idem poſtea Demetrias dictum, Tricca, Pharſalici campi cum ciuitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondã topiario naturæ opere ſpectabilis: Buzygæus,

Donacesa, Bermius, Daphissa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Thessalia sunt IIII. atque XXX. quorum nobilissimi Cercœti, Olympus, Pierus, Ossa: cuius ex aduerso Pindus & Othrys, Lapitharũ sedes, ad occasum uergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi caueatis ante eos LXXV. urbibus. Flumina Thessaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamisus. Fons Messeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus iuxta Gomphos: interq; Ossam & Olympũ nemorosa conualle defluens D. stadijs, dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu Tempe uocantur V. M. pass. longitudine, & fermè sesquiiugeri latitudine, ultra uisum hominis attollentibus se dextra læuaq; leniter cõuexis iugis. Intus sua luce uiridante allabitur Peneus, uiridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accipit amnem Euroton, nec recipit, sed olei modo supernatãtem (ut dictum est ab Homero) breui spatio portatum abdicat: pœnales aquas dirisq; genitas, argenteis suis misceri recusans.

Magnesia. Cap. IX.

Hessaliæ annexa Magnesia est, cuius fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizõ. Promõtoriũ Sepias. Oppida, Castana, Spalathra. Promontorium Aeantiũ. Oppida, Melibœa, Rhizus, Erymne, ostium Penei, oppida Homolium, Orthe, Thespiæ, Phalanna, Thaumaciæ, Gyrton, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Phylace, Potniæ. Epiri, Achaiæ, Atticæ, Thessaliæ in porrectum longitudo CCCCLXXX. M. passuũ traditur, latitudo CCLXXXVII. milia.

Macedonia. Cap. X.

Macedonia postea CL. populorum, duobus inclyta regibus, quondamq; terrarum imperio, Aemathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in solis occasum recedens post terga Magnesiæ atque Thessaliæ, infestatur à Dardanis. Partem eius septentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt à Triballis. Oppida, Aegæ, in quo mos sepelire reges: Berœa: & in regione quæ Pieria appellatur à nemore, Aeginium. In ora Heraclea, flumen Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmon. Intus Haloritæ, Vallei, Phylacei, Cyrrhestæ, Tyrissei. Pella colonia. Oppidum Stobi ciuiũ Ro. Mox Antigonia, Europus ad Axium amnẽ, eodemq; nomine per quod Rhœdias fluit: Heordeæ Scydra, Mieza Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ, fluuius Axius. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniã accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes, Parorei, Heordẽses, Almopij, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacente gremio terrarum, Arethusij, Antiochenses, Idomenenses, Doberienses, Trienses, Allantenses, Audaristenses, Moryllij, Garesci, Lyncestæ, Othrionei, & liberi Amantini atque Orestæ, coloniæ Bullidensis & Diensis: Xylopolitæ, Scotußæi liberi, Heraclea Sintica, Timphei, Coronæi. In ora sinus Macedonici oppidum Chalastra, & intus Phileros, Lete: medioq; flexu littoris Thessalonica, liberæ conditionis. Ad hanc à Dyrrhachio CXIIII. milium paßum. Therme, In Thermaico sinu oppida, Dicæa, Pydna, Derra, Scione, Promontorium Canastreum. Oppida, Pallene,

Phlegra. Qua in regione montes, Hypsizorus, Epitus, Alchione, Leuone. Oppida, Nissos, Brygion, Eleon, Mēdæ, & in Pallenensi isthmo quondam Potidæa, nunc Cassandria colonia; Anthemus, Holophyxos sinus, Mecyberna. Oppida Physcella, Ampelos, Torone, Soggoste des: fretum quo montem Athon Xerxes rex Persarum continenti abscidit, in longitudine passuum M.D. Mons ipse à planicie excurrit in mare LXXV.M.pass. Ambitus radicis CL.M. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothon. Nunc sunt Vranopolis, Palæotrium, Thyssus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. Oppidum, Cassera, faucesq; alteræ Isthmi, Acāthus, Istria, Grastonia, Heraclea. Regio Mygdoniæ subiacens. In qua recedētes à mari Apollonia, Arethusa. In ora rursus Posidium, & sinus cum oppido Cermoro, Amphipolis. Libera gens Bisaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis, Strymon, ortus in Hæmo. Memorandū, in septem lacus eum fundi, priusquam dirigat cursum. Hæc est Macedonia, terrarum imperio potita quōdam: hæc Asiam, Armeniam, Iberiā, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurū, Caucasum trāsgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto oriēte possesso: hæc etiam Indiæ uictrix, per uestigia Liberi patris atque Herculis uagata: hæc eadem est Macedonia, cuius uno die Paulus Aemilius imperator noster LXXII. urbes direptas uendidit. Tantam differentiā sortis præstitere duo homines.

Thracia. Cap. XI.

t Hracia sequitur, inter ualidissimas Europæ gentes, in strategias L. diuisa. Populorum eius quos

nominare

nominare non pigeat, amnem Strymonem accolũt dextero latere Denseletæ, & Mædi, Bisaltas usque supra dictos: læuo, Digeri, Bessorumq́; multa nomina, ad Nestum amnem Pangæi montis ima ambientem, inter Eletos, Diobesos, Carbilesos, inde Brysas, Sapæos. Odomantes Odrysarum gens infundit Hebrum accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypsaltis, Benis, Corpillis, Botiæis, Edonis. Eodem sunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Celetæ, maiores Hæmo, minores Rhodopæ subditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum sub Rhodope Poneropolis antea, mox à conditore Philippopolis, nunc à situ Trimontiũ dicta. Hæmi excelsitas VI. M. paß. subitur. Auersa eius & in Istrum deuexa Mœsi, Getæ, Aoti, Gaugdæ, Clariæq́;, et sub ijs Arræi Sarmatæ, quos Areatas uocãt, Scythæq́;, & circa Ponti littora Moriseni, Sithonijq́; Orphei uatis genitores obtinent. Ita finit Ister à septentrione. Ab ortu Pontus ac Propontis. A` meridie Aegæum mare, cuius in ora à Strymone, Apollonia, Oesima, Neapolis, Pastos. Intus Philippi colonia, absunt à Dyrrhachio CCCXXV. M. paſ. Scotusa, Topiris, Nesti amnis ostium. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Abdera libera ciuitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt Dicææ, Ismaron, locus Partheniũ, Phalesina, Maronea, prius Ortagurea dicta. Mons, Serrium & Zone, tum locus Doriscus CXX. M. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio. A` Dorisco incuruatur ora ad Macron

tichos centum uigintiduorum M. passuũ. Circa quem lo
cum fluuius Melas, à quo sinus appellatur. Oppida, Cy
psela, Bisanthe, Macron tichos dictum, quà à Proponti
de ad Melanem sinum inter duo maria porrectis mu-
ris procurrentem excludit Cherronesum. Nãque Thra=
cia altero latere à Pontico littore incipiens, ubi Ister
amnis immergitur, uel pulcherrimas in ea parte urbes
habet Istropolin Milesiorum, Tomos Calatimq́;, quæ
antea Acceruetis uocabatur. Heracleam habuit, & Bizo
nem terræ hiatu raptam. Nũc habet Dionysopolin, Cru
nos antea dictam. Alluit Ziras amnis: Totum eum tra
ctum Scythæ Areteres dicti tenuere. Eorum oppida A-
phrodisias, Libistos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthe-
nopolis, Gerania, ubi Pygmæorum gẽs fuisse proditur,
quos Catizos Barbari uocant, creduntq́; à gruibus fuga
tos. In ora à Dionysopoli est Odessus Milesiorum. Flu
men, Pamisus. Oppidum, Terta, Naulochus. Mons Hæ=
mus uasto iugo procumbens in Pontum, oppidum ha-
buit in uertice Aristæum: Nunc in ora Mesembriam,
Anchialum, ubi Mesembria fuerat. Astice regio habuit
oppidum Anthium, nunc est Apollonia. Flumina Pa-
nissa, Rira, Tearus, Orosines. Oppida, Thynnias, Almi
dessos, Deuelton cum stagno quod nũc Deultum uocãt.
Veteranorum Phinopolis, iuxta quam Bosphorus. Ab
Istri ostio ad os ponti pass. DLV M. alij fecere. Agrip-
pa adiecit quadraginta. Inde ad murum supradictum
CL. ab eo Cherronesus CXXVI. M. Sed à Bosphoro si-
nus Casthenes. Portus senum, & alter qui mulierum co
gnominatur. Promontorium, Chrysoceras, in quo oppi-
dum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos di-

ctum. Abest à Dyrrhachio DCCXI.M.paß. Tantum patet longitudo terrarũ inter Adriaticum mare et Propontidem. Amnes, Bathynias, Pydaras, siue Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus, latitudine ducentorum pedum continenti adnexa. Intus Byzia arx regum Thraciæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus: regio Cænica, colonia Flauiopolis, ubi antea Zela oppidum uocabatur. Et à Byzia quinquaginta M.passuũ Apros colonia, quæ à Philippis abest CLXXXVIII.M.paß. At in ora amnis Erginus, oppidum fuit Ganos, deseritur & Lysimachia iam in Cherroneso. Alius nanque ibi Isthmos angustia simili est, eodem nomine & pari latitudine: Illustrant duæ urbes utrinque littora, quæ haud dissimili modo tenuere, Pactyæ à Propontide, Cardia à Melane sinu, hæc ex facie loci nomine accepto, utræque comprehensæ postea Lysimachia, quinque M.passuum. à longis muris. Cherronesos à Propontide habuit Tyristasin, Crithoten, Cissam flumini Aegos appositam: nunc habet à colonia Apro XXXII. milia passuum. Resiston, ex aduerso coloniæ Parianæ. Et Hellespontus septem (ut diximus) stadijs Europã ab Asia diuidẽs, quatuor illic inter se contrarias urbes habet. In Europa Callipolin & Seston. In Asia Lampsacum & Abydon. Dein promontorium Cherronesi Mastusia aduersum Sigeo, cuius in fronte obliqua Cynossema, ita appellatur Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris et delubrũ Protesilai. Et in extrema Cherronesi fronte, quæ uocatur Aeolium, oppidum Elæûs. Dein petenti Melanem sinum portus Cœlos, et Panhormus & supradicta Cardia. Tertius Europæ sinus ad

hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllon. Flumina in Hebrum cadētia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Hellesponti longitudo supradicta. Quidam DCCXX. M. faciunt. Latitudo CCCLXXXIII. M. est. Aegeo mari nomen dedit scopulus inter Tenedū et Chiū uerius, quàm insula, Aex nomine, à specie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia dirum ac pestiferū. Aegei pars Myrtoo datur: appellatur ab insula parua, quæ cernitur Macedoniam à Geresto petentibus, haud procul Euboeæ Carysto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant, Macedonicum quodcunque Macedoniam aut Thraciā attingit, Græciense quà Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium, quod est inter Samum & Myconū. Cætera nomina sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentes'q; in tertio Europæ sinu ad hunc modū se habent.

Insulæ inter eas terras, inter quas Creta, Euboea, Cyclades, Sporades, Hellesponti, Pōti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. Cap. XII.

Insulæ autem ex aduerso Thesprotiæ Corcyra, à Buthroto XII. M. pass. eadem ab Acroceraunijs quinquaginta M. cum urbe eiusdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & oppido Cassiope, temploq; Casij Iouis, pass. XCVII. M. in longitudinem patens: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, sed ad Italiam uer-

gens Thoronos, ad Leucadiam Paxæ duæ, quinque M. discretæ à Corcyra: nec procul ab ijs ante Corcyram Ericusa, Marate, Elaphusa, Malthace, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro Corcyræ promõtorio scopulus, in quem mutatam Vlixis nauem à simili specie fabula est. Ante Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ: quarum Teleboides, eædem quæ Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxiæ, Prinoëssa: & ante Aetoliam Echinades, Aegialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionysia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Mystus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, utræque liberæ, Ithaca, Dulichium, Same, Crocylea, Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta, XI. M. passuum abest, circuitu patet XLIIII. Same diruta à Romanis, adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua Zacynthus aliquãdo appellata Hyrie, Cephaleniæ à meridiana parte XXII. M. abest: mons Elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit XXXVI. M. ab ea Ithaca XII. M. distat, in qua mons Neritus. Tota uero circuitu patet XXV. M. passuum. Ab ea Araxum Peloponnesi promontorium XII. M. passuum. Ante hanc in alto Asteris, Prote: ante Zacinthum XXXV. M. pass. in eurum uentum Strophades duæ, ab alijs Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidem ante Messenem Oenussæ. In sinu Asinæo tres Thyrides: in Laconico Theganusa, Cothon, Cythera cum oppido, antea Porphyris appellata. Hæc sita est à Maleæ promontorio V. milia passuum ancipiti propter angustias ibi na-

uium ambitu. In Argolico Pityusa, Irine, Ephyre. contra Hermioniũ agrum Tiparenus, Epiropia, Colonis, Aristera: contra Trœzenium Calauria, quingentos passus distans, Plateis, Belbina, Lasia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityonesos VI.M.paß. à cõtinente ab hac Aegina liberæ conditionis XVII.M.p. cuius XX.M.paß. præternauigatio est: eadem aũt à Piræo Athenień. portu XII.M.paß. abest, añ Oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent Elæusa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachusa, Dacenchris, Aspis, VII. Et in Megarico sinu Methurides quatuor. Aegila autem XV.M.paß. à Cythera: eademq; à Cretæ Phalasarna oppido XXV.M.pass. Ipsa Creta altero latere ad austrum, altero ad septentrionem uersa, inter ortum occasumq; porrigitur, C. urbium clara fama. Dosiades eam à Creta nympha Hesperidis filia, Anaximander à rege Curetum, Philistides, Mallotes, Crates primum Aeriam dictam, deinde postea Curetin, et Macaron nõnulli à temperie cœli appellatã existimauere. Latitudine nusquam quinquaginta M.passuum excedens, & circa mediam sui partem maxime patens, longitudine implet CCLXX.M. passuũ, circuitu D.LXXXIX. flectensq; se in Creticum pelagus ab ea dictum, quà longissima est ad orientem Sammonium promontoriũ aduersum Rhodo, ad occidentem Criu metopon Cyrenas uersus expellit. Oppida eius isignia, Phalasarne, Elæa Cysamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythymna, Panormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis: & in mediterraneo,

Gortyna, Phæstum, Gnosus, Polyrhenium, Myrina, Lycastus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Asum, Pyloros, Rhytion, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Lasos, Eleuternæ, Therapne, Marathusa, Cytinos: & aliorum circiter LX. oppidorum memoria extat. Montes, Cadicus, Idæus, Dictæus, Corycus. Ipsa abest promontorio suo quod uocatur Criumetopon, ut prodit Agrippa, à Cyrenarũ promontorio Phycunte CCXXV. M. pass. Item Cadisco à Malea Peloponnesi LXXX. À Carpatho insula promontorio Sammonio LX. M. in fauonium uentum. Hæc inter eam & Rhodum interiacet. Reliqua circa eam, ante Peloponnesum duæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere septentrionali, dextra Cretam habenti, contra Cydoniam Leucæ, & duæ Budoræ. Contra Matiũ Dia. Contra Itanum promontorium Onisa, Leucæ: Contra Hierapytnam, Chrysa, Gaudos. Eodem tractu Ophiussa, Butoa, Rhamnus: circumuectisq; Criumetopon, tres Musagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade etiamnum in Aegeo Lichades, Scarphia, Coresa, Phocaria, compluresq; aliæ ex aduerso Atticæ sine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleusina clara Salamis, ante eam Psytalia: à Sunio uero Helene quinque milia passuum distans. Dein Ceos ab ea totidem, quam nostri quidam dixere Ceam, Græci & Hydrussam. Auulsa Euboeæ, quingentis longa stadijs fuit quondam: mox quatuor feré partibus, quæ ad Bœotiam uergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Cartheiam: intercidere Coressus, Pœessa. Ex

hac profectam delicatiorem fœminis uestem, autor est Varro. Eubœa & ipsa auulsa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo ut ponte iungatur, ad meridiem promontorijs duobus, Geresto ad Atticam uergente, & ad Hellespõtum Caphareo insignis, à septentrione Cæneo, nusquam latitudinem ultra XL. milia paß. extendit, nusquam intra XX. M. contrahit: sed in longitudinem uniuersæ Bœotiæ, ab Attica Thessaliam usque prætenta in CL. M. pass. circuitu uero CCCLXV. abest ab Hellesponto parte Capharei CCXXV. M. paß. urbibus clara quondam Pyrrha, Porthmo, Neso, Cerintho, Oreo, Dio, Aedepso, Ocha, Oechalia: nunc Chalcide, cuius ex aduerso in continenti Aulis est, Geresto, Eretria, Carysto, Oritano, Artemisio. fonte Arethusa, flumine Lelanto, aquisq; calidis quæ Hellopiæ uocantur, nobilis, notior tamen marmore Carystio: antea uocitata est Chalcodõtis, aut Macris, ut Dionysius & Ephorus tradunt, ut Aristides Macra, & Callidemus Chalcis, ære ibi primum reperto: ut Menæchmus, Abantias, ut poëtæ uulgo Asopis. Extra eam in Myrtoo multæ, sed maxime illustres Glauconesos, & Aeglia. Et à promontorio Geresto, circa Delum in orbem sitæ, unde & nomen traxere, Cyclades. Prima earũ Andrus cum oppido, abest à Geresto X. M. paß. à Ceo XXXIX. M. Ipsam Myrsilus Cauron, deinde Antandron cognominatam tradit, Callimachus Lasiam, alij Nonagriam, Hydrussam, Epagrin. Patet circuitu XCIII. M. paß. Ab eadem Andro passus mille, & à Delo XV. M. Tenos cum oppido XV. M. paß. porrecta, quam propter aquarum abundantiam Aristoteles Hydrussam appellatam ait, aliqui

Ophiussam. Cæteræ Myconos cum monte Dimasto, à Delo XV.M. paß. Scyros, Siphnus ante Meropia, & Acis appellata, circuitu XXVIII. M. passuũ. Seriphus XII. Præpesinthus, Cythnos: ipsaq; longe clarissima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concussam. Hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata: Aeglosthenes Cynthiam, alij Ortygiam, Asteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primum reperto. Cingitur V.M. paß. assurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlides Celadussam uocat, item Artemiten Helladius. Syros quam circuitu patere XX.M. paß. prodidere ueteres, Mutianus CLX. Olearos, Paros cum oppido ab Delo XXXVIII.M. marmore nobilis, quam primo Pactiam, postea Minoida uocarunt. Ab ea septem M. quingentis Naxus, à Delo XVIII. cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionysiada à uinearum fertilitate, alij Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu LXXV.M. paß. dimidioq; maior est, quàm Paros: Et hactenus quidem Cycladas seruant, cæteras quæ sequuntur Sporades. Sunt autem Hellene, Phocussa, Phæcasia, Schinussa, Pholegandros, & à Naxo decem et VII.M. paß. Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipsa in longitudinẽ patens, cum oppidis duobus, tertio amisso, ante uocata Doliche, & Macris, & Ichthyoëssa. Sita est ab exortu solstitiali à Delo L.M. paß. Eadem à Samo XXXV. M. Inter Eubœam & Andrum X.M. passuum freto.

Ab ea Cerestum CXII.M. quingenti passus. Nec deinde seruari potest ordo. Aceruatim ergo ponentur reliquæ. Ios à Naxo XIIII.M.pass. Homeri sepulchro ueneranda, longitudinis XXV.M. antea Phœnice appellata. Odia, Letandros, Gyaros, cũ oppido, circuitu XII. M.pass. propè. Abest ab Andro sexagintaduo M.passuum. Ab ea Syrnos LXXX.M.pass. Cynethussa, Telos unguento nobilis, à Callimacho Agathussa appellata. Donysa, Patmos circuitu XXX.M. passuum. Corasiæ, Lebinthus, Leros, Cynara, Sicynus, quæ antea Oenoë, Heratia quæ Onus, Casus quæ Astrabe, Cimolus quæ Echinussa. Melos cum oppido quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum, & Acyton. Hæc insularum rotundissima est. Post Machia, Hypere quondam Patage, ut alij Platage, nunc Amorgos, Polyægos, Phyle, Thera, cum primum emersit, Calliste dicta: ex ea auulsa postea Therasia, atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in nostro æuo Thia iuxta eandem Hieram nata. Distat Ios à Thera XXV.M. pas. Sequuntur Lea, Ascania, Anaphæ, Hippuris, Hippurissusa. Astypalæa liberæ ciuitatis, circuitu LXXXVIII. M.pass. abest à Cadisco Cretæ CXXV.M. Ab ea Platea LX.M. Vnde Camina XXXVIII.M. Azibinta, Lanise, Tragia, Pharmacusa, Techedia, Chalcia, Calydna, in qua oppida III. Calymnæ II. Olymnos. A qua Carpathum, quæ nomen Carpathio mari dedit, XXV. M.pass. Inde Rhodum Africo uento quinquaginta M. pass. à Carpatho ad Cason VII.M. à Caso Samoniũ Cretæ promontorium XXX.M. In Euripo autem Eu

boico primo feré introitu Petaliæ, quatuor insulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades. ab oriẽte littoribus Icarijs Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, à septentrione Aegeo mari, à meridie Cretico et Carpathio inclusæ, per CC.M. in longitudinem iacent. Pagasicus sinus ante se habet Eutychiam, Cicynetum, et Scyrum supradictam, sed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scandiram, Thermeusim, Irrhesiam, Soliminiam, Eudemiã, Neam, quæ Mineruæ sacra est. Athos ante se quatuor, Peparethũ cum oppido, quondam Euonum dictam IX.M.paß. Scyathum XV.M. Imbrum cum oppido LXXXVIII.M.pass. Eadem abest à Mastusia Cherronesi LXXV.M.pass. Ipsa circuitu LXXII.M.paß. Perfunditur amne Ilisso. Ab ea Lẽnos XXII.M. quæ ab Atho LXXXVII.M.pass. Circuitu patet XXII.M.D.pass. Oppida habet Ephæstiam et Myrinam, in cuius forũ solstitio Athos eiaculatur umbrã. Ab ea Thassos libera quinque milia passuum olim Aeria uel Aethria dicta. Inde Abdera continentis uiginti milia passũũ. Athos sexagintaduo milia tantundem ad insulam Samothracen, quæ libera ante Hebrum, ab Imbro trigintaduo milia à Lemno uigintiduo milia D. attollitur mõte Saoce decem milia passuum portuosissima omnium: Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam nominat. Inter Cherronesum & Samothracen utrinque feré quindecim milia Halonesos. ultra Gethone, Lamponia, Alopeconnesus haud procul à Cœlo Cherronesi portu, & quædam ignobiles. Desertis quoque reddantur in hoc sinu, quarum modo inueniri potuerunt, nomina, Desticos, Larnos, Cyssiros,

Carbrusa, Calathusa, Scylla, Dialeon, dicta Melantia, Draconon, Arconesus, Diethusa, Scapos, Capheris, Mesate, Aeantion, Phaterunesos, Pateria, Calete, Neriphus, Polendos. Quartus è magnis Europæ sinus ab Hellesponto incipiens, Mæotis ostio finitur. Sed totius Ponti forma breuiter amplectenda est, ut facilius partes noscantur. Vastum mare præiacens Asiæ & ab Europa porrecto Cherronesi littore expulsum, angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum, ut dictum est, interuallo Europam auferens Asiæ. Primas angustias Hellespontum uocant. Hac Xerxes Persarum rex, constrato in nauibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI. milia passuum spatio ad urbem Priapum Asiæ, quâ magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor, rursusq; in arctum coit laxitas. Propôtis appellatur. Angustiæ Thracius Bosphorus, latitudine D. pass. quâ Darius pater Xerxis copias ponte trãsuexit. Tota ab Hellespôto longitudo CCXXXIX. M. pass. Dein uastum mare, pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longe refugiẽtes occupat terras, magnoq; littorum flexu retro curuatus in cornua, ab his utrinque porrigitur, ut sit planè arcus Scythici forma. Médio flexu iungitur ostio Mæotici lacus. Cimmerius Bosphorus id os uocatur, MMD. pass. latitudine. At iter duos Bosphoros Thracium & Cimmerium directo cursu, ut autor est Polybius D. M. pass. intersunt. Circuitu uero totius Ponti uicies semel centena quinquaginta M. ut autor est Varro, & ferè ueteres. Nepos Cornelius CCC. M. L. adijcit. Artemidorus uicies nouies centena XIX. M. facit. Agrippa XXIII. LX. M. Mutianus XXVIII. LXV.

M. Simili modo Europæ latere mensuram alij quatuor decies centena LXXVIII. M. paß. determinauere: Alij undecies centena LXXII. M. M. Varro ad hunc modũ metitur: Ab ostio Pōti Apolloniã CLXXXVIII. M. D. paß. Calatin tantundem. Ad ostiũ Istri CXXV: Ad Borysthenen CCL. Cherronesum Heracleatarum oppidum CCCLXXV. M. pass. Ad Panticapæum quod aliqui Bosphorum uocant, extremum in Europæ ora CC. XXII. M. D. quæ summa efficit XIII. XXXVI. M. D. Agrippa à Byzantio ad flumen Istrum. D. LX. Inde Panticapæũ DCXXX. Inde lacus ipse Mæotis Tanain amnem ex Riphæis montibus defluẽtem accipiẽs, nouissimum inter Europam Asiamq; finem XIIII. VI. M. circuitu patere traditur. Ab alijs XI. XXV. M. Ab ostio eius ad Tanais ostiũ directo cursu CCCLXXV. M. pass. esse constat. Accolæ sinus eius in mentione Thraciæ dicti sunt Istropolin usque. Inde ostia Istri. Ortus hic in Germaniæ iugis mõtis Abnobæ, ex aduerso Raurici Galliæ oppidi, multis ultra alpes milibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubij nomine, immenso aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis, medio fermè numero eorum nauigabili, in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primum ostiũ Peuces, mox ipsa Peucæ insula: à qua proximus alueus appellatus, XIX. M. pass. magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & super Istropolim lacus gignitur, LXIII. M. pass. ambitu, Halmirin uocant. Secundum ostium Naracustoma appellatur. Tertium Calostoma iuxta insulam Sarmaticam. Quartum Pseudostoma, & insula Conopon diabasis,

postea Boreostoma & Spireostoma. Singula autem ora tanta sunt, ut prodatur in XL. M. passuum longitudinis uinci mare, dulcem'q; intelligi haustum. Ab eo in plenũ quidem omnes Scytharum sunt gentes, uariæ tamen lit tori apposita tenuere, aliâs Getæ, Daci Romanis dicti, aliâs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorum'q; Hamaxo bij aut Aorsi, aliâs Scythæ degeneres & à seruis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Roxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorum'q; ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ, mon= tes uero et saltus pulsi ab his Daci, ad Pathissum amnẽ à Moro, siue is Duria est, à Sueuis regno'q; Vanniano dirimens eos: auersa Basternæ tenent, alij'q; inde Ger- mani. Agrippa totum eum tractum ab Istro ad oceanũ bis ad decies centum M. passuum in longitudinem, quã= tum minus quadringẽtis in latitudinem, ad flumen Vi stulam à desertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum no- men usquequaque transit in Sarmatas atque Germa- nos. Nec alijs prisca illa durauit appellatio, quâm qui extremi gentium harum ignoti propé cæteris mortali= bus degunt. Verum ab Istro oppida, Cremniscos, Aepo= lium, montes Macrocremnij, clarus amnis Tyra, oppi do nomen imponens, ubi antea Ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt Tyragetæ. Abest à Pseudostomo Istri ostio centum triginta M. passuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi flumen Rhode, sinus Sagaricus, portus Ordesus. Et à Tyra CXX. M. pass. flumen Borysthenes, lacus'q; & gens eodem nomine, et oppidũ à mari recedens quin-

decim M. passuum, Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rursusq; in littore portus Achæorum. Insula Achillis, tumulo eius uiri clara. Et ab ea CXXV. milia passuum peninsula, ad formam gladij in transuersum porrecta, exercitatione eiusdem cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem LXXX. M. paß. tradidit Agrippa. Totum eum tractum Taurici Scythæ et Sarmatæ tenent. Inde syluestris regio Hylæum mare, quo alluitur, cognominauit, Enœcadloæ uocantur incolæ. Vltrà Panticapes amnis, qui Nomadas et Georgos disterminat: mox Acesinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Borysthene tradunt, diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Asiæ parte prodidere. Mare subit uasto recessu, donec quinque M. paß. interuallo absit à Mæotide, uasta ambiens spatia multasq; gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris, oppida Naubarum, Carcine. À tergo lacus Buges, fossa emissus in mare. Ipse Buges à Coreto, Mæotis lacus sinu, petroso discluditur dorso. Recipit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanin, ex diuerso uenientes tractu. Nam Gerrhus Basilidas & Nomadas separat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit, manu facto alueo in Bugen, naturali in Coretum. Regio Scythiæ Sendica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondam mari circunfusa & ipsa, quaqua nunc iacent campi. Deinde uastis attollitur iugis. Triginta sunt eorum populi. Ex ijs mediterranei XXIIII. Sex oppida, Orgocyni, Caraseni, Aßyrani, Tractari, Arcilachitæ, Caliordi. Iugum ipsum Scythotauri tenent. Clauduntur ab occidēte Cherroneso,

ab ortu Scythis Satarchis. In ora à Carcinite oppida, Taphræ, in ipsis angustijs peninsulæ: mox Heraclea Cherronesos, libertate à Romanis donatum. Megarice uocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, custoditis Græciæ moribus, quinque M. passuum ambiẽte muro. Inde Parthenium promontorium Taurorum, ciuitas Placia. Symbolon portus. Promontorium Criu metopon, aduersum Carambico Asiæ promontorio per medium Euxinum procurrens CLXX. M. passuum interuallo: quæ maxime ratio Scythici arcus formam efficit. Ab eo Taurorũ portus multi et lacus, oppidũ Theodosia à Criumetopo CXXII. M. p. À Cherróesso CLXV. M. p. Vltra fuere oppida, Cyte, Zephyriũ, Acre, Nympharũ, Dia. Restat lõge ualidissimũ in ipso Bosphori introitu, Pãticapæũ Milesiorũ, à Theodosia M. XXXV. p. À Cimmero uero oppido trans fretum sito MMD. (ut diximus) pass. Hæc ibi latitudo Asiam ab Europa separat, eaq; ipsa pedibus plerunque peruia, glaciato freto. Bosphori Cimmerij latitudo XII. M. D. pass. Oppida habet, Hermisium, Myrmecium: & intus insulam Alopecen. Per Mæotin autẽ ab extremo Isthmo, qui locus Taphræ uocatur, ad os Bosphori CCLX. M. pass. longitudo colligitur. À Taphris per continentem introrsus tenent Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Borysthenes, Geloni, Thussagetæ, Budini, Basilidæ, & cæruleo capillo Agathyrsi. Super eos Nomades: dein Anthropophagi. À Buge super Mæotin Sauromatæ, et Essedones. At per oram ad Tanaim usque Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: ultimiq; à tergo eorũ Arimaspi. Mox Riphæi montes, & assiduo niuis casu pin-

narum similitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerum, & densa mersa caligine: neque in alio, quàm rigoris opere gelidisq; aquilonis conceptaculis. Pone eos mõtes, ultráq; aquilonem, gens felix (si credimus) quos Hyperboreos appellauere, annoso degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremíq; syderum ambitus, semestri luce & una die solis auersi: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur ijs soles, brumáq; semel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus ijs nemora lucíq;, & deorum cultus uiritim gregatímq;, discordia ignota & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate uitæ, epulatis delibutisq; senibus luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ beatissimũ. Quidã eos in prima parte Asiæ littorum posuere, non in Europa, qui sunt ibi similitudine & situs, Attacorũ nomine. Alij medios fecere eos inter utrunque solem, Antipodum occasum exorientémq; nostrum, quod fieri nullo modo potest, tam uasto mari interueniente. Qui non alibi, quàm in semestri luce cõstituêre eos, serere matutinis, meridie metere, occidente sole foetus arborũ decerpere, noctibus in specus condi tradiderũt. Nec libet dubitare de gente ea, cum tot autores prodant, frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hospitijs gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide, in proximis accolarũ finibus deponere sacra ea instituere, híq; ad conterminos deferre, atque ita Delon usque. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ, Scy=

thiæ, Tauricæ, omnisq; à Borysthene amne tractus lõgitudo DCCCCLXXX. M. Latitudo DCCXVII. M. à M. Agrippa tradita est. Ego incertam in hac terrarum parte mensuram arbitror. Verum instituto ordine reliqua huius sinus dicantur: & maria quidem eius nuncupauimus.

Insulæ Ponti. Cap. XIII.

h Ellespontus insulas non habet in Europa dicendas. In Ponto duæ, M. D. pass. ab Europa, XIIII. M. ab ostio, Cyaneæ, ab alijs Symplegades appellatæ, traditæq; fabulis inter se concurrisse: quoniam paruo discretæ interuallo, ex aduerso intrãtibus geminæ cernebantur, paulumq; deflexa acie, coëũtium speciem præbebant. Citra Istrum Apolloniatarũ una LXXX. M. à Bosphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinum Apollinem aduexit. Inter ostia Istri quæ essent diximus. Ante Borysthenem Achillea est supradicta, eadem Leuce & Macaron appellata. Hanc temporum horũ demonstratio à Borysthene CXL. M. ponit, à Tyra CXX. M. à Peuce insula L. M. Cingitur circiter X. M. paß. Reliquæ in Carcinite sinu Cephalonnesos, Rhosphodusa, Macra. Non est omittenda multorũ opinio, priusq̃ digrediamur à Ponto, qui maria oĩa interiora illo capite nasci, non Gaditano freto, existimauere, haud improbabili argumento: quoniam æstus semper è Ponto profluens, nunquam reciprocetur. Exeundum deinde est, ut extera Europæ dicantur: transgressisq; Riphæos montes, littus oceani septẽtrionalis in læua, donec perueniatur Gades, legendum. Insulæ complures sine noibus eo situ traduntur. Ex quibus ante

Scythiam quæ appellatur Bãnomanna abesse à Scy-
thia diei cursu, in quam ueris tẽperie fluctibus electrũ
eijciatur, Timæus prodidit. Reliqua littora incerta signa
ta fama. Septentrionalis oceanus, Amalchiũ eum Heca
tæus appellat, à Paropamiso amne, quà Scythiã allu-
it, quod nomen eius gentis lingua significat congelatũ.
Philemõ Morimarusam à Cimbris uocari, hoc est mor
tuum mare, inde usque ad promontoriũ Rubeas, ultra
deinde Croniũ: Xenophon Lampsacenus, à littore Scy
tharum tridui nauigatione, insulam esse imensæ magni
tudinis, Baltiam tradit. Eandem Pytheas Basiliam no
minat. Feruntur et Oonæ, in quibus ouis auium et aue
nis incolæ uiuant. Aliæ, in quibus equinis pedibus ho-
mines nascantur, Hippopodes appellati: Fanesiorũ aliæ
in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorũ
aures tota cõtegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab
gente Ingæuonũ, quæ est prima inde Germaniæ. Seuo
mons ibi imensus, nec Riphæis iugis minor, immanem
ad Cimbrorũ usque promontoriũ efficit sinum, qui Co
danus uocatur, refertus insulis: quarum clarissima Scã
dinauia est, incompertæ magnitudinis, portionem tantũ
eius, quod sit notum, Hilleuionum gente D. incolente pa
gis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec
est minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad
Vistulam usque fluuium, à Sarmatis Venedis, Scy-
ris, Hyrris tradunt. Sinum Clylipenum uocari, &
in ostio eius insulam Latrin. Mox alterum sinum
Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium
Cimbrorum excurrens in maria longe peninsulã effi-
cit, quæ Cartris appellatur, XXIII. M. pas. Inde isulæ

Rom. armis cognitæ. Earum nobilissimæ, Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine spõte prouenientis. Item Glessaria, à sucino militiæ appellata, à Barbaris Austrania, præterq; Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldin usque fluuium Germanicæ accolunt gentes haud explicabili mensura, tam immodica prodentiũ discordia est. Græci et quidã nostri, XXV. M. passuũ orã Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhetia & Norico longitudinem DCLXXXVI. M. paß. latitudinem CCLXVIII. M.

Germania. Cap. XIIII.

r Hetiæ propè unius maiore latitudine, sanè circa excessum eius subactæ. Nam Germania multis postea annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera Germanorum V. Vindelici, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorũ pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. Proximi autem Rheno Istæuones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Basternæ, supradictis contermini Dacis. Amnes clari in oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus uero, nulli inferius nobilitate, Hercynium iugum prætenditur.

Insulæ in Gallico oceano. Cap. XV.

i N Rheno autem ipso, propè C. M. paß. in longitudinem, nobilissima Batauorum insula, & Cannenufatum, et aliæ Frisiorum, Cauchorũ,

Frisiabonum, Sturiorum, Morsatiorum, quæ sternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore, modicũ nomini suo custodiens alueum.

Britannia & Hybernia. Cap. XVI.

e X aduerso huius situs Britannia insula, clara Græcis nostrisq; monumentis, inter septentrionem & occidentem iacet: Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit, cum Britanniæ uocarentur omnes, de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest à Gessoriaco Morinorum gentis littore, proximo traiectu L. M. minimum, circuitu uero patere tricies octies centena uigintiquinque M. Pytheas & Isidorus tradunt, triginta propè iam annis notitiam eius Rom. armis non ultra uicinitatem syluæ Calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem DCCC. M. paß. esse: latitudinem CCC. M. credit. Eãdem Hyberniæ latitudinẽ, sed longitudinem CC. M. paß. minorem. Super eam hæc sita abest breuissimo transitu à Silurum gente uiginti M. paß. Reliquarum nulla CXXV. M. circuitu amplior proditur. Sunt autem XL. Orcades, modicis inter se discretæ spatijs. Septem Acmodæ, & XXX. Hæbudes, & inter Hyberniam et Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra uero Siambis, & Axantos. Et ab aduerso in Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas electridas Græci recentiores appellauere, quod ibi Electrum nasceretur. Vltima omniũ quæ memorãtur, Thule: in qua solstitio nullas esse noctes in-

dicauimus, cancri signum sole transeunte, nullos'q; contra per brumam dies. Hæc quidam senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Timæus historicus à Britannia introrsus sex dierum nauigatione abesse dicit insulā Mictim, in qua candidum plumbum proueniat. Ad eam Britānos uitilibus nauigijs corio circumsutis nauigare. Sunt & qui alias prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos, maximam'q; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. À Thule unius diei nauigatione mare cócretum, à nonnullis Cronium appellatur.

Gallia. Cap. XVII.

g Allia omnis comata uno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, amnibus maxime distincta. À Scalde ad Sequanā Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eadem'q; Lugdunensis. Inde ad Pyrenæi montis excursum Aquitania, Aremorica ante dicta. Agrippa uniuersarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque oceanum ac montes Gebennam & Iuram, quibus Narbonensem Galliam excludit, longitudinem CCCCXX. M. paß. latitudinem CCCXIII. computauit. À Scaldi incolunt externi Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromansaci iuncti pago qui Gessoriacus uocatur: Britanni, Ambiani, Bellouaci, Hassi. Introrsus Castologi, Attrebates, Neruij liberi, Veromandui, Suæconi, Suessiones, Veruni liberi, Vlbanectes liberi, Tungri, Rinuci, Frisiabones, Betasi, Leuci liberi, Treueri liberi antea, et Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetij. Coloniæ equestris et Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentiū in

eadem prouincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones, hinc Vbij, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batavi, et quos in insulis diximus Rheni.

Lugdunensis Gallia. Cap. XVIII.

Lugdunensis Gallia habet Lexouios, Vellocasses, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Osismios, flumen clarum Ligerin. Sed peninsulam spectatiorem excurrentem in oceanum, a fine Osismiorũ circuitu DCXXV. M. paß. ceruice in latitudinẽ CXXV. M. Vltra eã Vannetes. Intus aũt Hedui fœderati, Carnutani fœderati, Boij, Senones, Auleraci, qui cognominantur Eburones, & qui Cenomanni, Meldi liberi, Parrhisii, Trecasses, Andegaui, Viduqasses, Vadicasses, Venelli, Cariosuelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Itesui, Secusiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania. Cap. XXIX.

Aquitanicæ sunt Ambulatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi, Sesignani, cognomine Vbisci, Aquitani unde nomen prouinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Conuenæ, Begerri, Tarbeli quatuorsignani, Cocossates sexsignani, Venami, Onobrisates, Belendi, saltus Pyrenæus. Infraq; Monesi, Osquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Sassumini, Vellates, Tornates, Consorãni, Ausci, Elusates, Sottiates, Osqdates cãpestres, Sucasses, Latusates, Basabocates, Vassei, Sẽnates, Cãbolectri, Agesinates Pictonibus iũcti. Hinc Bituriges liberi, q̃ Cubi appellantur. Dein Lemouices, Aruerni liberi, Gabales. Rursus Narbonẽsi prouinciæ contermini Rutheni,

Cadurci, Antobroges, Tarnéq; amne discreti à Tolosanis Petrogori. Maria circa orã, ad Rhenum septentrionalis oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Insulæ complures Venetorum, & quæ Veneticæ appellantur, & in Aquitanico sinu Vliarus.

Citerior Hispania. Cap. XX.

À Pyrenæi promontorio Hispania incipit, angustior nõ Gallia modo, uerum etiam semetipsa, ut diximus, imensum quantum hinc oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipsa Pyrenæi iuga ab exortu æquinoctiali fusa in occasum brumalem, breuiores latere septẽtrionali, quàm meridiano Hispanias faciunt. Proxima ora citerioris est, eiusdemq; Tarraconensis situs, à Pyrenæo p Oceanum Vasconum saltus, Olarso, Vardulorum oppida Morosgi, Menosca, Vesperies, Amanum portus, ubi nunc Flauiobriga, colonia ciuitatum nouem. Regio Cantabrorũ, flumen Sanga, portus uictoriæ Iuliobrigensium. Ab eo loco fontes Iberi XL.M.paß. Portus Biendium, Origeni mixtis Cantabris. Portus eorum Vesei, Veca. Regio Asturum, Noëga oppidum, in peninsula Pesici. Et deinde conuentus Lucensis à flumine Nauilubione, Cibarci, Egouarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebæ, promontoriũ Celticum. Amnes, Florius, Nelo, Celtici cognomine Neriæ, superq; Tamarici, quorum in peninsula tres Aræ Sestianæ Augusto dicatæ, Cæpori, oppidum Noëla. Celtici cognomine Præsamarci, Cileni. Ex insulis nominandæ, Corticata, & Aunios. À Cilenis, conuentus Bracarum, Heleni, Grauij, castellum Tyde, Græcorum sobolis oĩa.

Insulæ Cicæ. Insigne oppidū Abobrica. Minius amnis IIII. M. paß. ore spatiosus, Leuni, Seurbi, Bracarū oppidum Augusta, quos supra Gallecia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hispaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiam: lapsus dein per Areuacos Vaccæosq; disterminatis ab Asturia Vectonibus, à Lusitania Gallecis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcēs. Omnisq; dicta regio à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albiq;.

Lusitania. Cap. XXI.

à Durio Lusitania incipit, Turduli ueteres, Pesuri, Flumen Vacca. Oppidū Talabrica. Oppidum et flumen Minium. Oppida, Conimbrica, Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in aliud uasto cornu promontorium, quod alij Artabrum appellauere, alij magnum, multi Olysipponense ab oppido, terras, maria, cœlum disterminās. Illo finitur Hispaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Insulæ in Oceano. Cap. XXII.

s Eptentrio hinc Oceanusq; Gallicus, occasus illinc & oceanus Atlanticus. Promontorij excursum LX. M. prodidere, alij XC. M. paß. Ad Pyrenæum inde non pauci XII. L. M. & ibi gentem Artabrum, quæ nunquam fuit manifesto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promōtorium, hoc in loco posuere literis permutatis. Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio quē supra diximus CC. M. paß. (ut autor est Varro) abest Aeminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam uocant, obliuionis antiquis dictus, multumq; fabulosus. Ab Durio Ta-

gus CC.M.paß.interueniente Munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo CLX.M.paß.promontorium sacrũ è media propè Hispaniæ fronte prosilit. XIIII. M.paß.inde ad Pyrenæum medium colligi Varro tradit. Ab Ana uero, quo Lusitaniam à Bætica discreuimus, CCXXVI.M.paß. A Gadibus CII.M.paß.additis. Gentes Celticæ, Turduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad sacrum Lusitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyssippo, equarum è Fauonio uento conceptu nobile, Salacia cognominata Vrbs imperatoria, Merobrica. promontorium sacrum, & alterum Cuneus. Oppida, Ossonoba, Balsa, Myrtilis. Vniuersa prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritensem, Pacensem, Scalabitanum. Tota populorum XLV. in quibus coloniæ sunt quinque, municipium ciuium Ro. unum. Latij antiqui tria. Stipẽdiaria, XXXVI. Coloniæ, Augusta emerita Anæ fluuio apposita, Metallinensis, Pacẽsis, Norbensis, Cæsareana cognomine. Contributa sunt in eam castra Iulia, castra Cæcilia. Quinta est Scalabis, quæ præsidium Iulium uocatur. Municipium ciuiũ Ro. Olyssippo, felicitas Iulia cognominatũ. Oppida ueteris Latij, Ebora, quod idem liberalitas Iulia, et Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter iam dictos in Bæticæ cognominibus, Augustobrigenses, Ammienses, Aranditani, Axabricenses, Balsenses, Cæsarobricenses, Caperenses, Caurenses, Colarni, Cibilitani, Concordienses, qui et Bocori, Interausenses, Lancienses, Mirobrigenses, qui Celtici cognominantur, Medubricenses, qui Plumbarij, Ocelenses qui & Lancienses, Turduli qui Barduli et

Tapori. Lusitaniam cum Asturia & Gallaecia patere longitudine DXL.M. pass. latitudine D.XXXVI.M. Agrippa prodidit. Omnes autem Hispaniae à duobus Pyrenaei promontorijs per maria totius orae circuitu. XXIX.M. colligere existimantur, ab alijs XXVII.M Ex aduerso Celtiberiae complures sunt insulae, Cassiterides dictae Graecis, à fertilitate plumbi: & è regione Arrotrebarum promontorij, deorum sex, quas aliqui fortunatas appellauere. In ipso uero capite mox Baeticae, ab ostio freti pass. LXXV.M. Gadis, lóga (ut Polybius scribit) XII.M. lata III.M. pass. Abest à continente proxima parte minus pedes DCC. Reliqua plus VII.M. Ipsius spatium XV.M. pass. est. Habet oppidum ciuiũ Ro. quod appellatur Augusta urbs Iulia Gaditana. Ab eo latere quo Hispaniam spectat, passibus ferè C. altera insula est longa III.M. pass. M. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide Erythia, à Timaeo & Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis. Maiorem Timaeus Cotinussam apud eos uocatam ait: nostri Tartesson appellãt, Poeni Gadir, ita Punica lingua sepem significãte. Erythia dicta est, quõ Tyrij ab origine eorum orti ab Erythreo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse à quibusdam existimantur, quorum arméta Hercules abduxerit. Sunt qui aliã esse eam & contra Lusitaniam arbitrentur, eodemq; nomine quondam ibi appellatam.

Vniuersae Europae mensura. Cap. XXIII.

Peracto ambitu Europae, reddenda consummatio est, neq; ud nó in expedito sit noscere uolẽtib. Lógitudiné eius Artemidorus atq; Isidorus à

Tanai, que Gades LXXXIIII. M. XIIII. prodide runt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad oceanum scribit XI. M. L. esse, etiam tum incomperta magnitudine eius. Est ãt ipsius Italiæ (ut diximus.) XII. M. XX. ad alpes. Vnde per Lugdunũ ad portum Morinorum Britannicum, quà uidetur mensuram agere Polybius, XI. M. LXVIII. Sed certior mensura ac lõgior ad occasum solis æstiui ostiumq; Rheni, per castra legionum Germaniæ ab ijsdem dirigitur alpibus XII. M. XLIII. Hinc deinde Africa atque Asia dicentur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVINTVS.

AFRICAE DESCRIPTIO.

AFRICAM Græci Libyam appellauere, quà mare ante eam Libycum incipiens, Aegyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus, longe ab occidente littorũ obliquo spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina, uel maxime sunt ineffabilia, præterquam ipsorum linguis, & aliâs castella fermé inhabitant.

Mauritania. Cap. I.

PRincipio terrarum Mauritaniæ appellantur, usque ad C. Cæsarem Germanici filiũ regna, sæuitia eius in duas diuisæ prouincias. Promó

torium oceani extimum Ampelusia nominatur à Græcis. Oppida fuere, Lissa, Cotes ultra columnas Herculis nunc est Tingi, quondam ab Antæo conditum: postea à Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellatũ traducta Iulia. Abest à Belone oppido Bæticæ proximo traiectu XXX.M.paß. Ab eo XXV.M.paſ. in ora oceani colonia Augusti Iulia constantia, Zilis regum ditioni exempta, & iura in Bæticam petere iussa: & ab ea XXXII.M.paß. colonia à Claudio Cæsare facta Lixos, uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamen'q; cum Hercule, & Hesperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium è mari flexuoso meatu, in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam quam solam è uicino tractu aliquanto excelsiore, non tamen æstus maris inũdat. Extat in ea et ara Herculis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa Græciæ mendacia, de ijs & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædam de ijsdem tradidisse: præualidam hanc urbem, maiorem'q; Carthagine magna: præterea ex aduerso eius sitam, & propè immenso tractu ab Tingi: quæq; alia Cornelius Nepos auidissime credidit. Ab Lixo XL. M. in mediterraneo altera Augusti colonia est Babba, Iulia campestris appellata: & tertia Banasa LXXV.M. Valẽtia cognominata. Ab ea XXXV.M.paß. Volubile oppidum, tantundem à mari utroque distans: et in ora à Lixo L.M. amnis Subur, præter Banasam coloniam defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo totidem M.paß. oppidum Sala, eiusdem

nominis fluuio impositum, iam solitudinibus uicinum, elephantorumq; gregibus infestum, multo tamen magis Autololum gente, per quam iter est ad montem Africæ uel fabulosissimum Atlantem. E` medijs hunc harenis in cœlum attolli prodiderunt, asperum, squalentē, qua` uergat ad littora oceani, cui cognomen imposuit. Eundem opacum nemorosumq;, & scatebris fontium riguum, qua` spectat Africam, fructibus omnium generum sponte ita subnascentibus, ut nunquam satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem interdiu cerni, silere omnia haud alio, q̄ solitudinum horrore, subire tacitam religionem animos propius accedentium, præterq; horrorem elati super nubila, atque in uiciniam lunaris circuli. Eundemq; noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia, impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumq; et cymbalorum sonitu strepere. Hæc celebrati autores prodidere, præter Herculi & Perseo laborata ibi. Spatiū ad eum immensum incertumq;. Fuere & Hannonis Carthaginiensium ducis commentarij, Punicis rebus florētissimis explorare ambitum Africæ iussi: quem secuti plerique è Græcis nostrisq; ad alia quædam fabulosa, & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec uestigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius annalium conditor ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin CCCCLXXXV. M. paß. Ab eo Lixum CCV. M. passuum Agrippa. Lixū à Gaditano freto CXII. M. paß. abesse. Inde sinum qui

uocetur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo CCCXIII. M. paß. Inde promontorium solis, portum Risardir, Getulos Autololes, flumen Cosenum, gentem Scelatitos et Masatos. Flumen Masatat, flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde sinum DCXVI. M. p. includi montis Barce promontorio excurrente in occasum, quod appellatur Surrentium. Postea flumen Palsum, ultra quod Aethiopas Perorsos, quorum à tergo Phasuros. Iis iungi mediterraneos Getulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, Flumen Bambotum, crocodilis et hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos usque ad eum quem Theôn ochema dicemus. Inde ad promontorium Hesperium nauigatione dierum ac noctium decem in medio eo spatio Atlantem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum. Rom. arma primum Claudio principe in Mauritania bellauere. Ptolemæum regem à C. Cæsare interemptũ, ulciscente liberto Aedemone, refugientibusq; barbaris, uentũ constat ad montem Atlãtem. Nec solũ consulatu perfunctis, atque è senatu ducibus, qui tum res gessere, sed equitibus quoque Rom. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetrasse in gloria fuit. Quinque sunt (ut diximus) Rom. coloniæ in ea prouincia, peruiumq; famæ uideri potest. Sed id plerunque fallacissimum experimento deprehenditur, quia dignitates cum indagare uera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapsu, quàm ubi falsæ rei grauis autor existit. Et quidem minus miror incomperta quædã esse equestris ordinis uiris, iã uero

& senatorij, nil demirantibus, quàm luxuriam, cuius efficacissima uis sentitur atque maxima, cum ebori citróq; syluæ exquirantur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala CL. M. pass. flumen Asanam marino haustu, sed portu spectabile: mox amnem quem uocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit) CC. M. pass. interueniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, existere circa uestigia habitati quondam soli, uinearum palmetorumq; reliquias. Suetonius Paulinus, quem consulem uidimus, primus Romanorũ ducum transgressus quoque Atlantem aliquot miliũ spatio, prodidit de excelsitate quidẽ eius quæ cæteri: Imas radices densis, altisq; repletas syluis, incognito genere arborum proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, præterq; grauitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, posse quales è bombyce uestes confici. Verticem altis etiam æstate operiri niuibus. Decumis se eò peruenisse castris, & ultra ad fluuiũ, qui Niger uocatur, per solitudines nigri pulueris, eminentibus interdum uelut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore, quanquam hyberno tempore experto. Qui proximos inhabitent saltus, refertos elephantorum ferarumq; & serpentum omni genere, Canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiscuum his esse, & diuidua ferarum uiscera. Iunctam Aethiopum gentem, quos Perorsos uocant, satis cõstat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperauit, studiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno, similia prodidit de Atlante: præterq; gi-

gni ibi

gni ibi herbam euphorbiam nomine, ab inuentore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate uisus, contra serpentes & uenena omnia, priuatim dicato uolumine. Et satis superq; de Atlante.

Tingitania prouincia. Cap. II.

Tingitaniae prouinciae longitudo CLXX. M. pass. est. Gentes in ea, quondã praecipua Maurorum, unde nomen prouinciae, quos pleriq; Maurusios dixerũt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massaesulorum fuerat, sed simili modo extincta est. Getulae nunc tenent gentes, Bannurri, multóq; ualidissimi Autololes: Et horum pars quõdam Vesuni, qui auulsi his, propriam fecere gentem uersi ad Aethiopas. Ipsa prouincia ab oriente montosa, fert elephãtos. In Abila quoque monte, et quos septem fratres à simili altitudine appellant: ij freto imminent iuncti Abilae. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda nauigabile, quondã & oppidum. Flumen Laud, & ipsum nauigiorum capax. Rusardir oppidum & portus, Maluana fluuius nauigabilis, Siga oppidum ex aduerso Malachae in Hispania sitae, Syphacis regia, alterius iã Mauritaniae. Nanque diu regum nomina obtinuere, ut Bogudiana appellaretur extima: itémq; Bochi, quae nunc Caesariensis. Ab ea portus Magnus à spatio appellatus, ciuium Rom. oppidum. Amnis Mulucha, Bochi Massaesulorúmq; finis. Quiza xenitana peregrinorum oppidũ. Arsennaria Latinorum, tribus milibus pass. à mari. Cartenna colonia Augusti, legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte praetoria Gunugi, promõtoriũ

Apollinis. Oppidumq; ibi celeberrimum Cæsarea, antea uocitatum Iol, Iubæ regia, à diuo Claudio coloniæ iure donata, eiusdem iussu deductis ueteranis. Oppidũ nouum, & Latio dato, Tipasa. Itemq; à Vespasiano Imperatore eodem munere donatũ Icosin. Colonia Augusti Rusconiæ, Ruscurium ciuitate honoratum à Claudio, Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eiusdẽ, Igilgili, oppidum Tucca impositum mari & flumini Ampsagæ. Intus colonia Augusta, quæ item Succubar. Itẽ Tubusuptus. Ciuitates, Timici, Tigauæ. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Vsar, gens Nabades. Flumen Ampsaga, abest à Cæsarea CCXXXIII. M. passuum. Vtriusque Mauritaniæ longitudo DCCC. XXXIX. M. Latitudo CCCCLXVII. M. passuum.

Numidia. Cap. III.

a B Ampsaga Numidia est, Masanissæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ uero Nomades, à permutandis pabulis: mapalia sua, hoc est domus plaustris circumferẽtes. Oppida, Cullu, Rusicade. Ab ea ad XLVIII. M. paß. in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine, & alia intus Sicca, liberumq; oppidum Bulla regia. Et in ora Tacatua, Hippo regius, flumen Armua. Oppidum Tabracha ciuium Rom. Tusca fluuius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa. Cap. IIII.

à Tusca Zeugitana regio, & quæ proprie uocatur Africa, est. Tria promontoria, Cãdidum, mox Apollinis aduersum Sardiniæ, Mercurij

aduersum Siciliæ, in altum procurrentia, duos efficiunt sinus: Hipponensem proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum uocant, Diarrhytum à Græcis dictũ, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidum, longius à littore. Dein promontorium Apollinis, & in altero sinu Vtica ciuium Ro. Catonis morte nobilis, flumẽ Bagrada. Locus, castra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in uestigijs Carthaginis, colonia Maxulla. Oppida, Carpi, Misua. Et liberum Clupea in promontorio Mercurij. Itẽ libera Curubis, Neapolis. Mox Africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices uocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio CCL. M. pass. per circuitum, fertilitatis eximiæ, cum cẽtesima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruspina, Thapsus. Inde Thenæ, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampsaga lõgitudo DLXXX. milia passuum. Latitudo, quà cognitum est, ducentum M. Ea pars quam Africam appellauimus, diuiditur in duas prouincias, ueterem, & nouam, discretas fossa, inter Africanum sequentem & reges, Thenas usque perducta, quod oppidum à Carthagine abest CCXVII. M. passuum. Tertius sinus diuiditur in geminos, duarum Syrtium uadoso ac reciproco mari diros. Ad proximam quæ Minor est, à Carthagine trecentum M. passuum, Polybius tradit. Ipsam centum M. passuum aditu, trecentum M. ambitu. Et terra autem syderum obseruatione ad eam per deserta harenis, perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsus ele-

phantorum ſolitudines, mox deſerta uaſta, ultráq; Garamantes, ab Augylis dierum XII. itinere diſtantes. Super illos fuere gens Pſylli, ſuper quos lacus Lycomedis, deſertis circundatus. Augylæ ipſi medio ferè ſpatio locantur ab Aethiopia, quæ ad occidentem uergit, & à regione quæ duas Syrtes interiacet, pari utrinque interuallo, ſed littore inter duas Syrtes, CCL. M. paſſ. Ibi ciuitas Oeenſis, Cynips fluuius ac regio. Oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonū, Leptis altera quæ cognominatur magna. Syrtis maior, circuitu DCXXV. M. p. aditu autem CCCXIII. M. paſſ. Inde accolit gens Ciſipadum. In intimo ſinu fuit ora Lotophagon, quos quidam Alachroas dixere, ad Philenorum aras: ex harena ſunt eæ. Ab his non procul à continente palus uaſta amnem Tritonem, nomenq; ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorẽ Syrtim eſſe dicta: à multis uero inter duas Syrtes. Promōtoriū quod maiorem includit, Borió appellatur: Vltrà Cyrenaica prouincia. Ad hunc finem Africa à fluuio Ampſaga populos XXVI. habet, qui Ro. parent imperio. In his colonias VI. præter iam ſupradictas Vthinam, Tuburbin. Oppida ciuium Rom. XV. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunuſidenſe, Tuberni cenſe, Tynidrumenſe, Tibigenſe. Vcitana duo, maius & minus, Vagenſe. Oppidum Latinum unum Vſalitanum. Oppidum ſtipendiarium unum Caſtris Corneliis. Oppida libera XXX. ex quibus dicenda itus Acolitanum, Acharitanum, Auinenſe, Abziritanum, Canopitanum, Melzitanum, Madaurenſe, Salaphitanum,

Tusdritanum, Tiricense, Tiphicense, Tunisense, Theudense, Tagestense, Tigense, Vlusuburitanum, Vagense aliud, Vigense, Zamense. Ex reliquo numero non ciuitates tantum, sed pleræque etiam nationes iure dici possunt, ut Nattabudes, Capsitani, Misulani, Sabarbares, Maßyli, Nisiues, Vamacures, Ethini, Mussini, Marchubij, & tota Getulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Aethiopia dirimit.

Cyrene. Cap. V.

Yrenaica eadem Pentapolitana regio illustratur Ammonis oraculo, quod à Cyrenis abest CCCC. M. p. fonte solis, urbibus maxime quinque, Berenice, Arsinoë, Ptolemaide, Apollonia, ipsa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu est, quondam uocata Hesperidum supradictarum, uagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius Lethon, lucus sacer, ubi Hesperidum horti memorantur. Abest à Lepti CCCLXXXV. M. paß. Ab ea Arsinoë, Teuchira uocitata, XLIII. M. paß. Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, XXII. M. paß. Mox CCL. M. promontorium Phycûs per Creticum mare excurrit, distans CCCL. M. paß. à Tænaro Laconicæ promontorio. À Creta uero ipsa CXXV. M. Post id Cyrene à mari XI. M. p. À phycunte Apolloniam XXIIII. M. paß. ad Cherronesum LXXXVIII. M. paß. Vnde Catabathmum CCXVI. M. paß. Accolunt Marmaridæ, à Parætonio ferme regione ad Syrtin usque maiorem porrecti. Post eos Araraucæles, & iam in ora Syrtis Nasamones, quos antea Mesammones Græci appellauere ab argumento loci, medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager XV.

M.paß.latitudine à littore & arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantum: mox XXX.M. pass.latitudine, & CCL.M.paß.longitudine, lasere modo. Post Nasamones Hasbitæ & Macæ uiuunt. Vltra eos Hammanientes XI.dierum itinere à Syrtibus maioribus ad occidentem, & ipsi quaqua uersus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binûm ferè cubitorum inueniunt altitudine, ibi restagnantibus Mauritaniæ aquis. Domos sale montibus suis exciso ceu lapide construunt. Ab his ad Troglodytas hyberni occasus plaga dierum IIII.iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum uocamus, ex Aethiopia uectæ. Interuenit ad solitudines Africæ super minorem Syrtin dictas uersa Phasania, ubi gentem Phazaniorum, urbesq; Alelen & Cillabam subegimus. Itẽ Cydamum è regione Sabratæ. Ab his mons longo spatio in occasum ab ortu tendit, Ater à nostris dictus à natura, adusto similis, aut solis repercussu accenso. Vltra eum deserta: Matelgæ oppidum Garamantũ: itemq; Debris, affuso fonte, à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidem horis ad medium diem rigentibus: clarissimumq; oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Ro. superata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru & quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Rom. cum Balbo maiore patruo data est. Et hoc mirum, supradicta oppida ab eo capta, autores nostros prodidisse. Ipsum in triumpho præter Cydamum et Garamam, omniũ aliarum gentium urbiumq; nomina ac simulacra duxisse, quæ iere hoc ordine: Tabidium oppidum, Niteris natio,

Negligemela oppidum, Bubeium natio, Vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapsa, oppida: Discera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapsagum oppidũ, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Dasibari. Mox oppida cõtinua, Baracum, Buluba, Alasi, Balsa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gẽmas nasci titulus præcessit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui sunt non alte fodiendi, si locorum notitia adsit) harenis operientibus. Proximo bello, quod cum Oeensibus Romani gessere auspiciјs Vespasiani Imperatoris, compendium uiæ quatridui deprehensum est. Hoc iter uocatur, præter caput saxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & uallis repẽte conuexa. Ad eum terminum Cyrenaica Africa à Syrti minore decies centena LX.M. passuum in longitudine patet: in latitudine quà cognitum est DCCC.

Libya Mareotis. Cap. VI.

A quæ sequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Aegypto contermina. Tenent Marmarides, Adirmachidæ, deinde Mareotæ. Mẽsura à Catabathmo ad Parætonium LXXXVI.M.pass. In eo tractu uicus Apis interest, nobilis religione Aegypti locus. Ab eo Parætonium XII.M.pass. Inde Alexandriam C.M.paß. latitudo CLXIX. est. Eratosthenes à Cyrenis Alexandriam terrestri itinere DXXV.M. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlãtico cum inferiore Aegypto XXX. XL.M.passuum longitudinem.

Polybius et Eratosthenes diligentissimi existimati, ab oceano ad Carthaginem magnã LXVI.M. pass. ab ea Canopum Nili proximũ ostium XVI.M.paß.XXIX. fecerunt: Isidorus à Tingi Canopum XXXV. XCIX. M.pass. Artemidorus XL. minus, quàm Isidorus.

Insulæ circa Aphricam, & ex aduerso Africæ. Cap. VII.

i INsulas nõ ita multas complectuntur hæc maria. Clarissima est Meninx, longitudine XXXV.M. paß. latitudine XXV. ab Eratosthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningẽ ab Africæ latere, & altero Thoiar, ipsa à dextro Syrtis minoris promontorio passibus CC. sita. Ab ea C.M.pas. contra læuum Cercina, cum urbe eiusdem nominis libera, longa XXV.M.paß. lata dimidium eius ubi plurimum, ac in extremo nõ plus V.M.pass. Huic perparua Carthaginem uersus Cercinitis põte iungitur. Ab his L.M. ferè paß. Lopadusa, longa VI.M.paß. Mox Gaulos & Galata, cuius terra scorpionem dirum animal Africæ necat. Dicuntur et in Clupea emori, cuius ex aduerso Cosyra cum oppido. At contra Carthaginis sinũ duo Aegimori à re, scopuli uerius quàm insulæ, inter Siciliam maxime & Sardiniam. Autores sunt, & has quõdam habitatas subsedisse. Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem uersus, superq; Getulos interuenientibus desertis, primi omnium Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant.

Aethiopes. Cap. VIII.

s Vper eos Aethiopum gentes Nigritæ, à quo dictum est flumine: Gymnetes, Pharusi, &

iam oceanum attingentes, quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorsi. Ab his omnibus uastæ solitudines orientem uersus, usque Garamantes, Augylasq́; & Troglodytas: uerissima opinione eorum, qui desertis Africæ duas Aethiopias superponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Aethiopas, ad orientem occasumq́; uersos. Nigri fluuio eadem natura quæ Nilo. calamum et papyrum, et easdem gignit animantes, ijsdemq́; tēporibus augescit. Oritur inter Tareleos Aethiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mauin quidam solitudinibus interposuerunt. Atlantas iuxta eos, Aegipanas semiferos, & Blemmyas, & Gamphasantas, et Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus, si credimus. Nam neque nominum ullorum inter eos appellatio est, & solem orientem occidentemq́; dira imprecatione contuentur, ut exitialē ipsis agrisq́;. Neq; insomnia uisunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauant. Hæ illis domus, uictus serpentium carnes, stridorq́; non uox: adeo sermonis cōmercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, passim cum fœminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gamphasantes nudi, præliorumq́; expertes, nulli externo congregantur. Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus serpendo ingredi natura est. Pharusi quondam Persæ, comites fuisse dicuntur Herculis ad Hesperidas tendentis. Nec de Africa plura, quæ memorentur, occurrunt.

De Asia. Cap. IX.

a ADhæret Asia, quam patere à Canopico ostio ad ponti ostium Timosthenes XXVI.XXXVIII.M.pass tradidit. Ab ore autem pôti ad os Mæotis Eratosthenes XV.XLV.M.pas. Vniuersam uero cum Aegypto ad Tanain Artemidorus & Isidorus LXXXVIII.M.paß. Maria eius complura ab accolis traxere nomina, quare simul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Aegyptus, introrsus ad meridiem recedens, donec à tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuáq; diuisus amplexu suo determinat, Canopico ostio ab Africa, ab Asia Pelusiaco CLXX.M.paß.iteruallo. Quam ob causam inter insulas quidam Aegyptum retulere, ita se findente Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ uocabulo, Deltam appellauere Aegyptum. Mẽsura ab unitate aluei, unde se primum findit in latera, ad Canopicum ostium, CXLVI.M.ad Pelusiacum CCLVI.M.est. Sũma pars contermina Aethiopiæ, Thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum, quas nomos uocant, Ombiten, Phathniten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentiriten, Diospoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten, Lycopolitẽ. Quæ iuxta Pelusium est regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubastiten, Sethroiten, Tanitem. Reliqua autem Arabicum, Ammoniacum tendentem ad Ammonis Iouis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoitẽ, Mendesium, Sebenniten, Capasiten, Latopoliten, Heliopoliten, Prosopiten, Panopoliten, Thermopolitẽ, Busiri-

ten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucrati ten, Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Libyæ Mareotis, Heracleopolites est in in sula Nili, longa passuum L. M. in qua & oppidũ Her culis appellatum. Arsinoitæ duo sunt: hi et Memphites, usque ad summũ Delta perueniunt. Cui sunt contermini ex Africa duo Oeasitæ. Quidam ex his aliqua nomi na permutant, & substituunt alios nomos, ut Heroopoli ten, Crocodilopoliten. Inter Arsinoïtem autem ac Mẽ phitem lacus fuit, circuitu CCL. M. pass. aut, ut Mutia nus tradit, CCCCL. M. & altitudinis L. pas. manu fa ctus, à rege q̃ fecerat, Mœridis appellatus. Inde LXX II. M. pass. abest Memphis, quondam arx Aegypti re gum: unde ad Ammonis oraculum XII. dierum iter est, ad scissuram autem Nili, quod appellauimus Delta, quindecim milia passuum. Nilus incertis ortus fonti bus, it per deserta & ardentia: & immenso longitu dinis spatio ambulans, famáq; tantum inermi quæ situ cognitus sine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere, originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in monte infe rioris Mauritaniæ non procul oceano habet, lacu pro tinus stagnante, quem uocant Nilidem. Ibi pisces repe riuntur alabetæ, coracini, siluri, crocodilus quoque. In de ob argumentum hoc Nili ortus creditus, Cæsareæ in Iseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obser uatum est, prout in Mauritania niues imbres'ue satia uerim, ita Nilum increscere. Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per harenosa & squalentia, con ditq; se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu ma iore, in Cæsariensis Mauritaniæ gente Massæsylũm

erumpit, & hominum coetus ueluti circunspicit, iisdem animalium argumentis: iterum harenis receptus conditur rursus XX. dierũ desertis ad proximos Aethiopas: atque ubi iterum senserit hominem, prosilit fonte (ut uerisimile est) illo quem Nigrin uocauere. Inde Aphricã ab Aethiopia dispescens, etiam si non protinus populis, feris tamen et beluis frequens, syluarumq́; opifex, medios Aethiopas secat, cognominatus Astapus, quod illarum gentium lingua significat aquam è tenebris profluentem. Insulas ita innumeras spargit, quasdamq́; tã uastae magnitudinis, quanquam rapida celeritate, ut tamen dierum V. cursu non breuiore trãsuolet: circa clarissimam earum Meroën, Astabores laeuo alueo dictus, hoc est ramus aquae uenientis è tenebris: dextero uero Astusapes, quod latẽtis significationem adiicit: nec ante Nilus, quàm se totum aquis concordibus rursus iunxit. sic quoque etiamnum Siris ut ante nominatus per aliquot milia, & in totum Homero Aegyptus, aliisq́; Triton. Subinde insulis impactus, totidem incitatus irritamentis, postremo inclusus montibus, nec alibi torrẽtior, uectus aquis properantibus ad locum Aethiopum, qui Catadupi uocantur, nouissimo cataracte iter occursantes scopulos non fluere immenso fragore creditur, sed ruere. Postea lenis & confractis aquis, domitaq́; uiolentia, aliquid et spatio fessus, multis quamuis faucibus in Aegyptiũ mare se euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam spatiatus Aegyptum, foecundus innatat terrae. Causas huius icrementi uarias prodidere, sed maxime probabiles, etesiarum eo tempore ex aduerso flantiũ repercussum, ultro in ora acto mari: aut imbres Ae-

thiopiæ æstiuos, ijsdem etesiis nubila illò ferentibus è reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem eius, mergiq; in cuniculos ipsum amnem, uapore anhelantem fumidis cautibus ubi conditur. Verum sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris ui & suspensum abundare, ac ne deuoretur abscondi. Id euenire à canis ortu, per introitum solis in leonem, contra perpendiculum fontis sydere stante, cum in eo tractu absumantur umbræ: Plerisque è diuerso opinatis largiorem fluere, ad septentrionem sole discedente, quod in cancro & leone euenit, Ideoq; tunc minus siccari. Rursus in Capricornum & austrinum polum reuerso sorberi, & ob id parcius fluere. Sed Timæo siquis extrahi posse credat, umbrarum defectus ijs diebus & locis sine fine adest. Incipit crescere luna noua, quæcunque post solstitiũ est, sensim modiceq; cancrum sole transeunte, abundantissime autem leonem. Et residit in uirgine, ijsdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra, ut tradit Herodotus, centesimo die. Cum crescit, reges aut præfectos nauigare eo, nefas iudicatum est. Auctus eius per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. Hæ serendi tempora absumunt solo madente, illæ non dant sitiente. Vtrunque reputat prouincia. In XII. cubitis famem sentit, in XIII. etiamnum esurit: XIIII. cubita hilaritatem afferunt: XV. securitatem: XVI. delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum XVIII. Claudio pricipe: minimumq; Pharsalico bello,

ueluti necem Magni prodigio quodam flumine auersante. Cum stetere aquae, apertis molibus admittuntur. Vt quaeque liberata est terra, seritur. Idem amnis unus omnium nullas expirat auras. Ditionis Aegypti esse incipit à fine Aethiopiae Syene: ita uocatur peninsula C. M. paß. ambitu, in qua Cerastae sunt latere Arabiae, & ex aduerso insulae IIII. Philae, DC. M. paß. à Nili fissura, unde appellari diximus Deltam: hoc spatium edidit Artemidorus, & in eo CCL. oppida fuisse. Iuba CCCC. M. paß. Aristocreon ab Elephantide ad mare DCCL. M. paß. Elephantis insula infra nouissimum cataracten CCCC. M. paß. & supra Syenen XVI. M. habitatur, nauigationis Aegyptiae finis, ab Alexandria DLXXXVI. M. paß. In tantum errauere suprascripti. Ibi Aethiopicae conueniunt naues. Nanq; eas plicatiles humeris trãsferunt, quoties ad cataractas uentum est. Aegyptus super caeteram antiquitatis gloriam XX. M. urbiũ ibi Amase regnante habitata praefert, nunc quoque multis etiamsi ignobilibus frequẽs: celebratur tamẽ Apollinis, mox Leucotheae, et Diospolis magna, eadem Thebe portarum C. nobilis fama, copiosa Indicarũ Arabicarumq; mercium, Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterum Iouis, ac Tentyris: infra quod Abydus, Memnonis regia & Osiris templo inclytum, VII. M. D. paß. in Libyam remotum à flumine. Deinde Ptolemais & Panopolis ac Veneris iterum. Et in Libyco Lycon, ubi montes finiunt Thebaidem. Ab iis oppida Mercurij, Alabastrum, canum, & supra dictum Herculis. Deinde Arsinoë, & iam dicta Memphis, inter quã & Arsinoiten nomon, in Libyco turres

quæ Pyramides uocantur, Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon. Vnum præterea intus & Arabiæ conterminū, claritatis magnæ, Solis oppidum.

Alexandria. Cap. X.

SEd iure laudetur in littore Aegyptij maris Alexādria, à magno Alexandro condita in Africæ parte, ab ostio Canopico XII. M. pass. iuxta Mareotin lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur. Metatus est eam Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio, XV. M. pass. laxitate in sessā, ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera læuaq; anguloso procursu, iam tum tamen quinta situs parte regi dicata. Mareotis lacus à meridiana urbis parte, euripo è Canopico ostio mittitur mediterraneo commercio, insulas quoque plures amplexus, XXX. M. p. traiectu, DC. ambitu, ut tradit Clau. Cæsar. Alij schœnos in longitudinem patere XL faciūt, schœnumq; stadia XXX. ita fieri longitudinis CL. M. pass. tantundem & latitudinis. Sunt in honore et intra decursus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere ostijs, non omnibus: XI. enim reperiuntur, superq; quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant: sed celeberrimis septem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebēnitico, Phatnitico, Mendesico, Tanitico, ultimoq; Pelusiaco. Prætereas Butos, Pharbœtos, Leontopolis, Atribis, Isidis oppidum, Busiris, Cynopolis, Aphroditos, Sais, Naucratis, unde ostium quidam Naucraticum nominant, quod alij Heracleoticum, Canopico cui proximum est, præferentes.

Arabia. Cap. XI.

VLtra Pelusiacum Arabia est, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum & Scenitarum Arabum uocatur, sterilis præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis. His Arabes iunguntur, ab oriẽte Canchlei, à meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabatæis. Heroopoliticus uocatur, alterq; Lælaniticus sinus rubri maris in Aegyptum uergentis, CL. M. paß. interuallo inter duo oppida Læana, & in nostro mari Gazam. Agrippa à Pelusio Arsinoën rubri maris oppidum, per deserta CXXV. M. paß. tradit. tam paruo distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria, Palæstina, Phœnice. Cap. XII.

IVxta Syria littus occupat, quondam terrarũ maxima, & pluribus distincta nominibus. Nanq; Palæstina uocabatur quà contigit Arabas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice: & quà recedit intus, Damascena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. Et eadem Mesopotamia inter Euphratem & Tigrin, quáq; transit Taurum, Sophene: citra uero ẽt Comagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Aßyria añ dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam CCCCLXX. M. paß. est. Latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma, CLXXV. M. paß. Qui subtilius diuidunt, circunfundi Syria Phœnicen uolunt, & esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præiacet mare totum,

tum, Phœnicium appellatur. Ipsa gens Phœnicum in gloria magna litterarum inuentionis & syderum, naualiumq; ac bellicarum artium. A Pelusio Chabriæ castra, Casius mons, delubrum Iouis Casii, tumulus magni Pōpeii, Ostracine. Arabia finitur à Pelusio LXV. milia passuum.

Idumæa, Syria Palæstina, Samaria, Ascalo, Azotus, Cæsarea. Cap. XIII.

m Ox Idumæa incipit & Palæstina, ab emersu Sirbonis lacus, quem quidam CL. M. pass. circuitu tradidere: Herodotus Casio monti applicuit: nunc est palus medica. Oppida Rhinocolura, et intus Rhaphea: Gaza, et intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppidum Ascalo liberum, Azotus: Iamnes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt. Insidet collem præiacente saxo, in quo uinculorum Andromedæ uestigia ostendunt. Colitur illic fabulosa Derceto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæsarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, à Vespasiano Imperatore deducta: Finis Palæstines CLXXXIX. M. p. à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur, Sebaste, in monte altiore Gamala.

Iudæa, Galilæa, Hiericho, Emmaus, Lydda, Ioppe. Cap. XIIII.

s Vpra Idumæum & Samariam Iudæa longe lateq; funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur: Arabiæ uero & Aegypto proxima, Peræa, asperis dispersa montibus, et à cæte-

ris Iudæis Iordane amne discreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias X. quo dicemus ordine: Hiericuntē palmetis consitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Betholenen, Tephenen, Orinen, in qua fuere Hierosolyma longe clarissima urbium orientis, nō Iudææ modo: Herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. Cap. XV.

i Ordanis amnis oritur è fonte Paneade, qui cognomen dedit Cæsareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, et quatenus locorum situs patitur, ambitiosus: accolis'q; se præbēs, uelut inuitus Asphaltitem lacum dirum natura petit, à quo postremo ebibitur, aquas'q; laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima conuallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesaram uocant XVI. M. pass. longitudinis, VI. M. latitudinis, amœnis circunseptum oppidis: ab oriente Iuliade & Hippo, à meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant, ab occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

Asphaltites. Cap. XVI.

a Sphaltites nihil præter bitumen gignit, unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri cameli'q; fluitāt. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit C. M. passuum, latitudine maxima XXV. implet, minima sex. Prospicit eum ab oriente Arabia Nomadum, à meridie Macherūs, secunda quondam arx Iudææ ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Calliroë, aquarum gloriam ipso nomine præferens.

Gens Essenorum. Cap. XVII.

B occidente littora Esseni fugitant usque quà
a noc ent, gens sola, & in toto orbe præter cæte
ras mira, sine ulla fœmina omni Venere abdi
cata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo
conuenarum turba renascitur, large frequẽtãtibus quos
uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita
per seculorum milia (incredibile dictu) gens æterna
est, in qua nemo nascitur. tam fœcunda illis aliorum
uitæ pœnitentia est. Infra hos Engadda oppidum fuit,
secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumq; ne
moribus: nunc alterum bustum. Inde Masada castellũ
in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite. Et hactenus
Iudæa est.

Decapolis. Cap. XVIII.

Vngitur ei latere Syriæ Decapolitana regio,
i à numero oppidorum, in quo non omnes ea
dem obseruant. Plurimi tamen Damascum et
Opoton riguas amne Chrysorrhoa, fertilem Philadel-
phiam, Raphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scy
thopolin antea Nysam, à Libero patre, sepulta nutrice
ĩbi, Scythis deductis. Gaddara Hieromiace præfluente,
& iam dictum Hippon Dion. Pellam aquis diuitem,
Galasam, Canatham. Intercursant cinguntq; has urbes
tetrarchiæ, regnorum instar singulæ, & in regna con-
tribuũtur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæsarea cum su=
pradicto fonte, Abila, Arca, Ampeloëssa, Gabe.

Tyrus & Sidon. Cap. XIX.

Hinc redeundum est ad oram atque Phœnicē. Fuit oppidum Crocodilō, est flumē, memoria urbium, Dorum, Sycaminum, promontorium Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. Iuxta Getta, Iebba. Riuus Pagida siue Belus, uitri fertiles harenas paruo littori miscēs. Ipse è palude Cēdeuia à radicibus Carmeli profluit. Iuxta colonia Claudij Cæsaris Ptolemais, quæ quondā Ace. Oppidum Ecdippa. Promontorium album. Tyrus quōdam insula, præalto mari septingentis passibus diuisa, nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens. Olim partu clara urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida, Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nūc omnis eius nobilitas conchylio atque purpura constat. Circuitus XIX. M. pass. est, intra Palætyro inclusa. Oppidum ipsum XXII. stad. obtinet. Inde Euhydra, Sarepta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex uitri, Thebarumq; Bœotiarum parens.

Mons Libanus. Cap. XX.

A tergo eius mons Libanus orsus, mille quingentis stad. Simyram usque porrigitur, quà Cœle Syria cognominatur. Huic par, interiacente ualle, mons aduersus Antilibanus obtenditur, quō dam muro coniunctus. Post eum introrsus Decapolitana regio est, prædictæq; cum ea tetrarchiæ, & Palæstinæ tota laxitas. At in ora etiamnum subiecta Libano, fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ felix Iulia appellatur. Leontos oppidum, flumen Lycos, Palæbyblos,

flumen Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos, Tripolis, quam Tyrij & Sidonij & Aradij obtinent. Orthosia, Eleutheros flumen. Oppida, Simyra, Marathos, contráq; Aradum Antarados septem stadiorum oppidum, & insula CC. passus à continente distans. Regio in qua supradicti desinunt montes: & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rursus Syria, desinente Phœnice. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Diospolis, Heraclea, Charadrus, Posidium.

Syria Antiochena. Cap. XXI.

d Einde promontorium Syriæ Antiochenæ. Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphne cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

Casius mons. Cap. XXII.

s Vper eam mons eodem quo alius nomine, Casius. Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientem per tenebras solem aspicit: breui circumactu corporis, diem noctem'q; pariter ostendēs. Ambitus ad cacumen XIX. M. paß. est, altitudo per directū IIII. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum, iuxta Heliopolin. Oppidum Rhosos, & à tergo portæ quæ Syriæ appellantur, interuallo Rhosiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

Cœle Syria. Cap. XXIII.

n Vnc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marsya amne diuisam à Nazerinorum tetrar-

chia. Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis uocatur, Syris uero Magog. Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Dercetò dicta, colitur. Chalcidē cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertilissima Syriæ: & unde Cyrrestica, Cyrrum. Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Granucomatæ uocantur, Hemisenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex ijs Bætarreni uocantur, Mariamitanos. Tetrarchiā, quæ Māmisea appellatur, Paradisum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter iam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum uocantur, Carditenses. Reliqua autē Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicentur, Arethusios, Beroenses, Epiphanenses. Ad orientē Laodicenos, qui ad Libanū cognominantur, Leucadios, Larissæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus XVII.

Euphrates. Cap. XXIIII.

Et de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ maioris Caranitide, ut prodidere ex ijs qui proxime uiderunt, Domitius Corbulo in monte Aba, Licinius Mutianus sub radicibus montis quē Capoten appellāt, supra Simyram XII. M. pass. initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenen primum, mox Anetiam, Armeniæ regiones à Cappadocia excludens. Dascusa abest à Simyra LXXV. M. paß. Inde nauigatur Pastonam L. M. pass. Melitenen Cappadociæ LXXIIII. M. paß. Elegiam Armeniæ X. M. paß. acceptis fluminibus Lyco, Arsania, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons, nec resistit quanquam XII. M. passuū latitudine

præualens. Omirram uocant irrumpentem, mox ubi perfregit, Euphratem, ultra quoque saxosum ac uiolentum. Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem trischœna mensura, dextráq; Comagenen distermin at, pontis tamen etiam ubi Taurum expugnat patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, cursum ad occasum solis agit. Primo hunc illi impugnatus cursum Taurus aufert: uictusq; & abscisus sibimet, alio modo uincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quò uult, illo prohibēte ire quà uelit. À cataractis iterum nauigatur: XL.M.paß. inde Comagenes caput Samosata. Arabia supradicta habet oppida, Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Calliroën à fonte nominatum, Carras clade Crassi nobiles. Iungitur præfectura Mesopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemusia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetaui uocantur: horum caput Singara. À Samosatis autem latere Syriæ, Marsyas amnis influit. Gingla Comagenen finit, Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten uocantur. Item Zeugma LXXII.M.paß. à Samosatis, transitu Euphratis nobile. Ex aduerso Apamiam Seleucus, idem utriusque conditor, ponte iunxerat. Qui cohærent Mesopotamiæ, Rhoali uocantur. At in Syria oppida, Europum, Thapsacum quondam nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ. Ita fertur usque Vram locum, in quo conuersus ad orientem, relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ usque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

Palmyra. Cap. XXV.

p Almyra urbs nobilis situ, diuitijs soli & aquis amœnis, uasto undique ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta à rerum natura, priuata sorte inter duo imperia summa, Romanorum Parthorumq́;, & prima in discordia semper utrinque cura, abest à Seleucia Parthorũ, quæ uocatur ad Tigrim DXXXVII. M. pass. A' proximo uero Syriæ littore ducentis quinquagintaduobus milibus, & à Damasco uigintiseptem propius.

Hierapolis. Cap. XXVI.

i Nfra Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictæq́; iam Hierapolis, ac Berœa, et Chalcis. Vltra Palmyrã quoque ex solitudinibus ijs aliquid obtinet Hemesa, item Elatium, dimidio propior Petræ, quàm Damascus. Asura autem proxime est Philiscum, oppidum Parthorum ad Euphratem: ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemq́; feré Babylonẽ. Scinditur Euphrates à Zeugmate LXXXIII. M. passuum circa uicum Massicen. Et parte læua in Mesopotamiam uadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylonem, quondam Chaldææ caput, petit: mediamq́; permeans, item quam Otrin uocant, distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse Nili modo statis diebus, paululum differens, ac Mesopotamiam inundat sole obtinente uicesimam partem cancri. Minui incipit in uirgine, & leone transgresso. In totum uero remeat in uigesimanona parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes Isauricæ, Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia. Cap. XXVII.

Sed redeamus ad orã Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Diaphanes, mõs Crocodilus, portæ Amani montis. Flumina, Andricus, Pinarus, Lycus, sinus Issicus. Oppidum Issos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Aegæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarsos, & intus Tarsos. Campi Aleij: oppida Cassipolis, Mopsos liberum Pyramo impositum, Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes Saros, Cydnus Tarsum liberã urbem procul à mari secans. Regio Celendritis cum oppido. Locus Nymphæum, Solœ Ciliciæ nunc Pompeiopolis, Adana, Cybira, Pinara, Pedalie, Halix, Arsinoë, Tabæ, Doron. Iuxtáq; mare Corycos, eodem nomine oppidum et portus et specus. Mox flumen Calicadnus. Promontorium Sarpedon: oppida Olme, Myle, promõtorium & oppidum Veneris, à quo proxime Cyprus insula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemuriũ, Coracesium, finisq; antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsaraugustani, Castabala, Ephiphania quæ antea Eniãdos, Elæusa, Iconium. Seleucia supra amnem Calicadnum Trachiotis cognomine, à mari relata, ubi uocabatur Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mons Imbarus. Ciliciæ Pamphyliam, omnes iunxere neglecta gente Isaurica. Oppida eius intus Isaura, Clibanus, Lalassis fluuius: decurrit hic autem ad mare Anemurij regione supradicti. Simili modo omni-

bus qui eadẽ composuere, ignorata est contermina illi gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cætera castella XLIIII. inter asperas conualles latẽt. Insident uerticem Pisidæ, quondam Solymi appellati, quorum colonia Cæsarea, eadem Antiochia. Oppida Oroanda, Sagalessos. Hos includit Lycaonia in Asiaticam iurisdictionem uersa, cum qua conueniunt Philomelienses, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Hyrienses. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina est, ciuitatum XIIII. urbe celeberrima Iconio. Ipsius Lycaoniæ celebrantur Tembasa in Tauro, Sinda in confinio Galatiæ atque Cappadociæ. A` latere autem eius super Pamphyliam ueniunt Thracum soboles, Milyæ, quorum Aricanda oppidum. Pamphylia ante Mopsopia appellata. Mare Pamphylium Cilicio iungitur. Oppida eius Side, & in monte Aspendum, Plantanistum, Perga: Promontorium Leucolla. Mós Sardemisus, amnis Eurymedon iuxta Aspendum fluens: Catarractes, iuxta quem Lyrnesus & Olbia: ultimaq; eius oræ Phaselis. Iunctum ei mare Lycium est, gensq́; Lycia, unde uastus sinus. Taurus mons, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio disterminatur. Immensus ipse, & innumerarum gentium arbiter, dextero latere septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, læuo meridianus, & ad occasum tendens, mediamq́; distrahens Asiam, nisi opprimenti terras occurrerent maria. Resilit ergo ad septentriones, flexusq́; immensum iter quærit, uelut de industria, rerum natura subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caspium & Hyrcanium, contraq́; Mæoti-

cum lacum. Torquetur itaque collisus inter hæc claustra, & tamen uictor, flexuosus euadit usque ad cognata Riphæorum montium iuga, numerosis nominibus et nouis quacunque incedit insignis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamissus, Cirtius, Chambades, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroãdes, Niphates, Taurus. Atque ubi se quoque exuperat, Caucasus: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis Sarpedon, Coracesius, Cragus, iterumq; Taurus: etiam ubi dehiscit, seq; populis aperit, portarum tamen nomine unitatem sibi uindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ciliciæ uocantur. Quin etiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caspius: à læua Pariedrus, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In uniuersum uero Græce Ceraunius. In Lycia igitur, à promontorio eius oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Hephæstium ciuitas, & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidum Olympus ibi fuit, nunc sunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cum amne, in quem Arycandus influit, & mons Massycites, Andriaca ciuitas, Myra. Oppida, Apyre, et Antiphellos, quæ quondã Habessus, atque in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemq; Xanthus a mari XV. milia passuum, flumenq; eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros, & in monte Sidyma. Promontorium Cragus. Vltra par sinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmessus. Lycia quondã LX. oppida habuit, nũc XXXVI. habet. Ex his celeberrima præter supradicta Canas,

Candyba, ubi laudatur Oenium nemus. Podalia Choma præfluente. Edesa, Cyane, Ascandialis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cuius tres urbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. A` Telmesso Asiaticum mare siue Carpathium, & quæ proprie uocatur Asia. In duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam inclusit ab oriente Phrygia & Lycaonia, ab occidēte Aegeo mari, a` meridie Aegyptio, a` septentrione Paphlagonia. Huius longitudinē CCCCLXX. M. paß. latitudinem CCC. M. fecit. Alteram determinauit ab oriente Armenia minore, ab occidente Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, a` septentrione prouincia Pōtica, a` meridie mari Pamphylio, longam DLXXV. M. paß. latam CCCXXV. M. In proxima ora Caria est, mox Ionia, ultra eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circunfunditur, ad mare utroque latere ambiēs. In ea promontorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmessum. Oppida Dædala, Crya fugitiuorum. Flumen Axon, oppidum Calydna.

Indus fluuius. Cap. XXVIII.

a Mnis Indus in Cybiratarum iugis ortus, recipit LX. perennes fluuios, torrentes uero amplius C. Oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Cressa, a` quo Rhodus insula XX. M. locus Loryma. Oppida Thysanusa, Paridion, Larymna. Sinus Tymnias. Promōtorium Aphrodisias. Oppidum Hyda. Sinus Schœnus. Regio Bubassus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis. Est in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Pegusa et Stadia appellata. Ab ea Doris incipit, sed prius terga, et mediterraneas

iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur Cybiratica. Ipsum oppidum Phrygiæ est. Conueniunt eò XXV. ciuitates,

Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus. Cap. XXIX.

Celeberrima urbe Laodicea. Imposita est Lyco flumini, latera alluentibus Asopo & Capro, appellata primo Diospolis, dein Rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themisones, Hieropolitæ. Alter conuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycaones, Appiani, Corcopeni, Dorylæi, Midæi, Iulienses, & reliq; ignobiles populi XV. Tertius Apamiam uadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita est in radice montis Signiæ, circumfusa Marsya, Obrima, Orga, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marsyas ibi redditur, ortus ac paulo mox conditus, ubi certauit tibiarum cantu cũ Apolline, Aulocrenis: ita uocatur conuallis X.M.pass. ab Apamia, Phrygiam petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare Metropolitas, Dionysopolitas, Euphorbenos, Acmonenses, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles IX. Doridis in sinu, Leucopolis, Amaxitos, Elæûs, Euthene. Dein Cariæ oppida, Pitaiũ, Eutanæ, Halicarnassus: sex oppida contributa ei sunt à magno Alexandro, Theãgela, Sibde, Medmassa, Euranium, Pedasum, Telmessum. Habitatur inter duos sinus, Ceramicum & Iasium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Caryanda, Termera libera, Bargyla, & à quo sinus Iasius, oppidum Iasus. Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe ubi sunt oppida, Mylasa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos &

Cranaos oppida, nunc eam circunfluunt Mæander et Mossinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Est Eumenia Cludro flumini apposita, Glaucus amnis, Lysias oppidũ & Orthosia, Berecynthius tractus, Nysa, Trallis, eadem Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidã ĩbi Pygmæos habitasse tradunt. Præterea sunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conuentum eum cognominauit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Trœzene, Phorontis. Longinquiores eodem disceptant foro, Othronienses, Halydienses, seu Hippini, Xysthani, Hydissenses, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodisienses liberi. Præter hæc sunt Coscinus, Harpasa apposita fluuio Harpaso, quo & Trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus, super Ionam procedit, Phrygiæ ab exortu solis uicina, ad septentrionem Mysiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia ante appellata. Celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli montis, qui ante Timolus appellabatur, uitibus consitus, & ex eo profluente Pactolo eodemq; Chrysorrhoa, ac fonte Tarne: à Mæonijs ciuitas ipsa Hyde uocitata est, clara stagno Gygeo. Sardiana nunc appellatur ea iurisdictio. Conueniuntq; in eã extra prædictos, Macedones Cadueni, Loreni, Philadelpheni, & ipsi in radice Tmoli Cogamo flumini appositi Mæonij, Tripolitani: ijdem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonohieritæ, Mysotmolitæ, et alij ignobiles. Ionia ab Iasio sinu incipiens, numerosiore ambitu littorum flectitur. In ea primus sinus Basilicus, Posideum pro=

montorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à littore stadijs uiginti. Et inde CLXXX. Miletus Ioniæ caput, Lelegeis ante & Pityusa & Anactoria nominata, super octuaginta urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus prosam orationem condere instituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene, plurimisq; affusus oppidis, & repletus fluminibus, crebris ita sinuosus flexibus, ut sæpe credatur reuerti, Apamenam primum peruagitur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargylleticos campos: postremo Cariam placidus, omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo, ad decimum à Mileto stadiũ lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis eius, cognominis Caricæ, Myûs, quod primo condidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Gessus amnis. Regio omnibus Ionibus sacra, & ideo Panionia appellata. Iuxta fugitiuis conditum (uti nomẽ indicio est) Phygela, fuit & Marathesium oppidum. Supra hæc Magnesia Mæandri cognomine insignis, à Thessalica Magnesia orta. Abest ab Epheso XV. M. passuum. Trallibus eo amplius CCC. antea Thessaloce & Androlitia nominata, & littori apposita. Derasidas insulas secum abstulit mari. Intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquãdo et Euhippia cognominata. In ora autem Manteũ, Ephesus Amazonũ opus, multis ante expetita nominibus: Alopes cum pugnatum apud Troiam est, mox Ortygia & Morges uocata est, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, &

Ptelea. Attollitur monte Pione. Alluitur Caystro in Cylbianis iugis orto, multosq; amnes deferente et stagnum Pegaseum, quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi est, qua terras propagat, mediisq; iam campis Syrien insulam adiecit. Fons in urbe Callippia, & tẽplum Dianæ complexi è diuersis regionibus duo Selinuntes. Ab Epheso Manteum aliud Colophoniorum, et intus ipsa Colophon, Haleso affluente. Inde Apollinis Clarii phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidũ. Promontorium Corycæõ, mons Mimas CCL. M. passuum excurrens, atque in continentibus campis residẽs. Quo in loco magnus Alexander intercidi planiciẽ eam iusserat. VII. M. D. pass. longitudine, ut duos sinus iungeret, Erythrasq; cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc est Aleon fluuius, Corinæum Mimantis promontorium, Clazomene, Parthenie, & Hippi, Chytophoria appellatæ cum insulæ essent. Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnûs & Hermesia, et Sipylum, quod ante Tantalis uocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc est stagnum Sale: ob id & Archæopolis substituta Sipylo, & inde illi Colpe, & huic Lebade. Regredientibus inde abest XII. M. pass. ab Amazone condita, restituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens non procul orto. Montes Asiæ nobilissimi in hoc tractu ferè explicant se, Mastusia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone desinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. À Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini suo adoptat. Oritur iuxta Dorilaum Phrygiæ

ciuitatem,

ciuitatem, multosq; colligit fluuios, iter quos Phrygem, qui nomine genti dato, à Caria eam disterminet, Hyllũ & Cryon, & ipsos Phrygiæ, Mysiæ, Lydiæ amnibus repletos. Fuit in ore eius oppidum Temnos: nunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidũ Leuce in promontorio quod insula fuit, finisq; Ioniæ Phocæa. Smyrnæum conuentum magna pars Aeoliæ quæ mox dicetur, frequentat: præterq; Macedones Hyrcani cognominati, & Magnetes à Sipylo. Ephesum uero alterum lumen Asiæ, remotiores conueniunt Cæsarienses, Metropolitæ, Cylbiani, inferiores & superiores Mysomacedones, Mastaurenses, Brullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

Aeolis, Troas, Pergamus. Cap. XXX.

Eolis proxima est, quondam Mysia appella
a ta, & quæ Hellesponto adiacet Troas. Ibi à Phocæa, Ascanius portus, dein fuerat Larissa, sunt Cyme, Myrrhine, quæ Sebastopolim se uocat: & intus Aegæ, Attalia, Possidea, Neon tichos, Temnos. In ora autem Titanus amnis, & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantum portus soli, insula apprehensa. Oppidum Elæa, & ex Mysia ueniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidêre Cane, Lysimachia, Atarnea, Carene, Cisthene, Cilla, Cocillum, Thebæ, Astyre, Chrysa, Palæscepsis, Gergithos, Neandros: nunc est Perperenne ciuitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidũ, amnis Gryliosolius. Regio Aphrodisias, quæ antea Politicæorgas. Regio Scepsis. Flumen Euenum, cuius in ripis intercidêre Lyrnesos & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ sinum cognominauit & conuentum, Adramytteos olim

Pedasus dicta. Flumina Astron, Cormalos, Eryanos, Alabastros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara, eodẽq; nomine oppidum. Rursus in littore Antandros, Edonis prius uocata, deinde Cimmeris, et Assos, eadem Apollonia. Fuit et Palamedium oppidum. Promontorium Lecton disterminans Aeolida et Troada. Fuit & Polymedia ciuitas, & Cryssa, & Larissa alia. Sminthеum templũ durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negocia. Apolloniatæ à Rhyndaco amne, Eresij, Miletopolitæ, Pœmaneni Macedões, Aschilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices, Mandagandeni: in Mysia Abrettini, & Hellespontij appellati, et alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia: ipsaq; Troas Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Ro. Oppidum Nee. Scamander amnis nauigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum in quem influit Xanthus Simoënti iunctus, stagnumq; prius faciens, Palæscamander. Cæteri Homero celebrati, Rhesus, Heptaporus, Caresus, Rhodius uestigia non habent. Granicus diuerso tractu in Propontida fluit. Est tamen & nunc Scamandria ciuitas parua, ac M.D. pass. remotum à portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas. Extra sinum sunt Rhetea littora, Rheteo & Dardanio & Arisbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum iuxta tumulum Achillis conditum à Mitylenæis, & mox Atheniensibus, ubi classis eius steterat. In Sigæo fuit & Aeantiũ à Rhodijs conditum in altero cornu, Aiace ibi sepulto XXX. stad. interuallo à Sigæo, & ipso in statione classis suæ. Supra Aeolida et partem Troadis in mediterraneo est,

quæ uocatur Theutrania, quam Mysi antiquitus tenue-
re. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla
per se, etiam cum totum Mysia appellaretur. In ea Pio
niæ, Andera, Dale, Stabulum, Conisium, Tegium, Bal-
cea, Tiare, Theutranie, Sarnaca, Haliserne, Lycide, Par
thenium, Thymbre, Oxiopum, Lygdanum, Apollonia,
longéq; clarissimum Asiæ Pergamum, quod intermeat
Silenus, præfluit Cetius profusus Pindaso monte. Abest
haud procul Elæa, quam in littore diximus. Pergamena
uocatur eius tractus iurisdictio. Ad eam conueniunt
Thiatyreni, Mygdones, Mossini, Bregmenteni, Hieraco-
mitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolienses, Harmatopoli
tæ, Attalenses, Pantaënses, Apollodonienses, aliæq; in-
honoræ ciuitates. À Rheteo Dardanium oppidum par-
uum abest stad. LXX. Inde XVIII. M. promontoriũ
Trapezæ, unde primum concitat se Hellespontus. Ex
Asia interijsse gentes tradit Eratosthenes Solymorum,
Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepsedorum. Isi
dorus Arimos, & Capretas, ubi sit Apamia condita à
Seleuco rege inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniam,
Armeniam. Et quoniam ferocissimas gentes domuisset,
initio Dameam uocatam.

Insulæ ante Asiam, Pãphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. Cap. XXXI.

Insularum ante Asiam prima est in Cano-
pico ostio Nili, à Canopo Menelai gubernato-
re (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte Ale
xandriæ colonia Cæsaris dictatoris Pharus, quondam
diei nauigatione distans ab Aegypto, nunc é turri

nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nanque fal lacibus uadis Alexandria, tribus omnino aditur alueis maris, Tegamo, Posidonio, Tauro. In Phœniceo deinde mari est ante Ioppen Paria, tota oppidum, in qua obiectam beluæ Andromedam ferunt: & iam dicta Arados, inter quam & continentem L. cubita alto mari (ut autor est Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo corijs facto, usque à uado trahitur. Pamphylium mare ignobiles insulas habet. Cilicium ex quinque maximis Cyprum, ad ortum occasumq; Ciliciæ ac Syriæ obiectam, quondã IX. regnorum sedem. Huius circuitum Timosthenes CCCCXXIX. M. D. prodidit. Isidorus CCCLXXV. M. Longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum et Acamanta, quod est ad occasum, Artemidorus CLXII. D. Timosthenes CC. uocatam antea Acamantida, Philonides Cerastin, Xenagoras & Aspeliam, & Amathusiam, & Macariam, Astynomus Crypton, & Coliniã. Oppida in ea XV. Paphos, Palæpaphos, Curias, Citiũ, Corinæum, Salamina, Amathus, Lapethos, Solœ, Tamaseus, Epidarum, Chytri, Arsinoë, Carpasium, Golgœ. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abest ab Anemurio Ciliciæ L. M. pass. Mare quod prætenditur, uocant Aulona Cilicium. In eodem situ Elæusa insula est, & quatuor ante promontorium ex aduerso Syriæ Clides, rursusq; ab altero capite Stiria. Contra Neampaphum Hierocepia. Contra Salamina Salaminæ. In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebussa, Cypriæ tres steriles, & Dionysia prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium pestiferæ nauigãtibus Chelidoniæ, totidem ab ijs cum oppido Leucola,

Pactyæ, Lasia, Nymphais, Macris: Megista cuius ciuitas interijt. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæ ram Dolichistæ, Chirogylium, Crambussa, Rhoge, Enagora VIII. M. paß. Dædaleon duæ, Cryeon tres, Strógyle, & contra Sidyma Antiochia, Glaucumq; uersus amnem Lagusa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aspis, & in qua oppidum interijt Telandria, proximaq; Cynorrhodussa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu CXXX. M. passuum, aut, si potius Isidoro credimus, CIII. habitata urbibus Lindo, Camiro, Ialyso nunc Rhodo. Distat ab Alexandria Aegypti DLXXVIII. M. ut Isidorus tradit: ut Eratosthenes, CCCCLXIX. milia: ut Mutianus, D. à Cypro CLXVI. Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, Aethræa, Trinacria, Corymbia, Pœessa, Atabyria ab rege. Deinde Macria, & Oloëssa. Rhodiorum insulæ, Carpathus quæ mari nomẽ dedit: Casos, Achne olim: Nisyros distans ab Gnido XII. M. Porphyris antea dicta. Et eodẽ tractu media inter Rhodum Gnidumq; Syme. Cingitur XXXVII. M. D. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Teganon, Cordylusa, Diabetæ IIII. Hymos, Chalce cum oppido, Seutlusa, Narthecusa, Dimastos, Progene: & à Gnido, Cisserussa, Therionarce, Calydne cum tribus oppidis, Notio, Nisyro, Mendetero, et in Arconeso oppidum Ceramus. In Cariæ ora quæ uocantur Argiæ, numero uiginti, & Hyetussa, Lepsia, Leros. Nobilissima uero in eo sinu Cos, ab Halicarnasso XV. M. paß. distans, circuitu C. ut plures existimãt Meropis uocata. Cos ut Staphylus, Meropis ut Dionysius, dein Nymphæa. Mons ibi Prion, & Nisyron abruptã

illi putant, quæ Porphyris antea dicta est. Hinc Cariã da cum oppido. Nec procul ab Halicarnasso Pidosus. In Ceramico autem sinu Priaponnesos, Hipponnesos, Psyra, Mya, Lampsemandus, Passala, Crusa, Pyrrhe, Sepiussa, Melano: paulumq́; à continente distans, quæ uocata est Cinædopolis, probrosis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora Aegeas & Corseas habet, & Icarõ de qua dictum est: Laden quæ prius Late uocabatur: atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto uicinas: Mycalen, Trogilias, Trepsilion, Argennon, Scãdalion, Samon liberam, circuitu octoginta septem milia passuum, aut, ut Isidorus, centum: Partheniam primum appellatam, Aristoteles tradit, postea Dryusan, deinde Anthemusam: Aristocritus adijcit Melamphyllum, dein Cyparissiam: alij Parthenoarusam, Stephanen. Amnes in ea Imbrasus, Chesius, Ibettes. Fontes Gigarto, Leucothea. Mons Cercetius. Adiacent insulæ, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Par claritate ab ea distat nonagintatria milia passuum, cum oppido Chios libera, quam Aethaliam Ephorus prisco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam, à Chione nympha, aliqui à niue, et Macrin & Pityusam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium: circuitu CXXV. milia passuum colligit, ut ueteres tradidere. Isidorus IX. milia adijcit. Posita est inter Samum et Lesbum, ex aduerso maxime Erythræorum. Finitimæ sunt Thallusa, quam alij Daphnusam scribunt. Oenussa, Elaphites, Euryanassa, Arginusa cũ oppido. Iam hæc circa Ephesum, & quæ Pisistrati uocantur, Anthinæ, Myonnesos, Diareusa. In utraque oppida intercidere. Poroselene cum oppido, Cerciæ, Ha-

lone, Commone, Illetia, Lepria, & Rhesperia. Procusæ, Bolbulæ, Phæate, Priapos, Syce, Melane, Aenare, Sidusa, Pela, Drymusa, Anydros, Scopelos, Sycussa, Marathussa, Psile, Perirheusa, multæq; ignobiles. Clara uero in alto Teos cum oppido, à Chio LXXI. milia passuum: tantundem ab Erythris. Iuxta Smyrnam sunt Peristerides, Carteria, Alopece, Elæussa, Bachina, Pystira, Crommyonnesos, Megale. Ante Troada Ascaniæ, Plateæ III. Dein Lamiæ, Plitaniæ secunda. Platea, Scopelos, Getone, Artheidon, Celæ, Lagussæ, Didymæ. Clarissima autem Lesbos, à Chio sexagintaquinque milia passuum. Hemerte, & Lasia, Pelasgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit, nouem oppidis inclyta. Ex ijs Pyrrha hausta est mari, Arisbe terrarum motu subuersa. Antissam Methymna traxit in seipsam octo urbibus Asiæ in trigintaseptem mil. passuum uicina. Et Agamede obijt & Hiera. Restant Eresos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis quingentis potens. Tota insula circuitur, ut Isidorus CLXVIII. mil. passuum, ut ueteres cnetum nonagintaquinque mil. Montes habet Lepethymum, Ordynum, Macistum, Creoncm, Olympum. À proxima continente abest septem mil. D. passuum. Insulæ appositæ, Sandalion, Leucæ quinque. Ex ijs Cydonea cum fonte calido. Argenussæ ab Aege quatuor mil. passuum distant. Dein Phellusa, Pedna. Extra Hellespontum aduersa Sigæo littori adiacet Tenedus, Leucophrys dicta, et Phœnice, & Lyrnessos. Abest à Lesbo LVI. mil. passuum à Sigæo XII. M. D.

Hellespontus, Mysia, Phrygia, Galatia, Bithynia, Bosphorus. Cap. XXXII.

Mpetum deinde sumit Hellespontus, & mare i incumbit, uorticibus limitem fodiens, donec Asiam abrumpat Europæ. Promontorium id appellauimus Trapezam: ab eo X. M. pass. Abydum oppidum, ubi angustiæ septem stadiorum. Deinde Percote oppidum, & Lampsacum, antea Pityusa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adrastiam appellauit. Oppidum Priapos, amnis Aesepus, Zelia, Propontis, ita appellatur ubi se dilatat mare. Flumen Granicum, Artace portus, ubi oppidum fuit: Vltra insula, quam continenti iunxit Alexander, in qua oppidum Milesiorum Cyzicum, antea uocitatum Arctonnesos, et Dolionis, & Dindymis, cuius à uertice mons Dindymus. Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorum à tergo mons Olympus, Mysius dictus: ciuitas Olympena. Amnes Horisius, & Rhyndacus, ante Lycus uocatus. Oritur in stagno Artynia iuxta Miletopolim: recipit Macestón & plerosque alios, Asiam Bithyniamq; disterminans. Ea appellata est Cronia, dein Thessalis, dein Maliande & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immensa Attusa nomine, nūc sunt XV. ciuitates, iter quas Gordiu come, quæ Iuliopolis uocatur, & in ora Dascylos. Deinde flumen Gebes, & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booscœte, sicut Apamia quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis & Mysiæ initium. Postea sinus in quo flumen Ascanium, oppidum Bryllió,

amnes Hylas, & Cios cum oppido eiusdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, à Milesiis quidem conditum, in loco tamen qui Ascania Phrygiæ uocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicatur. Phrygia Troadi superiecta, populisq; à promontorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, septentrionali sui parte Galatiæ contermina, meridiana Lycaoniæ, Pisidiæ, Mygdoniæq;, ab oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Colossæ, Carina, Cotiaion, Ceraene, Iconium, Midaion. Sunt autores transisse ex Europa Mysos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellantur Mysi, Phryges, Bithyni. Simul dicendum uidetur et de Galatia, quæ supposita, agros maiori ex parte Phrygiæ tenet, caputq; quondam eius Gordium. Qui partem eam insedere Gallorum Tolistobogi, & Voturi, & Ambiani uocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadociа à septentrione & solis ortu, cuius uberrimam partem occupauere Tectosages, & Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero CXCV. Oppida, Tectosagum Ancyra, Trocmorũ Tauium, Tolistobogorum Pesinûs. Præter hos, celebres Attalenses, Arasenses, Comẽses, Dioshieronitæ, Lystreni, Neapolitani, Oeandenses, Seleucenses, Sebasteni, Timoniacenses, Tarbaseni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllãticum, & Oroandicum Pisidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta, Sangarium & Gallus, à quo nomen traxere ma

tris deûm sacerdotes. Nunc reliqua in ora, à Cio intus in Bithynia Prusa, ab Annibale sub Olympo condita. Inde Nicæam XXV. M. passuum interueniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia: & Prusa item altera sub Hippio monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in ora amnes, Eluis, Bryazon, Plataneus, Areus, Siros, Gẽdos, qui & Chrysorrhoas. Promontorium in quo Megaricæ oppidum fuit. Inde Craspedites sinus uocabatur, quoniam id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit et Astacum, unde & ex eo Astacenus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, ubi nunc Annibalis tantum tumulus, est in intimo sinu Nicomedia Bithyniæ præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Astacenus sinus, à Nicomedia XLII. M. D. Rursusq; coeuntibus terris angustiæ pertinentes usque ad Bosphorum Thracium. In iis Chalcedon libera, à Nicomedia LXXII. D. Procerastis antea dicta, dein Compusa: postea Cæcorũ oppidum, quòd locum eligere nesciissent, septem stadia distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Cæterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses, Iuliopolitæ, Bithynion. Flumina, Syrium, Lapsias, Pharmicas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopius, Hiera, qui Bithyniam & Galatiam disterminat. Vltra Chalcedona deinde Chrysopolis fuit. Deinde Nicopolis, à qua nomen etiamnum sinus retinet. In quo portus Amyci. Deinde Naulochum promontoriũ, Estiæ templum Neptuni, Bosphorus D. p. interuallo Asiam Europæ iterum auferẽs, abest à Chalcedone XII. M. D. p. Inde fauces primæ VIII. M. CCL. pas. ubi Phinopolis oppidũ fuit.

Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est, populorumq; CCLXXXII. qui ad eum locũ à fine Lyciæ numerantur. Spatium Hellesponti et Propontidis ad Bosphorum Thracium CLXXXVIII. M. pass. diximus. A' Chalcedone Sigæũ Isidorus CCCLXII. M. D. pass tradit. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, unde Cyzicenum marmor. Eadem Neuris, & Proconnesus dicta. Sequuntur Ophiusa, Acãthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora, Artacæon cum oppido. Est & cõtra Nicomediam Demonnesos. Item ultra Heracleam aduersa Bithyniæ Thynnias, quam barbari Bithyniã uocant. Est & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Besbicos, XVIII. M. circuitus. Est et Elæa, & duæ Rhodiussæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis, Pityodes.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

PONTVS Euxinus antea ab inhospitali feritate Axenos appellatus est, peculiari inuidia naturæ, sine ullo fine indulgentis auiditati maris. Et ipse in Europam Asiamq; funditur. Non fuerat satis oceano ambisse terras, et partem earũ aucta immanitate abstulisse, non irrupisse fractis montibus,

Calpe'q; Africæ auulſa tanto maiora abſorbuiſſe, quàm reliquerit ſpatia, non per Helleſpontum Propontida infudiſſe, iterum terris deuoratis. A' Boſphoro quoque in aliam uaſtitatem panditur nulla ſatietate, donec expatianti lacus à Mæoti rapinam ſuam iungant. Inuitis hoc accidiſſe terris indicio ſunt tot anguſtiæ, atque tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Helleſpontũ octingentorum LXXV. paſ. ad Boſphoros duos, uel bubus meabili tranſitu. Vnde nomen ambobus, & tanquam in diſſociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumq́; latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commercia inter duos orbes, manente colloquio, niſi cum idipſum auferunt uenti. Menſurã Ponti à Boſphoro ad Mæotiũ lacum quidã fecere XIIII. XXXVIII. M. D. paſſ. Eratoſthenes C. minorẽ. Agrippa à Chalcedone ad Phaſin X. M. Inde Boſphorum Cimmerium CCCLX. M. Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo, quando etiã in ipſo ore Cimmerio pugnatum eſt. Ergo à faucibus Boſphori eſt amnis Rhebes, quem aliqui Rhœſum dixerunt. Deinde Pſillis, portus Calpas. Sãgarius fluuius ex inclytis. Oritur in Phrygia: accipit uaſtos amnes, inter quos Tembrogium et Gallum. Et idem Sangarius à pleriſque dictus Coralius, à quo incipiunt Maryandini ſinus, oppidumq́; Heraclea Lyco flumini appoſitum. Abeſt à Ponti ore M. ducentis: portus Acone, ueneno aconito dirus. Specus Acheruſia. Flumina Pedopiles, Callichorũ, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea XXXVIII. M. paſſuum. Fluuius Billis.

Gens Paphlagonum & Cappadocū. Cap. II.

u Ltra quem gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, inclusam à tergo Galatia. Oppidum Mastya Milesiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adijcit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Sesamum oppidum, quod nunc Amastris. Mōs Cytorus, à Tio LXIII. M. paß. Oppida Cimolis, Stephane, amnis Parthenius. Promontorium Carambis uasto excursu, abest à Ponti ostio CCCXV. M. paſſ. uel ut alijs placuit CCCL. M. Tantundem à Cimmerio, aut ut aliqui maluere CCCXII. M. D. Fuit & oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine, nunc est colonia Sinope à Cytoro CLXIIII. M. Flumen Varetum. Gens Cappadocum. Oppidum Gaziura & Gazelum. Amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniā Cappadociamq; decurrens. Oppida Gangre, Carissa: Amisum liberum, à Sinope CXXX. M. paß. Eiusdemq; nominis sinus tanti receſſus, ut Asiam penè insulam faciat, CC. M. paſſ. haud amplius per continentem ad Issicum Ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantum gentes Græcas iure dici, Doricam, Ionicam, Aeolicam, cæteras Barbarorum esse. Amiso iunctum fuit oppidum Eupatoria, à Mithridate conditum. Victo eo, Pompeiopolis utrunque appellatum est.

Cappadocia. Cap. III.

c Appadocia intus habet coloniam Claudij Cæsaris Archelaidē, quam præfluit Halys. Oppida Comana quod Sarus, Neocæsaream quod Lycus, Amasiam quod Iris, in regione Gazace-

na. In Colopena uero Sebastian, & Sebastopolim. Hæc parua, sed paria supradictis. Reliqua sui parte Melitam à Semiramide conditam, haud procul Euphrate: Diocæsaream, Tyana, Castabala, Magnopolin, Zelam. Et sub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ maiori, Melitene uocatur. Comagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garsauritis: Sargaurasanæ, Cammanene: Galatiæ, Morimene: ubi disterminat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, antea Leucosyri dicti. À Neocæsarea supradicta minorem Armeniam Lycus amnis disterminat. Est & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiso oppidum & flumen Chadisia, Lycastum, à quo Themiscyra regio. Iris flumen deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, nobilis clade Triarij, & uictoria C. Cæsaris: in ora amnis Thermodoon, ortus ad castellum quod uocant Phanaroëam, præterq; radices Amazonij montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinque, Phamizonium, Themiscyra, Sotira, Amasia, Comana, nunc manteum.

Themiscyræ regionis gentes. Cap. IIII.

g Entes, Genetarum, Chalybum. Oppidum Cotyorum. Gentes, Tibareni, Mossyni notis signantes corpora. Gens Macrocephali, oppidũ Cerasus, portus Cordulæ. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gẽs Macrones, Sideni, flumenq; Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium, ab Amiso CXX. M. paß. Inde flumina Iasonium, Melanthium, & ab Amiso LXXX. M. paß. Pharnacea oppidum, Tripolis

castellum & fluuius. Item Philocalia, & sine fluuio Liuiopolis, & à Pharnacea C.M.pass. Trapezus liberum, uasto monte clausum. Vltra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia XXX.M.pass. distans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites: ultra uero gens Sannorum Heniochorũ. Flumen Absarum cum castello cognomine in faucibus, à Trapezunte CL.M.pas. Eius loci à tergo montium Iberia est, in ora uero Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina Campseonysis, Nogrus, Bathis. Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum, & promontoriũ eodem nomine, clarissimusq; Ponti Phasis. Oritur in Moschis, nauigatur quamlibet magnis nauigijs XXXVIII.M.D.pass. inde minoribus longo spatio, pontibus CXX. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacẽ, Cygnum, & in faucibus Phasin. Maxime autem inclaruit Aea XV.M.pass. à mari, ubi Hippos & Cyanos uasti amnes è diuerso in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, et ipsum ab amne influente ibi cognominatũ, usquequò magnarum nauium capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios, magnitudine, numeroq; mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius insulæ sine nomine. Abest Absaro LXXV.M. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaso per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice. Amnes Sigania, Tersos, Atelpos, Chrysorrhoas, gens Absilæ, castellũ Sebastopolis, à Phaside C.M.pass. gens Sãnigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum Pityus. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. Cap. V.

s Vbijcitur Pôti regio Colchica, in qua iuga Caucasi ad Riphæos montes torquentur, ut dictũ est, altero latere in Euxinum & Mæotin deuexa, altero in Caspium & Hyrcanium mare. Reliqua littora feræ nationes tenent Melanchlæni, Coraxi urbe Colchorum Dioscuriade, iuxta fluuium Antemũta, nunc deserta: quondam adeo clara, ut Timosthenes in eam CCC. nationes, quæ dissimilibus linguis uterentur, descendere prodiderit. Et postea à nostris CXXX. interpretibus negocia ibi gesta. Sunt qui conditam eam ab Amphito & Telchio, Castoris ac Pollucis aurigis putant, à quibus ortam Heniochorum gentem feram constat. À Dioscuriade oppidum Heracleum, distat à Sebastopoli LXXX. M. pass. Achæi, Mardi, Cercetæ, post eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityûs oppidum opulentissimum, ab Heniochis direptum est. À tergo eius Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucasi iugis, post quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narrauitq; Thalos ijs esse confines, qui ab oriente Caspij maris fauces attingerent: siccari eas æstu recedente. In ora autem iuxta Cercetas, flumen Icarusa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo CXXXVI. M. Inde promontorium Cronea, quo supercilium arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab Hiero LXVII. M. passuum. Flumen Secaceriges.

Bosphoros Cimmericus, Mæotis. Cap. VI.

i Nde ad Bosphori Cimmerij introitum LXXXVIII. M. D. pass. Sed ipsius peninsulæ inter Pontum &

tum et Mæotin lacũ excurrentis, non amplior LXXXVII.M.D.paß.longitudo est, latitudo nusquam infra duo iugera. Eionem uocant. Ora ipsa Bosphori, utrinque ex Asia atque Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Bosphori primo Hermonassa, dein Cepæ Milesiorum. Mox Stratoclia & Phanagoria, & penè desertum Apaturos, ultimoq; in ostio Cimmerium, quod antea Cerberion uocabatur.

Gentes circa Mæotin. Cap. VII.

i Nde Mæotis lacus in Europa dictus. A` Cimmerio accolunt Mæotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Psesii. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, incolunt Sarmatæ, Medorum (ut ferũt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi. Primo Sauromatæ Gynæcocratumeni, unde Amazonum cõnubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Messeniani, Costoboci, Choatræ, Zigæ, Dandari, Thussagetæ, Turcæ, usque ad solitudines saltuosis conuallibus asperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipsum Scythæ Silyn uocant, Mæotin Temerinda, quod significat matrem matris. Oppidum in Tanais quoque ostio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij et Mæones, Postea Panticapenses. Sunt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes altiores has tradunt gentes, a` littore Napæas, supraq; Essedones Colchis iunctos ac montiũ cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Ascantios, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimosolos, Ascomarcos. Et ad iuga Caucasi Icatalas, Imaduchos, Rhanos, Anclacas, Tydios, Carastasços Asuciandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in

quē defluit Opharus: ubi gentes Caucadas, Opharitas: Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus scissum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Accisos, Gabros, Gregaros. Circaq; fontem Imitissi, Imituos, et Aparthenos. Alij influxisse eò Suitas, Auchetas, Satarneos, Asampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Canteccos et Sapeos. Tanain uero transisse Phatareos, Herticeos, Spódolicos, Synhietas, Amassos, Issos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

Armeniæ duæ. Cap. VIII.

p Eracta est interior ora, omnesq; accolæ: nunc reddātur gentes in mediterraneo sinu, in quo multa aliter ac ueteres proditurum me nó eo inficias, anxia perquisita cura, rebus nuper in eo situ gestis à Domitio Corbulone, regibusq; inde missis supplicibus, aut regum liberis obsidibus. Ordiemur autem à Cappadocum gente. Longissime hæc Ponticarum omnium introrsus recedens, minorem Armeniā maioremq; & Comagenem læuo suo latere transit: dextra uero omnes in Asia dictas gentes, plurimis superfusa populis: magnoq; impetu scandens ad ortum solis & Tauri iuga, transit Lycaoniam, Pisidiam, Ciliciam. Vadit super Antiochiæ tractum, & usque ad Cyrresticam eius regionem, parte sua quæ uocatur Cataonia, contēdit. Itaque ibi longitudo Asiæ XII. L.M. pass. efficit, latitudo DCXL.M.

Armenia maior. Cap. IX.

a Rmenia autem maior incipit à Pariedris montibus: Euphrate amne, ut dictū est, aufertur Cap-

padociæ: et quà discedit Euphrates, Mesopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Vtrunque fundit ipsa, & initium Mesopotamiæ facit, inter duos amnesituræ. Quod interest ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem usque in Adiabenem perfert. Ab ea transuersis iugis inclusa, latitudinem in læua pandit ad Cyrum amnem trāsuersa in Araxem: longitudinem uero ad minorē usque Armeniam, Absaro amne in pontum defluente, & Pariedris montibus (qui fundunt Absarum) discreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere, Araxes eodem monte quo Euphrates VI.M. passuū interuallo: auctusq; amne Musi, & ipse (ut plures existimauere) à Cyro defertur in Caspium mare. Oppida celebrantur in minore Cæsarea, Aza, Nicopolis: in maiore Arsamote Euphrati proximum, Tigri Carcathiocerta, in excelsis autem Tigranocerta, & in campis iuxta Araxem Artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidius quinquagies centena M. prodidit. Claudius Cæsar longitudinem à Dascusa ad confinium Caspij maris XIII.M.pass. latitudinem dimidium eius, à Tigranocerta ad Iberiā. Diuiditur (quod certū est) in præfecturas quas ij strategias uocant, quasdam ex ijs uel singula regna quondam, barbaris nominibus CXX. Claudunt eam ab oriente montes, sed non statim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod interest spatij, Sopheni tenent: ab his iuga: ultra Adiabeni tenent. Per conualles autem proximi Armeniæ sunt Menobardi, & Moscheni. Adiabenen Tigris & montium sinus cingunt. Ab læua eius regio Medorū est, & prospectus Caspij maris. Ex oceano hoc (ut suo loco dicemus)

infunditur, totum'q; Caucasiis mõtibus cingitur. Horum incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

Albania, Iberia. Cap. X.

P Laniciem omnem à Cyro usque, Albanorũ gens tenet: mox Iberũ, discreta ab ijs amne Alazone, in Cyrum è Caucasiis montibus defluente. Præualent oppida Albaniæ Cabalaca, Iberiæ Harmastis iuxta flumen, Neoris: regio Thasie, et Triare usque ad Partedoros montes. Vltra sunt Colchicæ solitudines: quarum à latere ad Ceraunios uerso, Armenochalybes habitant, & Moschorum tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: et infra eos Sacassani, et deinde Macrones ad flumen Absarum. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rursus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte, gentes Syluorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Portæ Caucasiæ. Cap. XI.

A B ijs sunt portæ Caucasiæ, magno errore à multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus, mõtibus interruptis repente, ubi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluente, citra'q; in rupe castello (quod uocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis disclusо, ex aduerso maxime Harmastis oppidi Iberum. à portis Caucasiis per montes Gordyæos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tantum metalla fodiunt. Ab ijs ad Pontum usque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita se habet terrarum sinus è clarissimis. Aliqui inter Pontum & Caspium mare CCCLXXV. M. pass. non amplius interesse tradi

derunt, Cornelius Nepos CL.M. Tantis iterum angustijs infestatur Asia. Claudius Cæsar à Cimmerio Bosphoro ad Caspium mare CL.M. prodidit: eaq; perfodere excogitasse Nicatorem Seleucum, quo tempore ab Ptolemæo Ceranno sit interfectus. À portis Caucasiis ad Pontum CC.M. paß. esse constat ferè.

Insulæ in Ponto. Cap. XII.

i Nsulæ in Ponto Planetæ, siue Cyaneæ, siue Symplegades. Deinde Apollonia Thynnias dicta, ut distingueretur ab ea, quæ est in Europa. Distat à continenti passibus M. cingitur tribus M. Et cõra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, sacramq; Marti, & in ea uolucres cum aduenis pugnasse, pinnarum iactu.

Gentes in Scythico oceano. Cap. XIII.

n Vnc omnibus quæ sunt interiora Asiæ dictis, Riphæos mõtes trãscendat animus, dextráq; littore oceani incedat. Tribus hic é partibus cæli alluens Asiam, Scythicus à septentrione, ab oriente Eous, à meridie Indicus uocatur: uariéq; per sinus & accolas in complura nomina diuiditur. Verum Asiæ quoque magna portio apposita septentrioni, iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiui Scythæ sunt. Extra eos ultráq; aquilonis initia Hypboreos aliqui posuere pluribus in Europa dictos. Primum inde nascitur promõtorium Celticæ Lytarmis, fluuius Carambucis, ubi lassata cum syderum ui Riphæorum montium deficiunt iuga. Ibiq; Arimphæos quosdam accepimus, haud dissimilẽ Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta

baccæ, capillus iuxta fœminis uiris'q; in probro existi=matur, ritus clementes. Itaque sacros haberi narrant, inuiolatos'q; esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modo, sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam Scythæ Cimmerij, Cisianthi, Georgi, et Amazonum gens. Hæc usque ad Caspium & Hyrcanũ mare. Nanque id erumpit Scythico oceano in auersa Asiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus Caspio & Hyrcano. Non minus hoc esse, quàm Pontum Euxinum Clitarchus putat. Eratosthenes ponit & mensuram: ab exortu ad meridiem, ꝑ Cadusiæ & Albaniæ oram quinquies M.CCCC. stad. Inde per Arattaticos, Amarbos, Hyrcanos, ad ostiũ Zoni fluminis, quater M.DCCC. stad. Ab eo ad ostium Iaxartis M.CCCC. Quæ summa efficit quindecies centena LXXV.M. paß. Artemidorus hinc detrahit XXV.M. paß. Agrippa Caspiũ mare gentes'q;, quæ circa sunt, & cum his Armeniam disterminans, ab oriente oceano Serico, & ab occidente Caucasi iugis, à meridie Tauri, à septentrione oceano Scythico, patere quà cognitum est CCCCXC.M. pass. in longitudinem: CCXC.M. in latitudinem prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum à freto XXV.M. pass. tradunt. Irrũpit autem arctis faucibus in longitudinem spatiosis. At ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: uelut ad Mæotium lacum ab ore discedens, Scythici arcus (ut autor est M. Varro) similitudine. Primus sinus appellatur Scythicus, utrinque enim accolunt Scythæ, & per angustias inter se commeant, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abzoæ nõ pau

cioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipsum faucium tenent Vdini, Scytharum populus: dein per oram Albani (ut ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est, Albanũ nominatur. Hæc gens superfusa montibus Caucasiis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ, descendit, ut dictum est. Super maritima eius, Vdinorumq; gentem Sarmatæ, Vtidorsi, Aroteres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniã decurrunt in mare, Cassios & Albanos: deinde Cambyses in Caucasiis ortus montibus: mox Cyrus in Coraxicis, ut diximus. Oram omnem à Caucaso prœaltis rupibus inacesso, patere CCCCXXV. M. pass. autor est Agrippa. À Cyro Caspium mare uocari incipit, accolunt Caspij. Corrigẽdus est error in hoc loco multorum, & eorum etiã qui in Armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nanque hi Caspias appellauere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus uocari: situsq; depicti, et inde missi, hoc nomen inscriptum habent. Et Neronis principis comminatio, ad Caspias portas tendere dicebatur: cum peteret illas, quæ per Iberiã in Sarmatas tendunt, uix ullo propter appositos montes aditu. Ad Caspium mare sunt aliæ Caspijs gentibus iunctæ: quod dignosci non potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni. Nanque Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria Persicum & Hyrcanum Caucasiis iugis attolluntur: utrinque per deuexa laterum Armeniæ maiori, à frontis parte quæ uergit in Comagenem, Sophene (ut diximus) copulatur, eiq; Adiabene Assyriorum initium. Cuius pars est

Arbelitis, ubi Darium Alexander debellauit, proxima Syriæ: Totam eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à similitudine. Oppida, Alexãdria, item Antiochia quã Nisibin uocant. Abest ab Artaxatis DCCL. M. pass. Fuit et Ninus imposita Tigri, ad solis occasum spectans, quondam clarissima. Reliqua uero frõte quà tendit ad Caspium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe. Oppidum eius Gazæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. pass. Totidẽ ab Ecbatanis Medorum, quorum pars sunt Atropateni.

Media, Caspiæ portæ. Cap. XIIII.

e Cbatana caput Mediæ, Seleucus rex condidit: à Seleucia magna DCCL. M. pass. à portis uero Caspijs XX. M. Reliqua Medorum oppida, Phausya, Agamzua, Apamia Rhaphane cognominata. Causa portarum nominis eadem quæ supra, interruptis angusto transitu iugis, ita ut uix singula meent plaustra, longitudine VIII. M. passuum toto opere manufacto. Dextera læuaq; ambustis similes impendent scopuli sitiẽte tractu per XXXVIII. M. pass. Angustias impedit corriuatus salis è cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentium multitudo, nisi hyeme, trã situm non sinit.

Gentes circa Hyrcanum mare. Cap. XV.

a Diabenis connectuntur Carduchi quondã dicti, nunc Cordueni, præfluẽte Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati, qui tenẽt Caspias portas. Iis à latere occurrunt altero deserta Parthiæ, & Citheni iuga. Mox eiusdem Parthiæ amœnissimus situs, qui uocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorũ, appositæ

quondam Medis, Calliope, & alia in rupe Issatis quódam. Ipsius uero Parthiæ caput Hecatompylos abest à portis CXXXIII. M. pass. Ita Parthorum quoque regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens Caspia, ad littora usque, quæ nomen portis et mari dedit. Læua montosa. Ab ea gente retrorsus ad Cyrum amnem produntur CCXX. M. pass. Ab eodem amne si subeatur ad portas DCC. M. pass. Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere, ab ijs portis ad Indiæ principiũ, stad. XV. M. DCLXXX. prodendo: ad Bactra oppidũ, quod appellant Zariaspa, III. M. DCC. Inde ad Iaxartem amnem V. M.

Item aliæ gentes. Cap. XVI.

À Caspijs ad orientem uersus regio est Zapauortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Darieum. mox gẽtes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorũ littoribus idẽ mare Hyrcanum uocari icipit à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaso. Sequitur regio Margiane apricitatis inclytæ, sola in eo tractu uitifera, undique inclusa montibus amœnis ambitu stadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter harenosas solitudines per CXX. M. pass & ipsa contra Parthiæ tractũ sita, in qua Alexander Alexandriam condiderat: qua diruta à Barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco restituit Syrianam interfluente Margo, qui corriuatur in Zotale. is maluerat illam Antiochiam appellare. Vrbis amplitudo circuitu LXX. stad. In hanc Orodes Romanos Crassiana clade captos deduxit. Ab huius excelsis per iuga Causi protenditur ad Bactros usque gẽs

Mardorum, fera, sui iuris. Ab eo tractu gẽtes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatotrophi, Bomarei, Commani, Marucæi, Mandrueni, Iatij. Flumina Mandrũ, Cridinum: Vltraq; Chorasmij, Gandari, Attasini, Paricani, Sarangæ, Parrhasini, Maratiani, Nasotiani, Aorsi, Gelæ quos Græci Cadusios appellauere, Matiani. Oppidum Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde subuersum ac restitutũ, Antiochus Achaida appellauit: Derbices, quorum medios fines secat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaspe, quod postea Bactrum à flumine appellatum est. Gens hæc obtinet auersa montis Paropamissi, et aduersus fontes Indi: includitur flumine Ocho. Vltra Sogdiani, oppidum Panda, & in ultimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro Magno conditum. Aræ ibi sunt ab Hercule ac Libero patre constitutæ, item Cyro & Semiramide atque Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Iaxarte, quod Scythæ Silyn uocant: Alexander, militesq; eius, Tanain putauere esse. Transcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maxime sequimur in ijs: arasq; Apollini Didymæo statuit.

Scytharum gens. Cap. XVII.

u Ltra sunt Scytharum populi. Persæ illos Sacas uniuersos appellauere à proxima gente, antiqui Arameos. Scythæ ipsi Persas, Chorsaros: & Caucasum montem, Graucasum. hoc est, niue cãdidum. Multitudo populorum innumera, & quæ cum

Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum Sacæ, Massagetæ, Dahæ, Essedones, Ariacæ, Rhymnici, Pesici, Amordi, Histi, Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaspi antea Cacidiri, Asæi, Oetei. Ibi Napæi interisse dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagræum & Caspasium. Nec in alia parte maior autorum inconstantia, credo, propter innumeras uagasq; gentes. Haustum ipsius maris dulcem esse, & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro talem perlatum Pompeio, iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium uicto sale. Adijcit idem, Pompei ductu exploratum, in Bactros VII. diebus ex India perueniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caspium in Cyrum subuectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phasin in Pontum Indicas posse deuehi merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime Tazata: à Caspio mari Scythicoq; oceano, in eam cursus inflectitur, ad orientem conuersa littorũ fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promontorio, ob niues: Proxima, inculta sæuitia gentium, Anthropophagi Scythæ insident, humanis corporibus uescentes. Ideo iuxta uastæ solitudines, ferarumq; multitudo, haud dissimilem hominum immanitatem obsidens. Iterum deinde Scythæ, iterumq; deserta cum beluis, usque ad iugum incumbens mari, quod uocant, Tabin. Nec ante dimidiam ferme longitudinẽ eius oræ quæ spectat æstiuum orientem, inhabitatur illa regio. Primi sunt hominum, qui noscantur, Seres, lanicio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium

caniciem: unde geminus fœminis nostris labor, redordiendi fila, rursumq́; texendi: Tam multiplici opere, tã longinquo orbe petitur, ut in publico matrona transluceat. Seres mites quidem, sed et ipsi feris persimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commercia expetant. Primum eorum noscitur flumen Psitaras, proximum Carabi, tertium Lanos, à quo promontorium, Chryse sinus, Cyrnaba flumen, Attanos sinus. Et gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus, eadem qua Hyperborei degunt temperie. De ijs priuatim condidit uolumen Amometus, sicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorum Casiri: introrsus ad Scythas uersi, humanis corporibus uescũtur. Nomades quoque Indiæ uagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipsis & Cyconas dixere, et Brysanos. Sed inde (ut planè consentiunt omnes) Emodi montes assurgunt, Indorumq́; gens incipit, non eo tantum mari adiacens, uerũ & à meridiano, quod Indicum appellauimus: quæq́; pars orienti aduersa recto prætenditur spatio, ad flexũ et initium Indici maris XVIII. LXXV. M. pass. colligit. Deinde qua flectitur in meridiẽ XXIIII. LXXV. M. pass. ut Eratosthenes tradit, usq; ad Indum, qui est ab occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipsius longitudinem XL. dierum noctiumq́; uelifico nauium cursu determinauere: & à septentrione ad meridiem XXVII. L. M. pass. Agrippa lõgitudinis XXXIII. M. latitudinis XXIII. M. prodidit. Posidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernum exortum metatus est eã, aduersam Galliæ statuens, quam ab occidente æstiuo ad

occidentem hybernum metabatur totam a` fauonio. Itaque obuersam eius uenti afflatu iuuari Indiam, salubremq́; fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies, alij syderum ortus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter illas hyeme etesiarum flatu: nostra uero brumali. Lenes ibi auræ, mare nauigabile, gentes & urbes innumerabiles, si quis omnes persequi uelit. Etenim patefacta est non modo Alexandri Magni armis, regumq́; qui ei successere, circumuectis etiam in Hyrcanium mare & Caspium Seleuco & Antiocho, præfectoq́; classis eorum Patrocle: uerum & alijs autoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati sunt: sicut Megasthenes, et Dionysius a` Philadelpho missus ex ea causa. Vires quoque gentium prodidere. Non tamen deest diligentiæ locus, adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quē subegerant, scripserunt V.M. oppidorum fuisse, nullum Co minus, gentium IX. Indiamq́; tertiam partem esse terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili sane ratione. Indi enim prope` gentium soli nunquam emigrauere finibus suis. Colliguntur a` Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIII. annis VI.M.CCCCII. adijciunt & menses tres. Amnium mira uastitas. Proditur Alexandrū Magnum nullo die minus stadia DC. nauigasse in Indo, nec potuisse ante mēses V. enauigare, adiectis paucis diebus: & tamen minorē Gange esse constat. Seneca etiā apud nos, tentata Indiæ commentatione LX. amnes eius prodidit, gentes duodeuiginti centumq́;. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se Imaus, Emodus, Pa

ropamissus, Caucasi partes, à quibus tota decurrit in planiciem immensam, & Aegypto similem. Verum ut terrena demonstratio intelligatur, Alexandri Magni uestigijs insistamus. Diognetus & Beton itinerũ eius mẽsores, scripsere, à portis Caspijs Hecatompylon Parthorum quot diximus milia esse: inde Alexandriã Ariõ, quam urbẽ is rex condidit, D.LXV.M. Inde ad Prophthasiam Drangarum CXCIX.M. Inde ad Arachosiorum oppidum D.XV.M. Inde Alexandri oppidum L.M. In quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur: hanc urbem sub ipso Caucaso esse positam. Ab ea ad flumen Chepta, & oppidum Indorum Peucolaitin CCXXVII.M. Inde ad flumen Indum et oppidum Taxila LX.M. ad Hydaspẽ fluuium clarum CXX.M. ad Hypasin non ignobiliorem XLIX. CCCXC.M. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, arisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata sunt: ad Hesidrum CLXVIII.M. Iomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adijciunt V.M. passuum. Inde ad Gangen CXII M. Ad Rhodapham CLXIX.M. alij CCCXXV.M. in hoc spatio produnt. ad Calinipaxa oppidum CLXVII.D. alij CCLXV.M. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis DCXXV.M. plerique adijciunt XIII.M. ad oppidumq; Palibotra CCCCXXV. Ad ostium Gangis DC.XXXVIII.M. paß. Gentes quas memorare nõ pigeat à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus uocatur, incolarum lingua niuosum significãte, Isari, Cosyri, Izgi, & per iuga Chisiotasagi, multarũq;

gentium cognomen Brachmanæ, quorum Maccocalingæ. flumina Pumas & Cainas (quod in Gangem influit) ambo nauigabilia. Gētes Calingæ proximi mari, & supra Mandei, Malli quorum mons Mallus, tractusq; eius finis Ganges.

Fluuius Ganges. Cap. XVIII.

h Vnc alij incertis fontibus ut Nilum, rigantemq; uicina eodē modo, alij in Scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eum XIX. amnes. Ex ijs nauigabiles, præter iam dictos, Canuchā, Vamam, Erranoboam, Cosoagum, Sonum. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere: deiectumq; per scopulosa et abrupta, ubi primum molles planicies contingat, in quodam lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimum, VIII. M. pass. latitudine: ubi modicum, stadiorum C. altitudine nusquam minore pass. XX.

Gentes Indiæ. Cap. XIX.

n Ouissima gente Gangaridum Calingarū regio Partalis uocatur: regi LXX. M. peditum, equites mille, elephanti DCC. in procinctu bellorum excubant. Nanque uita mitioribus populis Indorum multipartita degitur. Alij tellurem exercent, militiam alij capessunt, merces alij suas euehunt, res externas inuehunt, res publicas optimi ditissimiq; temperant, iudicia reddūt, regibus assidēt. Quintū genus celebratæ illic, et propè in religionē uersæ, sapiētiæ deditū, uolūtaria semp morte uitā accēso prius rogo finit. Vnū super hoc est semiferum, ac plenum laboris immensi, à quo supradicta cōtinētur, uenādi elephātes domādiq;. Iis arant, ijs inuehuntur, hæc maxiē nouere pecuaria,

ijs dimicãt, militantq; pro finibus. Delectum in belua, uires & aetas atque magnitudo faciunt. Insula in Gange est magnae amplitudinis, gentem continens unã, Modogalicam nomine. Vltra siti sunt Modubae, Molindae, ubere cum oppido eiusdem nominis magnifico, Galmodroësi, Preti, Calissae, Sasuri, Passalae, Colubae, Orzulae, Abali, Taluctae. Rex horũ peditum L.M. equitum III.M. elephantos CCCC. in armis habet. Validior deinde gens Andarae, plurimis uicis, XXX. oppidis, quae muris turribusq; muniuntur, regi praebet peditum C.M. equitum II.M. elephantos mille. Fertilissimi sunt auri Dardae, Setae uero argenti. Sed omnium in India propè, nõ modo in hoc tractu, potentiam claritatemq; antecedunt Prasij, amplissima urbe ditissimaq; Palibotra. Vñ quidam ipsam gentem Palibotros uocant, imò uero tractum uniuersum à Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum XXX.M. elephantorum IX.M. per omnes dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opũ est. Ab ijs in interiore situ Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbrae ad septentrionem cadunt hyeme, aestate in austrum, per senos menses. Septentriones eo in tractu semel in anno apparere, nec nisi XV. diebus, Beton autor est: hoc idem pluribus locis Indiae fieri, Megasthenes. Austrinum polũ Indi Dramasa uocant. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter oppida Methora & Cyrisoborca. À Gãge uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi, iam quidẽ infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti: quantum ad Indum accedunt, tantum colore praeferunt sydus. Indus statim à Prasiorum gente, quorum in

montanis

montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes XXI. M. pass. interesse tradit.

Indus fluuius. Cap. XX.

Indus, Sandus ab incolis appellatus, in iugo Caucasi montis quod uocatur Paropamissus aduersus solis ortum effusus, & ipse undeuiginti recipit amnes, sed clarissimos Hydaspen quatuor alios afferentem, Cantabram tres: per se uero nauigabiles Acesinum & Hypasin, quadam tamen aquarum modestia nusquam latior quinquaginta stadijs, aut altior xv. pass. amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane nominatur, & aliam minorem quæ Patale. Ipse per XII. xl. M. pass. parcissimis autoribus nauigatus, et quodam solis comitatu in occasum uersus, oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam, ut inuenio, generatim, quanquam inter se nullæ congruant. Ab ostio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidum Dandagula dccxxv. M. pass. Ad Tropina XII. xxv. M. Ad Perimulæ promontorium, ubi est celeberrimum Indiæ emporium, dccl. ad oppidum in insula quam supra diximus Patalam dcxx. M. pass. Gentes montanæ inter eum & Iomanem Cesi, Cetriboni syluestres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumq; numerus incertus: Chrysei, Parasangæ, Asangæ tigri fera scatentes. Armant peditum xxx. M. elephantos ccc. equites. dccc. Hos includit Indus, montium corona circundatos & solitudinibus per dccxxv. M. Infra solitudines, Dari, Suræ. Iterumq; solitudines per clxxxviij. M. pass plerunque harenis ambientibus haud alio modo, quàm insulas mari. Infra deserta hæc Maltecoræ

Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Masuæ, Pagungæ: iam hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent incolæ, liberi & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altissimus Indicorum Capitalia. Huius incolæ, alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ, quorum regi elephanti quidem X. sed amplæ uires peditum: Varetatæ, qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumq;: Odomboëræ, Salabastræ, Horatæ urbe pulchra, fossis palustribus munita: p quas crocodili, humani corporis auidissimi, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidū Automela, impositum littori, quinq; amnium in unum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorū elephāti M.dc. peditum cl. equitū quinque M. Pauperior Charmarum rex, elephantos lx. paruasq; reliquas uires habet. Ab iis gens Pādæ sola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idq; gratiorem regno donatam præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant ccc. oppidis, peditum cl. M. elephātis quingentis. Post hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Posingæ, Buzæ, Gogiarei, Vmbræ, Nereæ, Brancosi, Nobundæ, Cocondæ, Nesei, Pedatritæ, Salobriasæ, Olostræ Patalam insulam attingentes: à cuius extremo littore ad Caspias portas XVIII. xxv. M. produntur. Hinc deinde accolunt Indum aduersum euidenti demonstratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Mesæ. Ab his Vri, Sileni: mox deserta in ccl. M. paß. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis solitudines prioribus pa-

res. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Cũbritæq́;, quorum xij. nationes, singulisq́; binæ urbes. Aseni triũ urbium incolæ. Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum. Montani super hos Caucaso subiecti, Soleadæ, Sondræ, transgressisq́; Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambraceni, Brisabritæ, Orsii, Antixeni, Taxilæ cum urbe celebri, iam in plana demisso tractu, cui uniuerso nomẽ Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arsagalitæ, Geretæ, Asoi. Etenim plerique ab occidente non Indo amne determinant, sed adijciunt quatuor satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamissadas.

Arij & iunctæ gentes. Cap. XXI.

u Ltimo fine Cophete fluuio, quæ omnia Ariorum esse aliis placet. Necnon & Nysam urbem plerique Indiæ ascribũt, montemq́; Merum Libero patri sacrum: unde origo fabulæ, Iouis fœmine editum: Item Aspagonas, gentem uitis & lauri et buxi, pomorumq́; omnium in Græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabulosa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumq́;, aut ferarum aut uolucrum et aliorum animalium traduntur, suis quæque locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero satrapiæ mox paulo, ad Taprobanem insulam festinante animo. Sed ante sunt aliæ, Patale, quam significauimus, in ipsis faucibus Indi triquetra figura cc.xx.M.pass. latitudine. Extra ostiũ Indi, Chrysæ, et Argyræ, fertiles metallis, ut credo. Nã qđ aliq tradidere, aureũ argẽteumq́; iis solũ eẽ, haud facile crediderim. Ab iis xx.M.p. Crocale. Ab ea xij. M.p. Bibaga,

ostreis & conchylijs referta. Deinde Toralliba ix. M. paß. à supradicta, multæq; ignobiles.

Taprobane insula. Cap. XXII.

t Aprobanen alterum orbem terrarum esse, diu existimatum est, Antichthonum appellatione. Vt liqueret insulam esse, Alexandri Magni ætas res'q; præstitere. Onesicritus classis eius præfectus, elephantos ibi maiores bellicosiores'q;, quàm in India gigni scripsit: Megasthenes flumine diuidi, incolas'q; Palæogones appellari, auri margaritarum'q; grandium fertiliores, quàm Indos. Eratosthenes & mensurã prodidit longitudinis vij. M. stad. latitudinis v. M. nec urbes esse, sed uicos septingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occasum'q; solis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierũ nauigatione à Prasiana gente distare: mox, quia papyraceis nauibus armamentis'q; Nili peteretur, ad nostrarum nauium cursus, vij. dierum interuallo taxato. Mare interest uadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus adeo profundum, ut nullæ ancoræ sidãt: ob id nauibus utrinque proræ, ne per angustias aluei circumagi sit necesse. Syderum in nauigando nulla obseruatio. Septentrio nõ cernitur, sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius, meatum'q; earum terras petentium comitantur. Nec plus quàm ternis mensibus in anno nauigant. Cauent à solstitio maxime c. dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priscis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocami, qui maris rubri uectigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, aquilonibus

raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portũ eius inuectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio, percõtanti postea enarrauit Romanos & Cæsarem: mirum in modum in auditis iustitiã ille suspexit, quòd pares pondere denarij essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor misit, principe eorum Rachia. Ex ijs cognitum D. esse oppida, portum contra meridiem appositũ oppido Palesimundo, omnium ibi clarissimo, ac regiæ cc. M. plebis. Stagnum intus Megisba, cclxxv. M. pass. ambitu, insulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere, Palesimundum, iuxta oppidũ eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis, quinque stadiorũ arctissimo, xv. amplissimo. Alterum ad septentrionem Indiamq; uersus, Cydara nomine. Proximum esse Indiæ promontoriũ, quod uocatur Colaicum, quatridui nauigatione, medio in cursu solis insula occurrẽte. Mare id colore peruiridi, præterea fruticosum arboribus, iubas earum gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliasq; apud nos ueluti in nouo cœlo, mirabantur: Lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua ad xvi. supra terram aspici fatentes: Canopum lucere noctibus, sydus ingens & clarum. Sed maxime mirum ijs erat, umbras suas in nostrum cœlum cadere, non in suum: solemq; à læua oriri, & in dexterã occidere potius, quàm è diuerso. Iidem narrauere, latus insulæ quod prætenderetur Indiæ X. M. stad. esse, ab oriẽte hyberno ultra mõtes Emodos. Seras quoque ab ipsis aspici, notos etiam commercio. patrẽ Rachiæ commeasse

eò. aduenis ibi feras occursare. Ipsos uero excedere hominum magnitudinē, rutilis comis, cæruleis oculis, oris sono truci, nulli commercio linguæ. Cætera eadem quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab his, si placeat permutatio: non aliter odio iustiore luxuriæ, quàm si perducta mens illuc usque cogitet, quid & quo petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, nostris uitiis caret. aurum argentumq́; & ibi in pretio. marmor testudinis simile, gemmæ margaritæq́; in honore multo præstantiores, & totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes maiores esse dicebant, sed apud nos opulentiæ maiorem usum. Seruum nemini, non in diem aut interdiu somnum: ædificia modicè ab humo extantia: annonam nunquam augeri: non fora litesúe esse: coli Herculē: eligi regem à populo senecta clementiaq́;, liberos non habentem: & si postea gignat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei à populo XXX. dari: nec nisi plurium sententia quenquam capite damnari: sic quoque appellationem esse ad populum, LXX. iudices dari: si liberent ij reum, amplius triginta ijs nullam esse dignationem, grauissimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. regem, si quid delinquat, morte multari, nullo interimente, auersantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus. Festa uenatione absumi, gratissimam eam tigribus elephantisq́; constare. Agros diligenter coli, pomis abundare. Esse & in piscatu uoluptatem, testudinū maxime, quarum superficie familias habitantium conte gi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum

annis mediam. Hæc cōperta de Taprobane. Quatuor satrapiæ, quas in hunc locum distulimus, ita se habent.

Capissene, Carmania. Cap. XXIII.

Proximis Indo gentibus montana Capissenæ habent Capissam urbē, quam diruit Cyrus. Arachosia cum oppido & flumine eiusdem nominis, quod quidam Cophen dixere, à Semiramide conditum. Amnis Hermandus præfluens per Abesten Arachosiorū. Proximos iis à meridie ad partem Arachotarū faciunt Gedrosos, & à septentrione Paropamissadas. Cartana oppidū sub Caucaso, quod postea Tetragonis dictum. Hæc regio est ex aduerso. Bactrianorum deinde, cuius oppidum Alexandria, à coditore dictū. Syndraci, Dāgulæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucasum Cadrusi oppidū ab Alexandro conditum. Infra hæc omnia, ora ab Indo. Ariana regio ambusta feruoribus, desertis'q; circundata, multa tamen interfusa opacitate: cultores congregat circa duos maxime fluuios, Tōderon & Arosapen. Oppidū Artacacna. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditam. patet oppidum stad. XXX. multo'q; pulchrius, sicut antiquius, Artacabane iterum ab Antiocho munitum, stad. L. Dorisci gens. Amnes Pharnacotis, Ophradus, Prophthasia oppidum Zarasparum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedrusi. Oppida, Peucolais, Lymphorta, Methoricum desertum. Amnis Manain. Augutturi gens. Flumen Borru, Gens Vrbi, flumen nauigabile Ponanus Pandorum finibus. Item Caberon Sorarum ostio portuosus. Oppidum Condigramma. Flumen Cophes. Influunt in eum nauigabilia, Sadarus,

Parospus, Sodinus. Arianæ partem esse Daritin aliqui uolunt, mensurāq; produnt utriusque lōgitudine XIX. L. M pass. latitudine dimidio minore, quā m Indiæ. Alij Gedrusos & Scyros posuere per clxxxiii. M. pass. Mox Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per cc. M. pass. Inde posuere Arbiorum gentē per cc. M. Ichthyophagos omnes Alexander uetuit pisci bus uiuere. Vltra deserta, deinde Carmania, ac Persis, atque Arabia. Sed priusquam hæc generatim psequamur, indicare conuenit quæ prodit Onesicritus, classe Alexandri circumuectus in mediterranea Persidis ex India, narrata proxime à Iuba: dein eam nauigationē, quæ his annis comperta seruatur hodie. Onesicriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet mansionum nec spatia. Primumq; Xylenepolis, ab Alexandro condita, unde cœperunt exordium, iuxta quod flumen, aut ubi fuerit, non satis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum à Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen Nabrum nauium capax, cōtra insula distans lxx. stad. Alexandria condita à Leonato iussu Alexandri in finibus gentis. Argenus portu salubri. Flumen Tuberum nauigabile, quod circa Pariræ. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, ut xx. dierū spatio prænauigauerint. Insula, quæ solis appellatur, et eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullū animal non absumitur, incertis causis. Ori gens. Flumen Carmaniæ Hytanis portuosum & auro fertile. Ab eo primum septentriones apparuisse adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam. Achemenidas usque illò tenuisse. Aeris & ferri metalla

& arsenici et minij exerceri. Inde promontoriũ Carmaniæ est: ex quo in aduersa ora ad gentẽ Arabiæ Macas traiectus distat L.M.paß. Insulæ tres, quarũ Organa tantum habitatur aquosa, à continenti XXV.M.p. Insulæ IIII. iam i sinu ante Persida. Circa has hydri marini uicenum cubitorũ adnatantes terruere classem. Insula Acrotadus, item Gauratæ, in quibus Chiana gens. Flumen Hyperis in medio sinu Persico, onerariarum nauiũ capax. Flumen Sitiogagus, quo Pasargadas septimo die nauigatur. Flumen nauigabile Phirstimus, insula sine nomine. Flumen Granius modicarum nauiũ capax, per Susianen fluit: dextra eius accolunt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis ostio difficili nisi peritis, insulæ II. paruæ, inde uadosa nauigatio palustri similis: per euripos tamen quosdam peragitur. Ostium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus et Tigris iuxta Characẽ. Inde Tigri Susa. Festos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt septimo mense, postquam digressus ab ijs fuerat Patalis, tertio nauigationis. Sic Alexandri classis nauigauit. Postea à Syagro Arabiæ promontorio Patalen fauonio, quem Hypalũ ibi uocant, peti certissimum uidebatur XIII. xxxij. M.paß. æstimatione. Secuta ætas propiorem cursum tutioremq; iudicauit, si ab eodem promontorio Zizerum amnem portum Indiæ peteret. Diuq; ita nauigatum est, donec compendia inuenit mercator, lucroq; India admota est. Quippe omnibus annis nauigatur, sagittariorum cohortibus impositis. Etenim piratæ maxime infestabant. Nec pigebit totum cursum ab Aegypto exponere, nunc primũ certa notitia patescente. Digna res, nullo

anno imperii nostri minus H-S quingenties exhauriente India & merces remittente, quæ apud nos centuplicato ueneant. MM passuum ab Alexandria abest oppidum Iuliopolis. Inde nauigant Nilo Coptum CCCIII. M. pass. qui cursus Etesiis flantibus peragitur XII. diebus. À Copto camelis itur, aquationum ratione mansionibus dispositis. Prima appellatur Hydreuma XXXII. M. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero hydreumate à Copto XCV. M. Deinde in monte. Mox ad hydreuma Apollinis, à Copto CLXXXIIII. M. pass. Rursus in monte. Mox ad nouum Hydreuma à Copto CCXXXIII. M. pass. Est & aliud Hydreuma uetus, Troglodyticum nominatur, ubi præsidium excubat diuerticulo II. milium. Distat à nouo Hydreumate IIII. M. pass. Inde Berenice oppidũ, ubi portus rubri maris, à Copto CCLVIII. M. pass. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æstus, et statiuis dies absumuntur, totum à Copto Berenicen iter XII. die peragitur. Nauigare incipiunt æstate media ante canis ortũ, aut ab exortu protinus. Veniũtq; circiter XXX. die Ocelim Arabiæ, aut Canan thuriferæ regionis. Est & tertius portus, qui uocatur Muza, quem indica nauigatio non petit, nec nisi thuris odorumq; Arabicorũ mercatores. Intus oppida, regia eius appellatur Saphar, aliudq; Sabe. Indos autem petentibus utilissimum est ab Oceli egredi. Inde uento Hypalo nauigant diebus quadraginta ad primũ emporium Indiæ Muzirim, non expetendum propter uicinos piratas, qui obtinent locum nomine Hydras. neque est abundans mercibus. Præterea longe à terra abest nauium statio, lintribusq; effcrũtur

onera, quæ geruntur. Regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras. Alius utilior portus gentis Necanidon, qui uocatur Becare. Ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo distante oppido, quod uocatur Modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus Becaren conuehunt, uocatur Cottona: quæ omnia gentium portuum'ue aut oppidorum nomina apud neminem priorũ inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex India renauigant mense Aegyptio Tybi incipiente, nostro Decembri: aut utique Mechiris Aegyptij intra diẽ sextum, quod fit intra Idus Ianuarias nostras. Ita euenit, ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex India uento uulturno: & cum intrauere rubrum mare, africo uel austro. Nunc reuertemur ad propositum. Carmaniæ orã patere duodecies centena L.M. pass. Nearchus scripsit. Ab initio eius ad flumen Sabin C.M. pass. Inde uineas coli & arua ad flumen Andanin, XXV.M. spatio. Regio uocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ Zetis et Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras, quod rubrum dixere nostri, Græci Erythræum à rege Erythra, aut (ut alij) solis repcussu talem reddi colorem existimantes: alii ab harena terráq;: alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus Persicus & Arabicus. Cap. XXIIII.

s Ed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente est, Persicus appellatur XXV.M. pass. circuitu, ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso ẽ Arabia, cuius XII.M. passuum est longitudo. Rursus altero ambitur sinu Arabico nominato: oceanum qui influit, Azaniũ appellant. Persicũ introitũ V.M.p. latitudinis, alii

IIII. fecerunt. Ab eo ad intimum sinum recto cursu XI.xxv.M. propemodum constat esse, et situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab Indo amne in sinum Persicum, atque illinc Babylonē ab Euphratis paludibus, scripserunt XXV. M. passuum esse. In Carmaniæ angulo sunt Chelonophagi, testudinū superficie casas tegentes, carne uescentes. A flumine Arbi promontorium ipsum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriisq; piscium uestiti.

Cascandrus insula, Parthorum regna. Cap. XXV.

a B horum tractu Indiam uersus Cascandrus deserta insula in oceano L.M. paß. traditur: iuxtaq; eam freto interfluēte Stoidis, quæstuosa margaritis. A promontorio Carmanis iunguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios ccccxij.M.paß. toto littore. Ibi portus Macedonum, & aræ Alexandri in promontorio. Amnes Saganos, dein Daras & Salsos. Ab eo promontorium Themisteas, insula Aphrodisias habitatur. Inde Persidis initium ad flumen Oroatin, quo diuiditur ab Elymaide. Contra Persidē insulæ, Philos, Casandra, Aratia cum monte præalto Neptunio sacra. Ipsa Persis aduersus occasum sita obtinet littora D.L. M.paß. etiam in luxum diues, in Parthorum iampridem translata nomen. Horum de imperio nūc paucis. Parthorum duodeuiginti sunt omnia, ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria, rubrum à meridie, Hyrcanum à septentrione. Ex iis undecim, quæ superiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Caspiisq; littoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt. Reliqua septem regna, inferiora appellā-

tur. Quod ad Parthos attinet, semper fuit Parthia in radicibus montium sæpius dictorū, qui omnes eas gētes prætexunt. Habet ab ortu Arios, à meridie Carmaniam & Arianos, ab occasu Pratitas, Medos, à septentrione Hyrcanos, undique desertis cincta. Vlteriores Parthi Nomades appellantur: circa deserta, ab occasu urbes eorum, quas diximus, Issatis & Calliope: ab oriente æstiuo Europum, ab hyberno Mania: in medio Hecatonpylos, Arsacia: regio Nisæa Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis à conditore.

Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia. Cap. XXVI.

Necessarium est hoc in loco signare & Medorum sinum, terrarumq; faciem circumagere ad Persicū mare, quo facilius deinde reliqua noscantur. Nanque Media ab occasu transuersa oblique Parthiæ occurrens, utraque regna includit. Habet ergo ipsa ab ortu Caspios & Parthos, à meridie Sittacenen & Susianen & Persida, ab occasu Adiabenen, à septētrione Armeniam. Persæ rubrum mare semper accolure, propter quod is sinus Persicus uocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Quà uero ipsa subit ad Medos Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis ascensu ꝑ gradus, introitu angusto, ad Persepolin caput regni, dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagardas castellum, in quo Cyri sepulchrum est: & horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos et Arianos excurrunt Parætaceni. His gentibus & Euphrate,

inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus à Mesopotamia, excepto mucrone eius Arabumq; populis, in priore dictis uolumine. Mesopotamia tota Assyriorum fuit uicatim dispersa, præter Babylona & Ninum. Macedones eam in urbes congregauere, propter ubertatem soli. Oppida præter iam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroëi uocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita Arabis uocatur. Iunguntur his Arabes, introrsus Eldamarij. Super quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani & Masei Arabes. Gordyæis uero iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Supra Silci, Classitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidũ. Mox in campestribus oppida Diospage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In uicinia Euphratis Nicephorion, quod, ut diximus, Alexander iussit condi propter loci opportunitatem. Dicta est & in Zeugmate Apamia, ex qua oriẽtem petentes excipit oppidum apprime munitum, quondam stadiorum sexagintaquinque amplitudine, & satraparum regia appellatum, quò tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant Hebata, & ductu Pompeij Magni terminus Romani imperij Oruros, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuũ. Sunt qui tradũt Euphratem Gobaris præfecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis uero uniuersis appellatum Armal-

char, quod significat regũ flumen. quà deriuatur oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruere Persæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ Assyriæq; Babylonia appellata est, sexaginta millia paß. amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quàm nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi Iouis Beli tẽplum. Inuentor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinem rediit, exhausta uicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra nonagesimum lapidẽ, in confluente Euphratis fossa perducti atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie, ac sui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis urbanæ dc. M. esse: situm uero mœnium aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendam, Ctesiphõtem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc est caput regni. & postquam nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam in uicino condidit. Sunt etiamnum in Mesopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc sicut Babylon, iuxta flumen Narragam, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorũ Persæ diruere. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem situ locantur, ad meridiem uersi. Ab hijs Notitæ & Orthophantæ, & Græciochantæ. Euphrate nauigari Babylonem è Persico mari cccccxxij. M. paß. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui uero postea scripsere, à Seleucia ccccxc. M. Iuba à

Babylone Characem clxxv.M.paß. Fluere aliqui ultra Babylonem continuo alueo priusquam distrahitur in irrigua lxxxvij.M.Vniuerso autem cursu XI.M.p. Inconstantiam mensuræ diuersitas autorum facit, cum Persæ quoque schœnos & parasangas alij alia mensura determinent. Vbi desinit alueo munire, ad confinium Characis accedente tractu, statim infestant Attali latrones Arabũ gens. Vltra quos Scenitæ. Ambitu uero Euphratis Nomades Arabiæ usque ad deserta Syriæ, unde in meridiem flecti eum diximus, solitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abest à capite Mesopotamiæ Euphratem nauigantibus undecies centena xxv.M.p. A mari rubro si Tigri nauigetur, cccxx.M. A Zeugmate dxxvij.M. Zeugma à Seleucia Syriæ ad nostrũ littus, cxxxij.M.pass. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni dcccc.xliiij.M.pas. Est etiamnum oppidum Mesopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod uocant Digbam.

Flumen Tigris. Cap. XXVII.

s Ed & de Tigri ipso dixisse conueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte conspicuo in planicie. Loco nomen Elongosine est. Ipsius, quà tardior fluit, Diglito: unde concitatur, à celeritate Tigris incipit uocari. Ita appellant Medi sagittam. Influit lacum Arethusam omnia illata pondera sustinentem, & nitrum nebulis exhalantem. Vnum genus ei piscium est, id'q; transcurrentis non miscetur alueo, sicut nec è Tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem & cursu & colore dissimilis: transuectus'q;

occurrẽte tauro monte in specu mergitur. Subterq́; lapsus à latere altero eius erumpit. Locus uocatur Zoroanda. Eundem esse manifestum est, quod demersa perfert. Alterum deinde transit lacum, qui Thospites appellatur, rursusq́; in cuniculos mergitur, & post XXV. M. paß. circa Nymphæum redditur. Tã uicinum Arsaniæ fluere eum in regione Arhene Claudius Cæsar autor est, ut cum intumuere, confluant, nec tamen misceãtur. leuiorq́; Arsanias, innatat IIII. M. fermè spatio: mox diuisus in Euphratem mergitur. Tigris autẽ ex Armenia acceptis fluminibus claris, Partheni, Agnice, Pharione, Arabas Orios Adiabenosq́; disterminans, & quam diximus Mesopotamiam faciens, lustratis montibus Gordyæorũ circa Apamiam Mesenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam CXXV. M. paß. diuisus in alueos duos, altero meridiem ac Seleuciam petit, Mesenen perfundens: altero ad septentrionem flexus, eiusdem gentis tergo campos Cauchas secat. Vbi remeauere aquæ, Pasitigris appellatur. Postea recipit ex Media Choaspem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Ctesiphontem uectus, in lacus Chaldaicos se fundit, eosq́; LXX. M. paß. amplitudine implet. Mox uasto alueo profusus, dextra Characis oppidi infertur mari Persico decumo ore. Inter II. amnium ostia XXV. M. paß. fuere, aut (ut alij tradũt) VII. M. utroque nauigabili. Sed longo tempore Euphratem præclusere Orcheni, & accolæ agros rigantes, nec nisi per Tigrin defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum est de Mesene. Oppidum eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Ctesiphonte, non palmetis modo, uerum & olea pomisq́;,

aliisq; arbustis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mõs, ex Armenia inter Medos Adiabenosq; ueniens, supra Parætacenen & Persidem. Chalonitis abest à Perside CCCCLXXX. M. pass. Tantum à Caspio mari Assyriã abesse compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gẽtes atque Mesenen Sittacene est, eadem Arbelitis & Palæstine dicta. Oppidum eius Sittace Græcorum ab ortu est, et Sabata. Ab occasu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris suæ imposuit, Tigris circunfunditur. Hæc diuiditur Archoo. Infra est Susiane, in qua uetus regia Persarum Susa à Dario Hystaspis filio condita: abest à Seleucia Babylonia CCCCL. M. pass. Tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In septentrionali Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest à Susis CXXXV. M. pass. Ibi mortaliũ soli aurum in odio contrahunt: Id defodiunt, ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iunguntur Cossæi latrones, & Mizæorum XL. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthusi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus. Susa à Persico mari absunt CCL. M. pass. Quà subiit ad eam classis Alexandri Pasitigri, uicus ad lacum Chaldaicum uocatur Aphle, unde Susa nauigatione LXV. M. D. pass. absunt Susianis ab oriente proximi sunt Chosiei: supra Chosieos ad septentrionem Mesobatene sub monte Cambalido, qui est Caucasi ramus, inde mollissimo transitu in Bactros. Susianen ab Elymaide disterminat amnis Eulæus, ortus in Medis: medioq; spatio cuniculo conditus, ac rursus exortus

per Mesobatenen lapsus, circuit arcem Susorum ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna ceremonia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnun, præter Asylum Persarum uenientem, & unum ex Susianis. oppidum iuxta eum Magoa, à Charace XV.M.passuum. Quidam hoc in extrema Susiane ponunt solitudinibus proximum. Infra Eulæum Elymais est, in ora iuncta Persidi, à flumine Oroati ad Characem CCXL.M. pass. Oppida eius Seleucia & Sosirate, apposita monti Casyro. Oram quæ præiacet, minorum Syrtium uice diximus inaccessam coeno, plurimum limi deferentibus Brixia et Ortacea amnibus: madente & ipsa Elymaide in tantum, ut nullus sit nisi circuitu eius ad Persidem aditus. Infestatur & serpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maxime inuia. Characene uocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus exposita prius M. Agrippæ sententia. Nanque is Mediam & Parthiam, et Persidem ab oriente Indo, ab occidente Tigri, à septentrione Tauro, Caucaso, à meridie rubro mari terminatas, patere in longitudinem XIII. XX.M.paß. in latitudinē DCCC XL. prodidit. Præterea per se Mesopotamiam ab oriente Tigri, ab occasu Euphrate, à septentrione Tauro, à meridie mari Persico inclusam, longitudine octingentorum M.passuum, latitudine CCCLX. Charax oppidū Persici sinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin, læua Eulæum III.M. pass. laxitate. Conditum est primum ab Alexandro Ma-

gno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interiit) deductis, militumq́; inutilibus ibi relictis, Alexãdriam appellari iusserat: pagumq́; Pellæum, à patria sua, quẽ proprie Macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit, quintus regum, et suo nomine appellauit. Iterumq́; infestatum Pasines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabum, quem Iuba satrapen Antiochi fuisse falso tradit, oppositis molibus restituit: nomenq́; suum dedit, emunito situ iuxta in longitudinem III. M. pass. in latitudinem paulominus. Primo fuit à littore stadiis X. maritimum, etiam inde pseudoporticus habet: Iuba uero prodente L. M. pass. Nunc abesse à littore CXX. M. legati Arabũ nostriq́; negociatores, qui inde uenere, affirmant. Nec ulla in parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirum est, æstu longe ultra id accedente non repercussas. Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimum autorem constat, quem ad commentanda omnia in orientẽ præmisit diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasq́; res maiore filio. Non me præterit, nec sum oblitus, sui quenque situs diligentissimum autorem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma Romana sequi placet nobis, Iubamq́; regem, ad eundem Caium Cæsarem scriptis uoluminibus de eadẽ Arabica expeditione.

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos, et Ogyris insulæ. Cap. XXVIII.

a Rabia gentium nulli postferenda, amplitudine longissima à monte Amano à regione Ciliciæ Comagenesq́; descendit, ut diximus, mul

tis gentibus eorum deductis illo à Tigrane magno, spõte uero ad mare nostrum littusq; Aegyptiacum, ut docuimus: necnon et in media Syriæ ad Libani montem penetrantibus Nubeis. quibus iunguntur Ramisi. Dein de Taranci, deinde Patami. Ipsa uero peninsula Arabia inter duo maria, rubrum Persicumq; procurrens, quodã naturæ artificio ad similitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam cœli partem nulla differentia spectat. Hæc quoq; in illo situ felix. Eius populos à nostro mari usque ad Palmyrenas solitudines diximus. Reliqua nũc inde peragemus. Nomades infestatoresq; Chaldæorum Scenitæ (ut diximus) claudunt, & ipsi uagi, sed à tabernaculis cognominati, quæ cilicijs metantur ubi libuit. Deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in conualle, paulo minus II. M. paß. amplitudinis, circundatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest à Gaza oppido littoris nostri DC. M. à sinu Persico CXXII. M. Huc cõuenit utrunque biuium, eorum qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza uenerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Characem usque, oppidis quondam claris à Semiramide conditis, Abesamide & Soractia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod Characenorum regi paret in Pasitigris ripa, Forath nomine, in quo à Petra conueniunt, Characemq; inde XII. M. paß. secundo æstu nauigant. E Parthico enim regno nauigantibus uicus Teredon, infra confluẽtem Euphratis & Tigris: læua fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida lõgis interuallis Tigris prænauigari tradunt, Barbatiã, mox

Thumatam: quod abesse à Petra X. dierum nauigatione, nostri negociatores dicunt, Characenorumq; regi parere: et Apamiã sitam ubi restagnatio Euphratis cũ Tigri confluat. Itaque molientes incursionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri. Nunc à Charace dicemus oram, Epiphani primum exquisitam: locus ubi Euphratis ostium fuit, flumen salsum, promontorium Chaldone, uoragini similius, quàm mari per L. M. oræ, flumen Achana, deserta C. M. paß. usque ad insulam Icharam. Sinus Capeus quem accolunt Gaulopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra V. M. paß. amplitudine, turres habet ex salis quadratis molibus, à littore L. M. paß. regio Attene. Ex aduerso Tylos insula, totidem milibus à littore, plurimis margaritis celeberrima cum oppido eiusdem nominis: iuxtaq; altera minor, à promõtorio eius XII. M. paß. Vltra magnas aspici insulas tradunt, ad quas non sit peruentum. Huius ambitum CXII. M. D. passuum, à Perside longius abesse, adiri uno alueo angusto. Insula Asgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Bergodi, Catarræi, Nomades. Flumen Cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter scopulos tradit Iuba, prætermissa mentione oppidi Omanorum Batrasabbes, & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ et Athanæ, quæ nunc oppida maxime celebrari à Persico mari nostri negociatores dicunt. A flumine Canis, ut Iuba tradit, mons adusto similis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi, insula deserta, gentes Bathymi. Eblitei montes, insula Omænus. Portus Machorbæ, insulæ Etaxalos, Onchobricæ: gens Chadæi. Insulæ sine

nominibus multæ. Celebres uero Isura, Rhinnea, et pro
xima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ literis incogni-
tis. Goboëa portus, Bragæ insulæ desertæ. Gens Thalu-
dæi. Dabanegoris regio. Mons Orsa cum portu. Sinus
Duatus, insulæ multæ. Mons Tricoryphos. Regio Car-
dalena, insulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophago-
rum. Deinde Clari. Littus Hammæum, ubi auri metal
la. Regio Canauna, gentes Apitami, Gasani. Insula Deu
nade. Fons Goralus, Garpheti, insulæ Alaëa & Amna
methus. Gens Darræ, insulæ Chelonitis, Ichthyophagõ
multæ. Eodanda deserta, Basag. Multæ Sabæorum. Flu
mina, Thamar, Amnon, insulæ Dolicæ. Fontes, Daulo-
tes, Dora: insulæ Pteros, Labanis, Coboris, Sambracate,
& oppidũ eodem nomine in continenti. A meridie insu
læ multæ, maxima Camari. Flumen, Mysecros. Portus,
Leupas. Scenitæ Sabæi. Insulæ multæ. Emporium eorũ
Acila, ex quo in Indiam nauigatur. Regio, Amithoscu-
ta, Damnia. Mizi maiores & minores, Drimati, Macæ.
Horum promontoriũ contra Carmaniam est. Distat L.
M. p. Mira res ibi traditur: Numeniũ ab Antiocho rege
Mesenæ præpositum ibi uicisse eodem die classe, æstuq;
reuerso iterum equitatu contra Persas dimicantem, &
gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno statuis
se. Insula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege
ibi sepulto. Distat à continente CXXV. M. pass. circuitu
CXII. M. pass. Nec minus altera clara in Azanio mari
Dioscuriada, distans à Syagro extimo promontorio CC
LXXX. M. pass. Reliqui in continente à noto etiamnũ
Autaridæ, in montes VII. dierũ transitus. Gentes La
rendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, sed ma-

ximis, Nagia, & Tamna templorũ LXV. Hæc est amplitudinis significatio. Promontorium, à quo ad continentem Troglodytarũ L.M. pass. Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agrei, Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clarissimi, ad utraque maria porrectis gentibus. Oppida eorum in rubro littore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Nascus, Cardaua, Carnus, & quò merces odorum deferũt Tomala. Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sobotale LX. templa muris includens. Regia tamen omnium Mariaba. sinum obtinet XCIIII. M. paß. refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minæi, mare accolunt & Elamitæ. Oppidum eiusdem nominis. Iis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby, quod Græci Apaten uocant: Arsicodani, Vadei cum oppido magno, Barasei, Licheni. Sygaros insula, quam canes non intrant, expositiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo Leanitæ qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in sinu Læana, uel, ut alij, Aelana. Nam & ipsum sinum nostri Aelaniticum scripsere, alij Elenaticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Læniticũ. Circuitus Arabiæ à Charace Læana colligere proditur quadragies octies centena LXV. M. Iuba paulominus XL. M. putat. Latissima est à septentrione inter oppida Heroum & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur. Nabatæis Thimaneos iunxerũt ueteres, nunc sunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidũ in quo omnis negociatio conuenit, Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Chariati. Achoali, oppidum

Phoda: ac Minæi, à rege Cretæ Minoë (ut existimant) originem trahentes: quorũ Charmei, oppidum XIIII. M. pass. Mariaba, Baramalacum, & ipsum non spernendum: item Carnon: Rhammei, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritæ, Massala oppido. Hamrei, Gedranitæ, Amptæ, Ilisanitæ, Bachilitæ, Sammei, Amathei cum oppidis Nessa & Cennesseri. Zamareni cum oppidis Saiace, Scantate, Bacascami. Riphearma oppidum, quo uocabulo hordeum appellant. Autei & Raui, Gyrei & Mathatæi. Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus, oppido XX. M. p. in quo fons Emischabales, quod significat Camelorum oppidum. Ampelone colonia Milesiorum. Actrida oppidum: Calingij, quorum Mariaba oppidum significat dominos omnium. Oppida, Pallon, Murannimal iuxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidũ, Athenæ. Caurarani, quod significat ditissimos armento, Coranitæ, Cæsani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethusa, Larissa, Chalcis, deleta uarijs bellis. Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tãtum Arabiã. Gallus oppida diruit non nominata ab autoribus qui ante scripserunt, Egran, Annestum, Escam, Magusum, Tammacum, Labeciam, & supradictam Mariabam, circuitu VI. M. pass. Item Caripeta, quò longissime processit. Cætera explorata retulit, Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinum, ut Indos, palmis exprimere, oleum sesamæ. Numerosissimos esse Homeritas, Minæis fertiles agros palmetis arbustisq;, in pecore di-

uitias. Cebanos & Arios armis præstare, maxime Chatramotitas. Carræis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos syluarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræq; prouentu. De odoribus suo dicemus uolumine. Arabes, mitrati degunt, aut intonso crine: barba abraditur, præterquam in superiore labro. Alijs & hæc intonsa: mirumq; dictu, ex innumeris populis pars æqua in commercijs aut latrocinijs degit: in uniuersum gentes ditissimæ, ut apud quas maxime opes Romanorum Parthorumq; subsistant, uendentibus quæ è mari aut syluis capiant, nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquam oram Arabiæ contrariã persequemur. Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit, bidui in latitudinem, angustias IIII. M. D. p. Eratosthenes ab ostio XIII. M. in quãq; partẽ. Artemidorus Arabiæ latere XIIII. L. M.

Sinus maris rubri, Troglodytici & Aethiopici. Cap. XXIX.

t Roglodytico uero XI. LXXXII. M. pass. Ptolemaida usque. Agrippa XIIII. XXII. M. pass. sine differentia laterum. Plerique latitudinem CCCCLXII prodiderunt, faucesq; hyberno orienti obuersas, alij IIII. M. alij VII. M. alij XII. M. p. patere. Situs autem ita se habet. À sinu Aelanitico alter sinus quem Arabes Aeant uocant, in quo Heroum oppidum est. Fuit & Cambysu inter Nelos et Marchadas, deductis eò ægris exercitus. Gens Tyra. Daneó portus, ex quo nauigabilem alueum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum decurrit LXII. M. paß. interuallo (quod inter flumen & rubrum mare interest) pri

mus omnium Sesostris Aegypti rex cogitauit: mox Darius Persarum. deinde Ptolemæus sequens: qui & duxit fossam latitudine pedum C. altitudine XXX. in longitudinem XXXVII. M. D. pass. usque ad fontes amaros. ultra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis rubro mari comperto, quàm terra Aegypti. Aliqui non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrumperetur aqua Nili, quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur à mari Aegyptio, quod est triplex: Vnum à Pelusio per harenas, in quo nisi calami defixi regant, uia non reperitur, subinde aura uestigia operiente. Alterũ uero II. M. passuum ultra Casium montem, quod à LX. M. passuum redit in Pelusiacam uiam. Accolunt Arabes Autei. Tertiũ à Gerro (quod Adipson uocant) per eosdem Arabes LX. M. pass propius, sed asperum montibus & inops aquarum. Eæ uiæ omnes Arsinoën ducunt, conditam sororis nomine in sinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho: qui primus Troglodyticen excussit, amnem, qui Arsinoën præfluit, Ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum est Aennum, pro quo alij Philoteram scribunt. Deinde sunt Azarei, ex Troglodytarum connubijs Arabes feri: Insulæ, Sapirene, Scytala, mox deserta ad Myos hormon, ubi fons Tadnos, mons Eos, insula Lambe, portus multi, Berenice oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodytice, quam prisci Michoën, alij Midoën dixere. Mons, Pentedactylos. Insulæ Stenæ diræ aliquot, Halonnesi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ

nomen dedit. Sinus insulis refertus: ex ijs quæ Mareu uocatur, aquosa: quæ Eratonos, sitiens. Regum ij præfecti fuere. Introrsus Candei, quos Ophiophagos uocant, serpentibus uesci assueti. Neque alia regio fertilior earũ. Iuba qui uidetur diligentissime prosecutus hæc, omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium uitium est) Berenicẽ alteram, quæ Panchrysos cognominata est. Tertiã quæ Epidires, insignem loco. Est enim sita in ceruice longe procurrente, ubi fauces rubri maris IIII.M.D. paß. ab Arabia distant. Insula ibi Cytis, topazium ferens & ipsa. ultra syluæ, ubi Ptolemais à Philadelpho condita ad uenatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, iuxta lacum Monoleum. Hæc est regio secundo uolumine à nobis significata: in qua XLV. diebus ante solstitium, totidemq; postea, hora VI. cõsumuntur umbræ, & in meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in septentrionem: cum in Berenice quam primam posuimus, ipso die solstitij VI. hora umbræ in totum absumãtur, nihilq; adnotetur aliud noui, DCII.M. pass. interuallo à Ptolemaide: res ingentis exempli, locusq; subtilitatis immensæ, mundo ibi deprehenso: cum indubitata ratione umbrarum, Eratosthenes mensuram terræ prodere inde cœperit. Hinc Azanium mare, promontorium quod aliqui Hispalum scripsere. Lacus, Mandalum. Insula Colocasitis, & in alto multæ, in quibus testudo plurima. Oppidum, Suchæ, insula Daphnidis. Oppidum, Aduliton. Aegyptiorum hoc serui à dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abest à Ptolemaide V. dierum nauigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinoce

rotum cornua, hippopotamorum coria, celtium testudinum, sphingia, mancipia. Supra Aethiopes Aroteres. insulæ quæ Aliæu uocantur, item Bacchias & Antibacchias, et Stratonis. Hinc in ora Aethiopiæ sinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores scrutentur. Promontorium in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltra Isidis portus X. dierum remigio ab oppido Adulitarum distans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Insulæ ante portum duæ, Pseudopylæ uocantur, interiores totidem Pylæ. In altera stelæ lapideæ literis incognitis. Vltra sinus Abalites. Insula Diodori, & aliæ desertæ. Oppidum Gaza, promontorium & portus Mossylicus, quò cinnamomum deuehitur. Hucusque Sesostris exercitum duxit. Aliqui unũ Aethiopiæ oppidum ultra ponunt in littore Baragaza. A' Mossylite promontorio Atlanticum mare incipere uult Iuba, præter Mauritanias suas Gadis usque nauigãdum coro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A' promontorio Indorũ quod uocatur Lepte acra, ab alijs Drepanum, proponit recto cursu præter exusta ad Malocho insulam XV. M. pass. esse. Inde ad locum quem uocant Sceneos, CCXXV. M. Inde ad insulam Sadanũ CL. M. pass. Sic fieri ad apertũ mare XVIII. LXXX V. M. pass. Reliqui omnes propter solis ardorem nauigari posse non putauerunt. Quin et commercia ipsa infestant ex insulis Arabes Ascitæ appellati, quoniam bubulos utres binos sternentes ponte, piraticam exercent sagittis uenenatis. Gentes Troglodytarum Iuba tradit Therothoas a' uenatu dictos, miræ uelocitatis: sicut Ichthyophagos, natantes ceu maris animalia: Bargenos, Za

geras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin & accolas Nili à Syene non Aethiopum populos, sed Arabum esse dicit usque Meroën. Solis quoque oppidum, quod non procul Memphi in Aegypti situ diximus, Arabas conditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam Aethiopiæ auferant, adnectant'q; Africæ. ripas autem incoluere propter aquã. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine utrinque ponemus. À Syene prius Arabiæ latere gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompson, quam quidam appellauerunt Thathicen, Aranium, Sesaniũ, Sandura, Nasaudum, Anaudoma, Cumara, Beta, et Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gystatæ, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupsia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ. sic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidũ in monte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam, quod Arabes Myrson uocauere. deinde Tacompson, Aranium, Sesanium, Piden, Mamuda, Corambin. Iuxta eam bituminis fontem, Hammodara, Prosda, Parenta, Mama, Tessara, Gallas, Zoton, Gaucomen, Emeum, Pidibotas, Endondacometas, Nomades in tabernaculis uiuentes: Cysten, Pemman, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupsin, Daselin, Patin, Gambreues, Magasen, Segasmala, Cranda, Denna, Cadeumna, Thena, Batha, Alana, Macua, Scammos, Goram in insula: ab ijs Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africæ latere tradita sunt eodem nomine Tacompsos altera, siue pars prioris: Mogora, Sea, Edosa, Pelenaria, Pyndis,

Magusa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Gensoa, Pindicitora, Eugoa, Orsima, Suasa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton uocarunt: Pagoargas, Zannes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berresa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroën, antequam Bion scriberet deletum. Hæc sunt prodita usque Meroën, ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat. Cætera solitudines, nuper renunciauere principi Neroni, missi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bella & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eò arma Romana diui Augusti temporibus, duce P. Petronio, & ipso equestris ordinis præfecto Aegyptijs. Oppida eorum expugnauit, quæ sola inuenerat quo dicemus ordine, Pselchin, Primin, Abocin, Phthurin, Cambusin, Attenan, Stadisin, ubi Nilus præcipitans se, fragore auditum accolis aufert. Diripuit & Napata. Longissime autem à Syene progressus est DCCCLXX. M. passuum. Nec tamen arma Romana solitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita est Aethiopia, uicissim imperitando seruiendoq́;, clara et potens etiam usque ad Troiana bella Mẽnone regnãte: et Syriæ imperitasse eã, nostroq́; littore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo et de mensura eius uaria prodidere: primus Dalion ultra Meroën longe subuectus: mox Aristocreon, & Bion, & Basilis: Simonides minor, etiam quinquennio in Meroë moratus cum de Aethiopia scriberet. Nam et Timosthenes classium Philadelphi præfectus, sine mensura dierum LX. à Syene Meroën iter prodidit. Eratosthenes

DCXXV.M. Artemidorus DC.M. Sebosus ab Aegypti extremis sexdecies centena LXXV.M.paß.unde proxime dicti XII.LXX. Verum omnis haec finita nuper disputatio est, quoniam à Syene DCCCCLXII.M. Neronis exploratores renunciauere his modis: A` Syene Hieran sycaminon LIIII.M.paß. Inde Tania LXXV. M.paß.regionem Enominitõ Aethiopum primã CXX. Acinam LIIII.M.Pitarã XXV. Tergedum CVI.M. insulam Gagauden esse in medio eo tractu. Inde primum uisas aues psittacos, & ab altera (quae uocatur Artigula) animal sphigiõ, à Tergedo cynocephalos. Inde Nabata LXXX.M. Oppidum id paruum inter praedicta solum. Ab eo ad insulam Meroën CCCLX.M. Herbas circa Meroën demum uiridiores syluarũq; aliquid apparuisse. & rhinocerotum elephantorumq; uestigia. Ipsum oppidum Meroën ab introitu insulae abesse LXX.M.paß.iuxtaq; aliam isulam Tatu dextro subeuntibus alueo, quae portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare foeminam Candacen, quod nomen multis iam annis ad reginas transijt. Delubrum Ammonis & ibi religiosum, & toto tractu sacella. Caeterum cum potirentur rerum Aethiopes, insula ea magnae claritatis fuit. Tradunt armatorum CCL.M. dare solitam, artificum CCCC.M. alere. Reges Aethiopum XLV. & hodie traduntur.

Multiformes & mirae hominum effigies. Cap. XXX.

Niuersa uero gens Aetheria appellata est, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Aethiope Aethiopia. Animaliũ hominumq; effigies monstriferas

monstriferas circa extremitates eius gigni minime mirum, artifici ad formanda corpora effigiesq; cælandas mobilitate ignea. Ferunt enim ab orientis parte intima gẽtes esse sine naribus, æquali totius oris planicie. Alias superiore labro orbas, alias sine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus carens, uno tantum foramine spirat, potumq; calamis auenæ trahit, & grana eiusdem auenæ sponte prouenietis ad uescendum. Quibusdam pro sermone nutus motusq; membrorum est. Quibusdã ante Ptolemæum Lathyrum regem Aegypti ignotus fuit usus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus oriretur. In ora autem ubi desiimus, continui montes ardentibus similes rubent. Troglodytis & rubro mari à Meroë tractus omnis superponitur: à Napata tridui itinere ad rubrum littus, aqua pluuia ad usum compluribus locis seruatur, fertilissima regione quæ interest auri. Vlteriora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroën Megabari, quos aliqui Adiabaras nominauere, oppidũ habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quæ elephãtis uescitur. Ex aduerso in Africæ parte Macrobij. Rursus à Megabaris Memnones & Danelli, dierumq; XX. interuallo Critensi. ultra eos Dochi. deinde Gymnites semper nudi. mox Anderæ, Mathitæ, Mesagebes, Hipporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum lacte uiuẽtes, Olabi, Syrbotæ, qui octonum cubitorum esse dicuntur. Aristocreon Libyæ latere, à Meroë oppidum Tolẽ dierum V. itinere tradit. Inde dierum XII. Esar Aegyptiorum oppidum, qui Psammethicum fugerint:

in eo produntur annis CCC. habitasse. Contra in Arabico latere Daron oppidum esse eorum. Bion autem Sapen uocat, quod ille Esar, & ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorum in insula Sembobitin, & tertium in Arabia Sai. Inter montes autem et Nilũ Symbari sunt, Phalanges, in ipsis uero montibus Asachæ multis nationibus. Abesse à mari dicuntur dierum V. itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Insula in Nilo Semberritarum, reginæ paret. Ab ea Nubei Aethiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impositum, Tenupsis. Sambri apud quos quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ parte Ptoëmbari, Ptoëmphanæ qui canem pro rege habent, motu eius imperia augurantes: Aruspi oppido longe à Nilo sito. Postea Achisarmi, Phaliges, Marigerri, Casamarri. Bió & alia oppida in insulis tradit, à Sembobiti Meroën uersus dierum toto itinere XX. Proximæ insulæ, oppidum Semberritarum sub regina: & aliud Asar. alterius oppidum Daron. Tertiam Medoën uocant, in qua oppidum Asel. Quartam eodem quo oppidum nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi Agrospi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio supra Sirbitum, ubi desinunt montes, traditur à quibusdam habere maritimos Aethiopas, Nisicastes, Nisitas, quod significat ternum & quaternum oculorum uiros: non quia sic sint, sed quia sagittis præcipua cõtemplatione utantur. Ab ea uero parte Nili quæ supra Syrtes maiores oceanumq; meridianum protenditur, Dalion uocatos esse dicit, pluuia tantum aqua utẽ

tes Cisoros, Longoporos. Ab Occalicibus dierum V. itinere Vsibalcos, Isuelos, Pharusos, Valios, Cispios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa: ad occidentem uersus Nigroe, quorum rex unum oculũ habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonum carnibus maxime uiuentes. Pamphagi omnia mandentes. Anthropophagi humana carne uescentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabatitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Dein de Hesperij, Perorsi quos in Mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam Aethiopum locustis tantum uiuit, fumo & sale duratis in annua alimenta: ij quadragesimum uitæ annum non excedunt. Aethiopum terrã uniuersam cum mari rubro patere in longitudinem semel & uicies centena LXX. M. pass. in latitudinem cum superiore Aegypto duodecies centena XCVII. M. Agrippa existimauit. Quidam longitudinem ita diuiserunt. A Meroë Sirbitum XII. dierum nauigationem. Ab ea XII. ad Dabellos. Ab ijs ad oceanum Aethiopicũ VI. dierum iter. In totum autem ab oceano ad Meroën DCCXXV. M. paß. esse inter autores ferè conuenit: inde Syenen quantũ diximus. Sita est Aethiopia ab oriẽte hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine syluæ hebeno maxime uirent: à media eius parte imminens mari mons excelsus, æternis ardet ignibus, Theon ochema dictus Græcis: à quo nauigatio quatriduì ad promontorium quod Hesperionceras uocatur, cõfine Africæ iuxta Aethiopes Hesperios. Quidam et in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos Aegipanum Satyrorumq; produnt.

Insulæ Aethiopici maris. Cap. XXXI.

i Nsulas toto mari & Ephorus complures esse tradidit, & Eudoxus & Timosthenes, Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem, ut equos incolæ talentis auri permutarēt. Alteram, ubi sacer mons opacus sylua repertus esset, distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum Persicum Cerne nominatur insula aduersa Aethiopiæ, cuius neque magnitudo, neque interuallum à continente constat. Aethiopas tantum populos habere traditur. Ephorus autor est, à rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdam columnas (ita appellantur paruæ insulæ) prouehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerso maxime Carthaginis à continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia insula contra montem Atlantem, & ipsa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione solitudines ad Aethiopas Hesperios, & promontorium quod uocauimus Hesperionceras, inde primum circumagente se terrarum fronte in occasum ac mare Atlanticum. Contra hoc promontoriū Gorgades insulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui nauigatione distantes à continente, ut tradit Xenophon Lampsacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodiditq; hirta fœminarum corpora, uiros pernicitate euasisse: duarumq; Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo po-

fuit, spectatas usque ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ Hesperides insulæ narrantur. Adeóq; omnia circa hæc incerta sunt, ut Statius Sebosus à Gorgonum insulis prænauigatione Atlantis dierum XL. ad Hesperidum insulas cursum prodiderit, ab ijs ad Hesperion ceras unius. Nec Mauritaniæ insularum certior fama est. Paucas modo constat esse ex aduerso Autololũ, à Iuba repertas, in quibus Getulicam purpuram tingere instituerat.

De fortunatis insulis. Cap. XXXII.

Vnt qui ultra eos fortunatas putãt esse quasdam'q; alias, quorum numero idem Sebosus etiam spatia complexus, Iunoniam abesse à Gadibus DCCL. M. pass. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus Pluuialiam Caprariam'q;: in Pluuialia non esse aquam nisi ex imbribus. Ab ijs CCL. M. pass. Fortunatas, contra læuam Mauritaniæ VIII. M. pass. Oram solis uocari in conualle à conuexitate, & Planariam à specie, conuallis circuitu CCC. M. pass. Arborum ibi proceritatem ad centum quadraginta quatuor pedes adolescere. Iuba de fortunatis ita inquisiuit: sub meridiem positas esse prope occasum, à Purpurarijs DCCXXV. M. pass. sic ut CCL. supra occasum nauigetur: deinde per CCCLXXV. M. pass. ortus petatur. Primam uocari Ombrion nullis ædificiorum uestigijs: habere in montibus stagnum, arbores similes ferulæ, ex quibus aqua exprimatur, ex nigris amara, ex cãdidioribus potui iucunda. Alteram insulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam esse tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacer

tis gradibus refertam. In conspectu earum esse Niuariam, quae hoc nomen accepit a perpetua niue, nebulosam. Proximam ei Canariam uocari, a multitudine canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti sunt a Iuba duo: apparentq; ibi uestigia aedificiorum. Cum autem copia omnes pomorum et auium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Esse copiam & mellis. Papyrũ quoque & siluros in amnibus gigni. Infestari eas beluis, quae expellantur assidue, putrescentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato, colligenda in arctum mensura aequorum uidetur.

Terrae per mensuras computatae digestio. Cap. XXXIIII.

Polybius a Gaditano freto longitudinem directo cursu ad os Maeotis, XXXIIII. XXXVII.M.D. pass. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto cursu Siciliam XII.LX.M.D.p. Cretã CCCLXXV.M.paß. Rhodum CLXXXVI. D. pass. Chelidonias tantundem: Cyprum CCCXXV. M.pass. Inde Syriae Seleuciam Pieriam CXV.M. paß. Quae computatio efficit uicies ter centena XL.M.paß. Agrippa hoc idem interuallum a freto Gaditano ad sinũ Issicum per longitudinem directam XXXIIII.XL.pas. M.taxat. in quo haud scio an sit error numeri, quoniã idem a Siculo freto Alexandriã cursus XII.L.M.p. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit ad Maeotin lacum CLVI. M.passuum. Artemidorus adijcit DCCLVI. M. Idem cum Maeotide CLXXIII.XC.M.paß.esse tradit. Haec

est mensura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur, utcunque difficultatem afferet autorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptũ Europæ magnitudo LXXXI. XLVIII. M. passuum. Africæ (ut media ex omni uarietate prodentiũ sumatur computatio) efficit longitudo XXXVII. XLVIII. M. Latitudo quà colitur, nusquam CCL. M. pass. excedit. Sed quoniam à Cyrenaica eius parte DCCCCX. M. passuum eam fecit Agrippa, deserta eius ad Garamantas usque quà noscebantur, complectens, uniuersam mensuram quæ uenit in computationem XLVI. VIII. M. pass. efficit. Asiæ lõgitudo in confesso est LXIII. M. D. CCCL. M. pass. Latitudo sanè computetur ab Aethiopico mari Alexandriam iuxta Nilum sitam, ut per Meroën & Syenen mensura currat XVIII. LXXV. M. pass. Apparet ergo Europã paulominus dimidia Asiæ parte maiorem esse quàm Asiam. Eandem altero tanto & sexta parte Africæ ampliorem, quàm Africam. Quod si misceãtur omnes summæ, liquido patebit Europam totius terræ tertiam esse partem & VIII. paulo amplius: Asiam uero IIII & XIIII. Africam autem V & insuper LX. His addemus etiamnum unã Græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis, ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regionibus noscatur, & quæ cuiq; earũ societas sit siue cognatio dierum ac noctium, quibusq; inter se pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terraq; uniuersa in membra cœli digeretur.

Plura sunt autem hæc segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, Græci parallelos.

Digestio terrarum in parallelos & umbras pares. Cap. XXXIIII.

Principium habet Indiæ pars uersa ad austrum. Patet usque Arabiam & rubri maris accolas. Continentur Gedrosi, Persæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras usque, Syriacœle, Pelusium Aegypti. inferiorq́; ora quæ uocatur Alexandriæ, Africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia, Thapsus, Hadrumetū, Clupea, Carthago, Vtica, utraque Hippo. Numidia, Mauritania utraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocant, VII. pedes lõgus, umbram non amplius IIII. pedes longam reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia horas XIIII. æquinoctiales habent, breuissima è cõtrario X. Sequēs circulus incipit ab India uergente ad occasum, uadit per medios Parthos, Persepolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariã, Hierosolymam, Ascalonem, Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciã, Ciliciæ maritima, Cyprum, austrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionalia Africæ & Numidiæ. Vmbilicus æquinoctio XXXV. pedum, umbram XXIIII. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima XIIII. horarum æquinoctialiũ est, accedente ijs quinta

parte unius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Cilicias portas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphyliæ Siden, Lycaoniam, Lyciæ Pataram, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnassum, Gnidum, Dorida, Chiũ, Delum, Cycladas medias, Gythiũ, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messanã Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliã mediam, Sardiniæ austrina, Carteiam, Gades Gnomonis centum unciæ, umbram LXXVII. unciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum XIIII. atque dimidiæ, cum XXX. parte unius horæ. Quarto subiacent circulo quæ sunt ab altero latere Imai. Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletos, Samos, Chios, Icarium mare, Cyclades septentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyõ, Achaia, Patræ, Isthmos, Epirus, septẽtrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua, Hispaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum. Gnomoni XXI. pedum, respondent umbræ XVII. pedum. Lõgissimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu Caspij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepsis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampsacum, Sinope, Amisum, Heraclea in põto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thassus, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Edessa, Beroea, Phar-

ſalia, Caryſtum, Eubœa, Bœoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundiſium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuſcum mare, Corſica, Baleares, Hiſpania media. Gnomoni ſeptem pedes umbræ ſex. Magnitudo diei ſumma, horarũ æquinoctialium XV. Sexta comprehenſio qua continetur urbs Roma, amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, ſeptentrionalia Armeniæ, Apolloniam ſupra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyſimachiã, Cherroneſum, Melanem ſinum, Abderã, Samothraciam, Maroneam, Aenum, Beſſicam, Thraciã mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Caruſium, Apuliæ extima, Campaniam & Hetruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Genuam. Liguriã, Antipolin, Maſſiliã, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes nouem, umbræ octo. Longiſſima diei ſpatia, horarũ æquinoctialium XV. addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quinta. Septima diuiſio ab altera Caſpij maris ora incipit: caditq; ſupra Callatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ auerſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinũ, Venetiam, Vicentiam, Patauium, Veronam, Cremonã, Rauennam, Anconam, Picenum, Marſos, Pelignos, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino: trãſq; alpes, Galliam Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiã. Vmbilico XXXV. pedum, umbræ XXXVI. ut tamen in parte Venetiæ exæquetur umbra Gnomoni: ampliſſima dies horarum æquinoctialiũ quindecim, et quin-

tarum partium horæ trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi, quod superest terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas usque Borysthenem, atque ita per Dacos partemq́; Germaniæ, Gallias, oceani littora amplexi, quod esset horarum sedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & septem. Postremo Scythicum à riphæis iugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesq́; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroën, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam: ubi longissimus dies XII. horarũ esset, dimidia hora amplior. Secũdum per Syenem Aegypti euntem, qui esset horarum XIII. Iidemq́; singulis dimidia horarũ spatia usque ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEPTIMVS.

PROOEMIVM.

m VNDVS, Et in eo terræ, gentes, maria, insulæ, insignes urbes, ad hũc modum se habent. Animantiũ in eodẽ natura, nullius propè partis cõtẽplatione minor est, siquidem omnia exequi

humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius causa uidetur cuncta alia genuisse natura, magna & saeua mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis aestimare, parẽs melior homini, an tristior nouerca fuerit. Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis uelat opibus: caeteris uarie tegumenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, uillos, saetas, pilos, plumam, pennas, squamas, uellera. Truncos etiam arboresq́; cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata est. Hominem tantum nudum, et in nuda humo, natali die abijcit ad uagitus statim & ploratum, nullumq́; tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitae principio. At Hercule risus, praecox ille et celerrimus, ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quae ne feras quidem inter nos genitas, uincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaq́; feliciter natus iacet, manibus pedibusq́; deuinctis, flens, animal caeteris imperaturum: & à supplicijs uitam auspicatur, unam tãtum ob culpam, quia natum est. Heu dementiam ab ijs initijs existimantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primũq́; temporis munus quadrupedi similem facit. Quando homini incessus? quando uox? quando firmum cibi os? quã diu palpitans uertex, summae inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totq́; medicinae cõtra mala excogitatae, & hae quoque subinde nouitatibus uictae. Caetera sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia praepetes uolatus, alia uires, alia nare: Hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, nõ uesci: breuiterq́; nõ aliud naturae sponte, quàm flere.

Itaque multi extitere, qui non nasci optimum censerent, aut quamocyssime aboleri. Vni animantiũ luctus est datus, uni luxuria, et quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: uni ambitio, uni auaritia, uni immensa uiuendi cupido, uni superstitio, uni sepulturæ cura, atque etiam post se de futuro. Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior: nulli pauor confusior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere probe degunt: congregari uidemus, & stare contra dissimilia: leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluæ ac pisces, nisi in diuersa genera, sæuiunt: At Hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Cap. I.

e T de uniuersitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresq; nunc tractamus innumeros, ac totidem penè quot sunt hominum cœtus. Quædam tamen non omittenda duco, maximeq; longius à mari degentium: in quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim Aethiopas antequam cerneret, credidit? aut quid non miraculo est cum primũ in notitiã uenit? Quàm multa fieri non posse, priusquam sint facta, iudicantur? Naturæ uero rerum uis atque maiestas, in omnibus momentis fide caret: si quis modo partes eius, ac nõ totam complectatur animo. Ne pauones, aut tigrium pantherarumq; maculas, & tot animalium picturas commemorem, paruum dictu, sed immensum æstimatione, tot gentium sermones, tot linguæ, tanta loquendi uarietas,

ut externus alieno pené non sit hominis uice. Iam in facie uultuq; nostro, cum sint X. aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus hominum indiscretas effigies existere: quod ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam, potiusq; ad autores relegabo, qui dubijs reddentur omnibus: modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto maiore eorum diligentia uel cura uetustiore.

De Scythis et aliarũ diuersitate gentiũ. Cap. II.

e Sse Scytharum genera, et quidem plura, quæ corporibus humanis uescerētur, indicauimus. Id ipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri Cyclopas, & Læstrygonas, & nuperrime trans alpes hominem immolari gentium earũ more solitum, quod paulum à mandendo abest. Sed & iuxta eos, qui sunt ad septentrionem uersi, haud procul ab ipso aquilonis exortu, specuq; eius dicto, quem locũ Gesclitron appellant, produntur Arimaspi quos diximus, uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum uolucri genere quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis aurũ, mira cupiditate & feris custodientibus, & Armaspis rapientibus, multi, sed maxime illustres Herodotus & Aristeas Proconnesius scribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadã conualle magna Imai montis, regio est quæ uocatur Abarimon, in qua syluestres uiuunt homines, auersis post crura plantis, eximiæ uelocitatis, passim cum feris uagantes. Hos in

alio non spirare cœlo, ideóq; ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad septentrionem esse diximus, decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum bibere, cutibúsq; cum capillo pro mantelibus ante pectora uti, Isigonus Nicæensis. Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorũ acie, à pueritia statim canos, qui noctu plus quàm interdiu cernant. Idem itinere dierum X. supra Borysthenem, Sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium, genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Africa gens Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta, cuius sepulchrũ in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ut cuius odore sopirent eas. Mos uero, liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum: eóq; genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè internicione sublata est à Nasamonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his qui profugerãt, aut cum pugnatum est, abfuerant, hodiéq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo inesse ijs uim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra

ſerpentes ineſt uenenum. Feruntq́; ictas ſaliua, ut feruẽ tis aquæ contactum fugere. Quod ſi in fauces penetra uerit, etiam mori: idq́; maxime humani ieiuni oris. Supra Naſamonas confinesq́; illis Maclias, Androgynos eſſe utriuſque naturæ, inter ſe uicibus coeuntes, Calliphanes tradit. Ariſtoteles adijcit, dextram mammam ijs uirilem, læuam muliebrem eſſe. In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Eſſe eiuſdem generis in Triballis & Illyrijs, adijcit Iſigonus, qui uiſu quoque effaſcinent, interimantq́; quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe quòd pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ uocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus & in Ponto Thibiorum genus, multosq́; alios eiuſdem naturæ: quorum notas tradit in oculo altero geminam pupillam, in altero equi effigiem: Eoſdẽ præterea non poſſe mergi, ne ueſte quidẽ degrauatos. Haud diſſimile ijs genus Pharnacum in Aethiopia prodidit Damon, quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes ubique uiſu nocere, quæ duplices pupillas habeant, Cicero quoque apud nos autor eſt. Adeo naturæ, cum ferarum morem ueſcendi humanis uiſceribus in homine genuiſſet, gignere etiam in toto corpore & quorundam oculis quoque uenena placuit: ne quid uſquam mali eſſet, quod in homine non eſſet. Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ uocantur Hirpiæ: quæ ſacrificio

annuo,

annuo, quod fit ad montem Soractum Apollini, sup am bustam ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumq; aliorũ munerum uacationem habent. Quorundã corpore partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradũt, conditumq; loculo in templo. Præcipue India Aethiopumq; tractus, miraculis scatent. Maxima in India gignuntur animalia. Indicio sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, ut sagittis superari nequeãt. Hæc facit ubertas soli, temperies cœli, aquarum abundãtia (si libeat credere) ut sub una ficu turmæ condantur equitum. Arundines uero tantæ proceritatis, ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere: non expuere non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium: tam moderato solis uapore durari. Philosophos eorum quos Gymnosophistas uocant, ab exortu ad occasum perstare, contuentes solem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte cui nomen est Milo, homines esse auersis plantis, octonos digitos in singulis pedibus habẽtes, autor est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus uelari, pro uoce latratum edere, unguibus armatum uenatu & aucupio uesci. Horum supra CXX. M. fuisse prodẽte se, Ctesias scribit: & in quadam gente Indiæ, fœminas semel in uita parere, genitosq; confestim canescere.

Item hominum genus qui Monosceli uocarentur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum, eosdemq; Sciopodas uocari: quod in maiore æstu humi iacentes resupini, umbra se pedum protegant: non longe eos à Troglodytis abesse. Rursusq; ab his occidentem uersus quosdã sine ceruice, oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri subsolanis Indorum montibus (Cartadulorum dicitur regio) pernicissimum animal: tum quadrupedes, tum recte currentes humana effigie, propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiuntur. Choromandarum gentem uocat Tauron syluestrem sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ uiris plantas esse cubitales: fœminis adeo paruas, ut Struthopodes appellentur. Megasthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, uocari Syrictas. Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam uestiri frondium lanugine, halitu tantum uiuentem, & odore quem naribus trahant. Nullũ illis cibum, nullumq; potum: tantum radicum florumq; uarios odores & syluestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est ternos dodrantes nõ excedentes, salubri cœlo, semperq; uernante, montibus ab aquilone oppositis: quos à gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est, insidentes arietum caprarumq; dorsis, armatos sagittis ueris tempore uniuer

so agmine ad mare descendere, & oua pullosq; earum alitum consumere: ternis eam expeditionem mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisq;, & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere Pygmæos tradit. Cætera de his, ut reliqui. Cyrnios Indorum genus Isigonus annis cẽtenis quadragenis uiuere. Item Aethiopas macrobios et Seras existimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia uiperinis carnibus alantur: itaque nec capiti nec uestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus, quibus in locis Indiæ umbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinûm & binorum palmorum existere, & uiuere annos CXXX. nec senescere, sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his quæ appellatur Pandoræ, in conuallibus sitam, annos ducenos uiuere, in iuuenta candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contra, alios quadragenos non excedere annos, iunctos Macrobijs, quorum fœminæ semel pariant: idq; et Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali, & esse pernices. Mandrorum nomen ijs dedit Clitarchus & Megasthenes, trecentosq; eorum uicos annumerat. Fœminas septimo ætatis anno parere, senectam quadragesimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana insula longissimam uitam sine ullo corporis languore traducι. Duris, Indorum quosdam cum feris coire, mixtosq; & semiferos esse partus. In Calingis eiusdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum uitæ annum nõ excedere. Et alibi cauda

uillosa homines nasci pernicitatis eximiae, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis fluuius disterminat. Ii nullum alium cibum nouere, quàm piscium, quos unguibus dissectos sole torreant: atque ita panem ex his faciunt, ut refert Clitarchus. Troglodytas super Aethiopiam ueólociores esse equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopas octona cubita longitudine excedere. Syrbotas uocari gentem eam Nomadum Aethiopum, secundum flumen Astapum ad septentrionem uergentiũ. Gens Menismínorum appellata, abest ab oceano dierũ itinere XX. animalium quae cynocephalos uocamus, lacte uiuit, quorum armenta pascit maribus interemptis, praeterquam sobolis causa. In Africae solitudinibus hominum species obuiae subinde fiunt, momentóq; euanescunt. Haec atque talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula q= dem quae facit indies, ac propé horas, quis enumerare ualeat? Ad detegendã eius potentiam, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in hoie pauca.

De prodigiosis partubus. Cap. III.

t Ergeminos nasci certum est, Oratiorum Curiatiorumq; exemplo. Supra inter ostenta ducitur, praeterquam in Aegypto, ubi foetifer potu Nilus. Annis proximis, supremis diui Augusti, Fausta quaedam é plebe, Ostiae duos mares, totidem foeminas enixa, famem quae consecuta est portendit haud dubie. Reperitur & in Peloponeso quinos quater enixa, maioremq; partem ex omni eius uixisse partu. Et in Aegypto septenos uno utero simul gigni, autor est Trogus. Gignuntur & utriusque sexus, quos Hermaphrodi

tos uocamus, olim Androgynos uocatos, et in prodigijs habitos, nunc uero in delicijs. Pompeius Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à XX. liberis rogo illata Trallibus, enixa XXX. partus. Alcippe elephantum, quanquam id inter ostenta est. Nanque & serpentem peperit inter initia Marsici belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit Hippocẽtaurum in Thessalia natum eodem die interijsse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus. Est inter exempla, in uterum protinus reuersus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.

De mutatione sexus, & geminis partubus. Cap. IIII.

e X fœminis mutari in mares nõ est fabulosum. Inuenimus in annalibus, P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino COSS. Cassini puerum factum ex uirgine sub parentibus, iussúq; aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & uirilitatem prouenisse, uxoremq; duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Cossicium ciuem Tisdritanũ. Aeditis geminis raram esse, aut puerperæ, aut puerperio, præterquam alteri, uitam. Si uero utriusque sexus editi sint gemini, rariorem utrique salutem. Fœminas gigni celerius, quàm mares, sicut celerius senescere. Sæpi-

us in utero moueri mares, & in dextera feré geri parte, in læua fœminas, constat.

De homine generando, & pariendi tempore pillustria exẽpla à mensibus VII, ad XI. Cap. V.

Aeteris animantibus statum, & pariendi, & partus gerendi tempus est: homo toto anno et c incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octauo, et usque ad initia decimi undecimiq;. Ante septimum mẽsem haud unquam uitalis est. Septimo, non nisi pridie posteró ue plenilunij die, aut interlunio concepti nascuntur. Translatium in Aegypto est, & octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus esse uitales. Contra priscorum opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicij, ac postea Pōponij atque Orsiti clarissimorum ciuiũ coniunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suilliũ Ruffum undecimo, Corbulonem septimo, utrũque consulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugẽ, octauo. In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo mense, letalesq; in ijs abortus. Massurius autor est, L. Papyrium prætorem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mensibus diceret tulisse, quoniã nullum certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus, & signa sexus in grauidis præuenientia partum. Cap. VI.

Conceptu decimo die dolores capitis, oculorũ à uertigines tenebræq;, fastidium in cibis, redũdatio stomachi, indices sunt hominis inchoati.

Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in utero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu: Ingestabile onus, crurum & inguinum leuis tumor. Primus autem XC. die motus. Sed plurimum lãguoris in utroque sexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipue infestat. Adeoq; incessus, atque omne quicquid dici potest in grauida, refert: ut salsioribus cibis usæ, carentem unguiculis partum edant: et si respirauere, difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu letalis est: si aut sternuisse à coitu, abortiuum.

De conceptu hominum et generatione. Cap. VII.

m Iseret atque etiam pudet æstimantem, quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cũ plerunque abortus causa fiat odor à lucernarũ extinctu. His principijs nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius existimas, sed partum: tu cuius semper in uictoria est mens: tu qui te deum credis aliquo successu tumens, tã ti perire potuisti. Atqui etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente: aut etiam ut Anacreõ poëta, acino uuæ passæ: ut Fabius senator prætor, in lactis haustu uno pilo strãgulatus. Is demũ profecto uitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De Agrippis. Cap. VIII.

i N pedes procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellauere Agrippas,

ut ægre partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitum unico propè felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque aduersa pedum ualetudine, misera iuuenta, exercito æuo inter arma mortes'q;, ad noxia successu, ifelici terris stirpe omni, sed per utrasque Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea breuitate æui, quinquagesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, socerí'q; prægraui seruitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoque paulo ante principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.

Monstruosi partus excisi utero. Cap. IX.

a Vspicatius enecta parente gignuntur: Sicut Scipio Africanus prior natus, primus'q; Cæsarum à cæso matris utero dictus: qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui sint Vopisci. Cap. X.

u Opiscos appellabant è geminis, qui retenti utero nascerentur, altero interempto ab ortu. Nã que maxima, & rara, circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. Cap. XI.

p Ræter mulierum, pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidem omnino aut alterum superfœtat. Extat in monumẽtis etiam medicorum, & quibus talia consectari curæ fuit, uno

abortu XII. puerperia egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, uterque perfertur: ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. & in ea, quæ gemino partu, alterum adultero genuit: Item in Proconnesia ancilla, quæ eiusdem diei coitu, alterũ domino similem, alterum procuratori eius: Et in alia, quæ unum iusto partu, quinque mensium alterum edidit: Rursus in alia, quæ septem mensium edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata, uarie ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademq; parte truncos: signa quædam næuosq; et cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum. Cap. XII.

IN Lepidorum gente tres, intermisso ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios auo: Et ex geminis quoq; alterum patri, alterum matri: annoq; post genitum, maiori similem fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam uiro, quasdam nulli, quasdam fœminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pyctæ Byzantij geniti, qui adulterio Aethiopis nata matre, nil à cæteris colore differẽte, ipse auum regenerauit Aethiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoria, haustæq; imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum subito transuolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ: quoniam uelocitas co

gitationũ, animiq; celeritas, & ingenij uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singuliq; in suo cuique genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Artemon in tantum similis fuit, ut Laodice coniux regia, necato iam Antiocho, mimum per eum commendationis, regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe & Publicius etiam seruitute liberatus, indiscreta propè specie fuere similes, illud os probum reddentes, ipsumq; honorem eximiæ frõtis. Qualis causa patri quoque eius, Menogenis coci sui cognomen imposuit, iam Strabonis à specie oculorum haben ti, uitium imitata & in seruo: Scipioni Serapionis: is erat suarij negociatoris uile mancipium. Eiusdem familiæ. Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit: Sicut Spinter secundarum, tertiarumq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli COSS. In quo perquamimportune fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul consulum in scena imagines cerni. E` diuerso L. Plancus orator, histrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius, itemq; Messalæ Censorio Menogenes, perinde histriones. Suræ quidem proconsulis et rictum in loquendo, contractionemq; linguæ, & sermonis tumultum, non imaginem modo, piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori, armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. Toranius M. Antonio iam triumuiro, eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans alpes, ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Postquam deinde sermone puerorum detecta fraude à furẽte increpitus Antonio est,

inter alia magnitudinem pretij conquerente (nam ducen tis mercatus erat sestertijs) respondit uersutus ingenij mango, ob id ipsum se tanti uendidisse, quoniam nõ eẽt mira similitudo in ullis eodem utero editis: Diuersarũ quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, super omnem esse taxationem: Adeóq; tempestiuam ad mirationem intulit, ut ille proscriptor animus, modo & contumelia furens, non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio. Cap. XIII.

e St quædam priuatim dissociatio corporum: et iter se steriles, ubi cum alijs iunxere, gignũt: sicut Augustus & Liuia. Item alij aliæq; fœminas tantum generant, aut mares: plerunque & alternant: sicut Gracchorum mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Alijs sterilis est iuuenta: alijs semel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus: quales siquando medicina & cura uicere, fœminam ferè gignunt. Diuus Augustus in reliqua exem plorum raritate, neptis suæ nepotem uidit genitum quo excessit anno M. Syllanum: qui quũ Asiã obtineret post consulatũ, Neronis principis successione, ueneno eius interẽptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex liberos relinqueret, undecim nepotes reliquit: nurus uero gene rosq;, & omnes qui se patris appellatione salutarent, uiginti septem. In actis diui Augusti temporum inuenitur, XII. consulatu eius, L.q; Sylla collega, ad III. Idus Apriles, C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum liberis nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus XXVII, pronepotibus XXIX.

neptibus IX, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

De eodem multiplicius. Cap. XIIII.

m Vlier post quinquagesimum annum non gignit, maiorq; pars quadragesimo profluuiũ genitale sistit. Nam in uiris Masanissam regẽ, post LXXXVI. annum generasse filiũ, quem Methymathnum appellauerit, clarum est: Catonem Censoriũ octogesimo exacto, e filia Salonij clientis sui. Qua de causa, aliorum eius liberorum propago, Liciniani sunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto, notum est Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit consul, genitum post LXII. annũ. Et usque ad LXXXV. apud ignobiles uulgaris reperitur generatio.

De menstruis mulierum. Cap. XV.

s Olum autem animal menstruale mulier est: inde unius utero, quas appellarunt molas. Ea est caro informis, inanima, ferri ictum & aciem respuens. Mouetur, sistitq; menses: & ut partus, aliâs letalis, aliâs una senescens, aliquando aluo citatiore excidens. Simile quiddam & uiris in uentre gignitur, quod uocant scirron: sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperiatur mulierum profluuio magis monstrificum. Acescunt superuentu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorũ germina, et fructus arborum quibus insedêre, decidũt: speculorũ fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur, eborisq; nitor, aluei apum emoriuntur: æs ẽt

ac ferrum rubigo protinus corripit, odorq́; dirus aëra. Et in rabiem aguntur gustato eo canes, atque insanabili ueneno morsus inficitur. Quin & bituminum sequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui uocatur Asphaltites) certo tempore anni supernatans, nequit sibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquã filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo, inesse sensum eius ferunt: abijciq́; gustatas fruges, nec postea repeti. Et hoc tale tantumq́;, omnibusq́; tricenis diebus malum in muliere existit, & trimestri spacio largius. Quibusdam uero sæpius mense, sicut aliquibus nunquam: sed tales non gignunt, quando hæc est generando homini materia, semine è maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur, corporaturq́;. Ergo cum grauidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur, aut saniosi, ut autor est Nigidius.

Item de ratione partuum. Cap. XVI.

i Dem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem uiro rursus conceperit, arbitratur. Incipiente autem hoc statu aut desinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, saliuam infici. Cæterum editis primores septimo mẽse gigni dentes, priusq́; in supera ferè parte, haud dubium est: Septimo eosdẽ decidere anno aliosq́; suffici. Quosdam & cum dentibus nasci, sicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus est: & Cn. Papyriũ Carbonem, præclaros uiros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus. Cum ita nata esset Va

leria, exitio ciuitati, in quam elata esset, futurum, re-
sponso aruspicum uaticinante, Suessam Pometiam illa
tempestate florentissimam deportata est, ueridico exitu
consecuto. Quasdam concreto genitali gigni, infausto
omine, Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui
uice dentium, continuo osse gignuntur: sicuti Prusiæ re-
gis Bithyniorum filius, superna parte oris. Dentes au-
tem tantum inuicti sunt ignibus, nec cremantur cum re-
liquo corpore. Iidem flammis indomiti, cauantur tabe
pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vsu
atteruntur, multoq; primum in aliquibus deficiunt. Nec
cibo tantum et alimentis necessarij: quippe uocis sermo-
nisq; regimen primores tenent, concentu quodam exci-
pientes ictum linguæ, seriemq; structuræ, atque magni
tudine mutilantes mollientesue aut hebetantes uerba: et
cum defluxere, explanationem omnẽ adimentes. Quin
& augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini
uiris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus
plures fuere, longiora promitti uitæ putant spacia. Fœ-
minis minor numerus: quibus in dextra parte gemini
superne, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta
pollicentur, sicut in Agrippina Domitij Neronis matre:
cõtra in læua. Hoĩem priusquam genito dẽte cremari,
mos gentiũ non est. Sed mox plura de hoc, cum mem-
bratim historia decurret. Risisse eodem die quo genitus
esset, unum hominem accepimus Zoroastren. Eidem ce
rebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum,
futuræ præsagio scientiæ. In trimatu suo cuique dimi-
diam esse mensuram staturæ certum est. In plenum
autem cuncto mortalium generi minorem in dies fie-

ri, propemodum obseruatur: rarosq; patribus proceriores, consumente ubertatem seminum exustione, in cuius uices nunc uergat æuum. In Creta terræ motu rupto monte, inuentum est corpus stans XLVI. cubitorum, quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Orestis corpus oraculi iussu refossum, VII. cubitorum fuisse monumentis creditur. Iam uero ante annos propé mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortalium, quàm prisca conqueri. Næuij Pollionis amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concursu pené interemptus esset, prodigij uice habitum. Procerissimum hominem ætas nostra diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum IX. pedum & totidem unciarum uidit. Fuere sub diuo Augusto semipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia, in conditorio Sallustianorum asseruabantur hortorum: Pusioni & Secundillæ erant nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes & palmum Conopas nomine, in delicijs Iuliæ neptis eius fuit: Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binûm cubitorum fuisse, autor est M. Varro: & ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sesquipedales gigni quosdam longiores, in trimatu implentes uitæ cursum, haud ignotum est. Inuenimus in monumentis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuisse, incessu tardum, sensu hebetem: & iam puberem factum uoce robusta, absumptum contractione membrorum subita triennio circumacto. Ipsi nos pridem uidimus eadem fermé omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij

Taciti equitis Romani Belgicæ Galliæ rationes procu-rantis. Ectrapelos Græci uocant eos: in Latino non habent nomen.

Insignia corporum. Cap. XVII.

q Vod sit hominum spatium à uestigio ad uerticem, id esse passis manibus inter lõgissimos digitos obseruatum est: sicuti uires dextra parte maiores, quibusdam æquas utraque, aliquibus læua manu præcipuas: nec id unquam in fœminis: Mares præstare pondere, & defuncta uiuentibus corpora omnium animalium, & dormientia uigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare, fœminarum prona: uelut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. Cap. XVIII.

c Oncretis quosdam ossibus, ac sine medullis uiuere accepimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere: quanquam & uolũtate scimus sitim uictam: equitemq́; Romanum Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis aquæ subter cutem fusæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atque in senecta caruisse potu. Necnon & alij multa sibi imperauere.

Diuersorum morum exempla. Cap. XIX.

f Erunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquam risisse, ob id Agelastum uocatum: sicut nec flesse multos. Socratem clarũ sapientia eodem semper uisum uultu, nec aut hilari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, toruitatemq́; naturæ duram & inflexibilem,

bilem, affectusq; humanos adimit, quales apathes Græci uocant, multos eius generis experti: quodq; mirũ sit, autores maxime sapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc prauæ naturæ insignia in multis uaria cognoscũtur: ut in Antonia Drusi nunquam expuisse, in Pomponio consulari poëta nunquam ructasse. Quibus natura concreta sunt ossa, qui sunt rari admodum, cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. Cap. XX.

c Orpore uesco, sed eximijs uiribus Tritanum in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem, filiumq; eius militem Magni Põpeij, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, in brachijs etiã manibusq;, autor est Varro in prodigiosa uirium relatione. Atque etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicantem, inermi dextra uno digito superatum, et postremo correptum in castra trãslatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio diui Augusti centurio, uehicula cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta comprehensa una manu retinere, obnixus contra nitentibus iumentis: et alia mirifica facere, quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum suum tollebat. Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, et ducenaria duo humeris cõtra scalas ferebat. Nos quoque uidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, quingenario thorace plumbeo indutum, cothurnisq; quingentorũ pondo calciatum per scenam ingredi. Crotoniatam Mi=

lonem Athletā, cum constitisset, nemo uestigio educebat: malū tenenti nemo digitum corrigebat. Cucurrisse MCLX. stadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philippidem, magnum erat: donec Anistis cursor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri Magni, à Sicyone Elin, uno die M.CC. stad. cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam CLX. pass. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsanio COSS. annos IX. genitum puerum à meridie ad uesperum LXXV. M. paß. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniet, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter uehiculis tribus Tiberium Neronem emensum, festinantem ad Drusum fratrem ægrotantem in Germania: in eo fuerunt CCM. passuum.

De uisu. Cap. XXI.

O Culorum acies uel maxime fidem excedentia inuenit exēpla. In nuce inclusam Iliada Homeri carmen in membrana scriptum tradidit Cicero. Idem fuisse qui peruideret CXXXV. M. paß. Huic & nomen M. Varro reddidit, Strabonem uocatū. Solitum autem Punico bello, à Lilybæo Siciliæ promōtorio, exeunte classe Carthaginis portu, etiam numerum nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas, et alia tā parua fecit animalia, ut partes earum à cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodē genere inclaruit, à quo quadrigam ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricatam, & nauem, quam apicula pinnis absconderet.

De auditu. Cap. XXII.

a Vditus unum exemplũ habet mirabile, prælium quo Sybaris deleta est, eo die quo gestũ erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbricæ uictoriæ, Castoresq; Romani qui Persicam uictoriam ipso die quo contigit, nunciauere, uisus, & numinum fuere præsagia.

Exempla patientiæ. Cap. XXIII.

p Atientia corporis, ut est crebra sors calamitatum, innumera documenta peperit. Clarissimum in fœminis Leænæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas: in uiris Anaxarchi, qui simili de causa cũ torqueretur, præerosam dentibus linguam, unamq; spem indicij in tyranni os expuit.

Memoriæ exempla. Cap. XXIIII.

m Emoria, necessarium maxime uitæ bonũ, cui præcipua fuerit haud facile dictu est, tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu suo militibus nomina reddit. L. Scipio Populo Rom. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui et equestri ordini Romæ postero die, quàm aduenerat. Mithridates duarum & XX. gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione singulas sine interprete affatus. Charmidas quidam in Græcia, quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis, legentis modo repræsentauit. Ars postremo eius rei facta, & inuenta est à Simonide melico, consummata Metrodoro Scepsio, ut nihil non iisdem uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile in homine, morborum & casus iniurias atque etiam

metus sentiens, aliâs particulatim, aliâs uniuersa. Ictus lapide oblitus est literas tantũ. Ex praealto tecto lapsus, matris & affinium, propinquorumq́; cœpit obliuionẽ: Alius ægrotus, seruorum etiam: sui uero nominis Messala Coruinus orator. itaque sæpe deficere tentat ac meditatur uel quieto corpore & ualido. somno quoque serpente computat, ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus C. Iulij Cæsaris. Cap. XXV.

a Nimi uigore præstantissimum arbitror C. Cæsarem dictatorem. Nec uirtutem constantiãq; nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quæ cœlo continentur: sed proprium uigorem celeritatemq́; quodam igne uolucrem. Scribere & legere simul, dictare et audire solitum accepimus. Epistolas uero tantarum rerũ quaternas pariter librarijs dictare: aut, si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicauit: solus M. Marcellum transgressus, qui undequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias, undecies C. & XCII. M. hominum occisa prælijs ab eo, non equidem in gloria posuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita esse confessus est ipse, bellorum ciuilium stragem non prodẽdo. Iustius Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI. naues piratis ademisse. Cæsari proprium & peculiare sit, præter supradicta, clementiæ insigne: qua usque ad pœnitentiam omnes superauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non possit aliud. Spectacula enim edita effusasq́; opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sub-

limitas: captis apud Pharsaliam Pompeij Magni scrinijs epistolarum, iterumq; apud Thapsum Scipionis, cõcremasse ea optima fide, atque non legisse.

Laus Pompeij Magni. Cap. XXVI.

u Erum ad decus imperij Ro. non solum ad uiri unius pertinet uictoriam: Pompeij Magni titulos omnes, triumphosq; hoc in loco nuncu pari: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore, sed etiam Herculis propè ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primum Syllanus in Reip. causa exoriens auspicatus est: Africa uero tota subacta, & in ditionem redacta, Magniq; nomine spolio inde capto, eques Ro. (id quod antea nemo) curru triumphali reuectus est: & statim ad solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida DCCCLXXI. ab alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem redacta uictoriæ suæ ascripsit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloq; ciuili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterũ triumphales currus eques Ro. induxit, toties imperator antequam miles. Postea ad tota maria et deinde solis ortus missus, hos retulit patriæ titulos, more sacris certaminibus uincentium. Neque enim ipsi coronãtur, sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello XXX. annorũ confecto, fusis, fugatis, occisis, in deditionem acceptis hominum uicies semel centenis LXXXIII. M: depressis aut captis nauibus DCCCLXVI. oppidis, castellis M. D. XXXVIII. in fidem receptis: terris à Mæotis lacu ad rubrum mare subactis, uotum merito Mineruæ. Hoc

breuiarium eius ab oriente. Triumphi uero, quem duxit ad tertium Calendas Octobres M. Messala, M. Pisone consulibus, præfatio hæc fuit: Cum oram maritimam à prædonibus liberasset, & imperium maris populo Romano restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, insula Creta, Basternis, & super hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphauit. Sūma summarum in illo gloria fuit (ut ipse in concione dixit, cum de suis rebus dissereret) Asiam ultimam prouinciarum accepisse, eandem'q; mediam patriæ reddidisse. Si quis è contrario simili modo uelit percensere Cæsaris res, qui maior illo apparuit, totum profecto terrarū orbem enumeret: quod infinitum esse conueniet.

Laus Catonis primi. Cap. XXVII.

c Aeteris uirtutum gn̄ibus uarie et multi fuere præstātes. Cato primus Porciæ gētis, tres summas in hoīe res præstitisse existimatus est, optimus orator, optimus iperator, optimus senator: quæ mihi oīa, ēt si non prius, attamen clarius fulsisse in Scipione Aemiliano uidentur: dempto præterea plurimorū odio, quo Cato laborauit. Itaque sit proprium Catonis, quater & quadragies causam dixisse: nec quenquam sepius postulatum, & semper absolutum.

Item de fortitudine. Cap. XXVIII.

f Ortitudo in quo maxime extiterit, immensæ quæstionis est, utique si recipiatur poëtica fabulositas. Q. Ennius T. Cæcilium Teucrū, fratrem'q; eius præcipue miratus, propter eos sextum an-

nalem adiecit. L. Sicius Dentatus, qui tribunus plebis
fuit, Sp. Tarpeio, A. Aeternio cõſulibus, haud multo poſt
exactos reges, uel numeroſiſſima ſuffragia habet, cẽties
uicies prœliatus, octies ex prouocatione uictor, XLV. ci
catricibus aduerſo corpore inſignis, nulla in tergo. Item
ſpolia cepit XXXIIII. donatus haſtis puris duodeui-
ginti: phaleris XXV. torquibus tribus & LXXX. ar-
millis CLX. corõis XXVI. ciuicis XIIII. aureis VIII.
muralibus III. obſidionali una, fiſco æris, X. captiuis et
XX. ſimul bubus, Imperatores IX. ipſius maxime ope-
ra triumphantes ſecutus: præterea (quod optimum in
operib eius reor) uno ex ducibus T. Romulio ex conſu-
latu ad populum conuicto male acti imperij rei milita
ris. Haud minora forent Manlij Capitolini decora, ni
perdidiſſet illa exitu uitæ. Ante XVII. annum bina ce
perat ſpolia. Primus omnium eques coronam muralẽ
acceperat, VI. ciuicas, XXXVII. dona, XXXIII. cica-
trices aduerſo corpore exceperat: P. Seruilium magiſtrũ
equitum ſeruauerat, ipſe uulneratus humerũ ac femur.
Super omnia, Capitolium ſummamq; rem in eo ſolus à
Gallis ſeruauerat, ſi non regno ſuo ſeruaſſet. Verum
ſunt in his quidem uirtutis opera magna, ſed maiora
fortunæ. M. Sergio, ut quidem arbitror, nemo quen-
quam hominum iure prætulerit: licet pronepos Cati-
lina gratiam nomini derogarit. Secundo ſtipendio
dextram manum perdidit: ſtipendijs duobus ter &
uicies uulneratus eſt: ob id neutra manu, neutro
pede ſatis utilis: uno tantum ſeruo, plurimis poſtea
ſtipendijs debilis miles. Bis ab Annibale captus
(neque enim cum quolibet hoſte res fuit) bis uin-

culorum eius profugus, XX. mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit, duobus equis insidente eo suffossis. Dexteram sibi ferreã fecit, eáq; religata præliatus, Cremonam obsidione exemit, Placẽtiam tutatus est: duodena castra hostium in Gallia cœpit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cum in prætura sacris arceretur à collegis ut debilis. Quos hic coronarum acervos constructurus hoste mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cuiusque uirtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusq; aut Trasymenus ciuicas dedêre? Quæ Cannis corona merita? unde fugisse, uirtutis summum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere, Sergius uicit etiam fortunam.

De ingenijs siue laudibus quorundam ab ingenijs. Cap. XXIX.

i Ngeniorum gloriæ quis possit agere delectũ, per tot disciplinarum genera, & tantam rerum operumq; uarietatem? nisi forte Homero uate Græco nullum feliciorem extitisse conuenit, siue operis fortuna, siue materia æstimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim insignibus iudicijs optime citráq; inuidiam tam superba censura peragetur) inter spolia Darij Persarum regis unguentorũ scrinio capto, quod erat auro gemmisq; ac margaritis pretiosum, uarios eius usus amicis demonstrantibus (quando tædebat unguenti bellatorem & militia sordidum) imo Hercule, inquit, librorum Homeri custodiæ detur: ut pretiosissimum humani animi opus quam maxime diuiti opere seruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; ius

sit parci, cum Thebas caperet. Aristotelis philosophi patriam condidit: tantæq; rerum claritati tam benignum testimonium miscuit. Archilochi poëtæ interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepeliri Liber pater iussit, obsidentibus mœnia Lacedæmonijs: Lysandro eorum rege in quiete sæpius admonito, ut pateretur humari delicias suas: Requisiuit rex quis supremum diem Athenis obijsset: Nec difficulter ex ijs quæ deus significasset, intellexit: pacemq; funeri dedit.

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. Cap. XXX.

Platoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrãnus, aliâs sæuitiæ superbiæq; natus, uittatam nauẽ misit obuiam: ipse quadrigis albis egredientẽ in litore excepit. Viginti talentis unam orationem Isocrates uendidit. Aeschines Atheniensis summus orator, cum accusationem qua fuerat usus, Rhodi legisset, legit & defensionem Demosthenis, ob quam in illud depulsus fuerat exilium: mirantibus, q; tum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audiuissent: in calamitate testis ingens factus inimici. Thucydidem imperatorem Athenienses in exilium egere, rerum conditorem reuocauere, eloquentiam mirati, cuius uirtutem damnauerant. Magnum & Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti & Macedoniæ contigit, classe & per legatos petito: maius ex ipso, regiæ fortunæ prælata literarum conscientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris testimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione

clari domū, fores percuti de more à lictore uetuit: & fasces lictorios ianuæ submisit is, cui se oriens occidensq́; submiserat. Cato Censorius, in illa nobili triū sapientiæ procerum ab Athenis legatione, audito Carneade, quāprimū legatos eos censuit dimittendos: qm̄ illo uiro argumentante, quid ueri esset haud facile discerni posset. Quanta morum commutatio? Ille semper alioquin uniuersos ex Italia pellendos censuit Græcos: at pronepos eius Vticensis Cato, unum ex tribunatu militum philosophum, alterum ex Cypria legatione deportauit. Eandemq́; linguam ex duobus Catonibus, in illo abiecisse: in hoc importasse, memorabile est. Sed & nostrorū gloriā percenseamus. Prior Africanus Q. Ennij statuā sepulchro suo imponi iussit, clarumq́; illud nomen, imo uero spolium ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo cum poëtæ titulo legi. Diuus Augustus carmina Virgilij cremari cōtra testamenti eius uerecundiā uetuit: maiusq́; ita uati testimonium contigit, q̄ si ipse sua carmina probauisset. M. Varronis in bibliotheca, quæ prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata Romæ est, unius uiuentis posita imago est: haud minore (ut equidē reor) gloria, principe oratore & ciue, ex illa igeniorum quæ tunc fuit, multitudine, uni hanc coronā dāte, q̄ cum eidem Magnus Pompeius piratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si persequi libeat: cum plures una gens in quocunq; genere eximios tulerit, q̄ cæteræ terræ. Sed quo te M. Tulli piaculo taceam? quóue maxime excellentē insigni prædicem? quo potius, quàm uniuersi populi illius gētis amplissimi testimonio, & tota uita tua consulatus tātum

operibus electis? Te dicente, legem agrariã, hoc est ali-
menta sua, abdicauerunt tribus: te suadente, Roscio thea
thralis autori legis ignouerunt, notatas'q; se discrimine
sedis æquo animo tulerunt: te orante, proscriptorum li-
beros honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingeni
um: tu M. Antonium proscripsisti: Salue primus ciuium
parens patriæ appellate, primus in toga triumphum,
linguæ'q; lauream merite, & facundiæ Latiarum'q; li
terarum parens: atque (ut dictator Cæsar hostis quon-
dam tuus de te scripsit) omnium triumphorum laureã
adepte maiorem, quanto plus est, ingenij Romani termĩ
nos in tantum promouisse, quàm imperij.

De morum maiestate. Cap. XXXI.

r Eliquis animi bonis, præstitere cæteros morta
les sapientia, ob id Cati, Corculi, apud Roma-
nos cognominati. Apud Græcos Socrates, ora
culo Apollinis Pythij prælatus cunctis.

De autoritate. Cap. XXXII.

r Vrsus mortales oraculorum societatem dede-
re Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius
Delphis consecrando aureis literis, quæ sunt
hæc: Nosse se quenque: & nihil nimium cupere: comi-
tem'q; æris alieni atque litis, esse miseriam. Quin &
funus eius, cum uictore filio Olympiæ expirasset gau-
dio, tota Græcia prosecuta est.

De diuinitate. Cap. XXXIII.

d Iuinitas, & quædam cœlitum societas nobi-
lissima, ex fœminis in Sibylla fuit: ex uiris in
Mel-pode apud Græcos, apud Ro. in Marcio.

De Nasica. Cap. XXXIIII.

u Ir optimus semel à condito æuo iudicatus est Scipio Nasica, à iurato senatu. Idem in toga cãdida bis repulsa notatus à populo. In summa, ei in patria mori non licuit: non Hercule magis, quàm extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. Cap. XXXV.

p Vdicissima fœmina semel matronarum sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia, uxor Fuluij Flacci: electa ex centũ præcipuis, quæ simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam deorum matre.

De pietate. Cap. XXXVI.

p Ietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere, sed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, supplicij causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum, à ianitore semper excussa ne quid inferret cibi, deprehẽsa est uberibus suis alẽs eam. Quo miraculo, matris salus donata filiæ pietate est, ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidẽ consecratus est deæ, C. Quintio, M. Attilio COSS. templo pietatis extructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater, anguibus prehẽsis in domo, cum responderetur, ipsum uicturum alterius sexus interempto: imo uero, inquit, meum necate: Cornelia enim iuuenis est, & parere adhuc potest. Hoc erat uxori parcere, & reipublicæ consulere. Idq; mox con-

secutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris charitate post repudium obijt. P. Rutilius morbo leui impeditus, nunciata fratris repulsa in consulatus petitione, ilico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronum adeo dilexit, ut hæres oibus bonis institutus, in rogum eius se iaceret.

De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria. Cap. XXXVII.

u Ariarum artium scientia innumerabiles eniтuere, quos tamen attingi par sit, florem hominum libantibus: Astrologia Berosus, cui ob diuinas prædictiones, Athenienses publice in gymnasio statuam inaurata lingua statuêre. Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Græciæ honorẽ habuere. Hippocrates medicina, qui uenientem ab Illyrijs pestilentiã prædixit, & discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Eandem scientiam in Cleombroto Ceo Ptolemæus rex Megalensibus sacris donauit C. talentis, seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiadi Prusiensi, condita noua secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua uinum ægris medetur, relato è funere homine & seruato: sed maxime, sponsione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si unquam inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est. Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit, interdicto, cum Syracusæ caperentur, ne uiolaretur unus, nisi fe-

fellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus est et Ctesiphon Gnosius, æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon, Athenis armamentario mille nauium: Ctesibius, pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis: Dinocrates, metatus Alexandro condente in Aegypto Alexãdriam. Idem hic imperator edixit, ne quis ipsum alius, quàm Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

Item mira opera artificis. Cap. XXXVIII.

a Ristidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est. Octoginta emit duas Cæsar dictator, Medeam & Aiacem Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetum exitij mediocris spacij pari rependit auro. Rhodum nõ incendit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, à parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiáq; Venere, præcipue uæsano amore cuiusdam iuuenis insigni: & Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidiorũ ære alieno permutare eã conati. Phidiæ Iupiter Olympius quotidie testimonium perhibet, Mentori Capitolinus & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis eius uasa.

De seruitijs. Cap. XXXIX.

p Retium hominis in seruitio geniti maximum ad hanc d em (quod equidem compercrim) fuit grammaticæ artis Daphnidis, Cn. Pisaurensi uendente, & M. Scauro principe ciuitatis, IIIM DCC. sestertijs licente. Excessere hoc in nostro æuo nec

medicæ histriones, sed libertatem suam mercati. Quippe cum iam apud maiores Roscius histrio H-S. quingenta annua meritasse prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tyridatem gesti, dispensatorem, quem Nero H-S.CXX. manumisit. Sed hoc pretium belli non hominis fuit, tam hercule, q̃ libidinis non formæ Pæzontem é spadonibus Seiani III.M.D. mercante Sutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniã arguere nulli uacabat.

De præstantia gentium. Cap. XL.

g Entium in toto orbe præstãtissima una omni uirtute haud dubie Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non est humani iudicij: cum prosperitatem ipsam alius alio modo, & suopte ingenio quisque terminet. Si uerum facere iudiciũ uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo est felix. Abunde igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix potest. Quippe ut alia non sint, certe ne lassescat fortuna metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. Quid, quod nemo mortalium omnibus horis sapit? utinamq; falsum hoc, & non à uate dictum quamplurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circumscribendum seipsam ingeniosa, computat more Thraciæ gẽtis: quæ calculos colore distinctos, pro experimẽto cuiusque diei in urnã condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid, quod iste calculi candore illo laudatus dies, originẽ mali habuit?

Quàm multos accepta afflixere imperia? quàm multos bona perdidere, & ultimis mersere supplicijs? Ista nimirum bona, si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus: ideóq; nullis credendum est. Quid, quod bona malis paria non sunt, etiam pari numero: nec lætitia ullo minimo mœrore pensanda? Heu uana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur, ubi quæritur pondus.

De felicitate fœminæ. Cap. XLI.

u Na fœminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuit: Vna Pherenice, quæ filia, soror, mater Olympionicarum: Vna familia Curionum, in qua tres continua serie oratores extiterũt: Vna Fabiorum, in qua tres continui principes senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Cap. XLII.

c Aetera exempla fortunæ uariantis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudijs?

De bis proscripto, L. Sylla, Q. Metello. Cap. XLIII.

s Eruauit proscriptum à Sylla M. Fidustium senatorem, annis XXXVI, sed iterũ proscriptus. Superstes Syllæ uixit, sed usque ad Antonium: constat'q; nulla alia de causa ab eo proscriptum, quàm quia proscriptus fuisset. Triumphare P. Vẽtidiũ

de Parthis

de Parthis uoluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeij Strabonis duxit puerum: quanquam Massurius autor est, bis in triumpho ductũ: Cicero, mulionem castrensem suffarraneum fuisse: plurimi, iuuentam inopem in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus, atque de iure uirgarum in eum iudicum in consilium missus, primus externorum, atque in oceano genitorum, usus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Est & L. Fuluius inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium consul: eodemq; honore, cum transisset, exornatus confestim à populo Romano: qui solus eodẽ anno quo fuerat hostis, Romæ triumphauit ex ijs, quorum consul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui, felicis sibi cognomen asseruit L. Sylla, ciuili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumẽtis? quòd proscribere tot milia ciuium ac trucidare potuisset. O prava interpretatio, & futuro tempore infelix. Non melioris sortis tunc fuere pereuntes, quorum miseremur hodie, cum Syllam nemo nõ oderit? Age, non exitus uitæ eius, omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpore, & supplicia sibi gignente? Quod ut dissimulauerit, & supremo somnio eius (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab uno illo inuidiam gloria uictam: hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quòd Capitolium non dedicauisset. Q. Metellus in ea oratione quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, pótificis, bis consulis, dictatoris, magistri equitum, quindecimuiri agris dandis, qui primus elephantos primo

Punico bello duxit in triumpho, ſcriptum reliquit: decẽ maximas res optimasq́;, in quibus quærendis ſapientes ætatem exigerent, conſummaſſe eum. Voluiſſe enim primarium bellatorẽ eſſe, optimum oratorem, fortiſſimum imperatorem, auſpicio ſuo maximas res geri, maximo honore uti, ſumma ſapientia eſſe, ſummum ſenatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe ei, nec ulli alij poſt Romam conditam, longum eſt refellere & ſuperuacuum, abunde uno caſu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit ſenectam, amiſſis incendio cum Palladium raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed euentu miſero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non poſſit. Tribuit ei populus Ro. quod nunquam ulli alij ab condito æuo, ut quoties in ſenatum iret, curru ueheretur ad curiam: Magnum & ſublime, ſed pro oculis datum.

De altero Metello. Cap. XLIIII.

h' Vius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, iter rara felicitatis humanæ exẽpla numeratur. Nam præter honores ampliſſimos, cognomenq́; é Macedonia, quatuor filijs illatus rogo, uno prætore, tribus conſularibus, duobus triũphalibus, uno cenſorio: quæ ſingula quoque paucis contigere: in ipſo tamen flore dignitatis ſuæ, ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem é ſenatu cenſor eiecerat, reuertens é campo meridiano tempore, uacuo foro & capitolio, ad Tarpeium raptus

ut præcipitaretur, consolãte quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed (ut necesse erat in subito) tarde & tanquam in exequias, cum resistendi sacroq; sanctum repellẽdi ius non esset, uirtutis suæ opera & censuræ periturus, ægre tribuno qui intercederet reperto, à limine ipso mortis reuocatus, alieno beneficio postea uixit, bonis inde etiam consecratis à damnatu suo: tanquam parum esset, faucium certe intortarum, expressiq; per aures sanguinis pœnam exactam esse. Equidem & Africani Aemiliani inimicum fuisse inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit: Ite filij, celebrate exequias, nunquam ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iam Balearicis & Creticis & Dalmaticis iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria æstimetur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatum ad libidinem inimici, nec Africani saltem perire: quos hostes uicisse tanti fuit? aut quos non honores currusq; illa sua uiolentia fortuna retroëgit, per mediam urbem censore tracto (Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat) tracto in capitolium illud, in quod triumphãs ipse de eorum exuuijs, ne captiuos quidem sic traxerat. Maius hoc scelus, felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico uel funus tantum ac tale perdere, in quo à triũphalibus liberis portaretur in rogum, uelut exequijs quoque triumphans. nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla uitæ rumpit, nedum tanta. Quod superest, nescio morũ gloriæ an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciam semper fuisse inultam.

De diuo Augusto. Cap. XLV.

IN diuo quoque Augusto, quem uniuersa mortalitas in hac censura nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna sortis humanæ reperiētur uolumina. Repulsa in magisterio equitum apud auunculorum & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus: proscriptionis inuidia, collegium in triumuiratu pessimorum ciuium, nec æqua saltem portione, sed prægraui Antonio: Philippensi prælio morbus, fuga, et triduo in palude latebræ ægroti: & (ut fatentur Agrippa & Mœcenas) aqua subter cutem fusa turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoque in spelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgēte hostium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Perusinæ contentionis: sollicitudo martis Actiaci: Pannonici belli ruina è turri: tot seditiones militum, tot ancipites morbi corporis: suspecta Marcelli uota, pudenda Agrippæ ablegatio, toties petita insidijs uita, incusatæ liberorum mortes, luctusq; non tantum orbitate tristes: adulterium filiæ, & consilia parricidæ palam facta: contumeliosus priuigni Neronis secessus: aliud neptis adulterium: iuncta deinde tot mala: inopia stipendij, rebellio Illyrici, seruitiorū delectus, iuuentutis penuria: pestilentia urbis, fames sitisq; Italiæ, destinatio expirandi: & quatridui inedia, maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc Variana clades, & maiestatis eius fœda suggillatio, abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionem, desyderium post relegationem: inde suspicio in Fabiū, arcanorumq; proditionem: hinc uxoris & Tiberij cogitationes suprema eius cura. In summa, deus ille, cœlumq; nescio adeptus

magis an meritus, hærede hostis sui filio excessit.

Quos beatissimos dij iudicauerunt. Cap. XLVI.

Vbeunt in hac reputatione Delphica oracula,
s uelut ad castigandam hominum uanitatem à
deo emissa. Duo sunt hæc: Phedium felicissi-
mum, qui pro patria proxime occubuisset. Iterũ à Gy-
ge rege tunc amplissimo terrarum consultum, Aglaum
Psophidium esse feliciorem. Senior hic in angustissimo
Arcadiæ angulo paruum, sed annuis uictibus large suf
ficiens, prædiũ colebat, nunquam ex eo egressus: atque
(ut è uitæ genere manifestum est) minima cupidine mi-
nimum in uita mali expertus.

Quem uiuẽtẽ ut deũ coli iusserũt. Cap. XLVII.

Onsecratus est uiuus sentiens'q; oraculi eius-
c dem iussu, & Iouis deorum summi astipula-
tu, Euthymus pycta, semper Olympiæ uictor
& semel uictus. Patria ei Locri in Italia: ibi imaginẽ
eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine,
Callimachũ ut nihil aliud miratum uideo, deum'q; ius-
sisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: ni-
hil'q; adeo mirum aliud, quàm hoc placuisse dijs.

De spatijs uitæ longissimis. Cap. XLVIII.

E spatio atque longinquitate uitæ hominum,
d non locorum modo situs, uerum exempla, ac
sua cuique sors nascendi incertum fecere. He-
siodus qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulose (ut
reor) multa de hominum æuo referens, cornici nouẽ no-
stras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id tripli
catum coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac nym
phis. Anacreon poëta Arganthonio Tartessiorum regi

CL.tribuit annos, Cyniræ Cypriorum X.annis amplius, Aegimio CC. Theopompus Epimenidi Gnosio CL VII. Hellanicus quosdam in Aetolia Epiorum gentis CC.explere. Cui astipulatur Damiates, memorãs Pictoreum ex ijs præcipuum corpore uiribusq;, etiam CCC. uixisse. Ephorus Arcadum reges CCC.annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico D. uixisse. Xenophon in periplo, maritimorum regem DC. atque ut parce mentitus, filium eius DCCC. quæ omnia inscitia temporum acciderunt. Annum enim alij æstate unum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere: quidam lunæ senio, ut Aegyptij: itaq; apud eos aliqui & singula milia annorum uixisse produntur. Sed ut ad confessa transeamus, Arganthonium Gaditanum LXXX.annis regnasse propè certum est: putant XL.cœpisse. Masinissam LX.annis regnasse indubitatum est. Gorgiam Siculum CVIII.uixisse. Q. Fabius Maximus LXIII.annis augur fuit. M. Perpenna, & nuper L. Volusius Saturninus, omnium quos in consulatu sententiam rogauerant, superstites fuere. Perpenna VII.reliquit ex ijs quos censor legerat, uixit annos XCVIII. Qua in re & illud adnotare succurrit, unum omnino quinquẽnium fuisse, quo senator nullus moreretur: cum Flaccus & Albinus censores lustrum condidere usque ad proximos censores, ab anno Vrbis quingẽtesimoseptuagesimonono. M. Valerius Coruinus C.annos impleuit: cuius inter primum & sextum consulatum XLVI.anni fuere. Idem sella curuli semel ac uicies sedit, quoties nemo alius. Aequauit eius uitæ spa-

tium Metellus pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilij XCVII. annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonaginta nouem. Terẽtia Ciceronis CIII: Clodia Ofilij CXV. hæc quidem etiam enixa quindecies. Lucceia mima centum annis in scena pronunciauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpitio COSS. ludis pro salute diui Augusti uotiuis, annum cẽtesimumquartum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à M. Põponio ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone consulibus, ante annos nonaginta unum: & à Magno Pomponio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samullam quoque C. decem annis uixisse, autor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionem (qui primus togatus saltare instituit) utrisque secularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni interfuere, quãquam & postea diu uixit. In Tmoli montis cacumine, quod uocant Tempsin, CL. annis uiuere, Mutianus autor est. Totidem annos censum Claudij Cæsaris censura T. Fullonium Bononiensem: id'q; collatis censibus quos ante detulerat, uitæ'q; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate nascendi. Cap. XLIX.

P Oscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ sententiam. Epigenes CXXII. annos impleri negauit posse: Berosus excedi CXVII. Durat & ea ratio, quam Petosiris ac Necepsos tradiderunt, et tetartemoriõ appellant à triũ signorũ portione, qua posse in Italiæ tractu cxxvi. annos uitæ cõtigere appet.

Negauere illi quenquam XC. partium exortiuam men=
suram (quod anaphoras uocant) transgredi, et has ipsas
incidi occursu maleficorum syderum, aut etiam radijs
eorum solisq;. Rursus Aesculapii secta, quæ stata uitæ
spatia à stellis accipi dicit, sed quantum plurimum tri-
buat, incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tē-
pora, quandoquidem momentis horarum insignibus
lunæ dierum'ue septem atq; IX. (quæ nocte ac die ob-
seruantur) ingens turba nascatur, scansili annorum lege
occidua, quam climacteras appellant, non ferè ita geni-
tis LIIII. annum excedentibus. Primum ergo artis
ipsius inconstantia declarat, quàm incerta res sit. Acce-
dunt experimenta & exempla recentissimi census, quē
intra quadriennium imperatores Cæsares Vespasiani,
pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt omnia uasaria
excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenninum Pa
dumq;, ponemus exempla. Centum uiginti annos Par-
mæ tres edidere, Brixelli unus. CXXV, Parmæ duo.
CXXX, Placentiæ unus. CXXXI, Fauentiæ una mu-
lier. CXXXII, Bononiæ L. Terentius Marci filius. Ari
mini uero M. Aponius C & L, Tertulla, CXXXVII.
Circa Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium,
in quo CX. annos sex detulere, quatuor centenos uice-
nos, unus CXL. M. Mutius M. filius, Galerius Felix.
Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Ita-
liæ octaua centenûm annorū censi sunt hoīes LIIII.
centenûm denûm homines LVII. centenûm uicenûm
quinûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricē-
nûm quinûm aut septenûm totidem, centenum quadra
genûm homines tres. Alia mortalitatis inconstantia:

Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diuersæ sortis uiros. C. Mario. Cn. Carbone III. COSS. ad V. kalēd. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Caluus eadem die geniti sunt, oratores quidem ambo, sed tam dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit, paritér'q; domini ac serui gignuntur, reges & inopes.

In morbis uaria exempla. Cap. L.

P Vblius Cornelius Rufus, qui consul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum usum amisit, cum id sibi accidere somniaret. E diuerso Phalereus tum deploratus à medicis uomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, uulnerato pectore medicinam inuenit ex hoste. Q. Fabius Maximus cōsul apud flumen Isarā prælio commisso aduersus Allobrogum Aruernorum'q; gentes, ad VI. idus Augustas CXXX. M. perduellium cæsis, febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimirū est hoc munus naturæ, quicquid datur nobis: malignum uero et breue etiam in iis, quibus largissime contingit, uniuersum utique æui tempus intuētibus. Quid, quod æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio uitæ suæ uiuit? pars æqua morti similis exigitur, aut pœnæ, nisi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carent, non senectæ in pœnam uiuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, ut nullum frequētius sit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur uisus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta, & tamen uitæ hoc tem

pus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum musicum centum & quinque annis uixisse sine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorũ partes, qualiter nullis alijs animalibus, certis pestifer calor remeat horis aut rigor: neque horis modo, sed & diebus noctibusq́; trinis quadrinisúe, etiam anno toto: Atque etiam morbus est aliquis, per sapientiam mori. Morbis enim quoque quasdam leges natura posuit. Quadrini circuitus febrem, nunquam bruma, nunquam hybernis mensibus incipere: quosdam post sexagesimum uitæ spatium nõ accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiã. Nanque & uniuersis gentibus ingruunt morbi, & generatim modo seruitijs, modo procerum ordini, aliosq́; per gradus. Qua in re obseruatum, à meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam semper ire: nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis. Cap. LI.

i Am signa letalia: In furoris morbo risum: sapientiæ uero ægritudine, fimbriarum curam & stragulæ uestis plicaturas, à somno mouẽtium neglectum, profundi humoris è corpore effluuiũ: in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maxime, atque etiam supino assiduo cubitu: uenarum inæquabili aut formicante percussu: quæq; alia Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatisq́; nulla sunt: Quippe cum Cẽsorius Cato ad filium de ualidis quoque obseruationem ut ex oraculo aliquo prodiderit, se

nilem iuuentam præmaturæ mortis esse signum. Morborum uero tam infinita est multitudo, ut Pherecydes Syrius copia serpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibusdam perpetua febris est, ut C. Mœcœnati. Eidem triennio supremo nullo horæ momento contigit somnus. Antipater Sidonius poëta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre, & eo cõsumptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. Cap. LII.

a Viola consularis in rogo reuixit: & quoniã subueniri non potuerat præualente flamma, uiuus crematus est. Similis causa in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nã C. Aelium Tuberonem prætura functum à rogo relatum, Messala Rufus, & plerique tradunt. Hæc est conditio mortalium: ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare solitam, uagamq́; è lõginquo multa annũciare, quæ nisi à præsenti nosci non possent, corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantaridæ uocabantur) remeanti animæ uelut uaginam ademerint: Aristæi etiam uisam euolantem ex ore in Proconneso, corui effigie, magna quæ sequitur fabulositate: quam equidem & in Gnosio Epimenide simili modo accipio. Puerum æstu & itinere fessum in specu VII. et L. dormisse annis: rerum faciem mutationemq́; mirantem, uelut postero experrectum die: hinc pari numero dierum senio ingruente, ut tamen in septimum & quin-

quagesimum atque centesimum uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uidetur maxime opportunus, conuersione uuluæ: quæ si corrigatur, spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos uolumen Heraclidis, septem diebus fœminæ exanimis ad uitam reuocatæ. Varro quoque autor est, XX. uiris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domũ remeasse pedibus. Hoc idẽ Aquini accidisse. Romæ quoque Corfidium materteræ suæ maritum funere locato reuixisse, & locatorem funeris ab eo elatum. Adiicit miracula, quæ tota indicasse cõueniat. È duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse, ut uideretur expirasse, apertoq; testamento recitatum hæredem minorem funeri instituisse: interim eum, qui uidebatur extinctus, plaudendo conciuisse ministeria, et narrasse à fratre se uenisse, commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset aurum nullo conscio, & rogasse ut iis funebribus quæ comparasset efferretur. Hoc eo narrante, fratris domestici propere annunciauere exanimatum illum: & aurum ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis, sed non conferenda, cum sæpius falsa sint, sicut ingenti exẽplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Cæsaris classiarius fortissimus captus à Sex. Pompeio, iussu eius incisa ceruice, & uix cohærente, iacuit in littore tota die. Deinde cum aduesperauisset, cum gemitu precibusq; congregata multitudine petiit, uti Pompeius ad se ueniret, aut aliquẽ ex charis mitteret: se enim ab inferis remissum, habere quæ nunciaret. Misit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põpeii

causas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret, hoc se nunciare iussum. Argumentum fore ueritatis, quòd peractis mandatis, protinus expiraturus esset. Id'q; ita euenit. Post sepulturam quoque uisorum exempla sunt: nisi quòd naturæ opera, non prodigia consectamur.

De mortibus repentinis. Cap. LIII.

In primis autem miraculo sunt atque frequenti mortes repentinæ. Hæc est summa uitæ felicitas, quas eẽ naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modũ seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionysius Siciliæ tyrãnus, uterque accepto tragicæ uictoriæ nuncio. Mater pugna illa Cannensi, filio incolumi uiso contra falsum nũcium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor, lusoria quæstione nõ protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidẽtibus causis obiere, dum calciantur matutino duo Cæsares, prætor & prætura perfunctus dictatoris Cæsaris pater: hic Pisis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in consulatu suo pridie kalend. Ianuarii: in cuius locum M. Orellius paucissimarum horarum consulatum petijt: Item C. Vulcatius Gurges senator. Omnes adeo sani atque tempestiui, ut de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius egressus cum in senatum iret, offenso pede in comitio. Legatus quoque qui Rhodiorum causam in senatu magna cum admiratione orauerat, in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus, prætura & ipse functus,

cum à puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio
cum deos salutasset M. Iuuentius Talua COS. cum sa-
crificaret. C. Seruilius Pansa cum staret in foro ad ta-
bernam hora diei secunda, in P. Pansam fratrem inni-
xus. Bebius iudex cum uadimonium differri iubet. M.
Terentius Corax dum tabellas scribit in foro. Necnon
& proximo anno, dum consulari uiro in aurem dicit,
eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui est in fo
ro Augusti. Super omnes C. Iulius medicus, dum inun-
git, specillum per oculum trahens. Iam Manlius Tor-
quatus consularis cum in cœna placentam appeteret.
L. Durius medicus Valla, dum mulsi potionem haurit.
Ap. Saufeius, cum à balineo reuersus mulsum bibisset,
ouum'q; sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aqui
lium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius scriba cum do
mi suæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius & T.
Aetherius eques Ro. in Venere obiere. Et quos nostra
adnotauit ætas, duo equestris ordinis in eodem Pātomi-
mo Mythico tum forma præcellente. Operosissima ta-
men securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis
traditur, comœdiarum histrione. is cum populo admodū
placuisset natali die suo, conuiuium'q; haberet, edita cœ
na calidam potionem in pultario poposcit, simul'q; perso
nam eius diei acceptam intuens, coronam è capite suo in
eam transtulit tali habitu rigens nullo sentiente, donec
accubātium proximus tepescere potionem admoneret.
Hæc felicia exempla: at cōtra miseriarum innumera.
L. Domitius clarissimæ gentis apud Massiliam uictus,
Corfinij captus ab eodem Cæsare, ueneno poto propter
tædium uitæ, postquam biberat, omni opere ut uiueret

annixus est. Inuenitur in actis, Felice Russato auriga elato, in rogum eius unum è fauentibus iecisse sese: (friuolum dictu) ne hoc gloriæ artificis daretur, aduersis studijs copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ stirpis, quem eu enti anxietate diximus mortuum, flammæ ui è rogo eiectus, recondi propter ardorem non potuisset, iuxta sarmentis alijs nudus crematus est.

De sepultura. Cap. LIIII.

Ipsum cremare, apud Romanos non fuit ueteris instituti: terra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tũc institutum. Et tamen multæ familiæ priscos seruauere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. idq; uoluisse, ueritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo modo conditus, humatus uero humo contectus.

De anima, uel de manibus. Cap. LV.

Post sepulturã aliæ atque aliæ manium ambages. Omnibus à suprema die eadem quæ ante primam: nec magis à morte sensus ullus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Eadẽ enĩ uanitas in futurum etiam se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi uitam mentitur: aliâs immortalitatem animæ, aliâs trãsfigurationem, aliâs sensum ĩferis dãdo, et manes colẽdo, deũq; faciẽdo, q̃ iã ẽt homo esse desierit: ceu uero ullo modo spirãdi rõ hõi à cæteris aĩalibus distet, aut non diuturniora in uita multa

reperiantur, quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ prosequitur materiam? ubi cogitatio illi? quomodo uisus, auditus, aut qui tangit, qui usus eius, aut quod sine his bonum? Quæ de inde sedes, quantá ue multitudo tot seculis animarũ uelut umbrarum? Puerilium ista deliramentorum, auidæq; nunquam desinere mortalitatis commenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hominum ac reuiuiscendi promissa Democrito uanitas, q non reuixit ipse. Quæ (malum) ista dementia est, iterari uitam morte? quæ ue genitis quies unquam, si in sublimi sensus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitas'q; præcipuum naturæ bonum mortem, ac duplicat obitus, si dolere etiam post futuri æstimatione euenit. Etenim si dulce uiuere, cui potest esse uixisse? At quanto facilius certius'q;, sibi quenque credere, ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. Cap. LVI.

Consentaneum uidetur, priusquam digrediamur à natura hominum, indicare quæ cuiusque inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regum insigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cum antea glande uescerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia et Sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit, ut alii putauere Rhadamanthus. Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Aegyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas uolunt. Vtique in Græciam intulisse é Phœnice Cadmum sedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adiecisse quatuor

hac figura ΘΞΦΧ. Totidem post eum Simonidem melicum, ΖΗΥΩ: quarum omnium uis in nostris recognoscitur. Aristoteles X & VIII priscas fuisse, Α Β Γ Δ Ε Ζ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ: & duas ab Epicharmo additas ΘΧ, quàm à Palamede mauult. Anticlides in Aegypto inuenisse quendam nomine Menona tradit XV. annis ante Phoroneum antiquissimum Graeciae regem: id'q; monumentis approbare conatur. E` diuerso Epigenes, apud Babylonios DCCXX. annorum obseruationes syderum coctilibus laterculis inscriptas docet, grauis autor in primis: qui minimum, Berosus & Critodemus, CCCC.LXXX. annorū. Ex quo apparet aeternus literarum usus. In Latium eas attulerunt Pelasgi. Laterarias ac domos constituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro domibus. Gellio Doxius Caeli filius, lutei aedificij inuentor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à se appellauit Cecropiam, quae nunc est arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante condìtum uolunt: quidam & Sicyonem. Aegyptij multo ante apud ipsos Diospolin. Tegulas inuenit Cynira Agriopae filius, & metalla aeris, utrunque in insula Cypro: Item forcipem, marculum, uectem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Graeciam, quae uocabatur Argos dipsion. Lapidicinas Cadmus Thebis, aut (ut Theophrastus) in Phoenice. Thrason muros. Turres, ut Aristoteles, Cyclopes: Tirynthij, ut Theophrastus: Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fusus in lanificio Closter filius Arachnes, linum & retia Arachne. Fulloniā artem Nicias Megarensis. Sutrinam Boethius.

Medicinam Aegyptij apud ipsos uolunt repertam: alii per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni et Phyllyriæ filio. Aes conflare & temperare, Aristoteles Lydum Scythen monstrasse, Theophrastus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas. Ferrum Hesiodus in Creta eos qui uocati sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Atheniensis, ut alii Aeacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus Phœnix ad Pangeum montem: ut alii, Thoas & Eaclis in Panchaia, aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inuentionem & mellis assignat. Plumbum ex Cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferreã inuenere Cyclopes. Figlinas Chorœbus Atheniensis. In ijs orbem Anacharsis Scythes, ut alii Hyperbios Corinthius. Fabricam materiariam Dædalus, & in eam serram, asciam, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam: normam autẽ & libellam, & tornum, & clauem Theodorus Samius. Mensuras & pondera, Phidon Argiuus: aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem è silice Pyrodes Cilicis filius: eundem asseruare in ferula, Prometheus. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges. Mercaturas Pœni. Culturas uitium & arborum Eumolpus Atheniensis. Vinum aqua misceri Staphylus Sitheni filius. Oleum & trapetas Aristæus Atheniensis. Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Atheniensis, ut alii Triptolemus, Regiam ciuitatem Aegyptii, populare Attici. Post Theseum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitium inuenere Lacedæmonii. Iudicium capitis in

Ariopago primum actum est. Prælium Afri contra Aegyptios primum fecere fustibus, quos uocant phalãgas. Clypeos inuenerunt Prœtus & Acrisius inter se bellãtes, siue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydias Messenius. Galeam, gladium, hastam Lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcum & sagittam Scythem Iouis filium, alii sagittas Persen Persei filium inuenisse dicunt: lanceas Aetolos, iaculum cum amento inuenisse Aetolum Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenũ, pilumq́; Penthesileam Amazonem securim, Piseum uenabula. Et in tormentis scorpionem Cretas, catapultam Syros, Phœnicas ballistam & fundam. Aeneam tubam Piseum Tyrrhenum. Testudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo uehi Bellerophontem. Frenos & strata equorum Pelethronium. Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem. Bigas primum iunxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, signi dationem, tesseras, uigilias Palamedes inuenit Troiano bello. Specularem significationem eodẽ Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theseus. Auguria ex auibus Car, à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruspicium Delphus, ignispicia Amphiaraus, auspicia auium Tiresias Thebanus. Interpretationem ostentorum & somniorum Amphictyon. Astrologiam Atlas Libyæ filius, ut alii Aegyptii, ut alii Assyrii. Sphæram in ea Milesius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Helleni filius. Musicam Amphion. Fistulam & Monaulum

Pan Mercurij. Obliquam tibiā Midas in Phrygia. Ge-
minas tibias Marsyas in eadem gente. Lydios modulos
Amphiō, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marsyas
Phryx, Citharam Amphion, ut alij Orpheus, ut alij Li
nus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Si=
monides addit. Nonam Timotheus. Cithara sine uoce ce
cinit Thamyras primus: cum cantu Amphion, ut alij
Linus. Citharœdica carmina composuit Terpander. Cū
tibijs canere uoce Trœzenius Dardanus instituit. Salta=
tionem armatam Curetes docuere, Pyrrhicen Pyrrhus,
utranque in Creta. Versum heroicum Pythio oraculo de
bemus. De poëmatum origine magna quæstio est. Ante
Troianum bellum probantur fuisse. Prosam orationem
condere Pherecydes Syrius istituit, tempore Cyri regis.
Historiam Cadmus Milesius. Ludos gymnicos in Arca
dia Lycaon, funebres Acastus in Iolco, post eum These
us in Isthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pi
lam lusoriam. Gyges Lydius picturā in Aegypto. In
Græcia uero Pyrrhus Dædali cognatus, ut Aristoteli
placet: ut Theophrasto, Polignotus Atheniensis. Naue
primus in Græciā ex Aegypto Danaus aduenit: ante
ratibus nauigabatur, inuētis in mari rubro inter insulas
à rege Erythra. Reperiuntur qui Mysos & Troianos
priores excogitasse in Hellespōto putent, cum transirent
aduersus Thracas. Etiam nunc in Britannico oceano
uitiles corio circūsutæ fiunt: in Nilo ex papyro, & scir
po, & arundine. Longa naue Iasonem primum naui=
gasse, Philostephanus autor est: Egesias Parrhalum: Cte
sias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus
Aegeonem: Biremem Damastes Erythræos fecisse: trire

mem Thucydides Aminoclen Corinthium: quadriremē Aristoteles Carthaginienses. Quinqueremem instituit Nesichthon Salaminius. sex ordinum Xenagoras Syracusius: ab ea ad deciremem Mnesigeton. Alexandrum Magnum ferunt instituisse ad XII ordines: Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad XXX. Ptolemæum Philadelphum ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Triphon cognominatus est, L. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenenses, cymbam Phœnices, celocem Rhodij, cercuron Cyprij. Syderum obseruationem in nauigando Phœnices, remū Copæ, latitudinem eius Platææ, uela Icarus, malum et antennam Dædalus, Hippagum Salaminij, aut Pericles Atheniensis, tectas longas Thasij: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Rostra addidit Piseus: Tyrrheni ancoram, Eupalamus eandem bidētem, Anacharsis harpagonas: & manus Pericles Atheniensis, adminicula gubernandi Typhis. Classe princeps depugnauit Minos. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

In quo primus gētiū consensus. Cap. LVII.

g Entium consensus tacitus primus omnium conspirauit, ut Ionum literis uterentur.

De literis antiquis. Cap. LVIII.

u Eteres Græcas fuisse easdem penè quæ nunc sunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodie in palatio, dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca, cum inscriptione tali, Ναυσικράτης τισαμένου Αθηναῖος ἀνέθηκεν.

Quando primum tonſores Romæ. Cap. LIX.

Equẽs gentium conſenſus in tonſoribus fuit,
s ſed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia
uenere poſt Romam conditam anno quadrin
genteſimoquinquageſimoquarto, adducente P. Ticinio
Mena, ut autor eſt Varro: ante intonſi fuere. Primus o-
mnium radi quotidie inſtituit Africanus: ſequens di-
uus Auguſtus cultris ſemper uſus eſt.

Quando primum horologia. Cap. LX.

Ertius conſenſus fuit in horarum obſeruatio-
t ne, iam hic rationi accedens, quando & à
quo in Græcia reperta, diximus in ſecundo
uolumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim
tabulis ortus tantum & occaſus nominatur. Poſt aliquot
annos adiectus eſt & meridies, accenſo conſulũ id pro
nunciante, cum Curio inter roſtra & Græcoſtaſin pro-
ſpexiſſet talem ſolem. À columna ænea ad carcerẽ in-
clinato ſydere, ſupremam pronunciauit. Sed hoc ſerenis
tantum diebus uſque ad primum Punicum bellũ. Prin-
ceps Romanis ſolarium horologium ſtatuiſſe, ante duo-
decim annos, quàm cum Pyrrho bellatum eſt, ad ædem
Quirini, L. Papyrius Curſor, cum eandem dedicaret,
à patre ſuo uotam, à Fabio Veſtali proditur. Sed neq;
facti horologij rationem uel artificem ſignificat, nec un
de translatum ſit, aut apud quem ſcriptum id inuene-
rit. M. Varro primum ſtatutum in publico ſecundũ Ro
ſtra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Vale
rio Meſſala conſule Catina capta in Sicilia: deportatum
inde poſt XXX. annos, quàm de Papyriano horologio
traditur, anno urbis CCCCLXXVII. nec congruebant

ad horas eius lineæ: paruerunt tamen ei annis undecentum, donec Q. Martius Philippus, qui cum L. Paulo fuit censor, diligentius ordinatum iuxta posuit: idq; munus inter censoria opera gratissime est acceptum. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ, usque ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Lænatis, primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum. Idq; horologium sub tecto dicauit, anno urbis DXCV. Tā diu populi Romani indiscreta lux fuit. Nūc reuertamur ad reliqua animalia, primumq; terrestria.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus. elephantorū commendatio, & de sensu eorum. Cap. I.

a D RELIQVA trāseamus animalia, & primum terrestria. Maximum est elephas, proximumq; humanis sensibus: quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorū obedientia, officiorumq; quæ didicere memoria, amoris & gloriæ uoluptas: imo uero (quæ etiam in hoie rara) probitas, prudētia, æquitas: religio quoque syderum, solisq; ac lunæ ueneratio. Autores sunt, in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo, nitescente luna noua, greges eorum descendere, ibiq; se purificantes solē-

niter aqua circumspergi, atque ita salutato sydere in syluas reuerti, uitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoque religionis intellectu, creduntur maria trãsituri non ante naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visiq; sunt fessi ægritudine (quando & illas moles infestant morbi) herbas supini in cœlum iacẽtes, ueluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorãt, genua submittũt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Cap. II.

ROmæ iuncti primum subiere currum Pompeij Magni Africano triumpho, quod prius India uicta triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iũctos ingredi portam. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam inconditos motus edidere, saltantiũ modo. Vulgare erat, per auras arma iacere non auferentibus uentis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut lasciuiente pernicitate colludere: postea & p funes incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imitantes, plenisq; hominum triclinijs accubitu iere per lectos, ita libratis uestigijs, ne quis potantium attingeretur.

De docilitate eorum. Cap. III.

CErtum est, unum tardioris ingenij in accipiẽdis quæ tradebantur, sæpius castigatum uerberibus, eadem illa meditãtem noctu repertum. Mirum maxime, & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis utique pronis. Mutianus ter consul

autor est, aliquem ex his & literarum ductus Graecarum didicisse, solitumq; perscribere eius linguae uerbis: Ipse ego haec scripsi, & spolia celtica dicaui. Itemq; se uidente Puteolis, cum aduecti e naue egredi cogerentur, territos spatio procul pontis a continente porrecti, ut sese longinquitatis aestimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Praedam ipsi in se expetendam, sciunt solam esse in armis suis, quae Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, dentes. Quamobrẽ deciduos casu aliquo uel senecta, defodiũt: hoc solum ebur est, caetero, & in his quoque quã corpus intexit, uilitas ossea. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari coepere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, praeterquam ex India, reperitur: caetera in nostro orbe cessere luxuriae. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis summa cura: alterius mucroni parcũt, ne sit praelijs hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles. circumuentiq; a uenantibus, primos constituunt quibus sunt minimi, ne tanti praelium putetur. postea fessi, impactos arbori frangunt, praedaq; se redimunt.

De clementia eorum, et q̃ pericula sua intelligãt, et de tigridis truculentia. Cap. IIII.

mirum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calca

re, sed erutum proximo tradere: illum sequenti, nuncio simili usque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciem'q; dirigi: adeo omnium odori durare uirus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedũ. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, atque ipsa elephanti quoque spernens uestigia, homine uiso trans-ferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo quem timet? Etenim tales syluas minime frequentari certum est. Sane mirentur ipsam ue stigij raritatem: sed unde sciunt timendos esse? Imo uero cur uel sæpius conspectum paueant, tanto uiribus, ma-gnitudine, uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est na tura rerum, hæc potentia eius, sæuissimas ferarum ma-ximas'q; quæ nunquam uidissent quod debeant timere, statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum. Cap. V.

e Lephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducat agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Amnem transituri minimos præmittũt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgi-tis altitudo. Antipater autor est, duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiã cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorum nomina anna libus describeret, eum qui fortissime præliatus esset in Punica acie, Sutrum tradidit uocatum, altero dente mu tilato. Antiocho uadũ fluminis experiẽti renuit Aiax, alioquin dux agminis semper. Tum pronũciatum, eius fore principatum qui transisset: ausum'q; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mor-

tem ignominiæ prætulit. Mirus nanque pudor est, uictusq; uocem fugit uictoris: terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunquam nisi in abdito coëunt: mas quinquennis, fœmina decennis. Initur autem biennio, quinis (ut ferunt) cuiusque anni diebus, nec amplius: sexto, perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nulla ue propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris uis: Nanque traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani, celeberrimo in arte grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, desyderium eius quotiens non uideret, inedia testatus. Et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conspectu, blanditiæq; inconditæ, stipesq;, quas populus dedisset, seruatæ, & in sinum effusæ. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Idem nanque tradit, agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quandam iustitiæ. Cum Bochus rex triginta elephantis, totidem, in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserēt, non potuisse effici, ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur.

Quando primum in Italia. Cap. VI.

e Lephantes Italia primum uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucanis uisos, anno Vrbis quadringētesimoseptuagesimosecundo. Roma autem in triumpho, septem annis

ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimosecundo, uictoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadragintaduo fuere trãsuecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in circo, interfectosq; iaculis tradit penuria consilij: quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus. L. Piso inductos dũtaxat in circum, atque ut contemptus eorum increscæret, ab operarijs hastas præpilatas habentibus, per circum totũ actos. Nec quid deinde ijs factum sit, autores explicãt, qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. Cap. VII.

c Lara est unius é Romanis dimicatio aduersus elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coẽgisset. Nãque unum qui superer at, obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites misit qui abeũtem interficerent. Proboscidem eorum facillime amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primũ omnium in circo Claudij Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Posthumio COSS. anno urbis sexcentesimo quinquagesimoquinto. Item post annos XX. Lucullorũ ædilitate curuli, aduersus tauros. Pompeij quoque altero consulatu, dedicatione templi Veneris uictricis, pugnauere in circo uiginti, aut ut quidam tradunt XVII, Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas, arrepta

scuta iaciens in sublime, quæ decidentia uoluptati spectã tibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionem tentauere, nõ sine uexatione populi, circundati claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculum editurus, euripis harenam circundedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiam uulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi odore, ut oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori suo exquisitæ, flens uniuersus cõsurgeret, dirasq; Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius, uiginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodẽ quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerso dimicante: postea singuli, principibus Claudio & Neroni, in consummatione gladiatorum. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec nisi lacessiti noceant, ideoq; gregatim semper ambulent, minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos uulneratosq́ue in mediũ agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.

Quomodo capiantur. Cap. VIII.

c Apiuntur autem in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium, ab-

actum'ue à grege, uerberat ferum: quo fatigato, transcē dit in eum, nec secus ac priorem regit. Africa foueis ca pit, in quas deerrāte aliquo, protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres construūt, omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia, greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisq;, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorū iaculantur alioquin mollissimos. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo uenatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Læua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro fœmine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent, alii connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum uenabula infigunt, mox sanguinis uestigijs sequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap. IX.

d Domantur autem rabidi fame & uerberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuātem catenis coërceant: & aliàs circa coitus maxime efferantur, & stabula Indorū dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coitu, fœminarumq; pecuaria separant, quæ haud alio modo, quàm armentorum habent.

Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferũt, magna'q; ex parte orientis bella conficiunt. Prosternũt acies, proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, uulneratiq; & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie. Indicum Afri pauent, nec contueri audent: nam et maior Indicis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura. Cap. X.

d Decem annis gestare i utero uulgus existimat: Aristoteles biennio, nec amplius quàm semel gignere, pluresue quàm singulos: uiuere ducentis annis, & quosdam trecentis. Iuuenta eorum à sexagesimo incipit. Gaudent amnibus maxime, & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximũ hoc malũ, inflationẽq; et profluuiũ alui, nec alia morborũ gña sentiũt. Olei potu tela, quæ corpi eorũ inhæreãt, decidere iuenio: à sudore aũt facilius adhærescere. Et terrã edisse ijs tabificũ est, nisi sæpius mã dant. Deuorãt aũt et lapides. Trũcos quidẽ gratissimo in cibatu hñt. Palmas excelsiores frõte prosternũt, ac ita iacẽtiũ absumũt fructũ. Mãdũt ore: spirãt et bibũt, odoratũrq; haud iproprie appellata manu. Aĩaliũ maxĩe odere murem: & si pabulũ in præsepio positum attingi ab eo uidere, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirundine, quam sanguisugã uulgò cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit, intolerãdo afficit dolore. Durissimũ dorso tergus, uentres molles, setarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio

muscarum (nanque id & tanta uastitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant: Hoc ijs pro cauda, pro iuba, pro uillo est. Dentibus ingens pretium, & deorum simulacris laudatissima ex ijs materia. Inuenit luxuria cõmendationem & aliam, expetit in callo manus uim saporis, haud alia de causa credo, quam quia ipsum ebur sibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua: sed tamen in extremis Africæ, quà confinis Aethiopiæ est, postium uicem in domicilijs præbere: sæpes'q; in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dẽtibus fieri, Polybius tradit, autore Gulussa regulo.

Vbi nascantur, & de discordia eorum & draconum. Cap. XI.

e Lephantes fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania: ferunt Aethiopes & Troglodytæ, ut dictum est: sed maximos India, bellantes'q; cum ijs perpetua discordia dracones, tãtæ magnitudinis, ut & ipsos circũflexu facili ambiãt, nexu'q; nodi præstringant. Commoritur ea dimicatio: uictus'q; corruens, complexum elidit pondere.

De solertia animalium. Cap. XII.

m Ira animalium pro se cuique præcipua solertia est, ut ijs una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula speculatus, ab excelsa se arbore inijcit. Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus. itaque arborũ aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob id'q;

gressus

gressus primum alligant cauda. Resoluunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritum præcludunt, & mollissimas lancinant partes. Idē obuij deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunque cæci, ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attu'erit, nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis? Est et alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimū esse sanguinem, ob id æstu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes mersos insidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurem morsum defigere: quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosq; concidere: & dracones inebriatos opprimi, commoriq;.

De draconibus. Cap. XIII.

g Enerat eos Aethiopia Indicis pares, uicenûm cubitorum. Id modo mirum, unde cristatos Iuba crediderit. Asachæi uocantur Aethiopes, apud quos maxime nascuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq; inter se cratium modo implexos, erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula Arabiæ uehi fluctibus.

De serpentibus maximis & bois. Cap. XIIII.

m Egasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adolescere, ut solidos hauriāt ceruos taurosq;. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut superuolantes quamuis alte perniciterq;, alites haustu raptas absorbeant. Nota est, in

punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo impera-
tore ballistis tormentisq́;, ut oppidum aliquod, expugna
ta serpens CXX. pedum longitudinis. Pellis eius maxil
læq; usque ad bellum Numantinum durauere Romæ
in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in
tantam amplitudinem exeuntes, ut diuo Claudio prin-
cipe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit in-
fans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomẽ tra
xere. Cæterorum animaliũ, quæ modo conuecta undiq;
Italiæ contigere sæpius, formas nihil attinet scrupulo-
se referre.

De Scythicis animalibus et septentriona-
libus. Cap. XV.

P Aucissima Scythia gignit, inopia fruticũ: pau
ca contermina illi Germania: insignia tamen
boum ferorum genera, iubatos bisontes, excel
lentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperium uul-
gus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa,
uituli potius cerui'ue quadam similitudine. Septentrio
fert & equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia
& Africa: præterea alcen, ni proceritas aurium et cer
uicis distinguat, iumento similem. Item notam in Scan-
dinauia insula, nec unquam uisam in hoc orbe, multis
tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nul
lo suffraginum flexu: ideoq; non cubantem, sed accliuẽ
arbori in somno, eáq; incisa ad insidias capi, aliàs uelo
citatis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob
id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens in-
uoluatur. Tradunt in Pæonia feram, quæ bonasus uoce
tur, equina iuba, cætera tauro similem, cornibus ita in se

inflexis, ut nō sint utilia pugnæ. quapp fugæ sibi auxiliari, reddētē ea fimū interdū et triū iugerū lōgitudine: cuius contactus sequētes, ut ignis aliqs, amburat. Mirū pardos, pātheras, leones, et similia, cōdito in corpis uaginas unguiū mucrōe, ne refrigatur hebetetur'ue, igredi: auersis'q; falculis currere, nec nisi appetēdo protēdere.

De leonibus. Cap. XVI.

LEoni præcipua generositas, tunc cum colla armos'q; uestiunt iubæ. Id enim ætate contingit é leone conceptis. Quos uero pardi generauere, semper insigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Magna ijs libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime spectat, inopia aquarū ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animaliū partus, uarie fœminis cuiusq; generis mares aut ui aut uoluptate miscente. Vnde etiā uulgare Græciæ dictum, semper aliquid noui Africam afferre. Odore pardi coitum sentit in adultera leo, tota'q; ui consurgit in pœnā. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autem edi partum, lacerato unguiū acie utero in enixu, uulgum credidisse uideo. Aristoteles diuersa tradit, uir quem in ijs magna secuturus in parte præfandum reor: Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegata'q; hac cōmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina uiro aliquot milia hominū in totius Asiæ Græciæ'q; tractu parēre iussa, omniū quos uenatus, aucupia, piscatus'q; alebant: quibus'q; uiuaria, armēta, aluearia, piscinæ, auiaria in cura erant: ne quid usquam ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermé uolumina

illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæso ut legentes boni consulant, in uniuersis rerum naturæ operibus, medioq; clarissimi regum omnium desyderio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænā primo fœtu parere V. catulos, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere. Informesq; minimasq; carnes magnitudine mustelarum esse initio: semestres uix ingredi posse, nec nisi bimestrem moueri. In Europa autem inter Acheloum tantum & Nestum amnes leones esse, sed longe uiribus præstantiores ijs quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile et breue crispioribus iubis. Hos pauidiores esse, quàm longo simpliciq; uillo, eos contemptores uulnerum. Vrinā mares crure sublato reddere ut canes: grauem odorē, nec minus halitum: raros in potu, uesci alternis diebus: à saturitate interim triduo cibis carere. Quæ possint, in mandendo solida deuorare: nec capiente aluo, coniectis in fauces unguibus extrahere, ut (si fugiendum sit) non in satietatem abeant. Vitam ijs longam docet argumento, quòd plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes, in senecta hominē appeti ab ijs refert, quoniam ad persequendas feras uires non superant. Tunc obsidere Africæ urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sæuit, in uiros prius, quàm in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame. Credit Libya ītellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui,

multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicē animalis omnium generosissimi, cæterisq; imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusque uel casu, mulceri alloquijs feras: q͞p pe ubi etiam serpentes extrahi cantu, cogiq; in pœnā, uerum falsumúe sit, uita non decreuerit. Leonum animi index cauda, sicut & equorum aures. Nanque & has notas generosissimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni uulnere, siue ungue impresso siue dente, ater profluit sanguis. Iidem satiati, innoxij sunt. Generositas maxime in periculis deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd spernens tela diu se terrore solo tuetur ac uelut cogi testatur: cooriturq; non tanquam periculo coactus, sed tanquam amētiæ iratus. Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum & uenantium urgente ui, contemptim restitansq; cedit in campis, & ubi spectari potest: idem ubi uirgulta syluasq; penetrauit, & acerrimo cursu fertur, uelut abscondente turpitudinem loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non utitur. Vulneratus, obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum uero qui tela quidem miserit, sed tamen non uulnerauerit, correptum raptatumq; sternit, nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne uenabula expauescat. Cæterum dolis carent & suspitione: nec limis in-

tuentur oculis, aspiciq́; simili modo nolunt. Creditum est à moriente humum morderi, lachrymamq́; leto dari. Atque hoc tale tam sæuum animal, rotarum orbes circumacti, currusq́; inanes, & gallinaceorum cristæ cantusq́; etiam magis terrent, sed maxime ignes. Aegritudinem fastidij tantum sentit, in qua medetur ei cõtumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia simiarum. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonum simul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura. Post eum Pompeius Magnus in circo DC. ac in ijs iubatorum CCCXV: Cæsar dictator CCCC. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueisq́; maxime. Principatu Claudij casus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum obiecto: quod spectaculum in harenam protinus translatum est, uix credibili morbo torpescente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita ut deuinciatur non repugnãs: uidelicet omnis uis constat in oculis. Quo minus mirum sit, à Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leonem. Iugo subdidit eos, primusq́; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam temporũ, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante: nam quòd ita uectus est cum mima Cytheride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autẽ hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, Hanno è clarissimis Pœnorum tradi-

tur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiã feritas. Sunt uero & fortuita eorum quoque clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio suppliciter uolutante, attonitus pauore, cum refugienti undique fera opponeret sese, et uestigia lamberet adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem uulnusq;, & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est, cum spei nullus est. Neque profugienti cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morsu auidiore inhæserat dentibus, cruciabatq; inedia tum pené in ipsis eius telis suspectantem, ac uelut mutis precibus orantem: dũ fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu cessatum est. Degressus tandé euellit præbenti, et quàm maxime opus esset accommodanti. Tradunt q; quamdiu nauis ea in littore stetit, retulisse gratiã uenatus aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo facto Græci κεχηνῶτος Διονύσου appellauere. Miremur postea uestigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperent. Cur enim nõ ad alia iere? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte uis malorum etiam feras omnia experiri cogit.

De pantheris. Cap. XVII.

Eque memorandum & de panthera tradit
a Demetrius physicus, iacentem in media uia hominis desyderio, repente apparuisse patri cuiusdam Philini, assectatoris sapientiæ: illum pauore cœpisse regredi, feram uero circumuolutari non dubie blandientem, sese conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere: secutusq; qua trahebat uestem unguium leni iniectu, ut causam doloris intellexit, simulq; salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaq; cum ijs prosequente, usque extra solitudines deductus, læta atque gestiente: ut facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in homine rarum est. Hæc fidem etiã Democrito afferũt, qui Thoantem in Arcadia seruatum à dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodum: pauẽsq; serpentis naturam, & magnitudinem metuens, in solitudines tulerat: in quibus circumuento latronum insidijs, agnitoq; uoce, subuenit. Nam quæ de infantibus ferarũ lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de cõditoribus nostris à lupa, magnitudini fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum uarietate prope solæ bestiarum spectantur, cæteris unus ac suus cuiusque generis color est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt odore earum mire sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine in-

uitatis corripiunt. Sunt qui tradunt in armo ijs similem lunæ esse maculam, crescentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc uarias et pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriáq;. Quidam ab ijs pantheras candore solo discernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatusconsultum fuit uetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitq; Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua uarias cẽtum quinquaginta uniuersas misit, deinde Põpeius Magnus quadringentasdecem, diuus Augustus quadringentasuiginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. COSS. IIII. Nonas Maij, theatri Marcelli dedicatione, tigrim primus omniũ Romæ ostendit in cauea mansuefactã: Diuus uero Claudius simul quatuor.

De tigris natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum uisa Romæ. Cap. XVIII.

t Igrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognitæ dũ capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quammaxime pernici, atque in recentem subinde transfertur. At ubi uacuũ cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morsu, et põdere etiam ocyor acta remeat, iterumq; consequitur, & subinde, donec in nauem egresso irrita feritas sæuit in littore. Camelos inter armenta pascit oriens, quorũ duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quòd illi bina

habent tubera in dorso, hi singula, & in pectore alterũ, cui incumbant. Dentium superiore ordine, ut boues, carent in utroque genere. Omnes autem iumentorum in ijs terris dorso funguntur, atque etiã equitantur in prælys. Velocitas inter equos, sed sua cuique mensura, sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quatriduo tolerant: implenturq́; cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis, quidam et centenis. Vtcunque rabiem & ipsi sentiunt. Castrandi genus ẽt fœminas, quæ bello præparentur, inuentum est: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabin Aethiopes uocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum uisa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao & cepho. Cap. XIX.

Pompeij Magni primũ ludi ostenderunt chaum, quem Galli rhaphium uocabant, effigiẽ lupi, pardorum maculis. Iidem ex Aethiopia quas uocant cephos, quarum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocerote. Cap. XX.

Isdem ludis & rhinoceros, unius in nare cornu, qualis sæpe, uisus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione aluum maxime petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & sphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, catoblepa, basilisco. Cap. XXI.

Yncas uulgo frequẽtes, et sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia gñat, multaq; alia mõstro similia: pẽnatos equos et cornibus armatos, quos Pegasos uocãt: Crocutas uelut ex cane lupoq; cõceptos, oĩa dentibus frãgentes, protinusq; deuorata conficiẽtes uẽtre: Cercopithecos, nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles cæteris uoce: Indicos boues unicornes tricornesq;: Leucrocutã ꝑnicissimã ferã, asini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite meliũ, bisulca ungula, ore ad aures usq; rescisso, dẽtiũ locis osse ꝑpetuo. Hãc ferã humanas uoces tradũt imitari. Apud eosdem et quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, uariatq; infesta aut obliqua, utcunque ratio monstrauit. Sed atrocissimos habet tauros syluestres maiores agrestibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos oculis,

ceruleis, pilo in contrarium uerso, rictu ad aures dehiscẽte, iuxta cornua mobilia, tergori duricia silicis, omne respuens uulnus. Feras omnes uenantur: ipsi non aliter quàm foueis capti, feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam mantichoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem: uocis, ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus: uelocitatis magnæ, humani corporis uel præcipue appetentem. In India & boues solidis ungulis, unicornes: & ferã nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris. Orsei Indi simias candẽtes toto corpore uenantur. Asperrimam autem ferã monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, uno cornu nigro media fronte cubitorũ duûm eminente. Hanc ferã uiuam negant capi. Apud Hesperios Aethiopes fons est, Nigris, ut plerique existimauere Nili caput, ut argumenta quæ diximus persuadent: Iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica alioquin, cæterisq; membris iners, caput tantum prægraue ægre ferẽs: id deiectum semper in terrã, aliâs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confestim expirantibus. Eadem & basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia XII. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate, insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus et erectus in medio incedens. Necat frutices, non contactos modo, ue-

rum & afflatos, exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam, ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui, nõ equitem modo, sed equum quoque absumptum. Huic tali mõstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum uirus exitio est: Adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Injciũt eas cauernis, facile cognitis sola tabe. necant illæ simul odore, moriunturq́;, & naturæ pugnam conficiunt.

De lupis. Cap. XXII.

s Ed in Italia quoque creditur luporum uisus esse noxius: uocemq́; homini quem priores contemplentur, adimere ad præsens. Inertes hos paruosq́; Africa et Aegyptus gignunt, asperos trucesq́; frigidior plaga. Homines in lupos uerti, rursumq́; restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantum, ut in maledictis uersipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdã sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, uestituq́; in quercu suspenso tranare, atque abire in deserta, transfigurariq́; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum: et cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Id quoque Fabius, eãdem recipere uestem. Mirum est, quò procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mẽdacium est, ut teste careat. Itaque Agriopas qui olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in

sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupũ conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, uictoremq; olympia reuersum. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo inesse amatorium uirus exiguo in uillo, eumq; cum capiatur abijci: nec idem pollere, nisi uiuenti direptum. Dies quibus coëat, toto anno non amplius XII. Eundem in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiũ præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum omnium præstantius. Sũt in eo genere qui ceruarij uocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiũt, digressumq; quærere aliud.

De serpentibus. Cap. XXIII.

q' Vod ad serpentes attinet, uulgatum est colores earum plerasque terras habere in quas occultentur. Innumera esse genera. Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues. Geminum caput amphisbænæ, hoc est & ad caput et ad caudam, tanquam parum esset uno ore fundi uenenum. Alijs squamas esse, alijs picturas: omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari: nec pedibus tantum pauendas serpentes, sed & missili uolare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, præterquã si confestim partes contactæ amputentur. Vnus huic tã pestifero animali sensus, uel potius affectus est. Coniuges fermè uagantur: nec nisi cum compare, uita est: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura.

Persequitur interfectorem, unum'q; eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit oẽs difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eos'q; non in fronte ex aduerso cernere, sed in tẽporibus. itaq; excitatur, sed sæpius auditu q̃ uisu.

De ichneumone. Cap. XXIIII.

h Abet deinde internecinũ bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maxime, in eadẽ natum Aegypto. Mergit se limo sæpius, siccat'q; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus iuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo, & hippopotamo. Cap. XXV.

c Rocodilum habet Nilus, quadrupedes malũ, & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguæ usu caret. Vnum superiore mobili maxilla imprimit morsum, aliâs terribile, pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerunque duodeuiginti cubita. Parit oua qnanta anseres: eaq; extra eum locum semper incubat, prædiuinatione quadã, ad quẽ summo auctu eo anno egressurus ẽ Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorẽ crescit magnitudinẽ. Et unguibus hic armatus est, cõtra oẽs ictus cute inuicta. Dies i terra agit,

noctis in aqua, teporis utrunque ratione. Hunc saturũ cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum, parua auis, quæ trochilos ibi uocatur, rex auiũ in Italia, inuitat ad hiandum pabuli sui gratia, os primum eius adsultim repurgans, mox dentes, et intus fauces quoque, ad hanc scabendi dulcedinem quammaxime hiantes: in qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon, per easdem fauces ut telum aliquod immissus, erodit aluum. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, est in Nilo natus scincos, contra uenena præcipuum antidotum: Item ad inflammandam uirorum Venerem. Verum in crocodilo maior erat pestis, quàm ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaque et delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc usum cultellata inest pinna, abigentes eos præda, ac uelut in suo tantum amne regnantes, alioquin impares uiribus ipsi, astu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntq́; non modo sua commoda, uerum & hostium aduersa: norunt sua tela, norunt occasiones, partesq́; dissidentium imbelles. In uentre mollis est tenuisq́; cutis crocodilo: ideo se ut territi immergunt delphini, subeuntesq́; aluum illa secant spina. Quin et gens hominum est huic belluæ aduersa in ipso Nilo Tẽtyritæ, ab insula in qua habitat appellata. Mensura eorum parua, sed præsentia animi in hoc tantum usu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax cõtra insequentes: sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiã flumini innatant: dorsoq́; equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os claua, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinque,

ut frenis

ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulturã. Itaque ei uni insulæ crocodili non adnatant: olfactuq; eius generis hominum, ut Psyllorum serpẽtes, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere ĩ aqua, extra acerrimi uisus: quatuorq; menses hyemis inedia semp transmittere in specu. Quidam hoc unum quãdiu uiuat, crescere arbitrantur: Viuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur: ungulis bifidis quales bubus, dorso equi, & iuba, & hinnitu, rostro resimo, cauda & dentibus aprorum, adũcis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta galeasq; impenetrabilis, præterquam si humore madeat. Depascitur segetes, destinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Qui primus Romæ hippopotamum & crocodilos ostendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. Cap. XXVI.

Primus eum & quinque crocodilos Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister extitit. Assidua nanque satietate obesus exit in littus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus: atque ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quãdam in crure uulnerat, atque ita profluuio sanguinis morbidum aliâs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia, quas herbas ostenderunt, cerui, lacerti, hirundines, testudines: mustela, ciconia, aper, anguis, draco, pãthera, elephas, ursi, palũbes, colũbæ, grues, coruus. Cap. XXVII.

Simile quiddam & uolucris in eadem Aegypto monstrauit, quæ uocatur ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens, qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola, multis animalibus reperta sunt, usui futura & homini. Dictamum herbam extrahẽdis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastúq; eius herbæ eiecto. Iidem percussi à phalango, quod est aranei genus, aut aliquo simili, cancros edendo sibi medentur. Est et ad serpẽtum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his conseruere pugnam, uulnerati refouent. Chelidoniam uisui saluberrimam hirundines monstrauere, uexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ, quam bubulam uocãt, pastu uires contra serpentes refouet: Mustela ruta, in murium uenatu cum ijs dimicatione conserta: Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medentur, & cancros uescẽdo, maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ membrana corporis obducta, fœniculi succo impedimentum illud exuit, nitidúsq; uernat. Exuit autem à capite primum, nec celerius quàm uno die ac nocte replicans, ut extra fiat membranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato, marathro herbæ sese affricans, oculos inũgit ac refouet: si uero squamæ obtorpuere, spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam syluestris lactucæ succo restinguit. Pantheras per-

fricata carne aconito (uenenum id est) barbari uenātur: Occupat illico fauces earum angor, quare pardaliāches id uenenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & aliâs tam auida eorum, ut à pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius, quàm ut queat saltu contingere, iaculando se appetendoq; deficiat, & postremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cum mandragoræ mala degustauere, formicas lambunt. Ceruus herba cinare uenenatis pabulis resistit. Palumbes, graculi, merulæ, perdices, lauri folio annuum fastidium purgant: columbæ, turtures, & gallinacei, herba quæ uocatur helxine: anates, anseres, cæteræq; aquaticæ herba siderite: grues & similes iunco palustri. Coruus occiso chamæleonte, qui etiam uictori nocet, lauro infestum uirus extinguit.

Prognostica animalium. Cap. XXVIII.

m Ilia præterea, utpote cū plurimis aīalibus eadē natura rerū, cœli quoq; obseruationē, et uētorū, imbriū, tēpestatū præsagia, aliȷs alia dederit: quod psequi imensū est, æque scilicet, q̄ reliquā cū singulis hoīum societatem. Siquidē et picula præmonent, nō fibris modo extisq;, circa quod magna mortalium portio hæret, sed alia quadam significatione. Ruinis iminētibus musculi præmigrant, aranei cū telis primi cadūt. Auguria qdē artē fecere apud Rom. et sacerdotū collegiū uel maxīe solēne ē. In Thracia locis rigētibus et uulpes, aīal alioq̄ solerti auditu, amnes gelatos.

lacus'q; non nisi ad pastus ituræ rediturǽq; transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu.

Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ. Cap. XXIX.

n Ec minus clara exitij documenta sunt etiã ex contẽnendis animalibus. M. Varro autor est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia: ab ranis ciuitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa: ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpẽtibus deletas. Citra Cynamolgos Aethiopas late deserta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata: Et à scolopendris abactos Otrerietes, autor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

De hyæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris. Cap. XXX.

h Yænis utranque esse naturã, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare uulgus credit, Aristoteles negat. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectiq; nisi circũactu totius corporis nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maxime sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomen'q; alicuius addiscere, quem euocatum foras laceret. Item uomitionem hominis imitari, ad sollicitandos canes, quos inuadat. Ab uno animali sepulchra erui, inquisitione corporum. Fœminam raro capi. Oculis mille esse uarietates, colorũ'q; mutationes. Præterea umbræ eius contactu canes obmutescere. Et quibusdã magicis artibus omne animal, quod

ter lustrauerit, in uestigio hærere. Huius generis coitu leæna Aethiopica parit crocutam, similiter uoces imitantem hominum pecorumq;. Acies ei perpetua in utraque parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne cõtrario occursu hebetetur, capsarũ modo includitur. Hominum sermones imitari & manticoram in Aethiopia, autor est Iuba. Hyænæ plurimæ gignũtur in Africa, quæ et asinorum syluestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas custodiunt: morsu'q; natos mares castrant. Contra grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudent'q; copia libidinis. Easdem partes sibiipsi Pontici amputant fibri, periculo urgente, ob hoc se peti gnari: castoreum id uocant medici: aliâs animal horrendi morsus, arbores iuxta flumina ut ferro cædit: hominis parte comprehẽsa, non, antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resoluit. Cauda piscium iis, cætera species lutræ. Vtrũque aquaticum, utrique mollior pluma pilus.

De ranis, & uitulis marinis, & stellionibus. Cap. XXXI.

r Anæ quoque rubetæ, quarum & in terra et in humore uita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur, uenena tantum sibi reseruantes. Similis & uitulo marino uictus, in mari ac terra: simile fibro et ingenium. Euomit fel suum, ad multa medicamenta utile: Item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. Theophrastus autor est, angues eo modo & stelliones senectutem exuere, eam'q; protinus deuorare,

præripientes comitiali morbo remedia. Eosdem pestiferi in Græcia morsus, innoxios esse in Sicilia.

De ceruis. Cap. XXXII.

c *Eruis quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium. Vrgente ui canum, ultro confugiunt ad hominem. Et in pariẽdo semitas minus cauent humanis uestigijs tritas, quàm quæ secretæ ac feris opportunæ. Conceptus earum post Arcturi sydus. Octonis mensibus ferunt partus, & interdum geminos. A` conceptu separant se. At mares relicti, rabie libidinis sæuiunt: fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliquando abluant ibres. Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam quæ seselis dicitur, faciliore ita utentes utero. A` partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad fœtum: illis imbui lactis primos uolunt succos, quacunque de causa. Aeditos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumq; demonstrant. Iam mares soluti desyderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi se præpingues sensere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus. Et aliàs semper in fuga acquiescunt, stantesq; respiciunt: cũ propè uentum est, rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore, tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus. Fugiunt autem latratu canum audito secunda semper aura, ut uestigia cum ipsis abeant. Mulcentur fistula pastorali & cantu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi. Cæterum animal simplex, et omnium rerũ miraculo stupens: in tantum ut equo aut buxula accedente propius, hominem iuxta uenantẽ nõ*

cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; miretur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec uident terras, sed in odore earum natant. Cornua mares habent, soliq; animalium omnibus annis stato ueris tempore amittunt: ideo sub ipsa die, q̃ maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & hi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum est, cum & in uiuarijs mutent omnibus annis: defodiq; ab ijs putant. Accensis autem utrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoque ætatis in illis gerunt, singulis annis adijcientibus ramos usque ad sexennes. ab eo tempore similia reuiuiscunt: nec potest ætas discerni, sed dentibus senecta declaratur. aut enim paucos aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontẽ prominere solitos iunioribus. Nõ decidunt castratis cornua, nec nascũtur. erũpunt aũt renascentibus tuberibus primo aridæ cutis similia. eadẽ teneris increscunt ferulis arũdineas in paniculas, molli plumata lanugine. q̃ diu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula: increscẽtia solis uapore durant, ad arbores subinde experiẽtes: ubi placuerit robur, in apta prodeunt. Capti iã sunt, edera in cornibus uiridãte, ex attritu arborũ, ut in aliquo ligno teneris dũ experiũtur innata. Fiunt aliqñ & candido colore, qualẽ fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quã esse fatidicam Hispaniæ gentibus ꝑsuaserat. Et ijs est cum serpẽte pugna. Inuestigãt cauernas, na-

riumq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigendis serpentibus, odor adusto ceruino cornu. Contra morsus uero praecipuum remedium ex coagulo hinuli in utero occisi. Vita ceruis in confesso lõga, post C. annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexãder Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes foeminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & longo aeuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si uulnere uno interierit.

De tragelapho, & chamaeleonte, & reliquis colorem mutantibus. Cap. XXXIII.

e St eadem specie, barba tantum & armorum uillo distans, quem tragelaphon uocant, non alibi, quàm iuxta Phasin amnem nascens. Ceruos Africa propemodũ sola non gignit. At chamaeleontem & ipsa, quanquam frequentiorem India. Figura & magnitudo erat lacerti, nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uentri iunguntur ut piscibus, & spina simili modo. Eminet rostrum, ut in paruo haud absimile suillo: cauda praelonga in tenuitatem desinens, & implicans se uiperinis orbibus: ungues adunci, motus tardior, ut testudini: corpus asperũ, ut crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine praegrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillae motu, sed totius oculi uersatione circumaspicit. Ipse celsus hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat nã-

que eum subinde, & oculis & cauda, & toto corpore: redditq; semper quemcunque proxime attingit, præter rubrum candidumq;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis, & ad commissuram caudæ admodũ exigua, nec alibi toto corpore: sanguis in corde, & circa oculos tantum: uiscera sine splene. Hybernis mensibus latet ut lacerta.

De tarando, & lycaone, et thoë. Cap. XXXIIII.

m Vtat colores Scytharum tarandus, nec aliud ex iis quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Nam thoës, luporum id genus est procerius longitudine, breuitate crurum dissimile, uelox saltu, uenatu uiuens, innocuum homini, habitum non colorem mutant, per hyemes hirti, æstate nudi. Tarãdo magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile: cornua ramosa, ungula bifida, uillus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris eẽ, asini similis est. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborem, fruticum, florum, locorumq; reddit metuens, in quibus latet: ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicẽ dari, mirabilius & uillo.

De hystrice. Cap. XXXV.

h Ystrices generat India & Africa spina contectas, ac herinaceorum genere: sed hystrici lõgiores aculei, et, cum intendit cutem, missiles. Ora urgentium figit canum, & paulo longius iaculatur. Hybernis autẽ se mensibus condit: quæ natura multis, & ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eorum. Cap. XXXVI.

Orum coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedum more, sed ambobus cubãtibus cõplexis'q;. Deinde secessus in specus separatim, in quibus pariunt XXX. die, ac plurimum quinos. Hi sunt candida informis'q; caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo: ungues tantum prominent: hanc lãbendo paulatim figurant. Nec quicquam rarius, quàm parientem uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticum'q; congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, molli'q; frõde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum ueterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, contra'q; defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt, ac priorum pedum suctu uiuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu, quàm oua uolucres. Mirũ dictu, credit Theophrastus per id tempus coctas quoque ursorum carnes, si asseruentur, increscere: cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere, sed mares præpingues: cuius rei non prompta est: quippe nec somno quidem saginatis præter quatuordecim dies, ut diximus. Exeuntes herbam quãdam aron nomine laxãdis intestinis alioqui concretis deuorant, circa surculos cũ dentiunt prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maxime causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet san

guine grauedinem illam. Inualidissimum urso caput, quod leoni fortissimum: ideo urgente ui, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur: ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro ueneficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumq; in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in ursinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auersi derepunt. Tauros, ex ore cornibusq; eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio stultitia solertior. Annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala COSS. ad XIIII. kalen. Octobr. Domitium Aenobardum ædilem curulem ursos Numidicos C. & totidem uenatores Aethiopas in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa ursos non gigni constet.

De muribus Ponticis, & alpinis, & herinaceis. Cap. XXXVII.

Conduntur hyeme & Pontici mures, hi dūtaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum autores quonam modo itellexerint, miror. Conduntur & alpini, quibus magnitudo media est: sed hi pabulo ante in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicē detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in Aegypto: similiterq; residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusq; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacentia poma, affixa spinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores.

Iidem mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile, præsagiunt. Vbi uero sensere uenantem, contracto ore pedibusq́;, ac parte omni inferiore, qua rarã & innocuam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero, urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq́; noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars est. Et tum præcipua dos tergori, aliâs corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si uiuat subtractus fuga: ob id non nisi in nouissima spe maleficio eo persunditur: quippe & ipsi odere insitum ueneficium, ita parcentes sibi terminumq́; supremum opperientes, ut fermè ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensusq́; pede altero è posterioribus, suspendio ac fame necatur: aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum animal non uerentur plerique dicere uitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra uellerum mollitie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq́; non principe adito querimonijs prouincialibus.

De leontophono, lynce, melibus, & sciuris. Cap. XXXVIII.

Rinæ & è duobus alijs aĩalibus ratio mira est. Leontophonon accipimus uocari paruũ, nec alibi nascens, quàm ubi leo gignitur: quo gustato tanta illa uis, ac cæteris quadrupedum imperitans, ilico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt

alijs carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantq́; etiam cinere. Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, uisumq́; frangit, & citra morsum exanimat. Ille contra urinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitialem. Lyncum humor ita redditus ubi gignũtur, glaciatur arescit'ue in gemmas carbũculis similes, igneo colore fulgentes, lyncurium uocatas, atque ob id sucino à plerisque ita gñari prodito. Nouere hoc sciũtq́; lynces, & inuidentes urinam terra operiunt, eóq; celerius solidatur illa. Alia solertia in metu melibus, sufflatæ cutis distentu ictus hominum et morsus canum arcent. Præuident tempestatem & sciuri: obturatisq́; quà spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipsis uillosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus.

De uipera, cochleis, et lacertis. Cap. XXXIX.

S Erpentium uipera sola terra dicitur condi, cæteræ arborum aut saxorũ cauis. Et aliàs uel annua fame durant, algore modo dempto. Omnia secessus tẽpore ueneno orba dormiunt. Simili modo et cochleæ. Illæ quidem iterum & æstatibus, adhærentes maxime saxis: ut etiam iniuria resupinatæ auulsæq;, non tamen exeant. In Balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ, non prorepunt è cauis terræ: neq; herba uiuunt, sed uuæ modo inter se cohærent. Est et aliud genus minus uulgare, adhæréte operculo eiusdem testæ se operiens: obrutæ terra semper hæ, et circa maritimas tantum alpes quondam effossæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamẽ laudatissimæ in Astypalæa

insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem uitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ uero Nysa monte XXIIII. in longitudine pedũ, colore fului aut punicei, aut cerulei.

De canibus. Cap. XL.

X his quoque animalibus quæ nobiscum degunt, multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante omnia homini canes atque equi. Et pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumq; plagis à corpore non recessisse, uolucres et feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere prælianres contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemq; Castabalẽses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendère Cimbros cæsis dominis eorum plaustris impositi. Canis Iasone Lycio iterfecto, cibum capere noluit, inediaq; consumptus est. Is uero cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo iniecit se flammæ: similiterq; Hieronis regis. Memorat et Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Memoratur et Nicomedis Bithyniæ regis, uxore eius Consingi lacerata, propter lasciuiorẽ cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cesellium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis à grassatore defendit: Item Cælium senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille uulneratus est, quàm cane interempto. Sed super omnia in

nostro æuo actis populi Ro. testatum, Appio Iunio et P. Silio COSS. cum animaduerteretur ex causa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & seruitia eius, unius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus gemonijs mœstos edentẽ ululatus, magna populi Ro. corona circũstante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, si repente ueniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscunt. Itinera quamuis longa meminere. Nec ulli præter hominem memoria maior. Impetus eorum & sæuitia mitigatur ab homine considente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur uestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: qua uisa, quàm silens & occulta, quàm significans demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodentesq; rostro cubilia. È tigribus eos Indi uolunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putãt gigni, tertio demum educãt. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent. Nanque inter se exercent etiam magisteria. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeãt. Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono

dederat inusitatæ magnitudinis unum: cuius specie delectatus iussit ursos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. Eaq; segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, eum interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, sed in leone elephantó ue. duos sibi fuisse: hoc interempto, præterea nullum fore. Nec distulit Alexãder, leonemq; fractum protinus uidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primũ latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraq; beluam exurgẽs hinc et illinc, artifici dimicatione quà maxime opus esset infestans atque euitans, donec assidua rotatum uertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem uisum accipiunt, nõ tamen unquam ultra uicesimumprimum diẽ, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemq; in singulos adijci, totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum sirio ardente homini pestifera, ut diximus, ita morsis letali aquæ metu. Quapropter obuiam itur per XXX eos dies, gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, ueratro.

Ad canis

Ad canis rabidi morsum. Cap. XLI.

a D morsum uero, unicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix syluestris rosæ quæ cynorhoda appellatur. Columella autor est, si quadragesimo die, quàm sit natus, castretur morsu cauda, summusq; eius articulus auferatur, sequẽti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigijs (quod equidem annotauerim) accepimus: & serpentem latrasse, cũ pulsus est regno Tarquinius.

De natura equorum. Cap. XLII.

e Idem Alexandro & equi magna raritas cõtigit: Bucephalon eum uocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecim talentis ferũt ex Philonici Pharsalij grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quàm Alexandrum, regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciẽs. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione uulneratus in aliũ transire Alexandrum non passus: multa præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circundedit nomine eius. Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur, idẽq; hominis similes pedes priores habuisse: hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Fecit et diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide usque ad coitum, Iuba autor est. Scythæ quidem equitatus &

equorum gloria ſtrepunt. Occiſo denique ipſorum regulo ex prouocatione dimicante, hoſtem cum uictor ad ſpoliandum ueniſſet, ab equo eius ictibus morſuq́; confectum. Alium detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiſſe prærupta, atque exanimatum. Equam eadem ex cã in Reatino agro, laceratumq́; pariter aurigam inuenimus. Nanque et cognatio nũ intellectus in ijs eſt: itaque in grege prioris anni ſorore libentius etiam, q̃ matre equa comitatur. Docilitas tanta eſt, ut uniuerſus Sybaritani exercitus equitatus, ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lachrymasq́; interdum deſyderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitã finiuit. Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiſo Antiocho, potitum equo eius conſcendiſſe ouãtem. At illum indignatione accenſum domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta iſſe, exanimatumq́; à Dionyſio relictum in cœno hærentem, ut ſeſe euelliſſet, ſecutum ueſtigia domini, examine apum iubæ inhærente: eoq́; oſtento tyrãnidem à Dionyſio occupatam. Ingenia eorũ inenarrabilia iaculantes, obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo nixuq́; imitãtium. Iã tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad curus iuncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæſaris ſecularium ludorum circenſibus excuſſo in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, oppoſita effundẽtes, omnia, quæ contra æmulos debuiſſent peritiſſimo auriga inſiſtente, faciẽtes. cum puderet hoĩum artes ab eqs

uinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere. Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita ut si staret in Capitolium cucurrisse equos, sedéq; ter lustrasse: maximum uero, eodē peruenisse ab Veijs cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi uicerat: unde postea nomen portæ est. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore spatio: eædem quinquennio finem crescendi capiūt, mares anno addito. Forma equorum, quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidē Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri cōdito, & ferè inter oēs constare uideo. Diuersa aūt circo ratio quæritur. Itaque cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt. Coitus uerno æquinoctio bimo utrinque uulgaris, sed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos trigintatres, utpote cum à circo post uicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollēda priore parte corporis. Sed ad gñandum paucis aialium minor fertilitas, qua de causa per interualla admissuræ dātur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuaginta quinque annis proditur. In hoc genere grauida stans parit, præterq; cæteras fœtū dili-

git. Et sanè equis amoris innasci ueneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim edito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo, quàm sit genitus, negant posse. Quo quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinã cursu non impedito reddant. Constat in Lusitania circa Olyssipponem oppidum & Tagum amnem, equas fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, id'q; partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triẽnium uitæ non excedere. In eadem Hispania Gallaica gens, & Asturica, equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt: quibus nõ uulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim carpere incursus traditur arte. È quo ferè qui homini morbi, præterq̃ uesicæ cõuersio, sicut omnibus in gñe ueterino.

De asinis. Cap. XLIII.

a Sinum CCCC nummis emptum Q. Axio senatori, autor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium uicto: opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maxime progeneratione. Patria etiam spectatur in his, Arcadibus in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maxime impatiens, ideo non generatur in Põto: nec æquinoctio uerno, ut cætera pecua, admittitur, sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus a

XXX. mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidem quot equæ, & eisdem mensibus, et simili modo. Sed incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum uerberibus à coitu. Raro geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignit tota uita, quæ est ei ad trigesimum annum. Partus charitas summa, sed aquarum tædiũ maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eædem, si riuus minimus intersit, horrent ita, ut pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuarijs, atque ita ut sicco tramite ad potum eant: nec pontes trãseunt, per raritatem eorum translucentibus fluuijs. Mirumq; dictu, sitiunt: & si immutentur aquæ, ut bibant cogendæ exonerandæ'ue sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate. Varia nanque somnio uisa concipiũt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudit atem ilico affert. Quæstus ex ijs opima prædia exuperat. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis milibus nummorum enixas. Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamuis enim unicolor reliquo corpore, totidẽ tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mœcenas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis. Asino moriente uiso, celerrime id genus deficit.

De mulis. Cap. XLIIII.

E x asino & equa mulus gignitur mense XII. animal uiribus in labores eximium. Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq; utrunque genus

ab altero narrant, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto: quapropter subreptos pullos in tenebris equarum huberi, asinarum'ue equuleos admouẽt. Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis et tarditatis indomitæ. Lenta omnia esse uetulis. Conceptũ ex equo secutus asini coitus, abortu perimit: non itẽ ex asino equi. Fœminas à partu optime VII. die impleri obseruatum est, mares fatigatos melius implere. Quæ non prius, quàm dentes, quos pullinos appellãt, iaciat, conceperit, sterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares, hinulos antiqui uocabant: contráq; mulos, quos asini & equæ generarent. Obseruatum, è duobus diuersis generibus nata, tertij generis fieri, et neutri parentum esse similia: eaq; ipsa quæ ita nata sunt, non gignere, in omni animalium genere: Idcirco mulas non parere. Est in annalibus nostris peperisse sæpe, uerum prodigij loco habitũ. Theophrastus uulgo parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruum multum. Generantur ex equa et onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, duritia eximia pedum, uerum strigoso corpore, ĩdomito animo, sed generoso. Onagro & asina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lalisiones appellant. Mulum LXXX. annis uixisse, Atheniẽsium monumentis apparet. Eo gauisi cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadentia iu-

menta comitatu nisi'q; exhortaretur, decretum fecere quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incernicu lis eum arcerent.

De bubus. Cap. XLV.

Vbus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum.
b
In nostro orbe Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus est, non ante quadrimatum ad partus uocando. Praegrandes itaque fuere, & hodie'q; reliquiae stirpum durant. At nunc anniculae ad foecunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimae. Tauri generationẽ quadrimi implẽt, et singulis denae eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares esse, si in laeuum foeminas. Conceptio uno initu peragitur: quae si forte pererrauit, XX. post die marem foemina repetit. Pariunt mense X. quicquid ante genitũ inutile est: Sunt autores, ipso complente decimum mensem die parere. Gignunt raro geminos. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus XXX. aliquibus & autumno: gentibus quidem quae lacte uiuunt ita dispensatus, ut omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri non saepius, quàm bis die ineunt. Boues animaliũ soli, et retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Vita foeminis XV. annis longissima, maribus XX. Robur in q̃matu. Lauatiõe calidae aq̃ traduntur pinguescere, et si quis incisa cute spũm harũdine in uiscera adigat. Nõ degñes existimandi ẽt minus laudato aspectu. Plurimũ lactis alpinis, q̃bus minimũ corpis, plurimũ laboris, capite non ceruice

iunctis. Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asiæ fœdi uisu, tubere super armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellẽtes in opere narrantur: cæteri nigri coloris candidi'ue, ad laborem damnantur. Tauris minora, quàm bubus, cornua, tenuioraq;. Domitura boum in trimatu, postea sera, ante præmatura. Optime cũ domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agri'q; culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, ut sit inter exẽpla damnatus à Populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouẽ, actus'q; in exilium tanquam colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota cõminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicans, spargens'q; in altum harenam, & solius animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterum'q; resurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarum'q; etiam cursu citato uelut aurigas insistere. Thessalorum gentis inuentum est, equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator. Hinc uictimæ opimæ & lautissima deorum placatio. Huic tãtũ animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consummatæ, ut cæteris, mensuræ crescit uni, donec ad uestigia ima perueniat. Quamobrem uictimarum probatio in uitulo, ut articulum suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatũ, uitulos ad aras humeris hominis allatos non feré litare, sicut nec clau-

dicentem: nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigijs priscorum, bouem locutum: Quo nunciato, senatum sub diuo haberi solitum.

De Api boue. Cap. XLVI.

Bos in Aegypto ēt numinis uice colitur, Apim uocant. Insigne ei, in dextro latere candicãs macula, cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos, mersumq́; in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium quem substituant, & donec inuenerint mœrent, derasis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei geminã, quæ uocant Thalamos, auguria populorum. Alterũ intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, è manu consulentiũ cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Cætero secretus cum se proripuit in cœtus, incedit summoto lictorum, grexq́; puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repẽte lymphati futura præcinũt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam alijs: semperq́; eodem die & inueniri eam & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq́; mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt, mirumq́; neminem per eos à crocodilis attingi: octauo post horã diei VI. redire beluæ feritatem.

De natura pecorũ et lanarum. Cap. XLVII.

m Agna & pecori gratia, uel in placamentis deorum, uel in usu uellerum. Vt boues uictũ hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq; ad nouenos annos quibusdam & ad X. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus ad Arcturi occasum, quod est à tertio Idus Maias ad aquilæ occasum, id est XIII. calẽdas August. Gerunt partum diebus CL. Postea concepti inualidi. Cordos uocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis, quoniam magis intersit ante solstitium, quàm ante brumam firmos esse, solumq; hoc animal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire, senectam ouium consectari, & ipse senecta melior, illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aure terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus solitarij ouibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas ut coetu iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, austri fœminas: atque in eo genere arietum maxime spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuere uenas, eius & lanitium est in fœtu, uariumq; si plures fuere. & mutatio aquarum potusq; uariat. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum tectum rubis uescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua. Lana autem laudatissima Apula, et quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertiũ locum Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumq; summam nobilitatem habent. In

Asia uero eodē genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui excessit ulla. Oues non ubique tondentur. Durat quibus dam in locis uellēdi mos. Colorum plura genera, quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellāt, aliquot modis.

De gñibus lanarum & uestium. Cap. XLVIII.

h Ispania nigri uelleris præcipuas habet: Polētia iuxta alpes cani: Asia rutili, quas Erythreas uocant: item Bætica: Canusium fului: Tarētum et suæ pulliginis. Succidis omnibus usus medicatus. Istriæ Liburniæq; pilo propior, quàm lanæ, pexis aliena uestibus, & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania. Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonēsis: similis et in Aegypto, ex qua uestis detrita usu tingitur, rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia: iā certe priscos ijs usos, Homerus autor ē. Aliter hæc Galli pingūt, aliter Parthorū gētes. Lanæ et ꝑ se coactæ uestē faciūt: et si addatur acetū, ēt ferro resistūt: imo ēt ignibus, nouissimo sui purgamēto: quippe ahenis poliētium extracta, in tormenti usum uenuit, Galliarū, ut arbitror, inuēto: certe Gallicis hodie noibus discernitur. nec facile dixeri q̃ id ætate cœperit. antiquis. n. torus ē stramēto erat, q̃liter nūc ēt in castris gausape. Patris mēoria cœpe amphimalla nostra sicut uillosa ēt uētralia. Nā tunicæ lati claui in modū gausape texi nūc primū incœpit. Lanarū nigræ nullū colorē bibūt. De reliquarū infectu suis locis dicemus in conchylijs marinis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia

uocata est, in templo Sangi durasse, prodēte se, autor est M. Varro: factamq; ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ. Vndulata uestis primo è lautissimis fuit, inde soriculata defluxit. Togas rasas Phrygianasq;, diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio poëta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inueni. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iam apud Homerum fuisse, unde triūphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoq; Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadē Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomē imposuit. Plurimis uero licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis milibus uenisse, iam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere. Seruij Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitū. Mirumq; fuit nec defluxisse eas, nec teredinū iniurias sensisse annis DLX. Vidimus iam & uiuentium uellera, purpura, cocco, conchylio, sesquilibris infecta, uelut illa sic nasci cogente luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurū, uentris uestitu: quibus nudus esset, apicas uocabant, damnabantq;. Syriæ

cubitales ouium caudæ, plurimumq; in ea parte lanicij. Castrari agnos nisi quinquemestres, præmaturum existimatur.

De musimone. Cap. XLIX.

Est & in Hispania, sed maxime Corsica, non maxime absimile pecori, genus musimonum, caprino uillo, quàm pecoris uelleri, propius. Quorum è genere & ouibus natos prisci umbros uocauerunt. Infirmissimum pecori caput: quamobrem auersum à sole, pasci cogendum. Quam stultissima animalium lanata. Quà timuere ingredi, unum cornu raptũ sequuntur. Vita lõgissima anni X, in Aethiopia XIII. Capris eodem loco XI. in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

De capris, & generatione earum. Cap. L.

Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodum. Ferunt quinque mensibus ut oues. Capræ pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant, & in senecta, nec ultra quadrienniũ. Incipiunt VII. mense, & adhuc lactantes. Mutilum in utroque sexu utilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, ut Martio pariant turgescentibus uirgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ, in trimatu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter sub-

terfluente, alteram decubuisse, atque ita alteram proculcatæ supgressam. Mares quammaxime simos lõgis auriculis infractisq;, armis q̃uillosissimis probant. Fœminarum generositatis insigne, laciniæ corporibus è ceruice binæ dependentes. Nõ omnibus cornua: sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare non naribus, nec unquam febri carere Archelaus autor est: ideoq; fortassis, quòd anima his, q̃ ouibus, ardẽtior, calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, q̃ interdiu: ideo si caprinum iecur uescantur, restitui uespertinam aciem his quos Nyctalopas uocãt: In Cilicia circaq; Syrtes uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negãt contueri inter sese, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, et inter cognationes. Dependet oĩum mento uillus, quẽ arũcum uocant: hoc si quis apprehẽsam ex grege unã trahat, cæteræ stupentes spectant. Id ẽt euenire, cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earũ arbori exitialis. Oliuam lãbendo quoque sterilem faciunt, eaq; ex causa Mineruæ non immolantur.

De suibus & natura earum. Cap. LI.

s Uilli pecoris admissura à fauonio ad æquinoctium uernum, ætatis VIII. mense: quibusdã in locis etiam IIII. usque ad VII. annum. Partus bis anno, tempus utero IIII. mensium, numerus fœcunditatis ad uicenos, sed educare tã multos nequeũt. Diebus X. circa brumam statim dentatos nasci, Nigidius tradit. Implentur uno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi: Remedium, ne prima subatione,

neque ante flaccidas aures coitus fiat. Mares non ultra trimatum generant. Fœminæ senectute fessæ cubantes coëunt. Comesse fœtus his non est prodigium. Suis fœtus sacrificio die quinto purus est, pecoris die octauo, bouis XXX. Coruncanius ruminales hostias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extingui, alioqui uita ad XV. annos, quibusdam & uicenos. Verum efferantur, & aliâs obnoxium genus morbis, anginæ maxime & strumæ. Index suis inualidæ, cruor in radice setæ dorso euulsæ, caput obliquũ in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, et primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare in dexterum, quàm læuum detorta. Pinguescunt LX. diebus, sed magis tridui inedia saginatione orsa. Animalium hoc maxime brutum, animamq́; ei pro sale datam non illepide existimabatur. Cópertum agnitam uocem suarij furto abactis, mersoq́; nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe forum nundinarium domosq́; petere discunt: & feri sapiunt uestigia palude confundere, urina fugam leuare. Castrã tur fœminæ quoque sic uti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa: celerius ita pinguescunt. Adhibetur & ars iecori fœminarum sicut anserum, inuentum M. Apicij, fico carica saginatis, ac satie necatis repente mulsi potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganeæ: quinquaginta prope sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaq́; cœnis abdomina, glandia, testiculi, uuluæ, syncipita uerrina, ut tamen Publij mi-

morum poëtæ cœna, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam uocabulo suminis ab eo imposito. Placuere autem & feri sues. Iam Catonis censoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamen partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorũ primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariã promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini terniq; pariter mandantur apri.

De uiuarijs bestiarum. Cap. LII.

u Iuaria eorum cæterorumq; syluestrium, primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutoq; se tergorantes. Fœminæ in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis gñatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro, totidem à fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. At in Arabia suillum genus non uiuit.

De semiferis animalibus. Cap. LIII.

i N nullo genere æque facilis mistura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas uocabant ceu semiferos, ad homines quoq; ut in C. Antonium

nium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione trās lata. Nō in suibus tantum, sed in omnibus quoq; anima libus cuiuscunque generis ullum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, utpote cum hominum etiam sylue strium tot genera prædicta sint. Capræ tamen in pluri mas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ, sunt ru picapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite uastis cornibus gladiorumq́; uaginis: in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potis simum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque recussu pernicius quò libuerit exultant. Sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo uestiri, et ad caput uerso. Sunt & damæ, & pygargi, & strepsicero tes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hæc transmarini situs mittunt.

De simijs. Cap. LIIII.

S Imiarum quoque genera hominis figuræ pro xima, caudis inter se distinguuntur. Mira so lertia, uisco inungi laqueisq; calceari imitatio ne uenantium tradunt. Mutianus et latrunculis lusisse fictis cera, nuces uisu distinguere: luna caua tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, nouam exultatione adora re: Nanque defectum syderum & cæteræ pauent qua drupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affe ctio. Gestant catulos: quos mansuefactæ intra domos pe perere, omnibus demonstrant, tractariq; gaudent, simi les gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura, si cut mitissima satyris et sphingibus. Callitriches toto pe nè aspectu differunt: barba est in facie, cauda late fusa

primori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio, q̃ Aethiopiæ, quo gignitur, cœlo.

De leporibus & cunilis. Cap. LV.

T Leporum plura sunt genera: In alpibus candidi, quibus hybernis mensibus pro cibatu niuem credunt esse: certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus. Est & alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemq́; Balearibus insulis, populatis messibus afferẽtes. Fœtus uentre exectos uel uberibus ablatos non repurgatis interaneis, gratissimo in cibatu habent: lauricęs uocant. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorũ auxilium militare à diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum eum uiuerris gratia est. Iniiciunt eas in specus, qui sunt multifores in terra, unde & nomen animali: atque ita eiectos superne capiunt. Archelaus autor est, quot sint corpore cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranque uim singulis inesse, ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura, innocua et esculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omniũ prædæ nascens, solus præter dasypodem superfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. Necnon & uestes leporino pilo facere, tentatum est, tactu nõ perinde molli ut in cute, propter breuitatem pili dilabidas.

De semiferis. Cap. LVI.

I mansuescunt raro, cum feri dici iure nõ possint. Complura nanque sunt nec placida nec

fera, sed mediæ inter utrunque naturæ, ut in uolucribus hirundines, apes, in mari delphini.

De muribus & gliribus. Cap. LVII.

Quo in genere multi & hos incolas domuũ posuere mures, haud spernendum in ostentis ẽt publicis animal. Arrosis Lauinij clypeis argenteis, Marsicum portendêre bellum: Carboni imperatori apud Clusium fascijs, quibus in calceatu utebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungẽtibus pilis. Theophrastus autor est, in Gyaro insula cũ incolas fugassent, ferrum quoque rosisse eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrarijs officinis: Aurarijs quidẽ in metallis, ob hoc aluos eorũ excidi, semper'q; furtũ id deprehendi: tantam esse dulcedinẽ furandi. Venisse murem CC. nũmis, Casilinum obsidẽte Annibale: eum'q; qui uendiderat fame interisse, emptorem uixisse, annales tradũt. Cum cãdidi prouenere, lætum faciũt ostentum. Nã soricum occẽtu dirimi auspicia, annales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme cõdi, autor est Nigidius, sicut glires: quos censoriæ leges, princeps'q; M. Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademere, q̃ conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipsum animal, cui uiuaria in dolijs idẽ qui apris instituit. Qua in re notatum, non congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta, alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete.

Quae aĩalia quibus locis nõ sint .Cap. LVIII.

m Irum, rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia, sed in eodem quoque situ quaedam aliquibus locis negasse. In Maesia sylua Italiae, non nisi in parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades non transeunt montes Syris uicinos: onagri montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. In Hellesponto in alienos fines non commeant ceruI: & circa Arginussam Elatum montem non excedũt, auribus etiam in monte fissis. In Pordoselene insula uiam mustelae non transeunt. In Boeotiae Lebadia illatae solum ipsum fugiunt, quae iuxta in Orchomeno tota arua subruunt talpae, quarum è pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo nec religio quidẽ à portentis sum mouet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in littoribus: in Ebuso cuniculi nõ sunt, scatent in Hispania Balearibusq;. Cyrenis mutae fuere ranae, illatis è continente uocalibus durat genus earum. Mutae sunt etiam nunc in Seripho insula. Eaedem aliò translatae canunt: quod accidere & in lacu Thessaliae Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis uenenatus est morsus: eosdem ulterior Apennino regio non habet. Iidem ubicunque sint, orbitam si transiere moriuntur. In Olympo Macedoniae monte non sunt lupi, nec in Creta insula. Ibi quidem nõ uulpes ursi'ue, atq; omnino nullum maleficum animal, praeter phalangiũ: aranei id genus, de quo dicemus suo loco. Mirabilius, in eadem insula ceruos, praeter quàm in Cydoniatarum regione, non esse: item apros, & attagenas, herinaceos: in Africa aũt nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec ursos.

Quæ aduenis noceant. Cap. LIX.

i Am quædam animalia indigenis innoxia, aduenas interimunt: sicut serpentes parui in Tyrinthe, quos terra nasci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam si calcati momordere, non sentiuntur maleficia: alijs cuiuscunque gentis infesti, auide & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contra in Latmo Cariæ monte Aristoteles tradit à scorpionibus hospites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animaliũ, & præter terrestria, indicemus genera.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

DE AQVATILIVM NATVRA. CAP. I.

a NIMALIVM Quæ terrestria appellauimus, hominum quadam consortione degentia, indicata natura est. Ex reliquis minimas esse uolucres conuenit. Quamobrem prius æquorũ, amnium, stagnorumq; dicentur.

Quæ in mari maxima animalia. Cap. II.

s VNt autem compluria in ijs, maiora etiam terrestribus. Causa euidens, humoris luxuria. Alia

sors alitum, quibus uita pendentibus. In mari autem tã late supino, molliq; ac fertili accremento, accipiente causas genitales é sublimi, semperq; pariente natura, pleraque etiam monstrifica reperiuntur, perplexis & in semet aliter atque aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis seminibus atque principijs: ut uera fiat uulgi opinio, quicquid nascatur in parte naturæ ulla, & in mari esse, præterq; multa quæ nusquam alibi. Rerũ quidem non solum animalium simulacra esse, licet intelligere intuentibus uuam, gladium, serras, cucumim uero & colore & odore similem: quominus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris belluis. Cap. III.

p Lurima autem & maxima in Indico mari animalia, é quibus balenæ quaternum iugerum, pristes ducenûm cubitorum: quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant: anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines, tũc imbres, tunc deiectæ montiũ iugis procellæ ab imo uertunt maria, pulsatasq; ex profundo belluas cum fluctibus uoluunt, & aliâs tanta thynnorum multitudine, ut Magni Alexandri classis haud alio modo, quàm hostium acie obuia, contrarium agmen aduersa fronte direxerit, aliter sparsis non erat euadere: non uoce, nõ sonitu non ictu, sed fragore terrentur, nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninsula ĩgẽs. Huius obiectu uastus efficitur sinus XII. dierum et noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad

immobilem magnitudinem belluæ adoleſcunt. Gedroſos qui Arbin amnẽ accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum facere, oſſibus tecta contignare, ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Exeũt & pecori ſimiles belluæ ibi in terram, paſtæq; radices fruticum remeant: & quædam equorum, aſinorum, taurorum capitibus, quæ depaſcuntur ſata.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. IIII.

m Aximum animal in Indico mari priſtis & Balena eſt. in Gallico oceano phyſeter, ingentis columnæ modo ſe attollens, altior'q; nauiũ uelis diluuiem quandam eructans. In Gaditano oceano arbor in tantum uaſtis diſpanſa ramis, ut ex ea cauſa fretum nunquam intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ à ſimilitudine, quaternis diſtinctæ radijs, modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum, & nereidum, & elephantorum marinorum figuris. Cap. V.

t Iberio principi nunciauit Olyſſipponenſium legatio ob id miſſa, uiſum auditum'q; in quodam ſpecu concha canentem tritonem, qua noſcitur forma: & Nereidum falſa non eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiam quà humanam effigiem habent. Nanque hæc in eodem ſpectata littore eſt, cuius moriẽtis etiam gannitum triſtem accolæ audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes nereidas ſcripſit. Autores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, uiſum ab his in Gaditano oceano maritimũ hoiem, toto corpore abſoluta ſimilitudine.

ascendere eum nauigia nocturnis temporibus, statimq; degrauari quas insederit partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe contra Lugdunensis prouinciæ littus in insula simul trecentas amplius belluas reciprocans destituit oceanus, miræ uarietatis et magnitudinis, nec pauciores in Santonum littore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus assimilatis, nereidas uero multas. Turanius prodidit expulsam belluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dẽtes eiusdem CXX. maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua M. Scaurus longitudine pedum XL. altitudine costarũ Indicos elephãtos excedẽte, spinæ crassitudine sesqpedali.

De balenis & orcis. Cap. VI.

b Alenæ & in nostra maria penetrant. In Gaditano oceano non ante brumam conspici eas tradũt, condi autem statis temporibus in quodam sinu placido & capaci, mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas, infestam his belluam, & cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, quàm carnis immensæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta, ac uitulos earum & fœtus, uel etiamnum grauidas lancinant morsu, incussæq; ceu Liburnicarum rostris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere suo oneratæ, tunc quidem & utero graues, pariendi ue pœnis inualidæ, solum auxilium nouere in altum profugere, & se toto defendere

oceano. Contra, orcæ occurrere laborant, seséq; opponere, & cautium angustijs trucidare, in uada urgere, saxis illidere. Spectantur illa prælia, ceu mari ipso sibi irato, nullis in sinu uentis, fluctibus uero ad anhelitus ictusq; quantos nulli turbines uolŭut. Orca & in portu Ostiensi uisa est, oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo portum, inuitata naufragijs tergorum aduectorum è Gallia: satiãsq; se per complures dies, alueum in uado sulcauerat, accumulata fluctibus in tantum, ut circumagi nullo modo posset: & dum saginam persequitur, in littus fluctibus propulsa, emineret dorso multum super aquas carinæ uice inuersæ. Prætendi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusq; ipse cum prætorianis cohortibus, Populo Romano spectaculum præbuit, lanceas congerente milite è nauigijs assultãtibus, quorum unum mergi uidimus, reflatu belluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus: ideóq; summa aqua natãtes, in sublime nimbos efflant.

An spirent pisces, an dormiant. Cap. VII.

S Pirant autem confessione omnium & paucissima alia in mari, quæ internorum uiscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare: nec piscium branchias habẽtes, anhelitum reddere, ac per uices recipere existimãt, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchijs carentia: in qua sententia fuisse Aristotelem uideo, et multis persuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum uice alijs possunt alia spirabilia

inesse uiscera, ita uolente natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor. In aquas quidem penetrare uitalem hūc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras quoque tanto spissiorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ semper defossa uiuunt, ceu talpæ? Accedūt apud me certe efficacia, ut credam etiam omnia in aquis spirare naturæ suæ sorte, primum sæpe adnotata piscium æstiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo uelut oscitatio, ipsorum quoque qui sunt in aduersa opinione, de somno pisciū confessio. Quis enim sine respiratione somno locus? Præterea bullantium aquarum sufflatio, lunæq; effectu concharum quoq; corpora augescentia. super oīa esse auditum & odoratū piscibus non erit dubiū, ex aëris utrūque materia. odorem quidem non aliud, q̄ infectum aëra itelligi posse. Quamobrem de his opinetur, ut cuique libitum erit. Branchiæ non sunt balenis nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirant, quæ ad pulmonem pertinent, balenis à fronte, delphinis à dorso. Et uituli marini, quos uocant phocas, spirant ac dormiunt in terra: Item testudines, de quibus mox plura.

De delphinis. Cap. VIII.

Elocissimum omnium animalium non solum marinorū est delphinus, ocyor uolucre, ocyor telo: ac nisi multum infra rostrum os illi foret medio pené in uentre, nullus piscium celeritatem eius euaderet. Sed affert moram prouidentia naturæ, quia nisi resupini atque conuersi non corripiunt, quæ causa præcipue uelocitatem eorum ostendit. Nam cum fame cōciti fugientem in uada ima persecuti piscem, diutius spi

ritum continuere, ut arcu emissi ad respirandũ emicãt: tantaq; ui exiliunt, ut plerunque uela nauium trãsuolent. Agunt ferè coniugia: pariũt catulos decimo mense, æstiuo tempore, interim & binos: nutriunt uberibus sicut balena: atque etiã gestant fœtus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate. Adolescũt celeriter, decem annis putantur ad summam magnitudinem peruenire: uiuunt & tricenis, quod cognitum præcisa cauda in experimentum. Abdũtur tricenis diebus circa canis ortum, occultanturq; incognito modo: Quod eo magis mirum est: si spirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de causa: & statim tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fistula obturata. Lingua est his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atque lata, haud differens suillæ. Pro uoce gemitus humano similis, dorsum repandũ, rostrum simum. Qua de causa nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntq; ita appellari. Delphinus non homini tantum amicum animal, uerum & musicæ arti, mulcetur symphoniæ cantu, & præcipue hydrauli sono. Hominem non expauescit ut alienum, obuiam nauigijs uenit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit uela. Diuo autem Augusto principe Lucrinum lacum inuectus, pauperis cuiusdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorãs appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauij Alfij, multorumq; esset literis mandata. Quocunque diei tempore inclamatus à

puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat: pastusq; e manu præbebat a scensuro dorsum, pinnæ aculeos uelut uagina condens: receptumq; Puteolos p magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum uentitans, tristis & mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desyderio expirauit. Alius inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus uescens, præbensq; se tractandũ, & alludens natantibus, impositosq; portans, unguento perunctus à Flauiano proconsule Africæ, & sopitus (ut apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; similis exanimi, caruit hominum cõuersatione, ut iniuria fugatus, per aliquot menses: mox reuersus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatum in hospitales ad uisendum uenientium, Hipponenses in necem eius compulerunt. Ante hæc similia de puero in Iasso urbe memorantur, cuius amore spectatus lõgo tẽpore dum abeuntem in littus auide sequitur, in harenã inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem urbe Iasso Egesidemus scribit & alium puerum Hermiam nomine, similiter maria perequitantem, cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset, relatum: delphinumq; causam leti fatentem non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisq; narrant. Quæ faciunt ut credatur Arionem quoque citharœdi-

cæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis cum se iecisset in mare, exceptum ab uno Tænarum in littus peruectũ. Est prouinciæ Narbonensis & in Neumasiensi agro stagnum Laterra appellatum, ubi cum homine delphini societate piscantur: innumera uis mugilum stato tempore angustis faucibus stagni in mare erumpit, obseruata æstus reciprocatione. Qua de causa prætendi nõ queũt retia, quæ molem ponderis ullo modo tolerent, etiamsi non solertia insidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt, quod uicino gurgite efficitur: locumq; solum pandendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animaduertêre piscantes, concurrit aũt multitudo temporis gnara, & magis etiam uoluptatis huius auida, totusq; populus è littore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum: celeriter delphini exaudiunt desyderia, aquilonũ flatu uocem prosequente, austro uero tardius ex aduerso referente. Sed tunc quoque improuiso in auxilium aduolant. Propere apparet acies, quæ protinus disponitur in loco ubi coniectus est, pugna opponente sese ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tum piscatores circũdant retia, furcasq; subleuant. at mugilum nihilominus uelocitas transilit: at illos excipiunt delphini, & occidisse ad præsens contenti, cibos in uictoriam differunt. Opere prælium feruet, includiq; retibus se fortissime urgentes gaudent. ac ne id ipsum fugam hostium stimulet, inter nauigia et retia natantesue homines ita sensim elabuntur, ut exitus non appareat. Saltu quod est aliâs blandissimum his, nullus

conatur euadere, ni summittātur sibi retia. egressus protinus ante uallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ, quàm in unius diei præmium conscij sibi, opperiuntur in posterum: nec piscibus tantum, sed intrita panis è uino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi in Iassio sinu Mutianus tradit, hoc differunt, quòd ultro neque inclamati præsto sint, partesq; è manibus accipiant, et suum quæque cymba è delphinis socium habeat, quamuis noctu & ad faces. Ipsis quoque inter se publica est societas. Capto à rege Cariæ, alligatoq; in portu delphino, ingēs reliquorum conuenit multitudo, mœstitia quadam, quæ posset intelligi, miserationem petens, donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semper aliquis grandior comitatur ut custos. Conspectiq; sunt iam defunctū portantes, ne laceraretur à belluis.

De tursionibus aquatilibus. Cap. IX.

d Elphinorum similitudinem habent qui uocantur tursiones. Distant & tristitia quidem aspectus, abest enim illa lasciuia, maxime tamen rostris canicularum maleficentiæ assimilati.

De testudinibus quomodo capiantur. Cap. X.

t Estudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficies habitabiles casas integant: atque inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis quidē modis, sed maxime euectæ in summa pelagi antemeridiano tepore blandito, eminente toto dorso p trā-

quilla fluitantes: quæ uoluptas libere spirandi, in tãtũ fallit oblitas sui, ut solis uapore siccato cortice, non queãt mergi, inuitæq; fluitent opportunæ uenantium prædæ. Ferunt et pastum egressas noctu, auideq; saturatas lassari: atque ut remearint matutino, summa in aqua obdormiscere: id prodi stertentium sonitu, tum'q; leuiter capi: Adnatare enim singulis ternos, à duobus in dorsum uerti, à tertio laqueum inijci supinæ, atque ita ad terram à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultro'q; ueniunt stato tempore anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. Dentes nõ sunt testudini, sed rostri margines acuti, superna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari conchylijs uiuunt, tanta oris duritia, ut lapides comminuant. In terram egressæ, in herbis pariunt oua, auium ouis similia, ad centena numero. Eaq; defossa extra aquas, & cooperta terra, ac pauita corpore & complanata, incubãt noctibus. Educant fœtus annuo spatio. Quidam oculis spectando quoque oua foueri ab ijs putant. Fœminã coitum fugere, donec mas festucã aliquam imponat auersæ. Troglodytæ corrigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, sed mobilibus, quorũ in natando remigio se adiuuant: Celtium genus id uocatur eximiæ testudinis, sed raræ. Nanque scopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant, ut sacras adorant. Sunt & terrestres, quæ ob id in operibus chersinæ uocantur, in Africæ desertis, qua parte maxime sitientibus harenis squalent, roscido, ut creditur, humore uiuentes. Neque aliud ibi animal prouenit.

Quis primus testudines secare instituit. Cap. XI.

t Estudinum putamina secare in laminas, lectosq; & repositoria his uestire, Carbilius Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenij.

Tegmenta aquatilium. Cap. XII.

a Quatilium tegumenta plura sunt: Alia corio & pilis teguntur, ut uituli & hippopotami: Alia corio tantum, ut delphini: corticæ, ut testudines: silicum duritia, ut ostreæ & conchæ: crustis, et spinis, ut echini: squamis, ut pisces: aspera cute, ut squatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, ut murenæ: alia nulla, ut polypi.

De uitulo marino. Cap. XIII.

q Væ pilo uestiuntur, animal pariũt, ut pristis, balena, uitulus. Hic parit in terra pecudum more: secundo partus reddit initu. Canũ modo cohæret: & parit nunquam geminis plures: educat mammis fœtum. Non ante XII diem deducit in mare, ex eo subinde assuefaciens. Interficiuntur difficulter, nisi capite eliso. Ipsis in somno mugitus, unde nomen uituli. Accipiunt tamen disciplinam, uoceq; pariter et uisu populum salutant, incondito fremitu: nomine uocati respõdent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis quibus in mari utuntur, humi quoque uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere tradunt, semperq; æstu maris recedẽte inhorrescere: præterea dextræ pinnæ uim soporiferam inesse, somnosq; allicere subditam capiti.

De

De piscibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. Cap. XIIII.

Pilo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus ac uipera. Piscium species sunt septuaginta quatuor: præter crustis intecta, quæ sunt triginta. De singulis aliâs dicemus. Nunc enim naturæ tractantur insignium.

De nominibus & naturis multorum piscium. Cap. XV.

Præcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta XV. pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdã amnibus haud minores, silurus in Nilo, esox in Rheno, attilus in Pado, inertia pinguescẽs, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum iugis extractus: Atqui hunc minimus appellatus clupea, uenam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat. Silurus grassatur ubicunque est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergẽs, præcipue in Mœno Germaniæ amne prope Lisboũ. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino simillimus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus spinis ue intersitis, carne prædulci. In Gange Indiæ platanistas uocant, rostro delphini et cauda, magnitudine autem XV. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert, uermes branchijs binis LX. cubitorum, cæruleos, qui nomẽ à facie traxerunt. His tantas esse uires, ut elephãtos ad potum uenientes, mordicus comprehensa manu eorũ abstrahant. Thynni mares sub uentre non habent pinnã.

Intrant è magno mari Pontum uerno tempore gregatim, nec alibi fœtificant. Cordylla appellatur partus, qui fœtus redeuntes in mare autumno comitatur. Limosæ uero à Luto pelamides incipiunt uocari, & cũ annuum excessere tempus, thynni. Hi membratim cæsi, ceruice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu: cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandria uocantur, cæsis quernis assulis similima. Vilissima ex his quæ caudæ proxima, quia pingui carent: probatissima quæ faucibus: at in alio pisce circa caudam exercitissima. Pelamides in apolectos particulatimq; confectæ, in genera cybiorum dispartiuntur. Piscium genus omne præcipua celeritate adolescit, maxime in Ponto. Causa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam uocant, cuius incrementum singulis diebus intelligitur. Cũ thynnis hæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum suis quæque ducibus, et primi omnium scombri, quibus est in aquis sulphureus color, extra qui cæteris. Hispaniæ cetarias his replẽt, thynnis non commeantibus. Sed in Pontum nulla intrat bestia piscibus malefica, præter uitulos et paruos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læua. Id accidere existimatur, quia dextro oculo plus cernunt, utroque natura hebete. Est in Euripo Thracij Bosphori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipsis Europam Asiamq; separantis freti angustijs, saxum miri candoris, à uado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiæ. Huius aspectu repẽte territi, semper aduersum Byzantij promontorium, ex ea causa appellatum auricor-

nu, præcipiti petūt agmine. Itaq; oīs captura Byzantij est, magna Chalcedonis penuria, D. p. medij īterfluentis Euripi. Opperiuntur aūt aquilonis flatum, ut secundo fluctu exeant ex Ponto: nec nisi intrantes Pontū Byzātij capiūtur. Bruma nō uagantur: ubicūq; deprehēsi usq; ad æquinoctium ibi hybernāt. Iidem sæpe nauigia uelis euntia comitantes, mira quadā dulcedine ꝑ aliquot horarum spatia & passuū millia à gubernaculis nō separantur, ne tridente quidē in eos sæpius iacto territi. Quidā eos qui hoc ē thynnis faciant, pōpilos uocant. Multi in Propontide æstiuant, Pontū nō intrant. Itē soleæ, cum rhombi intrēt: nec sepia est, cū loligo reperiatur. Saxatiliū, turdus & merula desunt, sicut cōchylia, cum ostreæ abundēt. Omnia aūt hybernāt in Aegæo. Intrantiū Pontum soli nō remeāt trichiæ. Græcis. n. in plerisque noībus uti par erit, qn̄ alijs atq; alijs eosdē diuersi appellauere tractus. Sed hi soli Istrum amnē subeunt, ex eo subterraneis eius uenis in Adriaticum mare defluunt: itaque et illic descendentes, nec unq̄ subeuntes è mari, uisuntur. Thynnorū captura est à Vergiliarum exortu ad Arcturi occasum: reliquo tēpore hyberno latent in gurgitibus imis, nisi tepore aliquo euocati, aut plenilunijs. Pinguescunt & in tm̄, ut dehiscant. Vita lōgissima his biennio. Animal est paruū, scorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei qui gladius uocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore, ut in naues sæpenumero exiliant. Quod & aliâs faciūt aliorū uim timentes, mugiles maxime, tā præcipuæ uelocitatis, ut transuersa nauigia interim superiaciant.

De auguriis & diuersitate piscium. Cap. XVI.

Sunt & in hac parte naturæ auguria, sunt et piscibus præscita. Siculo bello ambulante in littore Augusto, piscis è mari ad pedes eius exiliit: quo argumento uates respódere, Neptunum patrem adoptantem eum sibi, Sex. Pompeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros qui maria tempore illo tenerent. Piscium fœminæ maiores, quàm mares. In quodam genere omnino non sunt mares, sicut in erythinis et Chanis. Omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferè cuiusque generis squamosi. Capiuntur ante solis ortum: tum maxime piscium fallitur uisus. Noctibus quidem illustribus æque quàm die cernunt. Aiunt & si iteretur gurges, interesse capturæ, itaque plures secundo tractu trahi, quàm primo. Gustu olei maxime, dein modicis imbribus gaudēt aluntur'q;. Quippe et harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt: & aliàs ubicunque pisces in eadem aqua assidui, nisi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemem omnes sentiunt, sed maxime qui lapidem habere in capite existimantur, ut lupi, coracini, sciena, pagri. Cum asperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. Itaque his mensibus iacent in speluncis conditi, sicut in terrestrium genere retulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capti, præterquam statis diebus paucis, & iisdem semper: Itē murena & orphus, conger, percæ, et saxatiles omnes. Terra quidem, hoc est uado maris excauato condi per hyemes torpedinem, psittam, soleam'q; tradunt. Quidā rursus æstus impatientia, mediis feruoribus sexagenis die-

bus latent, ut glaucus, aselli, auratæ. Fluuiatilium silurus caniculæ exortu syderatur, et aliâs fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: Et alioquin totum mare sentit exortum eius syderis, quod maxime in Bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur, ab imo uersa omnia.

De mugili & alijs piscibus, & quod non ijdem ubique placeant. Cap. XVII.

m Vgilum natura ridetur, in metu capite abscondito, totos se occultari credentium. Iisdem tamen tanta salacitas, ut in Phœnice et Narbonensi prouincia coitus tempore è uiuarijs marem linea longinqua per os ad branchias religatu emissum in mare, eademq; linea retractum fœminæ sequantur ad littus, rursusq; fœminam mares partus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus acipenser, unus omniũ squamis ad os uersis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore est: quod quidem miror, cum sit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocãt. Postea præcipuam autoritatem fuisse lupo & asellis, Cornelius Nepos & Laberius poëta mimorum tradidere. Luporũ laudatissimi, qui appellantur lanati à candore mollitiaq; carnis. Asellorum duo genera, callariæ minores et bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideoq; prælati prioribus. At in lupis, in amne capti præferuntur. Nũc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisq; uesci non alijs piscibus, mari Carpathio maxime frequens. Promontorium Troadis Lecton spõte nunquam transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus è libertis præfectus classis, inter Ostiẽ

sem & Campaniæ oram sparsos disseminauit. Quinquennio ferè cura est adhibita, ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur Italiæ in littore, non ante ibi capti. Admouitq; sibi gula sapores piscibus satis, & nouum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aues Romæ parere miretur. Proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum, quas mirum dictu inter alpes quoque lacus Rhetiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis, sicut magnitudo modica, binasq; libras ponderis raro admodum exuperant, nec in uiuarijs piscinisq; crescunt. Septentrionalis tantum hos et proxima occidentis parte non gignit oceanus: cætero eorum genera plura. Nam & alga uescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne, barba gemina insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex ijs uilissimi generis appellant. Hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis. & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum. Nec littoralibus gratia. Laudatissimi côchylium sapiunt. Nomen his Fenestella à colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter anno.
His certe toties fœtura apparet. Mullum expirãtem uersicolori quadam & numerosa uarietate spectari, proceres gulæ narrant, rubentium squamarũ multiplici mutatione pallescentem, utique si uitro spectetur inclusus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in sociorũ garo (nam ea quoque res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atque è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim est facilius dixisse, quàm quis uicerit. Asinus Celer è consularibus, hoc pisce prodigus,

claudio principe unum mercatus octo millibus nummûm: quæ reputatio aufert transuersum animum ad contemplationem eorum, qui in conquestione luxus coquos emi singulos pluris, quàm equos quiritabāt. At nūc coci triumphorum pretijs parantur, & coquorum pisces. Nullus'q; propè iā mortalis æstimatur pluris, q̄ qui peritissime censum domini mergit.

De mullo, salpa, & salmone. Cap. XVIII.

m Vllum LXXX. librarū in mari rubro captū Licinius Mutianus prodidit, quanti mercatura eum luxuria, suburbanis littoribus inuentum? Est & hæc natura, ut alij alibi pisces principatū obtineant: coracinus in Aegypto: Zeus idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebusum salpa, obscœnus alibi, & qui nusquam percoqui possit, nisi ferula uerberatus: in Aquitania salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piscium alij branchias multiplices habent, alij simplices, alij duplices. his aquam emittunt acceptam ore. Senectutis indicium squamarum duritia, quæ nō sunt omnibus similes. Duo lacus Italiæ in radicibus alpiū, Larius & Verbanus appellantur, in quibus pisces oībus annis Vergiliarum ortu existunt squamis conspicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie: nec amplius, quàm circa eum mansem uisuntur.

De exocœto. Cap. XIX.

m Iratur & Arcadia suum exocœtum, appellatum ab eo quòd in siccum somni causa exeat. Circa Clitorium uocalis hic traditur, & sine brāchijs: idē aliquibus adonis dictus. Exeūt in terrā et q marini mures uocātur, et polypi, et murenæ. Quin et

in Indiæ fluminibus certũ genus pisciũ, ac deide resilit: nam stagna & amnes transeunt. Plerisque euidens ratio est, ut tuto fœtus edant, quia non sunt ibi quæ deuorent fœtus, fluctusq; minus sæuiant. Has intelligi ab his causas seruariq; temporum uices magis miretur, si quis reputet quoto cuique hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio pisciũ in figuras corporũ. Cap. XX.

m Arinorum alij sunt plani, ut rhombi, soleæ ac passeres, qui à rhombis situ tantum corporũ differunt. Dexter resupinatus est illis, passeri læuus. Alij longi, ut murena, conger. Ideo pinnarũ quoque fiunt discrimina, quæ pedum uice sunt datæ piscibus. Nullis super quinas. Quibusdam binæ, quibusdã trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantũ lacu piscis est, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis & congris. Nullæ, ut murenis, quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur, ut serpentes terra: in sicco quoque repunt, ideo etiam uiuaciora talia. Et è planis aliqua non habent pinnas, ut pastinacæ: ipsa enim latitudine natant: Et quæ mollia appellãtur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum uicem præstant.

De anguillis. Cap. XXI.

a Nguillæ octonis uiuunt annis. Durant et sine aqua senis diebus aquilone spirante, austro paucioribus. At hyemem eædem in exigua aqua non tolerant, nec in turbida: ideo circa Vergilias maxime capiuntur, fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur noctibus. Exanimes pisciũ solæ non fluitãt.

De lacu Benaco. Cap. XXII.

Acus est Italiæ Benacus, in Veronensi agro
l Minciũ amnem transmittens, ad cuius emersus annuo tempore octobri ferè mense, autũnali sydere, ut palàm est, hyemato lacu, fluctibus glomeratæ uoluuntur in tantum mirabili multitudine, ut in excipulis eius fluminis, ob hoc ipsum fabricatis singulorum milium globi reperiantur.

De murena. Cap. XXIII.

Vrena quocunque tempore parit, cum cæteri
m pisces stato pariãt. Oua eius citissime crescũt: in sicco littore lapsas uulgus coitu serpentium impleri putat. Aristoteles Myrinum uocat marem qui generat. Discrimen esse, quòd murena uaria & ifirma sit, Myrinus unicolor & robustus, dentesq; extra os habeat. In Gallia septentrionali murenis omnibus dextra in maxilla septenæ maculæ, ad formam septentrionis, aureo colore fulgent, duntaxat uiuentibus, pariterq; cũ anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedius Pollio eques Ro. ex amicis diui Augusti, uiuarijs earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectare non poterat. Ferunt aceti gustu præcipue eas in rabiem agi. Tenuissimum his tergus: contra anguillis crassius, eoq; uerberari solitos tradit Verrius prætextatos, & ob id multam his dicit non institutam.

De planis piscibus. Cap. XXIIII.

p Lanorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, raiæ, pastinacæ, squati-

tinæ, torpedo: & quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat. Quo in numero sunt squali quoque, quamuis non plani. Hæc græce in uniuersum selache appellauit Aristoteles primus, hoc nomine eis imposito: nos distinguere non possumus, ni cartilaginea appellare libeat. Omnia autem carnosiora sunt talia, & supina uescuntur, ut in delphinis diximus. Et cum cæteri pisces oua pariant, hoc genus solum ut ea quæ cete appellant animal parit, excepta quam ranã uocãt.

De echeneide. Cap. XXV.

e St paruus admodum piscis assuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærente naues tardius ire creduntur, inde nomine imposito, quam ob causam amatorijs quoque ueneficijs infamis est, & iudiciorum ac litium mora: quæ crimina una laude pensat, fluxus grauidarum utero sistens, partusq; continens ad puerperium: In cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristoteles, ita posita pinnarum similitudine. Mutianus muricem esse latiorem purpura, neque aspero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte rostro, sed simplice, concha utroque latere sese colligente: quibus inhærentibus, plenam uentis stetisse nauem, portantem nuncios à Periãdro, ut castrarẽtur nobiles pueri: conchasq; quæ id præstiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem esse, & crassitudine quinque digitorũ: naues morari. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale, ut aurum quod deciderit in altissimos puteos, admotus extrahat.

De uarietate naturæ piscium. Cap. XXVI.

m

Vtant colorem candidæ hyeme menæ, & fiũt æstate nigriores. Mutat & phycis, reliquo tẽpore candida, uere uaria. Eadem piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit. Volat hirundo, sanè perquam similis uolucri hirundini: item miluus.

De lucerna pisce, & dracone marino. Cap. XXVII.

s

Vbit in summa maria, piscis ex argumento appellatus lucerna, linguáq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit è mari sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomen traxit. Rursus draco marinus captus, atque immissus in harenã, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. Cap. XXVIII.

p

Iscium quidam sanguine carent, de quibus dicemus. Sũt autem tria genera: In primis quæ mollia appellantur, deinde contecta crustis tenuibus, postremo testis conclusa duris. Mollia sunt, loligo, sepia, polypus, & cætera eius generis. His caput inter pedes & uentrem, pediculi octoni omnibus. Sepiæ & loligni pedes duo ex his longissimi et asperi, quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus se uelut ancoris stabiliunt: cæteri cirri quibus uenantur.

De loligine, & sepiis, & polypis, & nautilis. Cap. XXIX.

l

Oligo etiam uolitat, extra aquam se efferens, quod & pectunculi faciunt, sagittæ modo. Sepiarum generis mares uarij & nigriores, cõstantiáq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur, at fœmina icto mare fugit. Ambo aũt ubi sensere se

apprehēdi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Polyporum multa genera: Terreni maiores, quàm pelagij, omnes brachijs ut pedibus ac manibus utuntur: cauda uero quæ est bisulca & acuta, in coitu. Est polypis fistula in dorso, qua trāsmittunt mare: eamq́; modo in dexteram partem, modo in sinistrā transferunt. Natant obliqui in caput, quod durum est sufflatione uiuentibus. Cæterum per brachia uelut acetabulis dispersis, eo hausto quodammodo, cui adhærescunt, tenent supini, ut auelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccum exeunt duntaxat asperum, leuitatem odere. Vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frāgunt: itaque præiacentibus testis cubile eorum deprehenditur. Et cum alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina erosa carne egerit, adnatantes pisciculos ad ea uenatur. Colorem mutat ad similitudinem loci, & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id enim à congris euenit ei: sed renasci sicut colotis et lacertis caudam, haud falsum. Inter præcipua autem miracula est qui uocatur nautilos, ab alijs pompilos. Supinus in summa æquorū peruenit, ita se paulatim subrigens, ut emissa omni per fistulam aqua, uelut exoneratus sentina, facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in aura, cæteris subremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo se regit. Ita uadit alto, Liburnicarū ludēs ima-

gne: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

De ozæna, nauplio, & locustis. Cap. XXX.

Polyporum generis ozæna, dicta à graui capitis odore, ob hoc maxime murenis eam consectantibus. Polypi binis mensibus conduntur. Vltra bimatum non uiuunt. Pereunt autem tabe semper, fœminæ celerius, & ferè à partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo proconsule Bæticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Auidissimos esse concharum. illas ad tactum cóprimi, præcidentes brachia eorum, ultróq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu, omniq; sensu alio, q̃ cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis: impositoq; lapillo extra corpus, ne palpitatu eijciatur, ita securi grassantur, extrahuntq; carnes: illæ se contrahunt, sed frustra discuneatæ, Tanta solertia animalium hebetissimis quoque est. Præterea negat ullum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu detrahit, cum in naufragos urinantes ue impetum capit. Sed si inuertatur, elanguescit uis. Exporrigũt enim se resupinati, mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de causa & nassis illinuntur. Cætera quæ idem retulit, monstro propiora possunt uideri. Carteiæ in cetarijs assuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi salsamenta populari, conuertit in se custodum indignationem assiduitate furti immodici. Sepes erant obiectæ, sed has transcendebat per arborem: nec deprehendi potuit nisi canum sagacitate.

Hi redeuntem circumuasere noctu, concitiq; custodes expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria obliti odore diri. Quis ibi polypum expectasset, aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi uidebantur. Nanque & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachijs clauarum modo incussos, aegreq; multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipsius Trebij uerbis utar) barbas quas uix utroque brachio complecti esset, clauarum modo torosas: longas pedum XXX. acetabulis siue caliculis urnalibus peluium modo, dentes magnitudini respondentes. Reliquiae asseruatae miraculo, pepẽdere põdo DCC. Sepias quoque et loligines eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud, idem autor est. In nostro mari loligines quinũm cubitorum capiuntur, sepiae binũm. Neq; his bimatu longior uita. Nauigeram similitudinem & aliam in Propontide uisam sibi prodidit Mutianus: concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi nauplium animal sepiae simile, ludendi societate sola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim uectorẽ demissis palmulis ferire ut remis. Si uero flatus inuitent, easdem in usu gubernaculi porrigi, pandiq; concharum sinus aurae. Huius uoluptatem esse ut ferat, illius ut regat: simulq; eam descendere in duo sensu carentia: nisi forte tristi (id enim constat) omine nauigantium humana calamitas in causa est. Locustae crusta fragili muniũtur in eo genere, quod caret sanguine. Latent mensibus quinis: Similiter cancri, qui co-

dem tempore occultantur, & ambo ueris principio senectutem anguium more exuunt renouatione tergorum. Cætera in undis natant: locustæ reptantium modo fluitant: si nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ sunt propria rotũditate præpilata, ad latera porrectis: iisdem erectis in pauore oblique in latera procedunt. Cornibus inter se dimicant. Vnum hoc animalium, nisi uiuum feruenti aqua incoquatur, fluida carne non habet callum.

De cancris, echinis, et echinometris. Cap. XXXI.

u Iuunt petrosis locis, cancri mollibus. Hyeme aprica littora sectantur: æstate in opaca gurgitum recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & uere pinguescunt, & plenilunio magis, quia nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, astaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, & alia ignobiliora. Carabi cauda à cæteris cãcris distant. In Phœnice hippoe uocantur, tantæ uelocitatis ut consequi non sit. Cancris uita longa. Pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur, inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquando congregantur, os ponti euincere non ualent, quamobrem regressi circumeunt, apparetq; tritum iter. Pinnother autem uocatur minimus ex oĩ genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inaniũ ostrearũ testis se cõdere: & cũ accreuerit, migrare in capaciores. cãcri in pauore ẽt retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicãt inter se ut arietes aduersis

cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte, & ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco. Ex eodem genere sunt echini, quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem uolui: itaque detritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longissimæ spinæ, calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa Toronen candidi nascuntur, spina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitiam maris præsagire eos, correptisq; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes: nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus ancoris nauigia infrenant.

De cochleis. Cap. XXXII.

i N eodẽ genere cochleæ, aquatiles terrestresq;, exercentes se domicilio, binaq; ceu cornua protendentes contrahentesq;: oculis carent: itaque corniculis prætentant iter.

De pectinibus, murice, & concharum generibus. Cap. XXXIII.

p Ectines in mari ex eodem genere habentur, reconditi et ipsi in magnis frigoribus, ac magnis æstibus: unguesq; uelut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmioris iam testæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludẽtis naturæ uarietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, leuibus, rugatis, dẽticulatis, striatis, uertice muricatim intorto, margine in

emisso, foris effuso, intus replicato: iam distinctione uirgulata, crinita, crispa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his ueneriæ, præbentesq; cõcauam sui partem & auræ opponentes, per summa æquorum uelificant. Saliunt pectines, & extra uolitant, seq; & ipsi carinant.

De diuitijs marinis. Cap. XXXIIII.

Sed quid hæc tam parua commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliũde maior, quàm è concharum genere proueniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnosissimum uentri mare est, tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascantur, & ubi & quomodo inueniantur margaritæ. Cap. XXXV.

Sed quota hæc portio est reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum scilicet fuerat in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite, toto corpore à fœminis iuxta uirisq; gestarentur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Non rectè recipit hæc nos rerum natura nisi nudos. Esto, sit tanta uentri cum eo societas, quid tergori? Parum sit, nisi qui uescimur periculis, etiã uestiamur. Adeo per totum corpus, anima hominis quæsita maxime placent. Principium ergo culmenq; omniũ rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantasq;, quas di

diximus per tot maria uenientes, longo terrarum tra-ctu, e tantis solis ardoribus, atque Indis quoque in in sulas petuntur & admodum paucas. Fertilissima est Taprobane & Toidis, ut diximus in circuitu mundi: Item Perimula promontorium Indiæ. Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo atque genitura conchæ, est haud multum ostrea-rum conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulaue rit hora pandentes sese quadam oscitatione impleri ro scido conceptu tradunt, grauidas postea eniti: partumq; concharum esse margaritas pro qualitate roris accepti: si purus influxerit, candorem conspici: si uero turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere, cœlo minante con ceptum: ex eo quippe constare, cœliq; eis maiorem socie tatem esse, quàm maris: inde nubilum trahi colorẽ, aut pro claritate matutina serenum. Si tempestiue satientur, grandescere & partus. Si fulguret, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si uero et tonuerit, pauidas ac repente cõpressas quæ uocant physemata efficere, spe ciem modo inani inflatam sine corpore: hos esse concha-rum abortus. Sani quidem partus multiplici constant cute, non improprie callum ut existimari corporis pos-sit: itaque & purgantur à peritis. Miror ipso tantum eas cœlo gaudere, sole rubescere, candoremq; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuum custodiunt pela giæ, altius mersæ, quàm ut penetrent radij. Flauescunt tamen & illæ senecta, rugisq; torpescunt: nec nisi iuuen ta constat ille qui quæritur uigor. Crassescunt etiam in senecta, conchisq; adhærescunt, nec ijs auelli queunt ni-si lima: quibus una tantum est facies, & ab ea rotun-

ditas, auersis planicies, ob id tympana nominantur. Co hærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circumferentibus. Cætero in aqua mollis unio, exemptus protinus durescit. Concha ipsa cum manum uidet comprimit sese, operitq; opes suas, gnara propter illas se peti: manumq; si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs: Quippe inter scopulos maior pars inuenitur: sed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharũ examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces, miræ ad cauendum solertiæ: has urinantiũ cura peti, illis captis, facile cæteras palãtes retibus icludi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus, erosa carne omni, nucleos quosdam corporum, hoc est, uniones decidere in ima. Vsu atteri non dubium est, coloremq; indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promptis rebus, in tantum ut nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam id apud Græcos non est, ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipso magna differentia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus specularium lapidum squamas assimulat, aliàs magnitudine præcellens. Summa laus coloris est exaluminatos uocari. Et procerioribus sua gratia est. Elenchos appellãt fastigiatã lõgitudine, alabastro rum figura in pleniorem orbem desinentes. Hos digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est. Subeunt luxuriæ eius nomina et tædia

exquisita perditione portatu: siquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum. Affectantq; iam & pauperes lictorem foeminae in publico, unionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstragulis, sed totis socculis addunt. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per uniones etiam ambulent, satis est. In nostro mari reperiri solebant, crebrius circa Bosphorũ Thracium, ruffi ac parui in conchis, quas myas appellant: At in Acarnania, quae uocatur pinna gignit. Quo apparet non uno conchae genere nasci. Nanque et Iuba tradit Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo: ipsum unionem in carne, grandini similem. Conchae non tales ad nos afferũtur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, colorisq; marmorei. Meliores circa Actiũ, sed & hi parui: & in Mauritaniae maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eos putant, coloremq; expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est, quòd nullo lapsu franguntur. Non autem semper in media carne reperiuntur, sed aliis atque aliis locis. Vidimusq; iam extremis etiam marginibus uelut è concha exeuntes: & in quibusdam quaternos quinosq;. Pondus ad hoc aeui semunciae pauci singulis scrupulis excessere. In Britannia paruos atque decolores nasci certum est: quoniam diuus Iulius thoracem, quem Veneri genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum uoluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quae fuit Caii principis matrona, ne serio quidem ac solenni caeremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam

ſponſalium cœna, uidi ſmaragdis margaritisq́; opertã, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus digitisq́;, quæ ſumma quadringenties H-S colligebat: ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, ſed auitæ opes, prouinciarum ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæſare Auguſti filio, uenenum biberet, ut neptis eius CCCC. H-S opta ſpectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imaginetur illorum fercula, & ex altera Lolliam, unam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc uiciſſe malit? Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt: Duo fuere maximi uniones per omne æuum, utrunque poſſedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouiſſima, per manus orientis regum ſibi traditos. Hæc cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix lautitiam eius omnem apparatumq́; obtrectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, una ſe cœna centies H-S abſumpturam. Cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Ergo ſponſionibus factis, poſtero die quo iudicium agebatur, magnificam aliâs cœnam, ne dies periret, ſed quotidianam Antonio appoſuit, irridenti, computationemq́; expoſtulãti. At illa corollarium id eſſe, conſumpturãq; ſe ea in cœna taxationem confirmans, ſolamq́; ſe centies H-S cœnaturam, inferri menſam ſecundam iuſſit.

Ex præcepto ministri unum tantum uas ante eam posuere aceti, cuius asperitas uis'q; in tabem margaritas resoluit. Gerebat auribus cum maxime singulare illud, et uere unicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quid nam esset actura, detractum alterum mersit, ac liquefactum absorbuit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex sponsionis eius, eum quoque paranti simili modo absumere, uictum'q; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem, capta illa tantæ quæstionis uictrice regina dissectum, ut esset in utrisque Veneris auribus Romæ in pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, spoliabuntur'q; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in triumuiratu suo nimis superbiat Antonius, penè histrioni comparatus: & quidē nulla sponsione ad hoc productus, quo id magis regium erat, sed ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritæ: atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones conuiuis sorbendos dedit. Romæ in promiscuum ac frequentem usum uenisse, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpisse circa Syllana tempora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello unionum nomen impositum maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ propè possessionis est. Sequitur hæredem, in mancipatū uenit ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras oīs ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Cap. XXXVI.

PVrpuræ uiuunt annis plurimum septenis. Latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuo'q; attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum uestibus, in medijs habent faucibus. Liquoris hic minimi est in candida uena, unde pretiosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Viuas capere contẽdunt, quia cũ uita sua succum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipiẽtes Tyrij. Præcipuus hic Asiæ, in Meninge Africæ, & Getulo littore oceani, in Laconica Europæ. Huic fasces secures'q; Romanæ uiam faciunt, idem'q; pro maiestate pueritiæ est. Distinguit ab equite curiam, dijs aduocatur placandis, omnem'q; uestẽ illuminat, in triumphali miscetur auro: quapropter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde conchylijs pretia, queis uirus graue in fuco, color austerus in glauco, & irascenti similis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua pascitur pforãdo reliqua cõchylia: tãta duritia aculeo est. Aqua dulci necãtur, et sicubi flumẽ immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis uiuũt saliua sua. Cõchæ oẽs celerrime crescũt, præcipue purpuræ: anno magnitudinẽ implẽt. Quod si hactenus trãscurrat expositio, fraudatã profecto se luxuria credat, nos'q; idiligẽtiæ dãnet. Quãobrẽ psequemur ẽt officinas: ut tãq̃ in uita frugũ noscitur rõ, sic oẽs, qui istis gaudent, præmia uitæ suæ calleant. Concharũ ad purpuras

& conchylia eadem quidem est materia, sed distat temperamento. Duo sunt genera: Bucinum minor concha, ad similitudinem eius bucini, quo sonus editur: unde et causa nomini, rotunditate oris in margine incisa. Alterũ purpura uocatur, caliculatim procurrente rostro, & caliculi latere introrsus tubulato, quà proferatur lingua. Praeterea elauatum est ad turbidinem usque aculeis in orbem septenis feré, qui non sunt bucino, sed utrisque orbes totidem quot habeant annos. Bucinum non nisi petris adhaeret, circaq; scopulos legitur.

Quot sunt genera. Cap. XXXVII.

P Vrpurae, nomine alio pelagiae uocantur. Earũ genera plura, pabulo & solo discreta. Lutense putri limo, & algense enutritum alga uilissimum: utrisque melius Teniense in Tenei maris ora collectum, hoc quoque tamen etiamnum leuius atque dilutius: calculosae appellantur à calculo maris, mire apto conchylijs: & longe optimum purpuris. Dialutense, id est uario soli genere pastum. Capiuntur autem purpurae paruulis rarisq; textu ueluti nassis: in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles mordacesq; conchae, ceu mitulos uidemus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpurae, porrectisq; linguis infestant. at illae aculeo extimulatae claudunt sese, comprimuntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpurae tolluntur.

Quo capiuntur tempore. Cap. XXXVIII.

C Api eas post canis ortum, aut ante uernum tẽpus utilissimum: quoniam cum foetificauere, fluxos habent succos. Sed id tingentium offi-

cinæ ignorant, cum summa uertatur in eo. Eximitur po stea uena quam diximus, cui addi salem necessarium, sextarios fermè in libras centenas. Macerari triduo, iustum. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plumbo, singulisq; aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico uapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est, decimo fermè die liquata cortina, uellus elutriatum mergitur in experimentum: et donec spei satis fiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rursusq; mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem. Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæq; eius nigritiæ dat austeritatem illam nitoremq; qui quæritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur aut astringitur. Summa medicaminum in libras uellerum, buccini CC, pelagi CXI. Ita fit amethysti color eximius ille. At Tyrius pelagio primum satiatur immatura uiridiq; cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei summa, color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ. Cap. XXXIX.

Purpuræ usum Romæ semper fuisse uideo, sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta & latiore clauo Tullum Hostilium è regibus primum usum Hetruscis deuictis satis constat. Nepos Cornelius, qui diui Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denariis cen

tum uenibat, nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta usus improbabatur: qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno septingentesimo, Cicerone consule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, ueluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pené commodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata ueste cætera eadem sine bucino: præterq; ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento, dimidia et medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata, tantoq; dilucidior, quanto magis uellera esuriunt.

De pretio earum. Cap. XL.

p Retia medicamento sunt quidem pro fertilitate littorum uiliora: nõ tamen usquam pelagij libras quinquagenos nummos excedere & bucini cẽtenos sciãt, qui ista mercãtur imenso. Sed alia sunt é fine initia: iuuatq; ludere impẽdio, et lusus geminare miscendo iterũ, et ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere, argentum auro cõfundere ut electra fiant, addere his æra, ut Corinthia.

De tingendo amethystino. Cap. XLI.

n On est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursum absolutus inebriatur Tyrio, ut sit ex utroque nomen improbum, simulq; luxuria duplex: & cum confecere conchylia, transire melius in tyrium putant. Pœnitentia hoc primum debet inuenisse, artifice mutante quod damnabat: inde ratione nata, uotum quoque factum é uitio portentosis ingenijs,

& gemina demonstrata uia luxuriæ, ut color alius operiretur alio, suauior ita fieri leniorq; dictus. Quin & terrena miscere, cocco'q; tinctum tyrio tingere ut fieret hysginum. Coccum Galatiæ rubens granum, ut diximus in terrestribus, aut circa Emeritam Lusitaniæ in maxima laude est. Verum ut simul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus succus, idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires, neque senescenti. Abunde tractata est ratio, qua se uirorum iuxta fœminarum'q; forma credit amplissimam fieri.

De pinna, & pinnothere, & aquatilium sensu. Cap. XLII.

C Oncharum gñis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotherē uocant, alij pinnophylacem. is est squilla parua, alibi cācer dapis assectator. Pandit se pinna, luminibus orbū corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus, & ubi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu leui significat. Illa ore compresso quicquid inclusit exanimat, partem'q; socio tribuit. Quo magis miror, quosdam existimasse, aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpedo uim suam ipsa non torpens: mersaq; in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obtorpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia ranæ, quæ in mari piscatrix uocatur: eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos ptrahēs, donec tam propè accedant, ut assiliat. Simili modo squatina et rhōbus abditi pinnas exertas mouent specie uermiculorum: item'q;

quæ uocatur raia. Nam pastinaca latrocinatur ex occul
to, transeuntes radio (quod telum est ei) figens. Argu-
menta solertiæ huius, quòd tardissimi piscium hi, mugi-
lem uelocissimum omnium habentes in uentre repe-
riuntur.

De scolopẽdris, uulpibus, et glanis. Cap. XLIII.

Colopendræ terrestribus similes, quas centipe-
s des uocant, hamo deuorato omnia interanea
euomunt, donec hamum egerant, deinde resor-
bent. At uulpes marinæ, simili in periculo glutiũt am-
plius usque ad infirma lineæ, quæ facile prærodant.
Glanus qui & glanis uocatur, auersos mordet hamos,
nec deuorat, sed esca spoliat.

De ariete pisce. Cap. XLIIII.

Rassatur aries ut latro. Et nunc grandium
g nauium in salo stantium occultatus umbra, si
quem nandi uoluptas inuitet expectat: nunc
elato extra aquam capite, piscantium cymbas specula-
tur, occultusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiã naturam habent, nõ ani
malium neq; fruticum, et de urticis
& spongis. Cap. XLV.

Quidem & his inesse sensum arbitror, quæ
e nec animalium, neque fruticum, sed tertiã ex
utroque naturam habent, urticas dico & spon
gis. Vrticæ noctu uagantur, noctuq; mutantur, carnosæ
frondis. Iis natura ut carne uescantur. Vis pruritu mor
dax, eademq; quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo se
quàm maxime rigens, ac prænatante pisciculo frõdem
suam spargit, complectensq; deuorat. Aliâs marcenti

similis, & iactari se passa fluctu algæ uice, contactos pisces, attrituq; petræ scalpentes pruritum inuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit. dum admoueri sibi manum sentit, colorem mutat & contrahitur. Tacta uredinem mittit, paulumq; si fuit interualli, absconditur. Ora ei in radice esse traduntur, excrementa per summa tenui fistula reddi. Spongiarum tria genera accipimus, spissum ac prædurum & asperum, tragos id uocatur: minus spissum & mollius manon: tenue densumq;, ex quo penicilli, Achilleum. Nascuntur omnes in petris, aluntur conchis, pisce, limo. Intellectum inesse iis apparet, quia ubi auulsorem sensere, contractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idem fluctu pulsante faciunt. Viuere esca, manifesto conchæ minutæ in his repertæ ostendunt. Circa Toronen uesci illis auulsas etiam aiunt, et ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoque inhæret color, Africis præcipue quæ generātur in Syrtibus. Maximæ fiunt manæ, sed mollissimæ circa Lyciam. In profundo autem nec uentoso molliores. In Hellesponto asperæ, & densæ circa Maleā. Putrescunt in apricis locis, ideo optimæ in gurgitibus. Viuentibus idem qui madentibus nigricans color. Adhærēt nec parte nec totæ: intersunt autem fistulæ quædam inanes, quaternæ fere aut quinæ, per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ, sed superne concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere constat longo tempore. Pessimum omnium genus est earum quæ aplysiæ uocantur, quia elui non possunt, in quibus maximæ sunt fistulæ, & reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis. Cap. XLVI.

Anicularum maxima multitudo circa eas uri
c nantes graui periculo infestat. Ipsi ferunt et nubem quandam crassescere super capita, planorum piscium similem, prementem eos, arcentemq; à reciprocando, & ob id stilos præacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ ita non recedant, caliginis & pauoris, ut arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia haud ullam comperit quisquam. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces omnemq; candorē corporum appetunt. Salus una in aduersas eundi, ultroq; terrendi. Pauet enim hominem æque ac terret. Et sors æqua in gurgite. Vt ad summa aquæ uentum est, ibi periculum anceps, adempta ratione contra eundi dum conetur emergere, & salus omnis in socijs. funem illi religatum ab humeris eius trahunt: hunc dimicans, ut sit periculi signum, læua quatit: dextra apprehenso stilo in pugna est: modicus aliâs tractus. Vt prope carinā uentum est, nisi præceleri ui repente rapiāt, absumi spectāt. Ac sæpe iā subducti, é manibus auferūtur, si nō trahētiū opē, cōglobato corpe ī pilæ modū, ipsi adiuuere. Protēdūt quidē tridētes illi, sed mōstro solertia est nauigium subeundi, atq; ita é tuto præliandi. Ois ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur.

De animalibus quæ silicea testa includuntur, & quæ sine ullo sensu, & de reliquis sordidis animalibus. Cap. XLVII.

c Ertissima est securitas uidisse planos pisces: quia nunquam sunt ubi maleficæ bestiæ, qua

causa urinantes sacros appellant eos. Siliceâ testa inclusis fatendum est nullũ esse sensum, ut ostreis. Multis eadem natura quæ frutici, ut holothurijs, pulmonibus, stellis. Adeóq; nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam æstiua animalia, pernici molesta saltu, aut quæ capillus maxime celat, existant: & circumglobata escæ sæpe extrahuntur: quæ causa somnum piscium in mari noctibus ĩfestare existimatur. Quibusdam uero ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. Cap. XLVIII.

n Ec uenena cessant dira, ut in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestilens, uomitũ dissolutionem'q; stomachi protinus creat: ĩ nostro offa informis, colore tantum lepori similis: in Indis, & magnitudine, & pilo duriore. Tantum uiuus ibi capitur. Aeque pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullum usquam execrabilius, quàm radius, super caudã eminẽs trygonis, quã nostri pastinacã appellãt, q̃ncũciali magnitudĩe. arbores ĩfixus radici necat. arma ut telũ ꝑforat ui ferri et ueneni malo.

De morbis piscium. Cap. XLIX.

m Orbos uniuersa genera pisciũ, ut cætera animalia etiam fera, non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies, cum in eodem genere præpingues alij capiantur.

De generatione eorum mira. Cap. L.

q Vonam modo generent, desyderiũ et admiratio hoĩum differri non patitur. Pisces attritu uentrium coëũt, tanta celeritate ut uisum

fallant: Delphini & reliqua cete ſimili modo, & paulo
diutius. Fœmina piſcis coitus tempore marem ſequitur,
uentrem eius roſtro pulſans: ſub partu mares fœminã
ſimiliter, oua ueſcentes earum: Nec ſatis eſt generationi
per ſe coitus, niſi editis ouis, inter ſe uerſando mares et
fœminæ uitale aſperſerint uirus. Non omnibus id con=
tingit ouis in tanta multitudine: alioqui replerentur ma=
ria & ſtagna, cũ ſinguli uteri innumerabilia cõcipiãt.

Item de generatione, & qui piſces oua
pariant. Cap. LI.

Piſcium oua in mari creſcunt, quædam ſum=
ma celeritate, ut murenarum, quædam paulo
tardius. Plani piſcium quibus cauda non eſt,
aculeatiq́;, ut teſtudines in coitu ſuperueniunt: Polypi
crine uno fœminæ naribus adnexo: Sepiæ & loligines
linguis componentes inter ſe brachia, & in contrarium
nantes, & ore pariunt. Sed polypi in terram uerſo ca-
pite coëunt. Reliqua mollium tergis, ut canes. Item locu
ſtæ & ſquillæ, cancri, ore. Ranæ ſuperueniunt, priori=
bus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, poſte-
rioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, quas
gyrinos uocant, oculis tantum & cauda inſignes: mox
pedes figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mi-
rumq́; ſemeſtri uita reſoluuntur in limum nullo cernen
te, & rurſus uernis aquis renaſcuntur quæ fuere natæ,
perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat.
Et mituli & pectines ſponte naturæ in harenoſis proue
niunt. Quæ durioris teſtæ ſunt, ut murices, purpuræ, ſa
liuario lentore. Sicut aceſcẽte humore culices, atque ſpu
ma maris incaleſcente, cum admiſſus eſt imber. Quæ
uero

uero siliceo tegmine operiuntur, ut ostrea, putrescente limo, aut spuma circa nauigia diutius stante defixosq; palos, & lignum maxime. Nuper compertum in ostreariis, humorem iis fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterunt se scopulis: ea strigmenta uiuiscunt, nec alia est earum procreatio. Piscium diuersa genera non coëunt, præter squatinam & raiam, ex quibus nascitur priori parte raiæ similis, & nomen ex utroque compositum apud Græcos trahit. Quædam tempore anni gignuntur & in humore & in terra. Vere pectines, limaces, hirundines eodem tempore euanescunt. Piscium lupus & trichias bis anno parit, & saxatiles omnes. Mulli ter ut chalcis, cyprinus sexies, scorpiones bis ac sargi, uere & autumno. Ex planis squatina sola bis, autumno & uergiliarum occasu. Plurimi piscium tribus mensibus, aprili, maio, iunio. Salpæ autumno: Sargi, torpedo squali circa æquinoctium. Molles uere. Sepia omnibus mensibus. Oua eius glutino atramenti ad speciem uuæ cohærentia, masculus prosequitur afflatu, aliâs sterilescunt. Polypi hyeme coëunt, pariunt uere oua tortili uibrata pampino, tanta fœcunditate, ut multitudinē ouorum occisi non recipiant cauo capitis, quo prægnantes tulere. Ea excludunt quinquagesimo die, è quibus multa propter numerum intercidunt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ, ponunt oua super oua, atque ita incubant. Polypus fœmina modo in ouis sedet, modo cauernam cancellato brachiorum implexu claudit. Sepia in terreno parit inter harundines, aut sicubi enata algæ. excludit quintodecimo die. Loligines in alto conserta oua edunt, ut sepiæ. Purpuræ, murices, eiusdemq; gene-

ris, uere pariunt. Echini oua plenilunijs habent hyeme, & cochleae hyberno tempore nascuntur. Torpedo octogenos foetus habens inuenitur: eaq; intra se parit oua praemollia, in alium locum uteri transferens, atque ibi excludens. Simili modo omnia quae cartilaginea appellauimus. Ita fit, ut sola piscium & animal pariant, et oua concipiant. Silurus mas solus omnium edita custodit oua saepe & quinquagenis diebus, ne absumantur ab alijs. Caeterae foeminae in triduo excludunt, si mas attigit. Acus siue belone unus piscium dehiscente propter multitudinẽ utero parit. A partu coalescit uulnus, quod & in caecis serpentibus tradunt. Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit, foetumq; in aquam ducit.

De uuluis piscium. Cap. LII.

e Rythini et chanae uuluas habere traduntur: Qui trochos appellatur à Graecis, ipse se inire. Aquatilium omnium foetus inter initia uisu carent.

De lõgissima uita piscíũ. Cap. LIII.

a Eui piscium memorandum nuper exẽplum accepimus. Pausilypum uilla est Campaniae, haud procul Neapoli: In ea in Caesaris piscinis à Pollione Vedio coniectum piscem, sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca, duobus alijs aequalibus eius ex eodem genere etiam tunc uiuẽtibus: quae mentio piscinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re, priusquam digrediamur ab aquatilibus.

De uiuarijs ostrearũ, et qs ea prius iuenerit. C. LIIII.

OStrearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Crassi oratoris, ante Marsicum bellum: nec gulæ causa, sed auaritiæ, magna uectigalia tali ex ingenio suo percipiens, ut qui primus pensiles inuenit balineas, ita mãgonizatas uillas subinde uendendo. Is primus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudicauit, quando eadem aquatilium genera alibi atque alibi meliora: Sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Rauennæ, murenæ in Sicilia, elops Rhodi: & alia genera similiter, ne culinarum censura peragatur. Nondũ Britannica seruiebant littora, cum Orata Lucrina nobilitabat: postea uisum tanti in extrema Italia petere Brundusium ostreas: ac ne lis esset inter duos sapores, nuper excogitatum, famem longæ aduectionis à Brundisio, compascere in Lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena, reliquorum piscium uiuaria inuenit, cuius deinde exemplum nobilitas secuta est, Philippus, Hortensius: Lucullus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio, quam uillam ædificauerat, euripum, & maria admisit. Qua de causa Magnus Põpeius Xerxen togatum eum appellabat. Quadraginta H-S piscinæ à defuncto illo ueniere pisces.

Quis primus murenarũ uiuaria fecerit. Cap. LV.

MVrenarum uiuariũ priuatim excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenarum mutuo appendit. Nam permutare quidem pretio noluit, aliáue merce. Huius uillam intra quãmo-

dicam quadragies piscinæ uenierunt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit Hortensius orator, in qua murenam adeo dilexit, ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla, Antonia Drusi, murenæ quam diligebat inaures addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos uidere concupiuerunt.

De cochlearum uiuarijs, & quis primus instituit. Cap. LVI.

c Ochlearum uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in Tarquiniensi, paulo ante ciuile bellũ, quod cum Pompeio magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus foecunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentatus est, sapa & farre, alijsq; generibus, ut cochleæ quoque altiles gancam implerent: cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit, ut octoginta quadrantes caperent singularum calices, Autor est M. Varro.

De piscibus terrenis. Cap. LVII.

p Iscium genera etiamnum à Theophrasto mira produntur: circa Babylonis rigua, decedentibus fluuijs, in cauernis aquas habentibus remanere. Quosdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contráq; uenanteis refugere in suas cauernas, & in ijs obuersos stare: capita eorũ esse ranæ marinæ similia, reliquas partes gobiorũ, branchiás ut cæteris piscibus. Circa Heracleam & Cromnã

& multifariam in Ponto unum genus esse, quod extremas fluminum aquas sectetur, cauernasq; faciat sibi in terra, atque in his uiuat, etiam reciprocis amnibus siccato littore. Effodi ergo: motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemq; Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis brãchijs, quod fieri non indigo humoris: propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari, ut testudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piscium maxime gobiones, non nisi patinarum calore uitalẽ motum fatentes. In his quidẽ, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus, in his locis ubi nullæ restagnent aquæ, miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidem uim aliquam inesse quam puteis arbitratur, cum in nonnullis reperiantur pisces. Quicquid est, hoc certe minus admirabile talparum facit uita subterranei animalis, nisi forte uermium terrenorum & his piscibus natura est.

De muribus Nili. Cap. LVIII.

Erum omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedentem miracula. Quippe detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq;, iam parte corporis uiuentes, nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce, & quõ capiatur. Cap. LIX.

Ec de anthia pisce sileri conuenit quæ plerosque aduerto credidisse. Chelidonias insulas diximus Asiæ, scopulosi maris, ante promonto-

rium situs: ibi frequens hic piscis, & celeriter capitur, uno genere, paruo nauigio, & concolori ueste, eademq; hora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio, escamq; proijcit. Quicquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: cauensq; quod timuit, cum id sæpe factum est, unus aliquando consuetudine inuitatus anthias, escam appetit. Notatur hic intentione diligente, ut autor spei, conciliatorq; capturæ. Neque enim est difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat. tandem et aliquos inuenit: paulatimq; comitatior, postremo greges adducit innumeros, iam uetustissimis quibusque assuetis piscatorem agnoscere, & è manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in esca iaculatus hamum, singulos inuolat uerius, quàm capit, ab umbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorē nosse ad hoc prodest, ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquum gregem. Ferunt discordem socium duci insidiatum pulchre noto cepisse malefica uoluntate: agnitum in macello à socio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumq;. addidit Mutianus æstimata lite decem libris. Iidem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint, spinis quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur: eo qui tenetur, extendente, ut præcidi possit. At inter sargos, ipse qui tenetur, ad scopulos lineā terit.

De stellis marinis. Cap. LX.

PRæter hæc claros sapientia autores uideo mirari stellam in mari. Ea figura est, parua admodum caro intus, extra duriore callo. Huic

tam igneum feruorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibũ statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim: multoq; memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occasio est.

De dactylis eorumq; miraculis. Cap. LXI.

Concharum é generé sunt dactyli, ab humanorum unguium similitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiã in solo atque ueste, decidentibus guttis: ut procul dubio pateat, succi illam naturam esse, quam miremur etiam in corpore.

De inimicitijs & amicitijs inter se aquatilium. Cap. LXII.

Sunt & inimicitiarum atque concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Conger & murena, caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta pauet, ut si iuxta uiderit, omnino moriatur. Locustam conger, rursus polypũ congri lacerant. Nigidius autor est, prærodere caudam mugili lupum, eosdemq; statis mensibus concordes esse. Omnes autem uiuere quibus caudæ sic amputentur. At é contrario amicitiæ exempla sunt, præter illos, de quorũ diximus societate, balena & musculus: quando præ graui superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem uada prænatãs demonstrat, oculorumq; uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De natura auium. Cap. I.

SEQVITVR natura auium, quarum grandissimi & pene bestiarum generis, struthiocameli Africi uel Aethiopici, altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritatem uincunt: ad hoc demum datis pennis, ut currentem adiuuent: cætero non sunt uolucres, nec à terra tolluntur. Vngulæ ijs ceruinis similes, quibus dimicant, bisulcæ, cõprehendẽdis lapidibus utiles, quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. Concoquendi sine delectu deuorata mira natura, sed non minus stoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla frutice occultauerint, latere sese existimantium. Præmia ex ijs oua, propter amplitudinem pro quibusdam habita uasis, conosq; bellicos & galeas adornantes pennæ.

De phœnice. Cap. II.

Ethiopes atque Indi, discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem: haud scio an fabulose, unum in toto orbe, nec uisum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, ceruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem caput'q; plumeo apice cohonestante.

Primus atque diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius senator ille, maximis nobilis doctrinis docto-re nullo: neminem extitisse qui uiderit uescentem: sacrũ in Arabia soli esse, uiuere annis DCLX. senescentem casia thurisq; surculis construere nidum, replere odoribus, & super emori. Ex ossibus deinde è medullis eius nasci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum. Principioq; iusta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in araibi deponere. Cum huius alitis uitæ magni conuersionem anni fieri prodit idem Manilius, iterumq; significationes tempestatum & syderum easdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum Arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente se P. Licinio, M. Cornelio COSS. CCXV. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauisse in Aegyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio COSS. Allatus est & in urbem, Claudij principis censura, anno urbis DCCC. & in comitio propositus, quod actis testatũ est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.

De aquilis. Cap. III.

Ex his quas nouimus, aquilæ maximus honos, maxima & uis. Sex earum genera. Melænaëtos à Græcis dicta, eademq; ualeria, minima magnitudine, uiribus præcipua, colore nigricans: sola aquilarum fœtus suos alit, cæteræ, ut dicemus, fugant: sola sine clangore, sine murmuratione. Conuersatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis mansitat & in campis, albicante cauda. Tertij morphnos, quam Homerus & percnon uocat, aliqui &

planctum, & anatariam, secunda magnitudine & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonoë Apollinis dicta filia, dentes ei esse prodidit, mutæ aliàs carentiq; lingua: eãdem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Cõsentit et Boëthus. Ingenium est ei, testudines raptas frãgere è sublimi iaciendo: quæ sors interemit poëtam Aeschylum, prædictam fatis, ut ferunt, eius diei ruinam secura cœli fide cauentem. Quarti generis est percnopterus: eadem oripelargus, uulturina specie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, sed imbellis & degener, ut quam uerberet coruus. eadem ieiunæ semper auiditatis, & querulæ murmurationis: sola aquilarum exanima fert corpora, cæteræ cum occidere considunt. Hæc facit ut quintum genus gnesion uocetur, uelut uerum, solumq; incorruptæ originis, media magnitudine, colore subrutilo, rarũ conspectu. Superest haliæetus: clarissima oculorum acie, librans ex alto sese: uisoq; in mari pisce, præceps in eum ruens, & discussis pectore aquis rapiens. Illa quam tertiam fecimus, circa stagna aquaticas aues appetit mergentes se subinde, donec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio, aue ad perfugia littorum tendente, maxime si condensa harundo sit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appetit in lacus cadente, umbramq; suam nanti sub aqua à litore ostendente: rursus aue in diuersa, & ubi minime se credat expectari, emergente. Hæc causa gregatim auibus natandi, quia plures simul non infestantur, respersu pinnarum hostem obcæcantes. Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus apprehensum, unà merguntur. Haliæetus tantum implumes etiamnum pullos suos p-

cutiens, subinde cogit aduersos intueri solis radios: & si conniuentem humectantemq; animaduertit, præcipitat è nido, uelut adulterinum atque degenerem: illum cuius acies firma contra steterit, educat. Haliæeti suũ genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascũtur. Id quidem quod ex ijs natum est, in ossifragis genus habet, è quibus uultures progenerantur minores: et ex ijs magni, qui omnino non generant. Quidam adijciunt genus aqlæ, quã barbatã uocant, Thusci uero ossifragam. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aëtites, quem aliqui dixere gagatem, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. Est autem lapis iste prægnans: intus cum quatias, alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus, pariunt oua terna: excludunt pullos binos, uisi sunt & tres aliquãdo. Alterum expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura, prospiciẽs, ne omnium ferarum fœtus raperentur. Vngues quoque earum inuertuntur diebus ijs. albescunt inedia pennæ, ut merito partus suos oderint. Sed eiectos ab his cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educant cũ suis. Verũ adultos quoq; persequitur parẽs, et lõge fugat, æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarũ magno ad populandũ tractu ut satietur idiget. Determinãt ergo spatia, nec in proximo prædãtur. Rapta nõ protinus ferũt, sed primo deponũt, expertæq; pondus tũc demũ abeũt. Oppetũt nõ senio, nec ægritudine, sed fame, in tantũ superiore accrescente rostro, ut aducitas aperiri nõ queat. A meridiano autem tempore operãtur, et uolant: prio-

ribus horis diei, donec impleantur hominum conuentu fora, ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant. Negant unquam solam hãc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint, & cum quibus sit illis bellum. Cap. IIII.

r Omanis eam legionibus C. Marius in secũdo consulatu suo proprie dicauit. Erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi, aprique singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat, reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non ferè legionis unquam hybernasse castra, ubi aquilarum non sit iugum. Primo & secundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum, insidens cornibus excutit in oculos, pẽnis ora uerberans, donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est: acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps etiam si in äëre. Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica, at illa ob hoc rapit ubicunque uisum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidat.

Mirum de aquila. Cap. V.

e St percelebris apud Seston urbem aquilæ gloria: educatam à uirgine retulisse gratiam: aues primo, mox deinde uenatus aggerentẽ. Defuncta postremo, in rogum accensum eius iniecisse sese, & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ,

quod uocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & uirginis, quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Cap. VI.

u Vlturum præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falsò. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur ferè bini. Vmbricius aruspicum in nostro æuo peritissimus, parere tradit oua tria: uno ex ijs reliqua oua nidumq; lustrare, mox abijcere. Triduo autem ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Cap. VII.

s Anqualem auem atque immussulum, augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse, & sanqualem ossifragæ. Massurius sanqualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ priusquam albicet cauda. Quidam post Mutium augurem uisos non esse Romæ confirmauere. ego (quod uerisimilius est) in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus. Cap. VIII.

a Ccipitrum genera XVI. inuenimus. Ex ijs circon claudum altero pede, prosperrimi augurij nuptialibus negocijs & pecuariæ rei. Triorchem à numero testium, cui principatum in augurijs Phœmonoë dedit: buteonem hunc appellant Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis naui sedisset. Aesalona Græci uocant, qui solus omni tempore apparet. cæteri hyeme abeunt. Di-

ſtinctio generum ex auiditate. Alij oun niſi ex terra rapiunt auem, alij non niſi circa arbores uolitantem, alij ſedentem in ſublimi, aliqui uolantem in aperto. Itaque & columbæ nouere ex ijs pericula, uiſóq; conſidũt, uel ſubuolant, contra naturam eius auxiliantes ſibi. In inſula Africæ Cerne in oceano accipitres totius Maſſyliæ humi fœtificant, nec alibi naſcuntur illis aſſueti gentibus. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atq; accipitres ſocietate quadam aucupantur. Hi ex ſyluis et harundinetis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt. Rurſus captas aucupes diuidunt cum ijs. Traditum eſt, miſſas in ſublime ſibi excipere eos: & cum tempus ſit capturæ, clangore ac uolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile quiddam lupi apud Mæotin paludẽ faciunt. Nam niſi partem à piſcantibus ſuam accepere, expanſa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis uocatur, rarus etiam in ſyluis, interdiu minus cernens. Bellum internecinum gerit cum aquila, cohærentesq; ſæpe prehenduntur.

De coccyce, quæ à ſuo genere iterimitur. Cap. IX.

c Occyx ex accipitre uidetur fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, niſi perquã paucis diebus: Ipſeq; modico tempore æſtatis uiſus, non cernitur poſtea. Eſt autem neque aduncis unguibus ſolus accipitrum, nec capite ſimilis illis, neque alio quàm colore, ac uictu columbi potius. Quin & abſumitur ab accipitre, ſi quando una apparuere: ſola omnium auis à ſuo genere interempta. Mutat autem et uocem: procedit uere, occulta-

tur caniculæ ortu: semper'q; parit in alienis nidis, maxime palũbium, maiori ex parte singula oua, quod nulla alia auis: raro bina. Causa subijciendi pullos putatur, quòd sciat se inuisam cunctis auibus. nam minuta quoque infestant: ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato fœta nido. Ille auidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, ita'q; pinguescit, & nitidus in se nutricem cõuertit. illa gaudet eius specie, miratur'q; sese ipsam, quòd talẽ pepererit: suos comparatione eius damnat ut alienos, absumi'q; etiam se inspectante patitur, donec corripit ipsam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. Cap. X.

m Ilui ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notandum in his, rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculẽti rapere unquam ex funerũ ferculis, nec Olympiæ ex ara. ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum immolantium ostento. Iidem uidentur artem gubernandi docuisse caudæ flexibus, in cœlo monstrãte natura quod opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent, non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & à solstitijs affici podagra.

Digestio auium p genera. Cap. XI.

u Olucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut enim aduncos ungues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere sunt, uti

anseres, & aquaticæ ferè aues. Aduncos ungues habẽtia, carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus, cornice, coruis, bubone. Cap. XII.

Cornices & alio pabulo. atque duritiem nucis rostro repugnantem, uolantes in altum in saxa tegulas'ue iaciunt iterum ac sæpius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinum aduentum notatur eam in Mineruæ lucis templis'q; raro, alicubi omnino non aspici, sicut Athenis. Præterea sola hæc etiam uolantes pullos aliquandiu pascit: inauspicatissima fœtus tempore, hoc est post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac uolare cogunt, sicut & corui: qui & ipsi non carne tantum aluntur, sed robustos quoque fœtus suos fugant longius. Itaque paruis in uicis non plus bina coniugia sunt: Circa Cranonem quidem Thessaliæ singula perpetuo: genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam. Corui ante solstitium generant: iidem ægrescunt sexagenis diebus, siti maxime, antequam fici coquantur autumno. cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitratur. Ideoq; grauidas si ederint coruinum ouum per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, si tecto inferantur, Aristoteles negat, non hercule magis, quàm in Aegypto ibim: sed illam

exosculationem,

exoſculationem, quæ ſæpe cernitur, qualem in columbis eſſe. Corui in auſpicijs ſoli uidentur intellectum habere ſignificationum ſuarum. nam cum Mediæ hoſpites occiſi ſunt, omnes è Peloponneſo & Attica regione uolauerunt. Peſſima eorum ſignificatio, cum glutiunt uocē uelut ſtrangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habent, ut noctuæ, bubo, ululæ. Omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auſpicijs, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira, etiam et inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo uocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus aut omnino in luce uiſus, dirumq́; oſtentum eſt. Priuatorum domibus inſidentem plurimis ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam quò libuit, ſed tranſuerſus aufertur. Capitolij cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio COSS. propter quod nonis Martijs urbs luſtrata eſt eo anno.

De incendiaria aue. Cap. XIII.

i Nauſpicata eſt & incendiaria auis, propter quam ſæpenumero luſtratam urbem in annalibus inuenimus, ſicut L. Caſſio, C. Mario COSS. quo anno & bubone uiſo luſtrata eſt. Quæ ſit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe quæcunque apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alij ſpinturnicem eam uocant: ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aues, qui ſe ſcire diceret non inueni.

De Cliuia. Cap. XIIII.

c Liuiam quoque auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam

dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis, quae aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. Cap. XV.

s Vnt praeterea complura genera depicta in Hetrusca disciplina, seculis non uisa: quae nunc defecisse mirum est, cum abundent etiam quae gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Cap. XVI.

e Xternorum de auguriis peritissime scripsisse Hylas nomine putatur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cauãtem, trogonem, cornicem, à cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua, posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. Cap. XVII.

n Octuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circũdatae multitudine, resupinae pedibus repugnant, collectaeq; in arctum, rostro & unguibus totae teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturae, bellumq; partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare, & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. Cap. XVIII.

s Vnt & paruae aues uncorũ unguiũ, ut pici, martio cognomine insignes, et in auspiciis magni. Quo in gñe arborũ cauatores, scandentes in subrectum feliũ modo, illi uero et supini. percussi corticis sono, pabulum subesse intelligunt. pullos in cauis educant auium soli. Adactos cauernis eorum à pastore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi credi=

tur uulgo. Trebius autor est, clauum cuneum'ue adactũ quãta libeat ui arbori in qua nidũ habeat, statim exilire cũ crepitu arboris, cũ insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales Latio sunt in augurijs, à rege qui nomen huic aui dedit. Vnũ eorum præscitũ transire nó queo. In capite prætoris urbani L. Tuberonis, in foro iura pro tribunali reddẽtis, sedit ita placide, ut manu prehẽderetur. Respondere uates, exitium imperio portẽdi si dimitteretur: at si exanimaretur, prætori. Et ille auem protinus concerpsit: nec multo post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere, pomisq́; multæ, sed quæ carne tantum non uiuunt, excepto miluo: quod ipsum in augurijs dirum est.

De uncos ungues habẽtibus et digitos. Cap. XIX.

u Ncos ungues habentes omnino non congregãtur, & sibi quæque prædantur. Sunt autem omnes ferè altiuolæ præter nocturnas: et magis, maiores. Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt, curuatura unguium prohibente. Nunc de secundo ordine dicamus: qui in duas diuiditur species, oscines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine:

De pauonibus, et q̃ eos primus comederit. C. XX.

o Mnesq́; reliquas in his pauonũ genus, cũ forma tum intellectu eius & gloria. Gẽmantes laudatus expandit colores aduerso maxime sole, quia sic fulgentius radiant. Simul umbræ quosdã repercussus cæteris, qui in opaco clarius micant, conchata quærit cauda: oẽsq́; in acerũ cõtrahit pẽnarũ, quos

spectari gaudet oculos. Idē cauda annuis uicibus amissa cum folijs arborum, donec renascatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis XXV. Colores incipit fundere in trimatu. Ab autoribus non gloriosum tantum animal hoc traditur, sed & maleuolum, sicut anser uerecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius, aditiali cœna sacerdotij. Saginare primus instituit circa nouissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, ex'q; eo quæstu reditus sestertiûm sexagena M. habuit.

De gallis, & quomodo castrentur, & de gallinaceo locuto. Cap. XXI.

P Roxime gloriam sentiunt & hi nostri uigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendo'q; somno natura genuit. Norūt sydera, & ternas distinguūt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quarta'q; castrensi uigilia ad curas laborem'q; reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diem'q; uenientem nunciant cantu, ipsum uero cantum plausu laterum. Imperitant suo generi, & regnum in quacunque sunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoque inter ipsos, uelut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes: nec finis sæpe commorientibus. Quod si palma contingit, statim in uictoria canunt, se'q; ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægre'q; seruitium patitur. Et plebs tamen æque superba graditur ardua ceruice, cristis celsa: cœlum'q; sola uolucrum aspicit crebro, in sublime caudam quoque

falcatam erigens: itaque terrori sunt etiam leonibus ferarum generosissimis. Iam ex his quidam ad bella tantum et prælia assidua nascuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt Rhodum ac Tanagram. Secundus est honos habitus Melicis ac Chalcidicis, ut planè dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt, domos'q; ipsis suas claudunt aut reserant: hi fasces Rom. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, uictoriarum omnium toto orbe partarum auspices: hi maxime terrarum imperio imperant, extis etiam fibris'q; haud aliter, quàm opimæ uictimæ dijs grati. Habent ostenta & præposteri eorum uespertini'q; cantus. Nanque totis noctibus canendo, Bœotijs nobilem illam aduersus Lacedæmonios præsaguere uictoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam uicta ales illa nó caneret. Desinunt canere castrati, quod duobus fit modis, lumbis adustis candente ferro, aut imis cruribus: mox ulcere oblito figlina creta: facilius ita pinguescút. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editur ceu gladiatorum. Inuenitur in annalibus, in Ariminensi agro M. Lepido, Q. Catulo COSS. in uilla Galerij locutum gallinaceum, semel, quod equidem sciam.

De anseribus, & quis primus iecur anserinum comederit, & de adipe anserino Comageno. Cap. XXII.

Est & anseri uigil cura Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus. Quamobrẽ cibaria anserum cen=

sores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glauces Ptolemæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries amasse proditur. Potest & sapientiæ uideri intellectus ijs esse. Ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicitur, nusquam ab eo non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digressus. Nostri sapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit, exemptum quoque lacte mulso augetur. Nec sine causa in quæstione est, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus uir consularis, an M. Sestius eadem ætate eques Ro. Sed (quod constat) Messalinus Cotta, Messalæ oratoris filius, palmas pedũ ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum cristis condire reperit. Tribuetur enim à me culinis cuiusque palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis usque Romam pedibus uenire. Fessi proferuntur ad primos, ita cæteri stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum uectigal in pluma. Velluntur quibusdam locis bis anno. Rursus plumigeri uestiuntur: molliorq; quæ corpori quamproxima, & è Germania laudatissima. Candidi ibi, uerum minores, ganzæ uocantur. Pretium plumæ eorum, in libras denarij quini. Et inde crimina plerunque auxiliorum præfectis, à uigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoq; deliciæ processere, ut sine hoc instrumento durare iam ne uirorum quidem ceruices possint. Aliud reperit Syriæ pars quæ Comagene uocatur: adipem eorũ in uase æreo cum cinnamo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratũ, ad usum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur

Comagenum. Anserini generis sunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas nō nouit Britannia chenerotes, fero ansere minores. Decet tetraonas suus nitor, absolutaq; nigritia, in superalijs cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit, quorum et colorem reddit. Nec ulla ales excepto struthiocamelo maius corpore implens pondus, in tantum aucta, ut in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos alpes, & septentrionalis regio. In auiarijs saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu reuocato. Proximae eis sunt quas Hispania aues tardas appellat, Graecia otidas damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla, odoris taedium extemplo sequitur.

De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, de glotte. Cap. XXIII.

i Nducias habet gens Pygmaea abscessu gruū (ut diximus) cum ijs dimicantium. Immensus est tractus quo ueniunt, si quis reputet à mari eoo. Quando proficiscantur consentiunt, uolant ad prospiciendum alte, ducem quem sequantur eligunt: in extremo agmine per uices, qui acclament, dispositos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno et decidēs, idiligentiā coarguat. Caeterae dormiūt capite subter alā cōdito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac praedicit. Eaedem māsuefactae lasciuiūt, gyrosq; quosdā indecoro cursu uel singulae peragūt. Certū est, Pōtū transuolaturas, primū

omnium angustias petere, inter duo promontoria Criu metopon & Carambin: mox saburra stabiliri. cum medium transierint, abijci lapillos é pedibus: cum attigerint continentem, & é gutture harenam. Cornelius Nepos, qui diui Augusti principatu obijt, cum scriberet turdos paulo ante cœptos saginari, addidit ciconias magis placere, quàm grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo uelit attigisse. Ciconiæ quonam é loco ueniant, aut quò se referant, incompertum adhuc est. È longinquo uenire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has æstatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæq; sic, ut nulla sui generis relinquatur, nisi captiua et seruà, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen discedentium, cum discessurum appareat: nec uenire, sed uenisse cernimus: utrũque nocturnis fit tẽporibus. Et quamuis ultra citráue peruolent, nunquam tamen aduenisse usquam, nisi noctu existimantur. Pythonos comen uocant in Asia patentibus campis, ubi congregatæ inter se commurmurãt. eam quæ nouissima aduénit lacerant, atque ita abeũt. Notatum, post Idus Augustas non temere uisas ibi. Sunt qui ciconijs non inesse linguas confirment. Honos ijs, serpentium exitio tantus, ut in Thessalia capitale fuerit occidisse, eademq; legibus pœna, quæ in homicidam. Simili anseres quoque & olores ratione commeant. sed horum uolatus cernitur. Liburnicarum more rostrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm si recta fronte impellerent: à tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen, largéq; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, fessos duces ad terga

recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt. genitricum senectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis. Iidem mutua carne uescuntur inter se. Verum hæc commeantium per maria terrasq; peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus est natura similis. utcunque enim supradictas magnitudo & uires corporũ inuitare uideri possunt. Coturnices ante etiam semper adueniunt quàm grues, parua auis, & cum ad nos uenit, terrestris potius, quàm sublimis. Aduolant & hæ simili modo non sine periculo nauigantium, cum appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe insidunt, & hoc semper noctu, merguntq; nauigia. Iter est his per hospitia certa. Austro non uolant, humido scilicet & grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt, propter pondus corporum, uiresq; paruas. Hinc uolantium illa conquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primam earũ terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum sollicitant, abeuntq; unà persuasæ glottis & otis & cychramus. Glottis prælongam exerit linguam, unde ei nomẽ. Hanc initio blandita peregrinatione auide profectam, pœnitentia in uolatu cum labore scilicet subit. reuerti in comitatam piget, & sequi: nec unquam plus uno die pergit, in proximo hospitio deserit. uerum inuenitur alia, antecedente anno relicta: simili modo in singulos dies. Cychramus perseuerantior festinat etiam perueni re ad expetitas sibi terras. itaque noctu is eas excitat, admonetq; itineris. Otis bubone minor est, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus, unde & nomen illi:

quidam Latine asionem uocant: imitatrix aliàs auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. capitur haud difficulter ut noctuæ, intenta in aliquo circumeūte alio. Quod si uentus agmen aduerso flatu cœperit inhibere, ponduſculis lapidum apprehensis, aut gutture harena repleto, stabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus: quam ob causam eas damnauere mēsæ, simulq́; comitialem propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiunt præter hominem.

De hirundinibus, merulis, turdis & sturnis, turturibus & palumbis. Cap. XXIIII.

Beunt & hirundines hybernis mensibus, sola carne uescens auis ex ijs, quæ aduncos ungues non habent: sed in uicina abeunt, apricos secutæ montium recessus: inuentæq́; iam sunt ibi nudæ atque deplumes. Thebarum tecta subire negātur, quoniam urbs illa sæpius capta sit: nec Biziæ in Thracia, propter scelera Terei. Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in urbem secum auferens uictoriæ nuncias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in annalibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum à Ligustinis, hirundinē à pullis ad se allatam: ut lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq́;, & sturni, simili modo in uicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, uisi sæpe ibi, quò hybernum pabulum petunt. itaque in Germania hyeme maxime turdi cernuntur. Verius turtur occultatur, pennasq́; amittit.

Abeunt & palumbes, quónam & in ijs incertum. Sturnorum generi proprium cateruatim uolare, et quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi uolatus, uelox celeritas, quibus ex causis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perẽnes, quæ semestres, quæ trimestres. Cap. XXV.

t Emporum magna differentia auibus: Perennes ut columbæ, semestres ut hirundines, trimestres ut turdi & turtures, & quæ cum fœtum eduxere, abeunt, ut galguli, upupæ.

De auibus mira. Cap. XXVI.

a Vctores sunt, omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis sepulchrum, quas ob id Memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Bœotia. Africæ hoc est gallinarum genus, gibberum, uarijs sparsum plumis, quæ nouissimæ sunt peregrinarũ auium in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. Cap. XXVII.

s Eleucides aues uocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casii montis incolæ, fruges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant, quó'ue abeant, compertum, nunquã cõspectis nisi cum præsidio earum indigetur.

De ibi. Cap. XXVIII.

Inuocant & Aegyptij ibes suas contra serpẽtium aduẽtum: & Elei Myiagron deum, muscarum multitudine pestilentiam afferẽte: quae protinus intereunt qua litatum est illi die.

Quae aues in quibus locis non sunt, & quae mutant colorem & uocem, & de luscinijs. Cap. XXIX.

Sed in secessu auium & noctuae paucis diebus latere traduntur, quarum genus in Creta insula non est: etiam si qua inuecta sit emoritur. Nam haec quoque mira naturae differentia: alia alijs locis negat, tanquam frugum fruticum'ue, sic & animalium non nasci, tralatitium: inuecta emori mirũ. Quid est illud unius generis saluti aduersum? quae'ue ista naturae inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Transpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amoenum arbusto agro, ad quem ciconiae non permeant: sicuti nec octauũ citra lapidem ab eo, immensa alioqui finitimo Insubrium tractu examina graculorum monedularumq;, cui soli aui furacitas auri argentiq; praecipue mira est. Picus Martius in Tarentino agro negatur esse. Nuper & adhuc tamen rara ab Apennino ad urbem uersus cerni coepere picarum genera, quae longa insignes cauda uariae appellantur. Proprium his caluescere omnibus annis, cum serantur rapa. Perdices non trasuolant Boeotiae fines in Attica: nec ulla auis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratam ei aedem. In Fidenate agro iuxta urbem ciconiae nec pullos nec nidum faciunt: At

in agrum Volaterranum palumbium uis e mari quo tannis aduolat. Romae in aedem Herculis in foro Boario, nec muscae nec canes intrant. Multa praeterea similia, quae prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens: quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in Asia etiam columbas, & pauones, & coruos, & in Cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: ferè mutant colorem uocem'q; tempore anni, ac repente fiunt aliae: quod in grandiore alitum genere grues tantum. Eae enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra ruffescit, canit aestate, hyeme balbutit, circa solstitium muta. Rostrum quoq; anniculis in ebur trāsfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color aestate circa collum uarius, hyeme concolor. Luscinijs diebus ac noctibus continuis XV. garrulus sine intermissu cantus, dēsante se frondium germine, non in nouissimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpusculo, tam pertinax spiritus. Deinde in una perfecta musicae scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc uariatur inflexo, nūc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur reuocato, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipse murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extentus, ubi uisum est uibrans, summus, medius, imus. Breuiter'q;, omnia tam paruulis in faucibus, quae tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: ut non sit dubium hanc suauitatem praemonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, et non iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palam'q; ani-

mosa contentio est. Victa morte finit sæpe uitam, spiritu
prius deficiēte, quàm cantu. Meditantur aliæ iuniores,
uersus'q; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intē
tione magna, et reddit, uicibus'q; reticent. Intelligitur e=
mendatæ correctio, & in docente quædam reprehēsio.
Ergo seruorum illis pretia sunt, et quidē ampliora, q̄
quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertijs VI. cā
didā alioquin, quod est propè inusitatum, uenisse, quæ
Agrippinæ Claudij principis coniugi dono daretur. Vi
sum iam sæpe, iussas canere cœpisse, & cum sympho-
nia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earū,
addita in transuersas harundines aqua, foramen inspi-
rantes, linguæ'ue parua aliqua opposita mora, indiscre
ta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tam'q; artifices
argutiæ à XV. diebus paulatim desinunt, nec ut fatiga
tas possis dicere aut satiatas. Mox æstu aucto in totum
alia uox fit, nec modulata aut uaria. Mutatur et color.
Postremo hyeme ipsa non cernitur. Linguis earum te-
nuitas illa prima non est, quæ cæteris auibus. Pariunt
uere primo, cum plurimum sena oua. Alia ratio ficedu
lis. Nam formam simul colorem'q; mutant. Hoc nomen
non nisi autumno habent, postea melancoryphi uocan-
tur. Sic & erithacus hyeme, idem phœnicurus æstate.
Mutat & upupa, ut tradit Aeschylus poëta, obscœna
aliâs pastu auis, crista uisenda plicatili, contrahens eā
subrigens'q; per longitudinem capitis. Oenāthe quidem
etiam status latebræ dies habet, exoriente sirio occulta-
ta, ab occasu eiusdem prodit: quod miremur, ipsis diebus
utrunque. Chlorion quoque qui totus est luteus, hyeme
non uisus, circa solstitia procedit.

De merulis. Cap. XXX.

m Erulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec usquam alibi candidæ nascuntur. Ibis circa Pelusiũ tantum nigra est, cæteris oĩbus locis candida.

Tẽpus auiũ geniture. Cap. XXXI.

o Scines, præter exceptas, non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernum, aut post autumnale: ante solstitium autem dubios, post solstitium uitales.

De halcyonibus, et de diebus earũ nauigabilibus, & gauijs, & mergis. Cap. XXXII.

e O maxime sunt insignes halcyones. Dies earum partus, maria quiq; nauigant nouere. Ipsa auis paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantũ purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine distinguitur & cantu. Minores in harundinetis canũt. Halcyonem uidere rarissimum est, nec nisi Vergiliarum occasu, et circa solstitia brumã'ue, naue aliquando circumuolata, statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides uocantur, placido mari per eos & nauigabili, Siculo maxime. In reliquis partibus est quidem mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciũt autem septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paulum eminẽti ore perq̃ angusto, grãdium spongiarũ similitudine: ferro intercidi nõ queunt, franguntur'q; ictu ualido, ut spuma arida maris. Nec unde cõfingantur, inuenitur. Putant ex spinis aculeatis: piscibus enim uiuunt.

Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant, mergi in arboribus. Pariunt plurimũ terna. Sed gauiæ æstate, mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificantium auium, hirũdine, argatili, cynamolgis, et perdicibus. Cap. XXXIII.

h Alcyonum nidi figura, reliquarum quoque solertiæ admonet: neque alia parte ingenia auium magis admiranda. Hirundines luto construunt. stramento roborant. Si quando inopia est luti, madefactæ multa aqua pennis puluerem spargũt. ipsum uero nidum mollibus plumis floccisq; consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit infantibus pullis. In fœtu summa æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresq; circumagi docent, & foris saturitatem emittere. Alterum genus hirundinum est rusticarum & agrestium, quæ raro in domibus, diuersos figura, sed eadem materia confingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustum, utero capaci: mirum, qua peritia occultandis habiles pullis, & substernendis molles. In Aegypti Heracleotico ostio molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt stadii ferè unius spatio, quod humano opere perfici non posset. In eadem Aegypto iuxta oppidum Copton insula est sacra Isidi: quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus uernis diebus palea et stramento rostrum eius firmantes, continuatis per triduũ noctibus tanto labore, ut multas in opere emori cõstet. eaq; militia illis cum anno redit semper. Tertium est

earum genus quæ ripas excauant, atque ita internidi-
ficant. Harum pulli ad cinerem ambusti, mortifero fau=
cium malo multis'q; alijs morbis humani corporis medē
tur. Non faciunt hæ nidos. Migrant'q; multis diebus an
te, si futurum est ut auctus amnis attingat. In genere
parrarum est cui nidus ex musco arido ita absoluta
perficitur pila, ut inueniri non possit aditus. Argatilis
appellatur, eadem figura ex ligno intexens. Picorum
aliquis suspendit in surculo primis in ramis cyathi
modo, ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos qui
dem ipsos dependentes pedibus somnum capere confir-
mant, quia tutiores ita se sperant. Iam publicum quidē
omnium est, tabulata ramorum sustinendo nido proui-
de eligere, camera'q; ab imbri aut fronde protegere dē=
sa. In Arabia cynamolgus auis appellatur: cinnami
surculis nidificat. Plumbatis eos sagittis decutiunt indi
genæ, mercis gratia. In Scythis auis magnitudine oti-
dis, binos parit, in leporina pelle semper in cacumini-
bus ramorum suspensa. Picæ cum diligentius uisum ab
homine nidum sensere, oua transferunt aliò. Hoc in his
auibus, quarum digiti non sunt accommodati comple=
ctendis transferendis'q; ouis, miro traditur modo. Nan
que surculo super bina oua imposito, ac ferruminato al
ui glutino, subdita ceruice medio, æqua utrinque libra
deportant aliò. Nec uero ijs minor solertia, quæ cunabu
la in terra faciunt, corporis grauitate prohibitæ subli-
me petere. Merops uocatur, genitores suos reconditos pa
scens, pallido intus colore pennarum, superne cyaneo,
priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedum defossa
altitudine. Perdices spina & frutice sic muniunt recepta-

culum, ut contra feras abunde uallentur. Ouis stragulum molli puluere contumulant, nec in quo loco peperere incubant: né ue cui frequentior conuersatio sit suspecta, transferunt aliò. Illæ quidem & maritos suos fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum oua, ne incubando detineantur. Tunc inter se dimicant mares desyderio fœminarum: uictum aiunt Venerem pati. Id quidem & coturnices, Trogus & gallinaceos aliquando: Perdices uero à domitis feros & nouos aut uictos iniri promiscue. Capiuntur quoque pugnacitate eiusdem libidinis, cótra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Capto eo procedit alter, ac subinde singuli. Rursus circa conceptum fœminæ capiuntur, contra aucupum fœminam exeuntes, ut rixando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis. Si contra mares steterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æstuant, concipiuntq; superuolantium afflatu, sæpe uoce tantum audita masculi. Adeóq; uincit libido etiam fœtus charitatem, ut illa furtim & in occulto incubans, cum sensit fœminam aucupis accedentem ad marem, recanat reuocétq;, & ultro præbeat se libidini. Rabie quidem tanta feruntur, ut in capite aucupantium sæpe cæcæ metu sedeant. Si ad nidum is cœperit accedere, procurrit ad pedes eius fœta, prægrauem aut delumbem sese simulans, subitóq; in procursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala aut pedibus: procurrit iterum, iamiam prehensurum effugiens, spemq; frustrans, donec in diuersum abducat à nidis. Eadem in pauore libera, ac materna uacans cura, in

sulco resupina gleba se terræ pedibus apprehēsa operit. Perdicum uita ad sexdecim annos durare existimatur.

De columbis. Cap. XXXIIII.

a Bhis columbarum maxime spectantur simili ratione mores ijdem, sed pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidem nō uiolant, communemq́; seruant domum. Nisi cœlebs aut uidua, nidum non relinquit. Et imperiosos mares, subinde etiam iniquos ferunt: quippe suspicio est adulterij, quamuis natura non sit. Tunc plenum querela guttur, sæuiq́; rostro ictus, mox in satisfactione exosculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utrique sobolis æqualis: sæpe & ex hac causa castigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt, præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturū, cum bibant colla non resupinare, large bibere, iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Cap. XXXV.

u Iuere palūbes ad XXX. annum, aliquos ad XL. habemus autores, uno tantum incommodo unguium, eodem & argumento senectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus similis atque idem, trino conficitur uersu, præterq́; in clausula gemitu: hyeme mutis, uere uocalibus. Nigidius putat, cū oua incubat, subtecto nominatam palumbem relinquere nidos. Pariunt autem post solstitia. Columbæ et turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. Cap. XXXVI.

Ontra passeri minimum uitæ, cui salacitas
c par. Mares negantur anno diutius durare, ar
gumento, quia nulla ueris initio appareat ni=
gritudo in rostro, quæ ab æstate incipit. Fœminis lon=
giusculum spatium. Verum columbis inest quidam &
gloriæ intellectus, Nosse credas suos colores, uarieta-
temq́; dispositam: quin etiam ex uolatu quæritur plau-
dere in cœlo, uarieq́; sulcare. Qua in ostentatione ut
uinctæ præbentur accipitri, implicatis strepitu pennis,
qui non nisi ipsis alarum humeris eliditur, alioquin so
luto uolatu in multum ueIociores. Speculatur occultus frō
de latro, & gaudentem in ipsa gloria rapit.

De tinnunculo. Cap. XXXVII.

B id cum iis habenda est auis quæ tinnuncu
e lus uocatur. Defendit enim illas, terretq́; acci-
pitres naturali potentia, in tantum, ut uisum
uocemq́; eius fugiant. Hæc de causa præcipuus colum-
bis amor eorum. Feruntq́;, si in quatuor angulis defo-
diantur in ollis nouis oblitis, non mutare sedem colum-
bas: quod auro insectis alarum articulis quæsiere ali-
qui, non aliter innoxiis uulneribus, multiuaga alioquin
aue. Est enim ars illis inter se blandiri, & corrumpe-
re alias, furtoq́; comitatiores reuerti. Quin & internū-
ciæ in rebus magnis fuere, epistolas annexas earum pe
dibus obsidione Mutinensi in castra consulum D. Bruto
mittente. Quid uallum & uigil obsidio, atque etiam re
tia amne prætenta profuere Antonio, per cœlum eunte
nuncio? Et harum amore insaniunt multi, ac super te-
cta exædificant turres iis, nobilitatemq́; singularum et

origines narrant, uetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum ciuile Pompeianum denarijs quadringentis singula paria uenditauit, ut M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere, in Campania grandissimæ prouenire existimatæ. Harum uolatus in reputationem cæterarum quoque uolucrũ nos impellit.

De uolatu & incessu auium. Cap. XXXVIII.

O Mnibus animalibus reliquis certus & uniusmodi, et in suo cuique genere incessus est: aues solæ uario meatu feruntur, & in terra & in aëre. Ambulant aliquæ, ut cornices: saliunt aliquæ, ut passeres, merulæ, ut perdices, rusticulæ: ante se pedes iaciunt, ut ciconiæ et grues: expandunt alas, pendentesq; raro interuallo quatiunt, aliæ crebrius, sed & primas duntaxat pennas: aliæ & tota latera pandunt. Quædam uero maiore ex parte compressis uolant. Percussóq; semel aliquæ & gemino ictu aëre feruntur: uelut inclusum eum prementes, eiaculantur sese in sublime, in rectum, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rursus ab alto cadere has, illas salire. Anates solæ, quæq; sunt eiusdem generis, in sublime protinus sese tollunt, atque é uestigio cœlum petunt, & hoc etiam ex aqua. Itaque in foueas quibus feras uenamur, delapsæ solæ euadunt. Vultur & feré grauiores, nisi ex procursu, aut altiore tumulo immissæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumspectant, aliæ flectunt colla. Nonnullæ uescuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ: aut é contrario semper in uolatu silent. Subrectæ, pronæ, obliquæ in latera, in ora, quædam & resupinæ fe-

runtur, ut si pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare uideantur.

De apodibus. Cap. XXXIX.

p Lurimum uolant quæ apodes, quia careant usu pedum, ab alijs cypseli appellantur, hirũdinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sunt quæ toto mari cernuntur: Nec unquam tam longo naues, tam'q; continuo cursu recedunt à terra, ut non circumuolitent eas apodes. Cætera genera residunt & insistunt: his quies, nisi in nido, nulla: aut pendent aut iacent. Et ingenia æque uaria, ad pastum maxime.

De caprimulgis & plateis. Cap. XL.

c Aprimulgi appellantur grandioris merulæ aspectu, fures nocturni: interdiu enim uisu carent. Intrant pastorum stabula, caprarum'q; uberibus aduolant suctum propter lactis, qua iniuria uber emoritur, capris'q; cæcitas quas ita mulsere oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas quæ se in mari mergunt, & capita illarum morsu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis, calore uentris coctas euomit, atque ita ex ijs esculenta legit, testas excernens.

De ingenijs auium. Cap. XLI.

u Illaribus gallinis & religio inest: Inhorrescũt edito ouo, excutiunt'q; sese, & circumactæ purificant, ac festuca aliqua sese et oua lustrãt.

De carduele, & psittaco, & auibus quæ loquuntur. Cap. XLII.

m Inimæ auium cardueles imperata faciunt, nec uoce tantum, sed pedibus & ore pro manibus. Est

quæ boum mugitus imitetur, in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin parua. Est quæ equorũ quoque hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduẽtu eorum pulsa imitatur, ad hunc modum se ulciscens. Super omnia humanas uoces reddunt, psittaci quidem etiam sermocinãtes. India auem hanc mittit, sittacem uocat, uiridem toto corpore, torque tantũ miniato in ceruice distinctam. Imperatores salutat, & quæ accipit uerba pronunciat, in uino præcipue lasciuia. Capiti eius duritia eadem quæ rostro. Hæc cum loqui discit, ferreo uerberatur radio: nõ sentit aliter ictus. Cũ deuolat, rostro se excipit, illi innititur, leuioremq; se ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas, quia non ex longinquo uenit, sed expressior loquacitas certo generi picarum est. Adamant uerba quæ loquuntur. Nec discunt tantum sed diligunt: meditantesq; intra semet, cura atque cogitatione intentionem non occultant. Constat emori uictas difficultate uerbi, ac nisi subinde eadem audiant, memoria falli: quærentes mirum in modum hilarari, si interim audierint id uerbum. Nec uulgaris ijs forma, quamuis non spectanda. Satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verum addiscere alias negant posse, quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande uescantur: & inter eas facilius, quibus qui sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas nisi primis duobus uitæ annis. Latior ijs est lingua: omnibusq; in suo cuique genere, quæ sermonem imitantur humanum: quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem sermones hominum, cum hæc proderem. Habebant &

Cæsares iuuenes item sturnum, luscinias, Græco atque latino sermone dociles: præterea meditantes in diem, et assidue noua loquentes longiore etiam contextu. Docentur secreto, & ubi nulla alia uox misceatur, assidente qui crebro dicat ea, quæ condita uelit, ac cibis blãdiẽte.

De coruorum intelligentia. Cap. XLIII.

r Eddatur & coruis sua gratia, indignatione populi Ro. testata, non solum conscíẽtia. Tiberio principe ex fœtu supra Castorum ædẽ genitus pullus, in oppositam sutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus, omnibus matutinis euolans in rostra, in forum uersus, Tiberium, deinde Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populum Rom. salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum assiduo officio mirus. Hunc siue æmulatione incitatus manceps proximæ sutrinæ, siue iracundia subita, ut uoluit uideri, excrementis eius imposita calceis macula, exanimauit, tanta plebei consternatione, ut primo pulsus ex ea regione, mox & interẽptus sit, funusq; innumeris aliti celebratum exequijs, constratum lectum super Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogum usque: qui constructus dextra uiæ Appiæ ad secundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Adeo satis iusta causa P. R. uisa est exequiarum ingenium auis: aut supplicij de ciue Romano: in ea urbe, in qua multorum principum nemo deduxerat funus: Scipionis uero Aemiliani, post Carthaginem Numantiamq; deletas ab eo, nemo uindicauerat mortem. Hoc gestum M. Seruilio, C. Cestio

COSS. ad V. Kalen. April. Nunc quoque erat in urbe Roma, hæc prodente me, equitis Rom. cornix é Bætica, primum colore mira admodum nigro, deinde plura contexta uerba exprimens, & alia atque alia crebro addiscens. Necnon & recens fama Crateri mocerotis cognomine in Erizena regione Asiæ, coruorum opera uenantis, eo quòd deuehebat in syluas eos considentes corniculis humerisq;, illi uestigabant agebantq;, eò perducta consuetudine, ut exeuntem sic comitarentur & feri. Tradendum putauere memoriæ quidam, uisum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti, in qua pluuia aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita descendere pauentem expressisse tali congerie, quantum poturo sufficeret.

De Diomedeis auibus. Cap. XLIIII.

NEc Diomedeas præteribo aues: Iuba cataractas uocat, & eis esse dentes, oculosq; igneo colore, cætero candidis tradens. Duos semper ijs duces: alterum ducere agmen, alterum cogere: Scrobes excauare rostro, inde crate consternere, & operire terra quæ ante fuerit egesta: in his fœticare: Fores binas omnium scrobibus: orientem spectare quibus exeant in pascua, occasum quibus redeant. Aluum exoneraturas subuolare semper, & contrario flatu. Vno hæ in loco totius orbis uisuntur, in insula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Aduenas barbaros clãgore infestãt, Græcis tantum adulantur, miro discrimine, uelut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemq; eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant:

unde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Cap. XLV.

n On omittendum est, cum de ingenijs dissterimus, è uolucribus hirundines esse indociles, è terrestribus mures: cum elephanti iussa faciãt, leones iugum subeant, in mari uituli, totq; piscium genera mitescant.

De potu auium. Cap. XLVI.

b Ibunt aues suctu, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite resupinato uelut infundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit: idem est proprio genere, omnem cibũ aqua subinde tingens, deinde pede ad rostrũ ueluti manu afferens. Laudatissimi in Comagene. Rostra ijs & prælonga crura rubent.

De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. Cap. XLVII.

h Aec quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Nascitur in Aegypto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulum muscæ. Vita in Italia paucis diebus. Grauiores omnes fruge uescuntur, altiuolæ carne tantũ. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare quæ cæteræ reddunt. Olorum similitudinem onocrotali habent: nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal cõgerit, mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, in uerã aluum ruminantis modo refert. Gallia hos septentrionalis proxima oceano

mittit. In Hercynio Germaniæ saltu inusitata genera ali tum accepimus, quarum plumæ ignium modo collu-ceant noctibus: in cæteris nihil, præter nobilitatem lon-ginquitate factam, memorandum occurrit.

De multarum auium nominibus, & natura. Cap. XLVIII.

p Halerides in Seleucia Parthorum, et in Asia aquaticarum laudatissimæ: rursus phasianæ in Colchis geminas ex pluma aures submittũt subriguntq;, Numidicæ in parte Africæ Numidia, omnesq; iam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse, Apicius docuit nepotum omnium altissimus gurges. Attagẽ maxime Ionius celebratur, uocalis aliâs captus uero obmutescens, quondam existimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hispaniaq; capitur, & per alpes etiam, ubi & phalacrocoraces aues, Balearium insularum peculiares: sicut alpium pyrrocorax, luteo rostro, niger, & præcipuo sapore lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere, cætero candidæ, columbarum magnitudine. Non extra terram eam uesci facile, quando nec uiua mansuescit, & corpus occisæ statim marcescit. Est et alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibis gratissima. Visam in alpibus ab se peculiarẽ Aegypti ibin, M. Egnatius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. Cap. XLIX.

u Enere in Italiam Bebriacensibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues (ita enim adhuc uocantur) turdorum specie, paulum infra columbas magnitudine, sapore gratæ. Baleares insulæ

nobiliorem etiam supradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est: item uipiones, sic enim uocant minorem gruem. Pegasos equino capite uolucres, & gryphas aurita adunc itate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia. Equidem & tragopanadem, quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phoeniceo. Nec Sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati autoris pater, in India esse: mulceriq; earum cantu, quos grauatos somno lacerent. Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, dedisse intellectum auium sermonis dracones nō abnuet: uel quae Democritus tradit, nominando aues, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alitum colloquia: quaeq; de una aue galerita priuatim commemorat, etiam sine his immensa uitae ambage circa auguria. Nominantur ab Homero scopes, auium genus: neq; harum satyricos motus cum insident, plerisque memoratos facile conceperim mente: neque ipsae iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis disseruisse praestiterit.

Quis gallinas farcire instituerit. De auiarijs, et quis ea primus instituerit. Cap. L.

Gallinas saginare Deliaci coepere: unde pestis exorta, opimas aues, & suopte corpore unctas deuorandi. Hoc primum antiquis coenarum interdictis exceptum inuenio iam lege C. Fannij COS. XI. annis ante tertium Punicum bellum, ne quid uolucrum poneretur, praeter unam gallinam, quae non esset

altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulauit. Inuentumq; diuerticulum est, in fraude earum gallinaceos quoque pascendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem ad saginam non omnes eliguntur, nec nisi in ceruice pingui cute. Postea culinarum artes, ut clunes spectentur, ut diuidantur in tergora, ut à pede uno dilatatæ reposito ria occupent. Dedere & Parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet: hic clune, alibi pectore tantum laudatis. Auiaria primus instituit, inclusis omnium generum auibus, M. Lælius Strabo Brundisii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia coërcere, quibus natura cœlum assignauerat.

De Aesopi patina. Cap. LI.

m Axime tamen insignis est in hac memoria, Clodij Aesopi tragici histrionis patina, sexcentis H-S. taxata: in qua posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone uocales, nummis sex singulas coëmptas: nulla alia inductus suauitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos ueritus illos opimos, & uoce meritos, dignus prorsus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Nó sit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnasse.

De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. Cap. LII.

g Eneratio auium, simplex uidetur esse, cum et ipsa sua habeat miracula, quoniam & quadrupedes oua gignunt, chamæleontes, lacertæ, & quæ dixi-

mus inter serpentes. Pennatorũ autem infœcunda sunt, quæ aduncos habent ungues: cenchris sola ex his supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura, ut fœcundiores essent fugaces earum, quàm fortes. Plurima pariunt struthiocameli, gallinæ, perdices, sali. Coitus auibus duobus modis: Fœmina humi considente, ut in gallinis: aut stante, ut in gruibus. Ouorum alia sunt cãdida, ut columbis, perdicibus: alia pallida, ut aquaticis: alia punctis distincta, ut meleagridum: alia rubri coloris, ut phasianis, cenchridi. Intus autem omne ouum uolucrum bicolor. Aquaticis lutei plus, quàm albi, idq; ipsum magis luridum, quàm cæteris. Piscium unus color, in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia, serpentium ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia. Aquatilium rotunda, reliqua ferè fastigio cacuminata. Exeunt à rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed protinus durescente, quibuscunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga sint oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Vmbilicus ouis à cacumine inest ceu gutta eminens in putamine.

De ouorum generatione, incubatu auium & coitu. Cap. LIII.

Quædam oĩ tempore coëunt, ut gallinæ, & pariunt, præterquam duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex ijs iuuencæ plura, quàm ueteres, sed minora: & in eodem fœtu prima & nouissima. Est autem tanta fœcunditas, ut aliquæ et sexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Co

lumbæ decies anno pariunt, quædam & undecies: in Aegypto etiam brumali mense. Hirundines, et merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aues ferè semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, penè contextim, in secessu generant. A' coitu X. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulsa, alia'ue simili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta, quod esse cor auium existimant, primũ in omni corpore id gigni opinantes: in ouo certe gutta salit, palpitatq;. Ipsum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore, oculi compressi capite maiores. Increscente pullo, candor in medium uertitur, luteum circunfunditur. Vicesimo die, si moueatur ouum, iam uiuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tempore plumescit, ita positus, ut caput supra dextrum pedem habeat, dexteram uero alam supra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes nascuntur, contra quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariũt, et geminos iterdũ excludũt, ut Cornelius Celsus autor est: alterũ maiorem, alioqui negant oĩno geminos excludi. Plus uicena quina incubãda subijci uetãt. Parere à bruma incipiũt. Optima fœtura ãn uernũ æquinoctiũ. Post solstitium nata non implent magnitudinẽ iustam, tantoq; minus quanto serius prouenere.

De uitijs & remedijs incubantiũ. Cap. LIIII.

Oua incubari X. dies edita utilissimum, uetera aut recentiora infœcunda. Subijci impari numero debent. Quarto die postquam cœpere

incubari, si contra lumen cacumine ouorum apprehen so una manu, purus & uniusmodi perluceat color, sterilia existimantur esse, proq; eis alia substituenda. Et in aqua est experimentum, inane fluitat: itaque sidentia, hoc est plena, subijci uolunt. Concuti uero experimẽto uetant, quoniam non gignant confusis uitalibus uenis. Incubationi datur initium post nouam lunam, quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educunt fœtũ, hyeme XXV. Si incubatu tonuerit, oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium contra tonitrum, clauus ferreus sub stramine ouorum positus, aut terra ex aratro. Quædam autem & circa incubitum, sponte naturæ gignunt, ut in Aegypti fimetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracusis tamdiu potare solitum, donec cooperta terra fœtum ederent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs ouorum. Cap. LV.

i Vlia Augusta, prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida, cum parere uirilem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio, ouum in sinu fouendo, atque cum deponendũ haberet, nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falso augurata proditur. Nuper inde fortasse inuentum, ut oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerentur, homine uersante, pariterq;, & stato die illinc erumperet fœtus. Traditur quædam ars gallinarij cuiusdam, dicentis quod ex quaque esset. Narrãtur & mortua gallina mariti earum uisi succedentes in uicem, & reliqua fœtæ more facientes, abstinentesq; se

à cantu.

à cantu. Super omnia est anatum ouis subditis atque exclusis admiratio primo non planè agnoscentis foetū: mox incertos incubitus sollicite conuocantis: postremo lamenta circa piscinae stagna, mergentibus se pullis natura duce.

Quae gallinae optimae. Cap. LVI.

g Allinarum generositas spectatur crista erecta, interdum & gemina, pennis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & super quatuor digitos transuerso uno. Ad rem diuinam, luteo rostro pedibusq; purae non uidentur: ad opertanea sacra, nigrae. Est et pumilionum genus non sterile in ijs, quod non in alio genere alitum, sed quibus certa foecunditas rara, & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remedijs. Cap. LVII.

i Nimicissima autem omnium generi pituita, maximeq; inter messis & uindemiae tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, si utiq; ex lauro aut herba sabina fiat: penna per transuersas inserta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cū farre, aut aqua perfusus, in qua lauerit noctua, aut cū semine uitis albae coctus: & quaedam alia.

De conceptu et numero foetus auiū. Cap. LVIII.

c Olumbae proprio ritu osculantur ante coitum. Pariunt ferè bina oua: ita natura moderante, ut alijs crebrior sit foetus, alijs numerosior. Palumbes & turtures plurimum terna, nec plus quàm bis ferè pariunt: atque ita, si prior foetus corruptus est. Et quamuis tria pepererint, nunquā plus duobus educant. Tertium, quod irritum est, urinum uocant. Palū-

bes incubat fœmina post meridiana in matutinum, cætero mas. Columbæ marem semper & fœminam pariũt, priorem marem, postridie fœminam. Incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu fœmina. Excludunt XX die. Pariunt à coitu quinto. Aestate quidem interdũ binis mensibus terna edunt paria. Nanque XVIII die excludunt, statimq́; concipiunt. Quare inter pullos sæpe oua inueniuntur, & alij prouolant, alij erumpũt. Ipsi deinde pulli quinquemestres fœtificant. Et ipsæ autem inter se (si mas non sit) fœminæ æque saliunt, pariuntq́; oua irrita, ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia Græci uocant.

De pauone, & anseribus. Cap. LIX.

PAuo à trimatu parit. Primo anno unum aut alterum ouum, sequenti quaterna quináue, cæteris duodena, non amplius. intermittens binos dies ternos'ue parit, & ter anno si gallinis subijciantur incubanda. Mares ea frangunt desyderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelso cubantes: & nisi molli strato excepto frãguntur. Mares singuli quinis sufficiunt coniugibus. Cũ singulæ aut binæ fuere, corrumpitur salacitate fœcunditas. Partus excluditur diebus ter nouenis, aut tardius tricesimo. Anseres in aqua coëunt, pariunt uere: aut si bruma coiuere, post solstitium quadraginta propè. Bis anno, si priorem fœtum gallinæ excludant, aliâs plurima oua sedecim, paucissima septem. Si quis surripiat, pariunt donec rumpantur. Aliena non excludunt. Incubanda subijci utilissimum IX aut XI. Incubant fœminæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores sint, ui-

gintiquinque. Pullis eorum urtica contactu mortifera. Nec minus auiditas, nunc satietate nimia, nunc sua met ui: quando apprehensa radice, morsu sæpe conãtes auellere, ante colla sua abrumpunt. Contra urticam remedium est, stramento ab incubatu subdita radix earũ.

De ardeolis: & quomodo seruentur optime oua. Cap. LX.

Ardeolarum tria genera, leucon, asterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum uociferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus incubat, & fere maiores alites: minores uicenis, ut miluus & accipiter. Singulos fere parit, nunquam plus ternos, is qui ægolios uocatur quaternos, coruus aliquando & quinos: Incubant totidem diebus, Cornicem incubantem mas pascit. Pica nouenos, Melancoryphus supra XX parit, semper numero impari: nec alia plures, tanto fœcunditas maior paruis. Hirundini cæci primo pulli, & fere omnibus quibus numerosior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mutua fœminæ inter se libidinis imaginatione concipiunt, aut puluere: nec columbæ tantum, sed & gallinæ, perdices, pauones, anseres, chenalopeces. Sunt autem sterilia, & minora, ac minus iucundi saporis, & magis humida. Quidam & uento putant ea generari: qua de causa etiam Zephyria appellantur. Hæc autem uere tantum. Vrina fiũt, incubatione derelicta, quæ alij cynosura dixere. Oua aceto macerata in tm̃ emolliuntur, ut p annulos trãseant. Seruari ea in lomẽto, aut hyeme in paleis æstate in furfuribus, utilissimũ. Sale exinaniri credũtur.

Quæ uolucrum sola animal pariat, & lacte nutriat. Cap. LXI.

u Olucrum animal parit uespertilio tantum, cui & membranaceæ pinnæ uni. Eadem sola uolucrum lacte nutrit ubera admouens, geminos uolitat amplexa infantes, secumq; deportat. Eidem coxendix una traditur, & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu, & quæ terrestrium oua pariant. Cap. LXII.

r Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes, de quibus nondum dictum est. Coëunt complexu, adeo circumuolutæ sibi, ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os, quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola, intra se parit oua unius coloris, et mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit, uiginti ferè numero. Itaque cæteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contecta oua in terra incubant, & fœtum sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoq; terrestrium reddatur generatio.

De generatione terrestrium. Cap. LXIII.

b Ipedum solus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus pœnitentia, augurium scilicet uitæ à pœnitenda origine. Cæteris animalibus stati per tempora anni concubitus, homini (ut dictum est) omnibus horis dierum noctiumq;. Cæteris satietas in coitu, homini propè nulla. Messalina Claudij Cæsaris coniunx hanc regalem existimans palmam,

elegit id in certamen nobilissimam è prostitutis ancillã mercennariæ stipis, eam'q; die ac nocte superauit quinto ac uicesimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia scelere naturæ, fœminis uero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores, quàm feræ sumus? Viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitudines, aut secreta certe petunt, neque interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit. Auertuntur & canes, phocæ, lupi: in medio'q; coitu, inuiti'q; etiam cohærent. Supradictorum plerisque fœminæ priores superueniunt, reliquis mares. Vrsi autem, ut dictum est, humanitus strati: Herinacei stantes ambo inter se complexi: Feles mare stante, fœmina subiacẽte: Vulpes in latera proiectæ, marem'q; fœmina amplexa. Taurorum ceruorũ'q; fœminæ uim non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cerui uicissim ad alias transeunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, ut ea quæ sine pedibus sunt, circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus fœcunda sunt. Singulos gignunt elephãti, cameli, equi: Acanthis duodenos, auis minima. Ocyssime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal, tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia. Neque crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quæ solidas habent ungulas, singulos: quæ bisulcas, & geminos pa-

riunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est, eo numerosiora in fœtu. Sed superiora oĩa perfectos edunt partus, hæc inchoatos, in quo sunt genere leænæ, ursæ, & uulpes. Informia etiam magis, quàm supradicta, ursæ pariunt, rarumq; est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea, & figurant. Pariũt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes, lupi, pantheræ, thoes. Canum plura genera: Laconicæ octauo mense utrinque generant. Ferunt LX. diebus, et plurimum tribus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Existimantur in urina attollere crus ferè semestres, id est signum consummati uirium roboris, fœminæ hoc idem sidentes. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant opportuno & recto mense. Ineuntur à partu sexto mense. Octonos Laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera XV. annos, aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant, ferè à XII. desinentes. Felium & ichneumonum reliqua, ut canum. Viuunt annis senis. Dasypodes omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores. À partu statim implentur. Concipiunt quamuis ubera siccante fœtu. Pariunt non cæcos. Elephanti, ut diximus, pariunt singulos, magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt: à trimatu pariunt

nere, iterumq́; post annum implentur à partu. Equas autem post tertium annum, aut post unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntq́; in uitas. Et mulier septima die concipere facillime creditur. Equarum iubas tondere praecipiunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire. A coitu solae animaliũ currũt ex aduerso aquilonum austrorumúe, prout marem aut foeminam concepere. Colorem ilico mutant rubriore pilo, uel quicunque sit pleniore: hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes. Nec impedit partus quasdam ab opere, fallũtq́; grauidae. Vicisse Olympia praegnantem Echecratidis Thessali inuenimus. Equos, & canes, & sues initium matutinum appetere, foeminas autem post meridiem blandiri, diligentere, tradunt: Equas domitas LX. diebus equire, antequam gregales: Sues tantum coitu spumam ore fundere: Verrem subantis audita uoce, nisi admittatur, cibum non capere usque in maciem: foeminas autem in tantum efferari, ut hominem lacerent, candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturae asperso. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: sicut uiro eruca, pecori cepa. Quae ex feris mitigentur, non concipere, ut anseres: apros uero tarde, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos. Mirum est, quadrupedum praegnantes Venerem arcent, praeter equam & suem. Sed superfoetant & dasypus & lepus tantum.

De uaria generatione animaliũ. Cap. LXIIII.

Quaecunque animal pariunt, in capita gignũt, circumacto sub enixum foetu, aliâs in utero porrecto. Quadrupedes gestantur extensis ad

longitudinem cruribus, & ad aluum suam applicatis: homo in semet conglobatus, inter duo genua naribus sitis. Molas, de quibus ante diximus, gigni putant ubi mulier non ex mare, uerum ex semetipsa tantum conceperit: ideo nec animari, quia non sit ex duobus: altricemq; habere per se uitam illam, quæ satis arboribusq; contingat.

De murium fœtu. Cap. LXV.

X omnibus quæ perfectos fœtus, sues tantum & numerosos edunt: item plures, contra naturam solidipedum aut bisulcorum. Supra cũcta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus, quanquam sub autore Aristotele & Alexandri Magni militibus: generatio eorum lambendo constare non coitu dicitur: ex una genitos CXX. tradiderunt, apud Persas uero prægnantes & in utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnantes opinantur. Itaque desinit mirum esse, unde uis tanta messes populetur murium agrestium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repẽte occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proueniunt: Et iam inde fugauerunt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptijs muribus durus pilus, sicut herinaceis. Iidem bipedes ambulant, ceu alpini. Cum diuersi quoque generis coiere animalia, ita demum generant, si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (ut creditur uulgo) Aristoteles negat: neque incubant eædem, oblitæ quo sint in loco eni-

xæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaque catuli per se erumpunt.

De spina hominis anguem nasci. Cap. LXVI.

a Nguem ex medulla hominis spinæ gigni, accepimus à multis. Pleraque enim occulta et cæca origine proueniunt, etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. Cap. LXVII.

s Icut salamandra, animal lacerti figura, stellatum, nunquam nisi magnis imbribus proueniens, & serenitate deficiens. Huic tantus rigor, ut ignem tactum extinguat, non alio modo, quàm glacies. Eiusdem sanie, quæ lactea ore uomitur, quacũque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili: id'q; quod contactum est, colorem in uitiliginem mutat.

De ijs quæ nascuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. Cap. LXVIII.

q Vædam uero gignuntur ex non genitis, & sine ulla simili origine ut supradicta: et quæcunque æstas aut uer, statum'q; tempus anni generant. Ex ijs quædã nihil gignunt, ut salamandræ. Neque est in ijs genus masculinum fœmineum'ue, sicut neque in anguillis, omnibus'q; quæ nec animal nec ouũ ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus, & cæteris adhærentibus uado uel saxo. Quæ autem per se generantur, si in mares ac fœminas descripta sunt, generant quidem aliquid coitu, sed imperfectum & dissimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum, quæ insecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & priua-

tim dicato opere narranda. Quapropter ingeniũ prædictorum & reliqua subtexat dissertatio.

De sensibus animalium. Cap. LXIX.

E X sensibus ante cætera homini tactus, deinde gustus: reliquis superatur à multis. Aquilæ clarius cernunt, uultures sagacius odorantur, liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atq; surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in sublime tendente, sermonem exaudiunt: & si de ijs loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominum primo negatus est, huic & sermonis usus ablatus: nec sunt naturaliter surdi, ut non ijdem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile, sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum et olfactum esse piscibus. Cap. LXX.

P Isces quidem, auditus nec membra habent nec foramina, audire tamen eos palàm est: utpote cum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam uiuarijs spectatur: & in piscinis Cæsaris, genera piscium ad nomen uenire, quosdam singulos. Itaque produntur etiam clarissime audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in uado uiuere. Olfactum ijs esse manifeste patet. Quippe non omnes eadẽ esca capiuntur, & prius, quàm appetant, odorantur. Quosdam & speluncis latentes, salsamento illitis faucibus scopuli, piscator expellit, uelut sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quosdã odores, ut sepiam ustam, & polypum: quæ ideo conijciuntur in nassas. Sentinæ quidam nauium odorem pro

cul fugiunt, maxime tamen piscium sanguinem. Non potest petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus resilit. Purpuræ quoque fœtidis capiuntur. Nã de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur, sed maxime styracis: Origani, aut calcis, aut sulphuris, formicæ necantur. Culices acida petunt, ad dulcia non aduolant.

Tactum cõmunem esse omnibus. Cap. LXXI.

Tactus sensus omnibus est, etiã quibus nullus alius: nam & ostreis & terrestribus uermibus quoque. Existimauerim omnibus sensum & gustatus esse. Cur enim alios alia sapores appetunt? in quo uel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine ruunt, alia acumine excauant, alia sugunt, alia lambunt, sorbent, mandũt, uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. Cap LXXII.

Venenis capreæ et coturnices (ut diximus) pinguescunt, placidissima animalia: at serpentes ouis, spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiũt, quæ deinde in semet conuoluti frangunt intus, atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas, orbe apprehensa spiræ, ita sensim uehemẽterq; præstringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeant. Simili modo auibus deuoratis solidis, contentione plumas, & ossa reuomunt. Scorpiones terra

uiuunt. Serpentes, cum occasio est, uinum præcipue appetunt, cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædē minimo & pené nullo cibo, cum adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoque, alioqui suctu uiuentes. Ideo nullū interit fame aut siti uenenatum. Nam neque calor his, neque sanguis, neque sudor, quæ auiditatem naturali sale augent. In quo genere omnia magis exitialia, si suū genus edêre antequam noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit. Et quod formicis in annum solenne est, his in dies uel horas.

De cibo et potu quorūdam. Cap. LXXIIII.

u Num animal digitos habentium herba alitur, lepus: sed & fruge solidipedes, & è bisulcis sues omni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratorum dentium carniuora sunt omnia. Vrsi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt & apibus, cancris etiā & formicis: Lupi, ut diximus, & terra in fame. Pecus potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus: item ueterina, quanquam & fruge et herba: sed ut bibêre secedunt. Ruminant, præter iam dicta, syluestrium cerui, cum à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius, quàm stantia, et hyeme magis, quàm æstate, septenis ferè mensibus. Pontici quoque mures simili modo remandunt. In potu, quibus serrati dentes, lambūt: Et mures hi uulgares, quamuis ex alio genere sint. Quibus continui dentes, sorbent, ut equi, boues. Neutrū ursi, sed aquam quoque morsu uorant. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt, inopia imbrium:

quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur. Orygem perpetuo sitientia Africæ generant, et natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Nanque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris uesicis. Insidunt in eadem Africa pardi condensa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereuntia desiliũt, atque è uolucrum sede grassantur. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus uestigijs obrepunt auibus? quàm occulto speculatu in musculos exiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant. Cap. LXXIIII.

Rgo & alios quosdam sensus esse, quàm supradictos, haud difficulter apparet. Sũt enim quædam his bella amicitiæq;, unde & affectus, præter illa quæ de quibusq; eorum suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ: Coruus & chlorio, noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus et miluus, illo præripiente huic cibos: Cornices & noctua: Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniam rex appellatur auium: Noctuæ & cæteræ minores aues. Rursus cum terrestribus mustela & cornix: Turtur & pyralis: Ichneumones uespæ, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices et ardeolæ, inuicem fœtibus insidiantes. Aegithus auis minima cum asino. Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: quod adeo pauet, ut uoce omnino rudẽtis audita, oua eijciat, pulli ipsi metu cadãt.

Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & Nili angues: mustelæ & sues. Aesalon uocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi uiderunt corui, contra auxiliantur, uelut aduersus communem hostem. Et acanthis in spinis uiuit, idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorantes. Aegithum uero anthus in tantum, ut sanguinem eorum credant non coire, multisq; ob id ueneficijs infament. Dissident thoës & leones, & minima æque ac maxima. Formicosam arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui morsu cerebrum apprehendit, ut stridens subinde, ac uertigine rotata, ne filum quidem desuper pendētis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem est. Rursus amici pauones & columbæ, turtures & psittaci, merulæ et turdi, cornix et ardeolæ, contra uulpium genus communibus inimicitijs. Harpæ et miluus contra triorchyn. Quin et affectus indicia sunt etiam in serpentibus, immitissimo animalium genere. Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de domino à dracone seruato, & agnita uoce hominis. De aspide miraculum Philarcho reddatur: Is enim autor est, cum ad mensam cuiusdam ueniens in Aegypto aleretur assidue, enixam catulos, quorum ab uno filiū hospitis interemptum: illā reuersam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpā, & necē intulisse catulo, nec postea in tectum id reuersam.

De somno animalium. Cap. LXXV.

s Omni quæstio non obscuram coniectationem habet. In terrestribus, omnia quæ cor habent, dor-

mire manifestum est. Aquatilia quoque exiguum quidē etiā qui de cæteris dubitant, dormire tamen existimāt: non oculorum argumento, quia non habent genas, uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata, neque aliud quàm caudas mouentia, & ad tumultum aliquē expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piscium in uado, ut manu sæpe tollantur. Nam delphini, balenæq; stertentes etiam audiuntur. Insecta quoque dormire silentio apparet, quia nec luminibus quidem admotis excitētur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses: deinde longior in dies uigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur, & suctum imitatur. Quidam uero nunquam, quibus mortiferū fuisse signum contra consuetudinem somnium, inuenimus exēpla. Magnus hic inuitat locus, et diuersis refertus documentis, utrum'ne sint aliqua præscita animi quiescentis: qua fiant ratione, an fortuita res sit, ut pleraque. Et si exemplis agatur, profecto paria fiant. À uino & à cibis proxima, atque in redormitione uana esse uisa, prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud, quàm animi in medium sese recessus Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm est. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De ijs quæ oua gignunt, incertum est, sed dormire ea certum. Verū ad insecta transeamus. Hæc nanque restant immensæ subtilitatis animalia.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS.

PROOEMIVM.

De insectis animalibus, ut sunt apes, formicæ, & huiusmodi.

r ESTANT immensæ subtilitatis animalia: quando aliqui ea neque spirare, & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorũ genere. Cap. I.

m Vlta hæc et multigena, terrestrium uolucrũq; uita. Alia pennata, ut apes: alia utroque modo, ut formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris, quæ nunc ceruicum loco, nunc pectorum atque alui præcincta separant membra, tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus uero non tota incisura eas ambiente rugas, sed in aluo, aut superne tantum; imbricatis flexilibus uertebris, nusquam alibi spectatiore naturæ rerum artificio.

De subtilitate in his naturæ. Cap. II.

i N magnis siquidem corporibus, aut certe maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta uis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot

sensus

ſenſus collocauit in culice? Et ſunt alia dictu minora. Sed ubi uiſum in eo prætendit? ubi guſtatum applicauit? ubi odoratum inſeruit? ubi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? qua ſubtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedum crura? diſpoſuit ieiunam caueam uti aluum? auidam ſanguinis, & potiſſimum humani ſitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori, quo ſpiculauit ingenio. Atque ut in capaci, cum cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad perforanda robora cũ ſono teſte dentes affixit, potiſſimumq; è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumq; colla, & truces in ſublime iactus, tigrium rapinas, leonum iubas, cum rerum natura nuſquam magis, quàm in minimis tota ſit. Quapropter quæſo, ne hæc legentes, quoniam ex his ſpernunt multa, etiam relata faſtidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil poſſit uideri ſuperuacuum.

Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinẽ. Cap. III.

INſecta multi negarunt ſpirare, idq; ratione perſuadentes, quoniam uiſceri interiori nexus ſpirabilis nõ ineſſet: Itaque uiuere ut fruges, arboresq;: ſed plurimum intereſſe, ſpiret aliquid an uiuat. Eadẽ de cauſa nec ſanguinem iis eſſe, qui ſit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum ſeries exoritur. Iidem enim & uocem eſſe his negant, in tanto murmure apũ, cicadarum ſono, & aliis quæ ſuis æſtimabuntur locis. Nam mihi contuẽti ſeperſuaſit rerum natura, nihil in-

credibile existimare de ea. Nec uideo cur magis possint non trahere animam talia, & uiuere, quàm spirare sine uisceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamuis arcente spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipso spiritu uiuentia, habere sensum uictus, generationis, operis, atq; etiam de futuro curam: & quamuis non sint membra, quæ, uelut carina, sensus inuehant, esse tamen his auditum, olfactum, gustatum, eximia præterea naturæ dona, solertiam, animum, artem, quis facile crediderit? Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cũctis, uerum simile quiddam. Ut sepiæ in mari sanguinis uicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille sucus: sic & insectis quisquis est uitalis humor, hic erit & sanguis, donec existimatio sua cuique sit. Nobis propositum est, naturas rerum manifestas indicare, non causas indicare dubias.

De corpore eorum. Cap. IIII.

Insecta, ut intelligi possit, non uidentur neruos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne crustam quidem fragilem, ut quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis: sed mediæ cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti simile, neruo mollius, in reliquis partibus sicius uerius, quàm durius. Et hoc solum his est, nec præterea aliud. Nihil intus, nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaque diuulsis præcipua uiuacitas, & partium singularum palpitatio. Quia quæcunque est ratio uitalis, illa non certis inest membris, sed toto in corpore, minime tamen capite: solumq; non mouetur, nisi

cum pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex his plurimi, diutius uiuunt diuulsa, ut in scolopendris uidemus. Habent autem oculos, prætérq; è sensibus tactum atque gustatum, aliqua & odoratum, pauca & auditum.

De apibus. Cap. V.

Sed inter omnia ea principatus apibus, & iure præcipua admiratio, solis ex eo genere hominum causa genitis. Mella contrahunt, succúmq; dulcissimum atque subtilissimum, ac saluberrimum. Fauos confingunt & ceras. Illæ ad usus uitæ laborem tolerant, opera conficiunt, Remp. habent, consilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirum sit mores habent. Præterea cum sint neque mansueti generis, neque feri, tamen tanta est natura rerum, ut propè ex umbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciæ industriæq; tantæ comparemus neruos? quas uires? quos ratione medius fidius uiros? hoc certe præstantioribus, quo nihil nouere nisi commune. Non sit de anima quæstio, constet et de sanguine, quantulum tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. Cap. VI.

hyeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niuesq;, & aquilonum flatus perferendos uires? Sanè & insecta omnia, sed minus diu, quæ parietibus nostris occultata mature tepesiunt. Circa apes aut temporum locorumúe ratio mutata est, aut errauerunt priores. Conduntur à uergiliarũ occasu, sed latent ultra exortũ: adeo nõ ad ueris initium, ut dixere,

nec ut quisq̃ in Italia de alueis existimat. Añ fabas florẽtes nõ exeunt ad opera et labores, nullus'q;, cum per cœlum licuit, ocio perit dies. Primum fauos construũt, ceram fingunt, hoc est domos cellas'q; faciunt. Deinde sobolem, postea mella, ceram ex floribus, melliginem é lachrymis arborum quæ glutinum pariunt, salicis, ulmi, harundinis, succo, gummi, resina. His primum alueum ipsum intus totum, ut quodam tectorio illinunt, & alijs amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates: id se facturas consciæ, quod concupisci possit. His deinde fores quoque latiores circumstruunt.

De uocalibus operis. Cap. VII.

Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin, inter coria ceras'q;, magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit, picantium modo ceu dilutior, ceræ initium plerunque é mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obstruuntur, odore & ipsa etiamnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur. Præter hæc conuehitur erithace, quam aliqui sandaracam, alij cerinthum uocãt. Hic erit apum dum operantur cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis. Gignitur autem rore uerno, & arborum succo, gummi modo, africi minor, austri flatu nigrior, aquilonibus melior & rubens plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem esse dicit, futuræ messis indicium, sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. Cap. VIII.

c Eras ex omnium arborũ satorumq́; floribus confingunt, excepta rumice & chenopode. Herbarum hæc genera. Falso excipitur & spartum, quippe cum in Hispania multa in spartarijs mella herbam eam sapiant. Falso & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum est. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus insidunt. Operantur intra sexaginta passus. Et subinde consumptis in proximo floribus, speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ in expeditione, excubant supinæ, ut alas à rore protegant.

De amatoribus earum. Cap. IX.

n E quis miretur amore earum captos, Aristomachum Solensem duodesexaginta annis nihil aliud egisse: Philiscum uero Thasium in desertis apes colentem, Agrium cognominatum: qui ambo scripsere de his.

Ratio operis. Cap. X.

r Atio operis: Interdiu statio ad portas more castrorum, noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos imbresq́;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cœli (& hoc inter præscita habent) cum agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis. quibus est earum adolescentia, ad opera exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operã-

tur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro: totæq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa. Aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo quod allatum est. Neque enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orsa ea concamerátione aluei, textumq; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alys exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent unà. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poposcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendũ. Prim ferè tres uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maxime implentur melle, ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secũdos flatus captant. Si coorlatur procella, apprehensi põdusculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantiũ inertiam notant, castigant mox & puniunt morte. Mira munditia: Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. Cum aduesperascit, in alueo strepunt minus ac minus, donec una

circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem ca pere imperans: & hoc castrorum more. Tunc repente omnes conticescunt.

De fucis. Cap. XI.

d Omos primum plebei exædificant, deinde regibus. Si speratur largior prouentus, adijciũtur contubernia & fucis. His cellarum minimæ, sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci, sine aculeo uelut imperfectæ apes, nouissimæq; à fessis & iam emeritis inchoatæ, serotinus fœtus, & quasi seruitia uerarum apum. Quamobrem imperant ijs, primosq; in opera expellunt, tardantes sine clementia puniunt. Neque in opere tantum, sed in fœtu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior fuerit multitudo, eo maior fiet examinum prouentus. Cũ mella cœperunt maturescere, abigunt eos: multæq; singulos aggressæ trucidant. Nec id genus nisi uere conspicitur. Fucus ademptis alis in alueum reiectus, ipse cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes: quod si exprimatur, non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ, à singulorum eæ pedum opere. Nihil horum stato tempore, sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno alteró ue ad summum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Cap. XII.

u Enit hoc ex aëre, et maxime syderum exortu præcipuéq; ipso sirio explendescente fit, nec omnino prius uergiliarũ exortu sublucanis tẽporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle

rosada inueniuntur : ac si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore uestes, capillumq́; concretum sentiunt. Siue ille est cœli sudor, siue quædam syderum saliua, siue purgantis se aëris succus: utinamq́; esset & purus ac liquidus, & suæ naturæ qualis defluit primo: nunc uero è tanta cadens altitudine, multumq́; dum uenit sordescens, & obuio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, et in utriculos congestus apum (ore enim uomunt) ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus totiesq́; mutatus, magnam tamen cœlestis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. Cap. XIII.

i Bi optimus semper, ubi optimorũ doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Est autem initio mel (ut aqua) dilutum, et primis diebus feruet, ut mustum, seq́; purgat: uicesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum folijs.

Quæ genera mellis in singulis. Cap. XIIII.

s Vmma quidem bonitatis natione constat (ut supra diximus) pluribus modis. Aliubi enim faui cera spectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia: aliubi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, ut in septentrionalibus, uiso iam in Germania octo pedum longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocunque tamen tractu terna sunt mellis genera, Vernum ex floribus constructo fauo, quod ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uetant, ut largo

alimento ualida exeat soboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna sequatur ubertas magnorum syderum exortu. Praeterea solstitio, cum thymũ & uua florere incipiunt, praecipua cellarum materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant, moriunturq; aut effugiunt: contra copia ignauiam affert, ac iam melle non erithace pascuntur. ergo diligentiores, ex hac uindemia XII. partem apibus relinquunt. Dies status inchoandi, ut quadam lege naturae, si scire aut obseruare homines uelint, XXX ab educto examine: fereq; Maio mense includitur haec uindemia. Alterum genus est mellis aestiui, quod ideo uocatur horaeum, à tempestiuitate praecipua, ipso sirio explendescente post solstitium diebus XXX ferè. Immensa circa hoc subtilitas naturae mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum cuncta pernicie corrũperet. Nanque ab exortu syderis cuiuscunque, sed nobilium maxime, aut coelestis arcus, si non sequantur imbres, sed ros tepesciat solis radijs, medicamenta nõ mella gignuntur, oculis, ulceribus, internisq; uisceribus dona coelestia. Quod si seruetur hoc sirio exoriente, casuq; cõgruat in eundẽ diem (ut saepe) Veneris, aut Iouis, Mercuriiue exortus, non alia suauitas, uisq; mortaliũ malis à morte uocandis, quàm diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. Cap. XV.

Mel plenilunio uberibus capitur, serena die pinguius. In omni melle quod per se fluit, ut mustum oleumq;, appellaturq; acoton, maxime laudabile est. Aestiuum omne rutilum, ut diebus confectum siccioribus. Aptissimum existimatur è thymo, colo

ris aurei, saporis gratissimi, quod fit palàm doliolis, pingue, marino è rore spissum. Quod concrescit autem, hoc minime laudatur. Thymosum non coit, & tactu prætenuia fila mittit, quod primum grauitatis argumentũ est. Abrumpi statim & resilire guttas, utilitatis indiciũ habetur. Sequẽs probatio, ut sit odoratum, ex dulci acre, glutinosum, perlucidum. Aestiua mellatione decimam partem Thasio Dionysio apibus relinqui placet, si pleni fuerint aluei: si minus, pro rata portione: aut si inanes, omnino non attingi. Huic uindemiæ Attici signum dedere initium caprificialem diem Vulcano sacrum.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. Cap. XVI.

Tertium genus mellis, minime probatum, syluestre, quod ericæum uocant. Conuehitur post primos autumni imbres, cum ericæ sola floret in syluis, ob id harenoso simile. Gignitur id maxime Arcturi exortu à pridie Idus Septembris. Quidam æstiuam mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo supersint dies XIIII. & ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum diebus XLVIII plurima sit ericæ. Athenienses tetralicem appellãt, Euboea sisaram, quam putant apibus esse gratissimam, fortassis quia nulla tunc alia sit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & Vergiliarum occasu, idibus Nouembris ferè includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet, & semper eas partes fauorum, quæ habeant erithacen. À bruma ad Arcturi exortum diebus LX. somno aluntur sine ullo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium uernum tepidiore tra

ctu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo se continent, ser
uatosq; in id tempus cibos repetunt. In Italia uero hoc
idem à uergiliarum exortu faciunt, & in eum dormi=
unt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt,
ita diribentes quantum relinquant. Aequitas quidem
etiam in eis obstringitur: feruntq́; societate fraudata al-
ueos mori. In primis ergo præcipitur ut lauti puriq́;
eximant mella. & furem mulierumq́; menses odêre.
Cum eximuntur mella, apes abigi fumo utilissimum, ne
irascantur, aut ipsæ auide uorent. Fumo crebriore etiam
ignauia earum excitatur ad opera. nam nisi incubaue
re, fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiun-
tur: quarum iniuriam cælerrime sentiunt mella, uel mi
nimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera
seruatur, quod acapnon uocāt. Album mel non fit quod
bithymum est, sed oculis & ulceribus aptissimum existi
matur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna in=
ter eruditos et subtilis quæstio fuit. Apū enim coitus ui-
sus est nunq̄. Plures existimauere oportere cōfici flori-
bus cōpositis apte atq; utiliter. Aliqui unius, qui rex in
quoq; appellatur examine. Hūc solum marē, præcipua
magnitudine, ne fatiscat. Ideo fœtū sine eo nō edi: apesq́;
reliquas tanq̄ marem fœminas comitari, non tanquam
ducem: quam probabilem aliâs sniam fucorū euentus
coarguit. Quæ enim ratio, ut idem coitus alios perfe-
ctos, imperfectos generet alios? Propior uero prior existi
matio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret. Quip
pe nascuntur aliquādo in extremis fauis apes grādio=
res: quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malum:
quonam modo nascens, si ipsæ fingunt? Quod certum

est, gallinarum modo incubant. Id quod exclusum est, primum uermiculus uidetur candidus, iacens transuersus, adhærensq; ita ut pascere uideatur. Rex statim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque uermiculus, sed statim penniger. Cætera turba cum formam capere cœpit, nymphæ uocantur: ut fuci, sirenes aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius q̃ pennas habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos, atque incubant, tũ maxime murmurantes caloris (ut putant) faciendi gratia, necessarij excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ singulos cingunt, ouorum modo uniuersum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ consularis cuiusdam suburbano, alueis cornu laternæ trãslucido factis. Fœtus intra XLV. diem peragitur. Fit in fauis quibusdam, qui uocatur clerus, amaræ duritia ceræ, cum fœtum inde non eduxere morbo aut ignauia, aut infœcũditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus: regemq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur ne desint. Postea ex his soboles, cum adulta esse cœpit, concordi suffragio teterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior ruffus quam niger uariusq;. Omnibus forma semper egregia, & duplo, quàm cæteris, maior, pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans. Multum et nitore à uulgo differũt.

Quæ regiminis ratio. Cap. XVII.

q Uærat nunc aliquis, unus'ne Hercules fuerit, et quod Liberi patris sepulchrum, et reliqua uetu-

statis situ obruta. Ecce in re parua, uillis'q; nostris annexa, cuius assidua copia est, nõ constat inter autores: rex nullum ne solus habeat aculeum, maiestate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, sed usum eius il lis tantum negauerit. Illud constat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obediẽtia. Cum procedit, unà est totum examen, circa'q; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam lictores'q;, assidui custodes autoritatis. Procedit foras nõ nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, nõ fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris sublеuant, ualidius fatigatum ex toto portant. Si qua lassata deficit, aut forte aberrauit, odore persequitur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica, uua dependente in domibus templis'ue, sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedere in castris Drusi imperatoris, cum prosperrime pugnatum apud Arbalonem est, haud quaquam perpetua aruspicum coniectura, qui dirum id ostentum existimant semper. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrant'q; ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potius'q; nascentium domos diruunt, si prouentus de=

ſperatur, tunc & fucos abigunt. Quanquam de ijs ui deo dubitari, propriumq́; ijs genus eſſe aliquos exiſtimare, ſicut furibus, grandiſſimis inter illas ſed nigris, latáq́; aluo: ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certum eſt, ab apibus fucos interfici. Vtique regem non habent. Sed quomodo ſine aculeo naſcantur, in quæſtione eſt. Humido uere melior fœtus, ſicco mel copioſius. Quod ſi defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ propoſito. At illæ contra dirigunt aciem: & ſi cuſtos adſit, alterutra pars quæ ſuis fauere ſentit, non appetit eum. Ex alijs quoque ſæpe dimicant cauſis, eaśq; acies contrarias duo imperatores inſtruunt, maxime rixa in conuehendis floribus exorta, & ſuos quibuſque euocantibus: Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota diſcutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulſa.

De genere apum, & quæ inimica apibus. Cap. XVIII.

a Pes ſunt et ruſticæ ſylueſtresq́;, horridæ aſpectu, multo iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Vrbanarum duo genera: Optimæ breues, uariæq́;, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus ſimilitudo ueſparũ: etiamnum deterrimæ ex ijs piloſæ. In Põto ſunt quædã albæ, quæ bis in menſe mella faciunt. Circa Thermodoontem aũt fluuium duo genera: Aliarũ quæ in arboribus mellificant: aliarũ quæ ſub terra, triplici cerarũ ordine uberrimi prouentus. Aculeũ apibus natura dedit uentri cõſertum: Ad unum ictum hoc infixo, quidam eas ſtatim emori putant. Aliqui non niſi in tantum adacto, ut in-

testini quippiã sequatur: sed fucos postea esse, nec mella facere, uelut castratis uiribus, paríterq; & nocere & prodesse desinere. Est in exemplis, equos ab ijs occisos. Odere fœdos odores, procul'q; fugiunt, sed & infectos. Itaq; unguenta redolẽtes infestant, ipsæ plurimorũ animalium iniurijs obnoxiæ. Impugnãt eas naturæ eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones, et è culicũ genere qui uocantur muliones: populãtur hirũdines, & quædã aliæ aues. Insidiãtur aquantibus ranæ, quæ maxima earũ est operatio tum cũ sobolẽ faciunt. Nec hæ tm̃ quæ stagna riuos'q; obsident, uerũ & rubetæ ueniunt ultro, adrepentes'q; foribus per eas sufflant: ad hoc prouolãt, confestim'q; abripiuntur. Nec sentire ictus apum ranæ tradũtur. Inimicæ et oues, difficile se à lanis earũ explicantibus. Cancrorum ẽt odore si quis iuxta coquat, exanimantur. Quin & morbos suapte natura sentiũt. Index eorum tristitia torpens, et cũ ante rores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant, cum defunctas progerunt, funerantium'q; more comitantur exequias. Rege ea peste consumpto, mœret plebs ignauo dolore: Nõ cibos conuehunt, non procedunt, tristi tm̃ murmure glomerãtur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectãtes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De moribus apum. Cap. XIX.

s Vnt & operis morbi: cum fauos non explẽt, cleron uocant. Iidem blapsigoniam si fœtum non peragant. Inimica & echo est resultanti sono, q̃ pauidas alterno pulsat ictu: inimica et nebula.

Aranei quoque uel maxime hostiles, cum præualuere ut intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitans, pestifer, nec uno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa quibus teredines gignuntur: filis etiã araneosa, quacunque incessit, alarum maxime lanugine obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate, uerno maxime tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum, sed omnia insecta exanimantur, præcipue si capite uncto in sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas, quum sensere eximi mella auide uorantes. Cætero præparcæ, & quæ alioquin prodigas atque edaces non secus ac pigras et ignauas proturbent. Nocent et sua mella ipsis, illitæq; ab aduersa parte moriuntur. Tot hostibus, tot casibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus, & quomodo reparentur. Cap. XX.

g Audent plausu atque tinnitu æris, eoq; conuocantur: Quo manifestum, auditus quoque inesse sensum. Effecto opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum solennem habent: spatiatæq; in aperto, & in altum datæ, gyris uolatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima, ut prospere inimica ac fortuita cedant, septenis annis uniuersa. Alueos nunquam ultra X annos durasse proditur. Sunt qui mortuas, si intra tectum hyeme seruentur,

deinde sole uerno torreantur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiscere. In totum uero amissas reparari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, sicut equorũ uespas atque crabrones, sicut asinorum scarabeos, mutãte natura ex alijs quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadem propé natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Cap. XXI.

u Espæ in sublimi é luto nidos faciunt, et in ijs ceras: Crabrones in cauernis ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ, cætera autem é cortice & harena. Fœtus ipse inæqualis ut barbaris, alius euolat, alius in nympha est, alius in uermiculo. Et autumno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime crescunt. Vespæ quæ ichneumones uocantur (sunt autem minores, quam aliæ) unum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos suos ferunt: deinde illinunt, & ex ijs incubando suum genus procreant. Præterea omnes carne uescuntur, contra quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenantur: & amputato ijs capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum syluestres, in arborum cauernis degunt: hyeme ut cætera insecta conduntur: uita bimatum non transit. Ictus eorum haud temere sine febri est. Autores sunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores uidentur, duo genera: Opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres quæ biennio durant, ij & clementes. Nidos uere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices gene-

rentur. Iis educatis, alios deinde nidos maiores fingũt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & pascunt eas. Latior matrum species, dubiumq́; an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec uesparum generi reges aut examina: sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bombycibus, & bombyli, et necydalo, & quis primus bombycinam uestẽ inuenerit. Cap. XXII.

q

Vartum inter hæc genus est bombycum, in Assyria proueniẽs, maius quàm supradicta. Nidos luto fingunt, salis specie, applicatos lapidi, tanta duritia, ut spiculis perforari uix possint. In ijs et ceras largius, quàm apes faciunt, deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo è grãdiore uermiculo, gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in VI. mensibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad uestem luxumq́; fœminarum, quæ bõbycina appellatur. Prima eas redordiri, rursusq́; texere inuenit in Ceo mulier Pãphila Latoi filia, nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet fœminas uestis.

De bombyce Coa. Cap. XXIII.

b

Ombycas & in Co insula nasci tradunt, cupressi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decussum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq́;, mox frigorũ impatientia uillis inhorrescere, & aduersus hyemem tu

nicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in uellera. Hanc ab his cogi subigiq; unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab homine tolli, fictilibusq; uasis te pore & furfurum esca nutriri: atque ita subnasci sui generis plumas, quibus uestitos ad alia pensa dimitti. Quae uero coepta sint lanificia, humore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes usurpare etiam uiros, leuitatem propter aestiuam. In tm̃ à lorica gerenda discessere mores, ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombyce adhuc foeminis cedimus.

De araneis & generatione eorum. Cap. XXIIII.

Raneorum his non absurde iungatur natura, digna uel praecipua admiratione. Plura autẽ sunt genera, nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxij morsus, corpus exiguum, uarium, acuminatum, assultim ingredientium. Altera eorum species, nigri, prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua uestibula praepandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conspicuum. Orditur telas, tantiq; operis materiae uterus ipsius sufficit: siue ita corrupta alui natura stato tempore (ut Democrito placet) siue est quaedam intus lanigera fertilitas: tam moderato ungue, tam tereti filo & tam aequali deducit stamina, ipso se pondere usus. Texere à medio incipit, circinato orbe subtegmina adnectens: maculasq; paribus semper interuallis, sed subinde

crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo im-
plicat. Quãta arte celat pedicas scutulato rete grassan-
tes, quàm non ad hoc uidetur pertinere cribratæ pexitas
telæ, & quadam polituræ arte, ipsa per se tenax ratio
tramæ? quàm laxus ad flatus non ad respuenda quæ
ueniant sinus, derelicta lasso prætenti summa parte, ut
arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur: atque ut in
plagis lineæ offensæ præcipitãtur in sinum? Specus ipse
qua concameratur architectura? & contra frigora quã
to uillosior? quàm remotus à medio, aliudq́; agenti simi
lis: inclusus uero sic, ut sit nec ne intus aliquis, cerni nõ
possit? Age firmitas quanta irrumpentibus uentis, qua
puluerum mole degrauante? Latitudo telæ sæpe inter
duas arbores, cum exercet artem & discit texere: Lon-
gitudo fili à culmine, ac rursus à terra per illud ipsum
uelox reciprocatio, subitq́; pariter ac fila deducit. Cum
uero captura incidit, quàm uigilans & paratus ad cur
sum? licet extrema hæreat plaga, semper in mediũ cur-
rit, quia sic maxime totum concutiendo implicat. Scissa
protinus reficit ad polituram sarciens. Nanque & la-
certarum catulos uenantur. hos primum tela inuoluen
tes, & tunc demum labra utraque morsu apprehendẽ-
tes, amphitheatrali spectaculo cum contigit. Sunt ex eo
& auguria. Quippe incremento amnium futuro telas
suas altius tollunt. Iidem sereno non texunt, nubilo te-
xunt. Ideoq́; multæ araneæ imbrium signa sunt. Fœ-
minam putant esse quæ texat, marem qui uenatur: ita
paria fieri merita coniugio. Aranei conueniũt clunibus:
pariunt uermiculos ouis similes. Nam nec horum dif-
ferri potest genitura, quoniam insectorum uix ulla alia

narratio est. Pariunt autem oua ea in telas & sparsa, quia saliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero: qui ut emerserit, matrem consumit, sæpe & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consummantur aranei quater septenis diebus.

De scorpionibus. Cap. XXV.

Similiter his & scorpiones terrestres, uermiculos ouorum specie pariunt, similiterq; pereũt: pestis importuna ueneni serpẽtium, nisi quòd grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiũt: uirginibus letali semper ictu, et fœminis ferè in totum: uiris autem matutino, exeuntes cauernis, prius quàm aliquo ictu ieiunum egerant uenenum. Semper cauda in ictu est, nulloq; momento meditari cessat, ne quando desit occasioni. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab ijs candidum fundi Apollodorus autor est, in nouem genera descriptis, per colores maxime superuacuos: quoniam non est scire, quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse, maresq; sæuissimos. Nam coitum ijs tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incanduere solis ardoribus. Itemq; cum sitiunt, inexplebiles potu. Constat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus enim sena sunt. Hoc malum Africæ uolucre etiam austri faciunt, pandentibus brachia, ut remigia subleuãtes. Apollodorus idem planè quibusdam inesse pennas tradit. Sæpe Psylli, qui reliquarum uenena terrarum inuehentes, quæstus sui causa peregrinis

malis impleuere Italiam, hos quoque importare conati sunt. Sed uiuere intra Siculi cœli regionem non potuere. Visuntur tamen aliquando in Italia, sed innocui, multisq; alijs in locis, ut circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiam sues, alioquin uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidem celerius si in aquam se immerserint. Homini icto putatur esse remedio ipsorũ cinis potus in uino. Magnam aduersitatem oleo mersis & stellionibus putant esse, innocuis duntaxat ijs, qui & ipsi carent sanguine, lacertarum figura. Atque scorpiones in totum nulli nocere, quibus non sit sanguis. Quidam & ab ipsis fœtum deuorari arbitrãtur. Vnũ modo relinqui solertissimum, et qui se ipsius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morsu loco fiat. Hunc esse reliquorum ultorem, qui postremo genitores superne conficiat. Pariuntur autem undeni.

De stellionibus, et cicadis. Cap. XXVI.

C Hamæleonum stelliones quodammodo naturã habent, rore tantum uiuentes, præterq; araneis. Similis cicadis uita, quarum duo genera. Minores, quæ primæ proueniunt, et nouissime pereũt. sunt autem mutæ. Sequens est uolatu rara. Quæ canunt, uocantur achetæ: & quæ minores ex eis sunt, tettigoniæ: sed illæ magis canoræ Mares canunt in utroque genere: fœminæ silent. Gentes uescuntur ijs ad oriẽtem, etiã Parthi opibus abundantibus. Ante coitum mares præferunt, à coitu fœminas, ouis earum correptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso, qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primo uermiculus: dein ex eo quæ uocatur tettigometra, cu-

ius cortice rupto circa solstitia euolant, noctu semper. Primum nigrae atque durae. Vnum hoc ex ijs quae uiuunt, & sine ore est. Pro eo quiddā aculeatum linguis simile, & hoc in pectore quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum: hoc canunt achetae, ut diximus. De caetero in uentre nihil est. Excitatae cum subuolant, humorem reddunt: quod solum argumentum est rore easdem ali. Iisdem solis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculi tam hebetes, ut si quis digitum contrahens ac remittens ijs appropinquet, transeant uelut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: Surculariā, quae sit grādior: frumentariā, quā alij auenariā uocant. Apparet enim simul cū frumentis arescentibus.

Cicadae ubi nō sint, et ubi mutae. Cap. XXVII.

Cicadae nō nascuntur in raritate arborum, idcirco sunt Cyrenis circa oppidum, nec in cāpis, nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quaedam & ijs locorum differentia. In Milesia regione paucis sunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidā penuriā earū & copiā dirimit. At in Rhegino agro silent oēs: ultra flumen in Locrensi canunt. Pennarū illis natura quae apibus, sed pro corpore amplior.

De pennis insectorum, et scarabeis, & scarabeorum generibus. Cap. XXVIII.

Insectorum quaedam binas gerunt pinnas, ut muscae, quaedam quaternas, ut apes. Membranis & cicadae uolant. Quaternas habēt quae aculeis in aluo armantur. Nullū, cui telū in ore, pluribus q̄ binis aduolat pennis. Illis.n. ultionis causa datū est, his auiditatis. Nullis eorum pēnae reuiuiscunt auulsae.

Nullum cui aculeus in aluo, bipenne est. Quibusdam pennarum tutelæ crusta superuenit, ut scarabeis, quorũ tenuior fragilior'q; pẽna. his negatus aculeus: sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga, bisulcis dentata forcipibus, in cacumine cum libuit ad morsum coëuntibus, infantum remedijs etiam ex ceruice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorũ genus, qui è fimo ingenteis pilas auersis pedibus uolutant, paruos'q; in ijs contra rigorem hyemis uermiculos foetus sui nidulantur. Volitant alij magno cum murmure aut mugitu. Alij focos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore uocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc uero compressu obumbratæ, non ante matura pabula, aut post desecta conspicuæ. E` contrario tenebrarum alumnæ blattis uita, lucem'q; fugiunt, in balineis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodẽ genere rutili atque prægrandes scarabei tellurem aridam, fauos'q; paruæ ac fistulosæ modo spongiæ, medicato melle fingunt. In thracia iuxta Olynthum locus est paruus, in quo unũ hoc animal exanimatur, ob hoc Cãtharolethrus appellatus. Pennæ insectis omnibus sine scissura, nulli cauda nisi scorpioni. Hic eorum solus & brachia habet, & in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore, ut asilo, siue tabanum dici placet: item culicibus & quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore & pro lingua sunt hi aculei. Quibusdam hebetes, neque ad punctum, sed ad suctum, ut muscarum generi, in quo lingua euidens fistula est: Nec sunt talibus dentes. Alijs

cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, ut papilionibus. Quædam insecta carent pennis, ut scolopēdræ. Insectorum pedes quibus sunt, in obliquum mouentur. Quorūdā extremi lōgiores foris curuantur, ut locustis.

De locustis. Cap. XXIX.

h

Hae pariunt in terram demisso spinæ caule, oua condensa, autumni tempore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt paruas, nigrantes, & sine cruribus, pennisq; reptantes. Itaque uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior prouentus. Alij duplicem earum fœtum, geminum'q; exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere, deinde ad canis ortum obire, & alias renasci. Quidā Arcturi occasu renasci. Mori matres cum pepererint, certū est, uermiculo statim circa fauces innascente, qui eas strāgulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, serpentem (cum libuit) necant singulæ, faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascuntur nisi in planis & rimosis locis. In India ternum pedum lōgitudinis esse traduntur, cruribus & fœminibus serrarum usum præbentes cum inaruerint. Est & alius earum obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casu'q; euenit, non (ut prisci existimauere) madefactis nocturno humore alis. Iidē quippe nec uolare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab ijs trāsiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame quoque, quam propter externa pabula petere sciunt. Deorū iræ pestis ea intelligitur. Nanque & grandiores cernūtur, & tanto uolant pennarum stridore, ut aliæ alites

credantur, solemq́; obumbrant, sollicite suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiũt quippe uires, & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, diraq́; messibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia uero morsu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi eas, primo oua obterendo, deinde fœtum, postremo adultas, desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Graculos quoque ob id colunt, aduerso uolatu occurrẽtes earum exitio. Necare et in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes existimantur, eosq́; inter se terendo stridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum, qui & insectorum omnium quæ coëunt, marem portante fœmina, in eum fœminarũ ultimo caudæ reflexo, tardoq́; digressu. Minores aũt in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis nostratibus. Cap. XXX.

Plurima insectorũ uermiculum gignunt. Nã & formicæ similem ouis uere: et hæ ut apes communicantes laborem: Sed apes utiles faciunt cibos, hæ condunt Et si quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione uires esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedi-

bus moliuntur, humeris obnixæ. Et ijs reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur & noctu plena luna. Eædem interlunio cessant. Iam in opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionẽ mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concursatio? quàm diligens cum obuijs quædam collocutio atque percontatio? Silices itinere earum attritos uidemus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentium solæ, præter hominem. Non sunt in Sicilia pennatæ.

De Indicis. Cap. XXXI.

i Ndicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ, in regione septentrionaliũ Indorum, qui Dardæ uocantur. Ipsis color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc ab ijs tempore hyberno, Indi furantur æstiuo feruore, conditis propter uaporem in cuniculos formicis: quæ tamen odore sollicitatæ prouolant, crebróq; lacerant, quamuis præuelocibus camelis fugientes. Tãta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. Cap. XXXII.

m Vlta autem insecta & aliter nascuntur, atq; in primis ex rore. Insidet hic raphani folio primo uere, & spissatus sole in magnitudinẽ milij cogitur. Inde porrigitur uermiculus paruus, &

triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accrescit, immobilis, duro cortice: ad tactum tantum mouetur aranei. Hæc eruca quam chrysalidem appellant, rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno nascentibus. Cap. XXXIII.

s Ic quædã ex imbre generantur in terra, quædam & in ligno. Nec enim cossi tantum in eo, sed etiam tabani ex eo nascuntur, & alia ubicunque humor est nimius: sicut intra hominem tineæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine. Iam in carne exanimi, & uiuentium quoque hominũ capillo, qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clarissimis Græciæ poëtis, obiere. Hoc quidem & aues infestat, phasianas uero interimit, nisi puluerantes sese. Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & uestis genere, præcipue lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoque quasdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, inuenio apud autores: Quippe cum & ceræ id gignant, quod animalium minimum existimatur. Alia rursus generantur sordibus aridi soli, posteriorum crurum lasciuia petauristarum. Alia puluere humido in cauernis, uolucria.

De animali, cui cibi exitus non est. Cap. XXXIIII.

e St animal eiusdem turpitudinis, ifixo semper sanguini capite uiuens, atque ita intumescens, unum animalium cui cibi non sit exitus: dehiscitq; nimia satietate, alimento ipso moriens Nunquam in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus ali-

quando, in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solum. Aeque est mira sanguinis & hirudinũ generi in palustri aqua sitis. Nanque & hæ toto capite condun-tur. Est & uolucre canibus peculiare suum malum, au-res maxime lancinans, quæ defendi morsu nõ queunt.

De tineis, & culicibus. Cap. XXXV.

Idem puluis in lanis et ueste tineas creat, præcipue si araneus unà includatur. Sitit enim, & omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentium quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere, faci-unt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum & piri, & peuces, & cynacanthæ, & rosæ. Venenum hoc remedia secum ha-bet. Alæ medentur, quibus dẽptis letale est. Rursus alia genera culicum acescens natura gignit. Quippe cum et in niue candidi reperiantur, & uetustiore uermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam et ipsa nix uetusta-te rubescit) hirti pilis, grandiores torpentesq;.

De pyrali siue pyrausta. Cap. XXXVI.

Gignit aliqua & contrarium naturæ elementum. Siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni, maioris muscæ magnitudinis uolat pẽnatum quadrupes: appellatur pyralis, à qui-busdam pyrausta. Quandiu est in igne, uiuit: cum eua-sit longiore paulo uolatu, moritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes su-pradictæ modo, nec ultra diem uiuit, unde hemerobios

uocatur. Reliquis talium ab initio ad finem septenarij sunt numeri, culici & uermiculo ter septeni, corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pẽ nata, autumno ferè moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit uita.

Historia naturæ animalium per singula membra. Cap. XXXVII.

Nunc per singulas corporis partes, præter iam dicta, membratim tractatur historia. Caput habent cuncta quæ sanguinem. In capite paucis animalium, nec nisi uolucribus, apices, diuersi quidem generis. Phœnici plumarum serie, medio eo exeũte alio: pauonibus crinitis arbusculis, stymphalidæ citro: phasianæ corniculis, præterea parræ. At quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura, per medium caput à rostro residentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Balearicæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis, corporeum, serratum: nec carnem id esse, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, uerũ peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & serpentiũ uarijs data sunt modis: sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedum generi tantum. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina historia, fabulosos reor. Nec alibi maior naturæ lasciuia. Lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramos, ut ceruorum:

Alijs simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitosq; emisit ex ijs, unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis, sed parua, nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi, ceu cæstus daret: infesta, tauris. In hoc quidem genere, & fœminis tribuit: in multis, tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum. Erecta autem, rugarumq; ambitu contorta, et in leue fastigium exacuta (ut lyras diceres) strepsicerotí, quem addacem Africa appellat. Mobilia eadē (ut aures) Phrygiæ armentis: Troglodytarum, in terrā directa: qua de causa obliqua ceruice pascuntur. Alijs singula, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Iamq; alijs ad incursum robusta, alijs ad ictum: alijs adunca, alijs reducta, alijs ad iactum, pluribus modis, supina, conuersa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad scabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter: corporea hæc, sicut cerastis, aliquando & singula. Cochleis semper bina, & ut prætendantur, ac resiliant. Vrorum cornibus Barbari septentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alij præfixa his pila cuspidāt. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen inclusum latius fundunt, multasq; alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ cerostrota picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta sunt. Ceruis tantum solida, & omnibus annis decidua. Boum attritis ungulis, cornua unguēdo aruina, medētur agricolæ. Adeoq; sequax natura est, ut in ipsis uiuentiū cor-

poribus feruenti cera flectantur, atque incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, ut singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plerunque sunt, ut in pecore. Multis ouium nulla, nec ceruarum, nec quibus multifidi pedes, nec solidipedum ulli: excepto asino indico, qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit: nulli, superne primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dẽtes habent, ut neque mares, nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent, ceruorum tantum cutibus enascuntur. Capita piscibus portione corporum maxima, fortassis ut mergantur. Ostrearum generi, nulla, nec spongijs, nec alijs ferè quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput est, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, iam quidem promiscue maribus ac fœminis, apud intonsas utique gentes: Atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis, Galliæ comatæ, ut tamen sit aliqua in hoc terrarũ differentia. Quippe Myconij carentes eo gignuntur, sicut in Cauno lienosi. Et quædam animalium naturaliter caluent, sicut struthiocameli, & corui aquatici, quibus apud Græcos nomen est inde. Defluuium eorum in muliere rarum, in spadonibus non uisum, nec in ullo añ Veneris usum. Nec infra cerebrum, aut infra uerticem, aut circa tempora atque aures. Caluitium uni tantum animalium homini, præterquam innatum. Canicies homini tantum & equis: sed homini semper à priori parte capitis, tũ deinde ab auersa. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis ossa plana, tenuia, sine medullis, serratis pe-

ctinatim

ctinatim structa compagibus. Perfracta non queunt so lidari: sed exempta modice non sunt letalia, in uicem eorum succedente corporea cicatrice. Infirmissima esse ursis, durissima psittacis, suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia quæ sanguinem: etiam in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant sanguine, ut polypi. Sed homo portione maximum & humidissimum, omniumq; uiscerum frigidissimum, duabus supra subterq; membranis uelatum, quarum alterutrã rumpi mortiferum est. Cætero uiri, quàm fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguine, sine uenis, & reliquis sine pingui. Aliud esse quàm medullam, eruditi docent, quoniam coquendo durescat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parua. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum sermonis exordiũ. Hoc est uiscerum excelsissimum, proximumq; cœlo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus: hanc habent sensus arcem: huc uenarum omnis à corde uis tendit, hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum, quia & sensus ante nos tendũt. Ab eo proficiscitur somnus, hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Ceruis in capite inesse uermiculi, sub linguæ inanitate, & circa articulum quà caput iungitur, numero uiginti produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab ijs Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendium, margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum gestare eo loci, decus existimatur. Animalium alijs maiores, alijs minores. Ceruis tantum scissæ, ac uelut diuisæ: soricibus pi-

losæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto uitulo marino atque delphino, & quæ cartilaginea appellauimus, & uiperis. Hæc cauernas tantum habent aurium loco, præter cartilaginea, et delphinum, quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti somno. Quonam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus uestigia habent, cum olfaciant sagacissime. Pennatorum animaliū buboni tantum & oto, plumæ uelut aures, cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atque serpētibus. In equis et omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Facies homini tantum, cæteris os aut rostra. Frons & alijs: sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index. In ascēsu eius supercilia homini, & pariter & alterne mobilia, & in ijs pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant fastum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pēdet. Nihil altius simul abruptiusq; inuenit in corpore, ubi solitaria esset. Subiacent oculi, pars corporis preciosissima, & qui lucis usu uitam distinguant à morte. Nō omnibus animalium hi. Ostreis nulli. Quibusdam concharum dubij. Pectines enim, si quis digitos aduersum hiantes eos moueat, contrahuntur ut uidentes. Et solenes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis uisus non est, oculorum effigies inest, si quis prætentam detrahat membranam. Et inter aues ardeolarum genere, quos leucos uocant, altero oculo carere tradunt. Optimi augurij, cum ad austrū uolāt, septentrionem'ue.

Solui enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locustis, nec cicadis esse dicit. Cochleis oculorũ uicem cornicula bina prætentatu implet. Nec lumbricis ulli sunt, uermium'ue generi. Oculi homini tantum diuerso colore, cæteris in suo cuique genere similes. Et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimæ uarietatis atque differentiæ, grandiores, medii, parui, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissime cernere, sicut in colore caprinos. Præterea alij contuentur longinqua, alij nisi propè admota nõ cernunt. Multorum uisus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium, nec post occasus. Alij iterdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxij uisus essent, satis diximus. Cæsii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alii genitorum mortalium, fuisse naturã: ut expergefactus noctu paulisper, haud alio modo, q̃ luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equorum modo glauci fuere, supra'q; hominem albicantis magnitudinis. Quam ob causam diligentius spectari eos, iracunde ferebat. Claudio Cæsari ab angulis candore carnoso, sanguineis uenis subinde suffusi: Caio principi rigentes: Neroni nisi cum conniueret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere, in iis duo omnino qui contra comminationem aliquam non conniuerent, & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisque uero naturale, ut nictare non cessent, quos pauidiores accepimus. Oculus unicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte maiora animi indicia cũctis

animalibus, sed homini maxime, id est moderationis, clementiæ, misericordiæ, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, transuersi, limi, summissi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intendũtur, humectãt, conniuent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cum osculamur, animum ipsum uidemur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora riui. Quis ille humor est, in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Animo autem uidemus, animo cernimus: oculi, ceu uasa quædam, uisibilem eius partem accipiunt, atque transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus uisu. Sic in morbo comitiali apertis nihil cernunt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multiq; hominum, quod corybantian Græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura composuit, callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis, quas subinde purificant lachrymationum saliuis, lubricos propter incursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestrauit pupilla, cuius angustiæ non sinunt uagari incertam aciem, & uelut canali dirigunt, obiterq; incidentia facile declinant, alijs nigri, alijs atri, alijs ruffi, alijs glauci coloris orbibus circundatis, ut habili mixtura & accipiatur circumiecto candore lux, & temperato repercussu non obstrepat. Adeoq; ijs absoluta uis speculi, ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea causa est, ut pleræque alitum e manibus hominum oculos potissimum appetant, quod effigiem suam in ijs cernentes, uelut ad cognata desyderia sua tendunt. Veterina tantum quædam, ad incrementa lunæ morbos

sentiunt. Sed homo solus emisso humore caecitate liberatur. Post uicesimum annum multis restitutus est uisus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum uitio: multis repente ablatus simili modo, nulla praecedente iniuria. Venas ab iis pertingere ad cerebrum, peritissimi autores tradũt: ego ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redundatione eius, eruitur oculus. Morientibus illos operire, rursusq; in rogo patefacere, Quiritium magno ritu sacrum est: ita more condito, ut neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & caelo non ostendi nefas. Uni animalium homini deprauantur, unde cognomina Strabonum & Petorum. Ab iisdẽ qui altero lumine orbi nascerentur, Coclites uocabãtur: qui paruis utrisque, Ocellae. Luscini iniuriae cognomen habuere. Nocturnorum animalium, ueluti felium, in tenebris fulgent radiantq; oculi, ut contueri non sit: & caprae lupoq; splendent, lucemq; iaculantur. Vituli marini et hyenae in mille colores transeunt subinde. Quin & in tenebris multorum piscium refulgent aridi, sicut robusti caudices uetustate putres. Non conniuere diximus, quae non obliquis oculis, sed circumacto capite cernerent. Chamaeleontis oculos ipsos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aspiciunt Crusta fragili inclusis rigentes. Locustis squillisq; magna ex parte sub eodem munimento praeduri eminent. Quorũ duri sunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, si quis eruat, renasci tradunt. Insectorum omnium & quibus testacea operimenta, oculi mouentur, sicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, iis oculi duri. Omnia talia, &

pisces, et insecta, non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo trãslucida obtenditur. Palpebræ in genis homini utrinque. Mulieribus uero etiam infectæ quotidiano. Tanta est decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque. Alia de causa hoc natura dederat, ceu uallum quoddam uisus, & prominens munimentum contra occursantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immerito, Venere abundantibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt, nisi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in superiore tm̃ gena, uolucribus in inferiore: & quibus molle tergus, ut serpentibus: & quadrupedum quæ oua pariũt, ut lacertæ. Struthiocamelus alitũ sola (ut homo) utrinq; palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & similia utraque conniuent. At quadrupedes quæ oua pariũt, ut testudines, crocodili, inferiore tm̃ sine ulla nictatione, propter prædurос oculos. Extremum ambitum genæ superioris, anti qui cilium uocauere, unde et supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum non coalescit, in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ, homini tantum, quas prisci genas uocabant, XII tabularum interdicto radi à fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas, hilaritatem risumq́; indicantes, buccæ. Et altior homini tantum, quem noui mores subdolæ irrisioni dicauere, nasus. Non alij animalium nares eminent. Auibus, serpentibus, piscibus foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cogno-

mina Simiorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium & narium defuere.

Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum duriusue, animal generantibus: pro iis cornea et acuta uolucribus rostra. Eadem rapto uiuentibus adūca: collecto, recta: herbas ruentibus limumq́; lata, ut suum generi. Iumentis uice manus ad colligenda pabula ora, apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem, nec malæ. Maxillas crocodilus tantum superiores mouet: terrestres quadrupedes, eodem quo cætera more, præterquam in obliquum.

Dentium tria genera: Serrati, aut continui, aut exerti. Serrati pectinatim coëuntes, ne contrario occursu atterantur, ut serpentibus, piscibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti, apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui discriminant eos, canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Continui aut utraque parte oris sunt, ut equo: aut superiore primores non sunt, ut bubus, ouibus, omnibusq́; quæ ruminant. Capræ superiores non sunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus serrati: Raro fœminæ, & tamen sine usu. Itaq; cum apri percutiant, fœminæ sues mordent. Nulli, cui cornua, exerti. Sed oibus concaui, cæteri dentes solidi. Piscium omnibus serrati præter scarū; huic uni aquatilium plani. Cætero multis eorum in lingua et toto ore: ut turba uulnerum molliant, quæ attritu subigere non queunt: Multis & in palato, atque etiam in cauda: Præterea in os uergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi adminiculum. Similes

aspidi & serpentibus: sed duo in supera parte dextra
læua'q; longissimi, tenui fistula perforati (ut scorpionum
aculei) uenenum infundentes. Non aliud hoc esse, quàm
fel serpentium, & inde uenis sub spina ad os perueni-
re, diligentissimi autores scribunt. Quidam unum esse
eum: et quia sit aduncus, resupinari cum momorderit.
Aliqui tunc decidere eum, rursus'q; recrescere facilem de
cussu, & sine eo esse quos tractari cernamus. Scorpionis
caudæ inesse eum, & plerisque ternos. Viperæ dentes
gingiuis conduntur. Hæc eadem prægnans ueneno, im-
presso dentium repulsu uirus fundit in morsus. Volu-
crum nulli, dentes, præter uespertilionem. Camelus una
ex ijs quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla pri
mores non habet. Cornua habentium nulli serrati. Et
cochleæ dentes habent: indicio est à minimis earum de
rosa uitis. At i marinis crustata et cartilaginea primo-
res habere, item echinis quinos esse, unde intelligi potue-
rit miror. Dentium uice, aculeus insectis. Simiæ dentes,
ut homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor,
præter'q; eos qui prominent, masculis reflexi, fœminis
recti atque proni. Musculus marinus, qui balenam an
tecedit, nullos habet: sed pro ijs, setis intus os hirtum,
& linguam etiam ac palatum. Terrestrium minutis
quadrupedibus, primores bini utrinque longissimi. Cæ
teris cum ipsis nascuntur: homini, postquam natus est se
ptimo mense. Reliquis perpetuo manent. Mutantur homi
ni, leoni, iumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni &
cani, non nisi canini appellati. Lupi dexter caninus, in
magnis habetur operibus. Maxillares, qui sunt à cani=
nis, nullũ animal mutat. Homini nouissimi, qui genuini

uocantur, circiter uicesimum annum gignuntur, multis & octogesimo. Foeminis quoque: sed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in senecta, & mox renasci certum est. Zanclen Samothracenum ciuem, cui renati essent post centum & quatuor annos, Mutianus uisum à se prodidit. Cætero maribus plures, quàm foeminis in homine, pecude, capris'ue. Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideóq; prætriuit. Est exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini amissi casu aliquo, nunquam renascuntur. Cæteris senecta rubescũt, equo tantum candidiores fiunt. Aetas ueterinorum dentibus indicatur. Equo sunt numero XL. Amittit tricesimo mense primores utrinque binos: sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: Septimo omneis habet, & renatos & immutabiles. Equo castrato prius, non decidunt dentes. Asinorũ genus tricesimo mense similiter amittit, deinde senis mensibus. Quod si non prius peperere, quàm decidant postremi, sterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt nunquam. Absumpta hac obseruatione senectus in equis, & cæteris ueterinis, intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, & circa ea lacunis cum ferè XVI. annorum existimantur. Hominum dentibus quoddam inest uirus. Nanque & speculi nitorem ex aduerso nudati hebetant, & columborum foetus implumes necant. Reliqua de ijs in generatione hominum dicta sunt. Erumpentibus morbi corpora infantium accipiũt. Reliqua animalia quæ serratos habent, sæuissima den

tibus. Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuissima serpentibus & trisulca, uibrans, atri coloris, & si extrahas prælóga: lacertis bifida & pilosa: uitulis quoque marinis duplex: sed supradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circumlambenda ora. Piscibus paulominus, quàm tota adhærens, crocodilis tota. Sed in gustatu, linguæ uice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis, ac limæ similis, attenuansq; lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima absoluta à gutture quà uocem mittunt. Mares tum uocantur ololygontes. Stato id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum siquidem inferiore labro demisso, ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum sinus perlucent, oculi flagrant labore perpulsi. Quibus in posteriori parte aculei, iis et dentes & lingua. Apibus etiam prælonga, eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fistulosus, iis nec lingua nec dentes. Quibusdam insectis intus lingua, ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in suo genere semper absoluta: homini tantum ita sæpe constricta uenis, ut intercidi eas necesse sit. Metellum Pontificē adeo inexplanatæ fuisse accepimus, ut multis mensibus tortus credatur, cum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris septimo fermè anno sermonē exprimit. Multis uero talis eius ars contingit, ut auium & animalium uocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus

ſaporum eſt cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato, homini tantũ eſt. Sub ea minor lingua epiglоſſis appellata, nulli oua generantium. Opera eius gemina, duabus interpoſita fiſtulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonẽ atque cor pertinens. Hanc operit in epulando, ne ſpiritu ac uoce illac meante, ſi potus cibus ue in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior appellatur ſanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Tendit hæc ad ſtomachũ, is in uentrem. Hanc per uices operit, cum ſpiritus tantum aut uox commeat, ne reſtagnatio tempeſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagine & carne arteria, gula neruo & carne conſtat. Ceruix nulli, niſi quibus utraque hæc. Cæteris collũ quibus tantum gula. Sed quibus ceruix, è multis uertebratisq; orbiculatim oſſibus flexilis ad circũſpectum, articulorũ nodis iungitur. Leoni tm̃ et lupo & hyænæ, ex ſingulis rectisq; oſſibus rigens. Cætero ſpinæ annectitur. Spina lũbis oſſea, ſed tereti ſtructura, per media foramina à cerebro medulla deſcendente. Eandem eſſe ei naturã quam cerebro colligunt, quoniã prætenui eius membrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura, iis longa & colla. Item aquaticis, quamuis breuia crura habentibus ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tm̃ & ſuibus intumeſcit, aquarum quæ potantur plerunque uitio. Summum gulæ fauces uocantur, extremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt, ne ſtomachus quidem

est, nec colla, nec guttur, ut piscibus, & ora uentribus iũguntur. Testudini marinæ lingua nulla, nec dentes, sed rostri acie comminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo, in modum rubi ad conficiẽdos cibos, decrescentibus crenis quicquid appropinquat uẽtri. Nouissima asperitas, ut scobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore est: homini tantum infra læuam papillam, turbinato mucrone in priora eminẽs. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primum nascentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, sicut tardissime oculos. Sed hos primum mori, cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe, & quasi alterum moue tur animal, intra præmolli firmoq; opertum membranæ inuolucro, munitum costarum & pectoris muro, ut pariat præcipuam uitæ causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrunt, sparsæq; ramorũ serie, per alias minores omnibus membris uitalem sanguinem rigant. Solum hoc uiscerum uitijs non maceratur, nec supplicia uitæ trahit, læsumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis, uitalitas in corde durat. Bruta existimantur animalium quibus durum riget, audacia quibus paruum est, pauida quibus prægrande. Maximum autem est pro portione muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum ossa reperiũtur interdum. Augeri id per singulos annos in homine, ac

binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non uiuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis, Aegyptij existimant, quibus mos est cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenen Messenium, qui CCC occidit Lacedæmonios. Ipse con uulneratus & captus semel per cauernam latomiarum euasit, angustos uulpium aditus secutus. Iterum captus, sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto, Lacedæmonii pectus disse cuere causa uidendi, hirsutumq; cor repertum est. In cor de summo, pinguitudo est quædam lætis extis. Nō sem per autem in parte extorum habitum est. L. Posthumio Albino rege sacrorum post centesimamuicesimamtertiā olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset, cor in extis aruspices inspicere cœperunt. Cæsari dicta tori, quo die primum ueste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumentantibus, potuerit'ne sine illo uiscere hostia uiuere, an ad tempus amiserit? Negatur cremari posse in iis, qui cardiaco morbo obierint, negatur et ueneno interemptis. Certe extat oratio Vitellii, qua reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc usus argumento: palamq; testatus, non potuisse ob uenenum cor Germani Cæsaris cremari. Cōtra genere mor bi defensus est Piso. Sub eo pulmo est, spirandiq; officina, attrahens ac reddens animam, idcirco spongiosus, ac fistulis inanibus cauus. Pauca eum (ut dictum est) habent aquatilia, ac cætera oua parientia exiguū, spu-

mesum, nec sanguinem, ideo non sitiunt: Eadem est causa, quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Testudo quoque, quamuis prægrandem & sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte est. In eo quod caput extorum uocant, magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem, cum periit ab Annibale, defuit in extis: Sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit & C. Mario, cum immolaret Vticæ. Item Caio principi calen. Ianuariis, cum iniret consulatum, quo anno interfectus est. Claudio successori eius, quo mense interēptus est ueneno. Diuo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex uictimarū iocinera replicata itrinsecus ab ima fibra reperta sunt: responsumq; duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum tristis ostenti cæsum quoque est, præterquam in sollicitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnē, & in Cherroneso ad Propontidem. Mirumq;, translatis alio` interit alterum. In eodem est fel, non omnibus datum animalibus. In Eubœæ Chalcide nullū pecori. In Naxo prægrande geminumq;, ut prodigii loco utrunque aduenæ. Equi, muli, asini, cerui, capræ, apri, cameli, delphini non habent. Hominum paucis non est, quorū ualetudo firmior, & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent: & ceruo in cauda aut intestinis: Ideo tantam habent amaritudinē, ut a` canibus nō attingantur. Est autem nihil aliud, quàm purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in ma

teria eius est. Certe iecur nulli est, nisi sanguinem haben tibus. Accipit hoc à corde cui iungitur, funditq; in uenas. Sed in felle nigro insaniæ causa homini, morsq; toto reddito. Hinc et in mores crimen, bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus, cum se fundit in animum. Quin & toto corpore uagum, colorem quoq; oculis aufert: Illud quidem redditum, etiam ahenis: nigrescuntq; contacta eo, ne quis miretur id uenenum esse serpentium. Carent eo qui absinthium uescuntur in Pôto. Sed renibus, & parte tantum altera intestino, iungitur in coruis, coturnicibus, phasianis: quibusdam intestino tantum, ut columbis, accipitri, murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxime copiosum, & piscibus. Est autem plerisque toto intestino, sicut accipitri, miluo. Præterea in pectore est & cetis omnibus: uitulis quidem marinis ad multa quoq; nobile. Taurorũ felle aureus ducitur color. Aruspices id Neptuno & humoris potẽtiæ dicauere: geminumq; fuit diuo Augusto, quo die apud Actium uicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum lunæ in mense cõgruere dicuntur, totidemq; inueniri quotum lumen eius sit. Præterea bruma increscere. Cuniculorum exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter uenenum, ut arbitrantur. Iecur maxime uetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuisse de extis, læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile sit, existimantibus, Pyrrho regi, quo die periit, præcisa hostiarum capita repsisse, sanguinem suũ lam-

bentia. Exta homini ab inferiore uiscerum parte separantur membranis. quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiscera, membranis propriis, ac uelut uaginis inclusit pronidēs natura. In hac fuit & peculiaris causa uicinitas alui, ne sibo supprimeretur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis, ideo nulla est ei caro, sed neruosa exilitas. In eadē præcipua hilaritatis sedes, quod titillatu maxime intelligitur alarum, ad quas subit, non alibi tenuiore cute humana, ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in præliis, gladiatorumq; spectaculis mortem cum risu traiecta præcordia attulerunt. Subest uenter stomachum habentibus, cæteris simplex, ruminātibus geminus, sanguine carentibus nullus. Intestinus enim quibusdam ab ore incipiens, quadam uia eodem reflectitur, ut sepiæ, polypo: In homine adnexus infimo stomacho, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior: itaque & sola uomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus: quod accidere non potest iis, quorum spatiosa laxitas eum ad inferiora transmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile: à quibus capaciora intestina ad aluum, hominiq; flexuosissimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborum, quibus ab aluo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus uenter. Aues quoque geminos sinus habent. Quædam unum quo merguntur recentia ut guttur: alterum in quem ex eo dimittunt concoctione maturata, ut gallinæ, palumbes, colūbæ perdices. Cætera ferè carent eo, sed gula patentiore utū

tur, ut

tur, ut graculi, corui, cornices. Quædam neutro modo, sed uentrem proximum habent, quibus prælonga colla & angusta, ut porphyrioni. Venter solidipedum asper & durus. Terrestrium alijs denticulatæ asperitatis, alijs cancellatim mordacis. Quibus neq; dentes utrinque, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hic in aluum delabuntur. Media hæc umbilico adnexa omnibus, in homine suillæ infima parte similis, à Græcis appellatur colon, ubi dolorum magna causa est. Angustissima canibus: qua de causa uehementi nisu, nec sine cruciatu leuant eam. Insatiabilia animalium, quibus à uentre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis ceruarijs, & inter aues mergis. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia: pulmo quadruplo maior bubulo. Auibus uenter carnosus callosus'q;. In uentre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonij uocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur. Et in iuuencarum secundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare (ut putant) remedium ægre parientibus, si tellurem non attigerit. Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, præterquam oua gignentibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus iecur, cum quo locũ aliquando permutat, sed prodigiose. Quidam eum putant inesse oua parientibus, item serpentibus admodum exiguum: Ita certe apparet in testudine & crocodilo, & lacertis, & ranis. Aegocephalo aui non esse constat, neque ijs quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur cursorum laborantibus. Et per uulnus etiam exempto uiue=

re animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul risum homini: intemperantiamq; eius constare lienis magnitudine. Asiæ regio Scepsis appellatur, in qua minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. At in Brileto et Tharne quaterni renes ceruis: contra pennatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, sicciorq;. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præterquam in uitulo marino. Animalia in renibus pinguissima: oues quidem letaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant. Oua parientium testudo sola, quæ et alia omnia uiscera. Sed homo bubulis similes, uelut è multis renibus compositos.

Pectus, hoc est ossa præcordijs & uitalibus natura circundedit: at uentri, quem necesse erat increscere, ademit. Nulli animalium circa uentrem ossa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, uolucribus magis, et inter eas aquaticis maxime. Costæ homini tantum octonæ, suibus denæ, corrigeris tredecim, serpentibus triginta. Infra aluum est à priore parte uesica, quæ nulli oua gignentium, præter testudinem: nulli nisi sanguineum pulmonem habenti: nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur. In uesica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi, & setarum capillamenta. Vesica membrana constat, quæ uulnerata cicatrice non solidescit: neque qua cerebrum aut cor inuoluitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis eadem

omnia, præterq; uesicæ iunctus utriculus, unde dictus uterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus uuluam. Hæc uiperæ, & intra se parienti bus, duplex: Oua generantium adnexa præcordijs: Et in muliere geminos sinus ab utraque parte laterum ha bet, funebris quoties uersa spiritum inclusit. Boues gra uidas negant præterquam dextero uuluæ sinu ferre, et cum geminos ferant. Vulua eiecto partu melior, quàm edito. Eiectitia uocatur illa, hæc porcaria, primiparæ su is optima. Contra effœtis à partu, præterquam eodem die suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquam priimpararum probantur, potius'q; uete rum, nec dum effœtarum, & biduo ante partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partum. Huius & sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimũ. Antiqui abdomen uo cabant, priusquam calleret id, scientes occidere non as sueti. Cornigera una parte dentata, & quæ in pedi bus talos habent, seuo pinguescunt. Bisulca scissis'ue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cum refrixit, fragilis: semper'q; in fine carnis. Con tra pingue inter carnem cutem'q;, succo liquidum. Quæ dam non pinguescunt, ut lepus, perdix. Steriliora cun cta pinguia, & in maribus et in fœminis. Senescunt ce lerius præpinguia. Omnibus animalibus est quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu, qui nec arte rias habet, nec uenas. Plerisque animalium est pinguitu do sine sensu: quam ob causam sues spirãtes à muribus tradunt arrosas. Quin & L. Aponij consularis ui ri filio detractos adipes, leuatum'q; corpus immobili

onere. Et medulla ex eodem uidetur esse, in iuuenta rubens, & senecta albescens: Non nisi cauis hæc ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta nõ ferruminantur, quod defluente euenit medulla. Est autẽ pinguis ijs, quibus adeps seuosa corniigeris: neruosa & in spina tantum dorsi, ossa non habentibus, ut piscium generi: ursis nulla, leoni in femorum & brachiorum ossibus paucis, exigua admodum: cætera tanta duritia, ut ignis elidatur, uelut è silice. & ijs dura quæ non pinguescunt: asinorum ad tibias canora. Delphinis ossa non spinæ, animal enim pariunt: serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla: sed corpus circulis carnis uinctum, ut sepiæ atq; loligini. Et insectis negatur æque esse ulla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in spina. Vituli marini cartilaginem, non ossa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangerẽtur. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt, præterquam ueterinis ab ungula ad suffraginem. Homo crescit in longitudinem ad annos usque ter septenos, tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nodum quendam soluere, & præcipue ægritudine sentitur. Nerui orsi à corde, bubuloq; etiam circumuoluti, similem naturam & causam habent, in omnibus lubricis applicati ossibus: nodosq; corporum, qui uocantur articuli, aliubi interuentu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque poscit figuratio. Neque ij solidantur incisi: mirumq;, uulneratis summus dolor, præfectis nullus. Sine neruis sunt quædã animalia, ut pisces: arterijs enim constant. Sed neque ex

molli piscium generi. Vbi sunt nerui, interiores conducunt membra, superiores reuocant: Inter hos latent arteriæ, id est spiritus semitæ. His innatant uenæ, id est sanguinis riui. Arteriarum pulsus, in cacumine maxime membrorum euidens, index ferè morborum, in modulos certos legesq; metricas, per ætates stabilis aut citatus aut tardus, descriptus ab Herophilo medicinæ uate, miranda arte, nimiam propter subtilitatem desertus. Obseruatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent sensu, nam & sanguine. Nec omnes uitalem continent spiritum: præcisisq; torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item serpentes, testudines, lacertæ: minimumq; sanguinis. Venæ in prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ, adeo in angustam subtilitatem tenuãtur, ut penetrare sanguis nõ possit, aliud'ue quàm exilis humor ab illo, qui cacuminibus innumeris sudor appellatur, in umbilico uenarum nodoso coitu.

De sanguine, & quorum celerrime siccetur, quorum non coëat, quorum grauissimus uel tenuissimus, quorum nullus. Cap. XXXVIII.

Anguis quibus multus & pinguis, iracũda: maribus quàm fœminis nigrior: & iuuẽtæ magis, quàm senio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritum secum trahit, tamen tactum non sentit. Animalium fortiora, quibus sanguis crassior: sapientiora, quibus tenuior: timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Taurorum celerrime coit atque durescit, ideo pestifer potu maxime. Aprorum & ceruorum caprarumq;

& bubulorum omnium non spissatur. Pinguissimus asinis, homini tenuissimus. Iis quibus plus quaterni pedes, nullus. Obesis minus copiosus, quoniam absumitur pingui. Profluuium eius uni fit in naribus homini, alijs nare altera, alijs utraque, quibusdam per inferna. Multis per ora stato tempore, ut nuper Macrino Visco uiro praetorio, & omnibus annis Volusio Saturnino urbis praefecto, qui nonagesimum etiam excessit annum. Solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum. Siquidem hostiae abundantiorem fundunt, si prius bibere.
Quae animalium latere certis temporibus diximus, nõ habent tunc sanguinem, praeter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturae: Sicut in homine, uim eius ad minima momenta mutari, non modo tanto minore suffusi materia, uerum ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim irae, & alius uerecundiae. Nam & in metu refugere, & nusquam esse certum est: multisq; non transfluere transfossis, quod homini tantum euenit. Nã quae mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam repercussu: homo solus in se mutat. Morbi omnes morsq; sanguinem absumunt.

An in sanguine principatus, & de tergore, & pilis, & mammis. Cap. XXXIX.

Vnt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putẽt, sed cute operimentisq; corporũ magis aut minus bruta esse, ut ostrea & testudines: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumq; transmitti: sic & in homine, cum crassior callosiorue excludat

cutis: ceu uero non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & solertia. Hippopotami corij crassitudo talis, ut inde tornentur hastæ, & tamen quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cetras habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret, maxime in capite. Vbicunque per se, ac sine carne est uulnerata, non coit, ut in bucca cilioq́;.

Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pennas, aut squamas, aut corticem, aut testam ut testudines, aut cutem puram ut serpentes. Pennarum caules omnium auium præcisæ nõ crescunt, uulsæ autem renascuntur. Membranis uolant fragilibus insecta, humentibus hirũdines in mari, siccis inter tecta uespertilio. Horum alæ quoque articulos habent. Pili à cute exeunt crassa hirti, fœminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leoni: dasypodi & in buccis intus, et in pedibus, quæ utraque Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat, sterilis in gignendo est, seu masculus, seu fœmina. Pili in homine partim simul, partim postea gignuntur. Congeniti autem non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam de fluuio capitis inualidæ: ut & lanugines oris, cum menstrui cursus stetere. Quibusdam post geniti uiris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci, annuum est. Viris crescunt maxime in capite, mox in barba. Recisi non ut herba ab ipsa incisura augentur, sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis,

maxime phthisi, & in senecta: defunctorum quoque corporibus. Libidinosis congeniti, maturius defluunt: agnati, celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt, lanaeq; rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa, uentres glabri. Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumq; praecipuum. Mammas homo solus e maribus habet: caetera animalia mammarum notas tantum. Sed ne foeminae quidem in pectore, nisi quae possunt partus suos attollere: Oua gignentium nulli: nec lac, nisi animal parienti. Volucrum uespertilio tantum. Fabulosum enim arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis iam antiquis strigem conuenit: sed quae sit auium, constare non arbitror.

Notabilia animalia quae mammis. Cap. XL.

Asinis a foetu dolent, ideo sexto mense arcent partus, cum equae anno prope toto praebeant. Quibus solida ungula, nec supra geminos partus, haec omnia binas habent mammas, nec alibi q̃ in feminibus. Eodem loci bisulca & cornigera, boues quaternas, oues capraeq; binas. Quae numeroso foecunda partu, & quibus digiti in pedibus, haec plures habẽt toto uentre duplici ordine, ut sues: generosae duodenas, uulgares binis minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas, ut pantherae: alia binas, ut leaenae. Elephas tantum sub armis duas: nec in pectore, sed citra in alis occultas. Nulla in feminibus, digitos habentium. Primis genitis in quoque partu sues primas praebent. eae sunt faucibus proximae. ut suam quisque nouit in foetu quo genitus est ordine, eaq; alitur nec alia: detracto illa alumno suo sterilescit ilico, ac resilit. Vno uero ex omni

turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa descendit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum, nec euidentes, & paulo in obliquum porrectas. Neque aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ autem vituliq; mammis nutriunt fœtus.

De lacte, & unde caseus non fiat. Cap. XLI.

m Vlieri ante septimum mensem profusum lac, inutile. Ab eo mense, quòd uitalis est partus, salubre. Plerisque autem totis mammis, atque etiam alarum sinus fluit. Cameli lac habent donec iterum grauescãt. Suauissimum hoc existimatur, ad unam mensuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semper à partu colostra fiunt: quæ, ni admisceatur aqua, in pumicis modum coëunt duritia. Asinæ prægnantes continuo lactescunt. Pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse letale est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus non fit ex utrinque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuissimum camelis, mox equis. Crassissimum asinæ, ut quo coaguli uice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniux, quingentas per omnia secum fœtas trahens, balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Omne autem lac igne spissatur, frigore serescit. Bubulum caseo fertilius, quam caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, caseo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulum hinuli, leporis, hœdi laudatum. Præcipuum tamen dasypodis, quod

& profluuio alui medetur, unius utrinque dentatorũ. Mirum, barbaras gẽtes quæ lacte uiuant, ignorare aut spernere casei tot seculis dotem, densantes id alioquin in acorem iucundum, et pingue butyrum: spuma id est lactis, concretius'q; quàm quod serum uocatur. Non omittendum in eo olei uim esse, & barbaros omnes infantes'q; nostros ita ungi.

De diuersitate caseorum. Cap. XLII.

l Aus caseo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus iudicantur, è prouincijs Nemausensi præcipua Lesuræ Gabalici'q; pagis. Sed breuis ac musteo tantum commendatio. Duobus alpes generibus pabula sua approbant, Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatusicum. Numerosior Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maxime lactis: Aesinatem ex Vmbria: mixto'q; Hetruriæ atque Liguriæ confinio, Lunensem magnitudine conspicuum: quippe & ad singula milia pondo premitur. Proximum autẽ Vrbi Vestinum, eum'q; è Cæditio campo laudatissimũ. Et caprarum gregibus sua laus est. Agrigenti maxima, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti uim obtinet. Trans maria uero Bithynus ferè in gloria est. Inesse pabulis salem, etiam ubi non detur, ita maxime intelligitur, omni in salem caseo senescente: quales redire in musteum saporem, aceto & thymo maceratos, certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis uiginti, ita temperato, ut uetustatem non sentiret.

Differẽtia membrorum hominis à cæteris animalibus. Cap. XLIII.

t Errestrium solus homo bipes. Vni iuguli, humeri, cæteris armi: uni ulnæ. Quibus animalium manus sunt, intus tantum carnosæ: extra, neruis & cute constat. Digiti quibusdam in manibus seni: M. Curiatij ex patritia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepi: Volcatium Sedigitum, illustrem in poëtica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis aduersus uniuersis flectitur: per se uero in obliquum porrigitur, crassior cæteris. Huic minimus mensura par est: duo reliqui sibi, inter quos medius lõgissime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni: Leones, lupi, canes, & pauca in posterioribus quoque quinos ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente: reliqua quæ sunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria secum. Studioso Thraci in C. Cæsaris ludo notum est dextrã fuisse procериorem. Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum ministerio pedum, sedent'q; ad os illis admouentia cibos, ut sciuri.

De simiarum similitudine. Cap. XLIIII.

n Am simiarum genera perfectam hominis simulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas solæ quadrupedum et in inferiore habent gena. Iam mammas in pectore & brachia, et crura in contrariũ similiter flexa: in manibus ungues, digitos, longiorem'q; mediũ. Pedibus paulũ differunt. Sunt enim ut manus prælongi, sed uestigium

palmæ ſimile faciunt. Pollex quoque his & articuli ut homini: ac præter genitale tantum, & hoc in maribus, uiſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus. Cap. XLV.

u Ngues clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur, omnibus hi quibus & digiti. Sed ſimiæ imbricati, hominibus lati, et defuncto creſcũt: rapacibus unci, cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure pleriſque dependet. Omnia digitos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem quinque, ſed indiuiſi, ac leuiter diſcreti, ungulisq; non unguibus ſimiles, & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites itus flectit hominis modo. Cætera animalia in diuerſum poſterioribus articuli pedibus, quàm prioribus. Nam quæ animal generãt, genua ante ſe flectunt, te ſuffraginum artus in auerſum. Homini genua & cubita contraria: Item urſis & ſimiarum generi, ob id minime pernicibus: Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuãtur, poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, præterquam nouiſſima ſalientibus. Aues, ut quadrupedes, alas in priora curuant, ſuffragines in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc ut aras adorant, fortaſſis quia ineſt ijs uitalitas. Nanque in ipſa genu utriuſque commiſſura, dextra læuaq; à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, ceu iugulo, ſpiritus fugit. Ineſt & alijs partibus quædam

religio: sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Graeciae in supplicando mentum attingere mos erat. Est in aure ima memoriae locus, quem tãgentes attestamur. Est post aurem aeque dextram Nemesios, quae dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit, quò referimus tacto ore proximum à minimo digitum, ueniam sermonis à dijs ibi recondentes. Varices in cruribus uiro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui septies consul fuit, stantem sibi extrahi passum unũ hominẽ Oppius autor est. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, sinistras incubant. Reliqua ut libitum est gradiuntur. Leo tantum & camelus pedatim, hoc est, ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur. Pedes homini maximi, foeminis tenuiores in omni genere. Surae homini tantum, & crura carnosa. Reperitur apud autores, quendam in Aegypto nõ habuisse suras. Vola homini tantum, exceptis quibusdam. Nãque & hinc cognomina inuenta, Plãci, Plauti, Scauri, Pansae: sicut à cruribus Vari, Vatiae, Vatinij, quae uitia & in quadrupedibus. Solidas habent ungulas quae non sunt cornigera, igitur pro eis telum ungula est illis: Nec talos habent eadem. At quae bisulca sunt, habent. Iidem digitos habentibus non sunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus, uestigio carnoso, ut ursi: qua de causa in longiore itinere sine calciatu fathiscunt.

De ungulis. Cap. XLVI.

u Ngulae ueterino tantum generi renascuntur. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent un-

gulas. Cornigera ferè bisulca. Solida ungula, & bicorne nullum: Unicorne asinus tantum Indicus. Unicorne bisulcum oryx. Talos asinus Indicus unus solidipedum habet. Nam sues ex utroque genere existimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui existimarunt habere, facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium, simile quiddam talo habet: Leo etiamnum tortuosius. Talus autem rectus est in articulo pedis uentre eminens, concauo in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Cap. XLVII.

a Vium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter utrunque diuisis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, unus à calce. Hic deest quibusdam longa crura habẽtibus. Lynx sola utrinq; binos habet. Eadem linguam serpentiũ similem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit in auersum. Ungues ei grandes ceu graculis. Auium quibusdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli uncos habentium ungues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus uolant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant uolucrem ullam sine pedibus esse, confirmant & apodas habere, & ocen & drepanin, in eis quæ rarissime apparent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectorum. Cap. XLVIII.

i Nsectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muscis. Quæ ex ijs nouissimos habent longos, saliunt ut locustæ. Omnibus autẽ his seni pedes. Araneis quibusdam prælongi accedunt

bini. Internodia singulis terna. Octonos & marinis esse dixim⁹, polypis, sepijs, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Iidem soli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habēt, cancri tantum quaternos. Quæ hūc numerum pedum excessere terrestria, ut plerique uermes, non infra duodenos habent, aliqua uero & centenos. Numerus pedum impar nulli est. Solidipedū crura statim iusta nascuntur mensura: postea exporrigentia se uerius, quàm crescentia. Itaque in infantia scabūt aures posterioribus, quod addita ætate nō queunt, quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. Hac de causa inter initia pasci, nisi submissis genibus non possunt, nec usq; dū ceruix ad iusta incrementa pueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Cap. XLIX.

Pomilionum genus ĩ omnibus animalibus est, atque etiam iter uolucres. Genitalia maribus quibus essent retro, satis diximus. Ossea sunt lupis, uulpibus, mustelis, uiuerris, unde etiam calculo humano remedia præcipua. Vrso quoque, simul ut expirauerit, cornescere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populis fidissimum. Necnon aliqua gentiū quoque in hoc discrimina, & sacrorum etiam, citra perniciem amputantibus matris deûm gallis. Contra mulierū paucis prodigiosa assimulatio. Sicut hermaphroditis utriusque sexus: quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror. Ostentabat certe hermaphroditas subiuges carpēto suo equas, in Treuerico Galliæ agro reptas: ceu planè uisenda res esset, principē terrarū insidere portētis. Testes pecori armen-

toq; ad crura decidui, suibus adnexi, delphino prælongi ultima condūtur aluo, et elephāto occulti: oua parietium lumbis intus adhærent, qualia ocyssima in Venere. Piscibus serpentibusq; nulli, sed eorum uice binæ ad genitalia à renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria, aut sponte naturæ franguntur: idq; tertium ab hermaphroditis et spadonibus semiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & ursis.

De caudis. Cap. L.

Audæ præter hominem ac simias omnibus ferè animalibus, & oua gignentibus, pro desyderio corporum: nudæ hirtis, ut apris: paruæ uillosis, ut ursis: prælongis setosæ, ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascuntur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram ac læuam motæ, ut remigio quodam impellunt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis longissimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idē asinis longior, quàm equis, sed setosus ueterinis. Leoni infima parte, ut bubus & soricι: pantheris non item: uulpibus & lupis uillosus, ut ouibus, quibus procerior. Sues intorquent, canum degeneres sub aluum reflectunt.

De uocibus. Cap. LI.

Ocem non habere nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est nisi quæ spirant, Aristoteles putat. Idcirco & insectis sonum esse, nō uocem, intus meante spiritu, & incluso sonante. Alia murmur edere, ut apes. Alia cum tractu stridorem, ut cicadas: Recepto enim ut duobus sub pectore cauis spiritu, mobili

tu, mobili occursante membrana intus, attritu eius sonare uiscera sat notum est. Cætera simul cum uolatu incipere audiri, & desinere, ut muscas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima reddi. Locustas pennarum & femorum attritu sonare, creditur sanè. Item aquatilium pectines stridere cum uolant, Mollia & crusta intecta, nec uocem nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus. Ranis sonus sui generis, ut dictũ est, nisi si & in eis ferenda dubitatio est, qui mox in ore cõcipitur non in pectore. Multum tamen in ijs refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Auiũ loquaciores quæ minores, & circa coitus maxime. Alijs in pugna uox, ut coturnicibus: alijs ante pugnam, ut perdicibus: alijs cum uicere, ut gallinaceis. Iisdem sua maribus: alijs eadem, ut fœminis, ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in singulis dictum est. Elephas citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantũ fœminis uox grauior, ĩ alio omni genere exilior, quàm maribus: in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur, antequam totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepũdijs: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox ro-

boratur à XIII. annis. Eadem in senecta exilior: neq; in alio animalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de uoce digna dictu. In theatrorum orchestris scobe aut harena superiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, dolijs etiam inanibus: currit eadem concauo uel recto parietum spatio, quamuis leui sono dicta uerba ad alterum caput perferens, si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam uultus habet partem. Agnoscimus eam prius, quàm cernamus, non aliter, quàm oculis: totidemq; sunt eæ, quot in rerum natura mortales, & sua cuique sicut facies. Hinc illa gentium totq; linguarum toto orbe diuersitas, hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos distinxit à feris, inter ipsos quoque homines discrimen alterum æque grande, q̃ à beluis fecit.

De agnascentibus membris, & dicta Aristotelis de uita hominis. Cap. LII.

m Embra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. Placuit in Aegypto nutrire portentum, binis & in auersa capitis parte oculis hominem, sed ijs non cernentem. Miror quidem Aristotelem non modo credidisse præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis, uerumetiam prodidisse. Quæ quanquam uana existimo, nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tãtus uir in doctrinis non spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dẽtes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresq; in manu incisuras, nec perpetuas. Contra longæ esse uitæ incuruos humeris, & in manu una duas incisuras longas

habentes, & plures quàm XXXII. dentes, auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addit morũ quoque aspectus simili modo apud nos Trogus, et ipse autor seuerissimus, quos uerbis eius subijciã: Frons ubi est magna, segnem animum subesse significat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, uelut hoc uestigio tumoris apparente. Superalia quibus porriguntur in rectum, molles significant: quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros: quibus iuxta tempora inflexa, derisores: quibus in totum demissa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuscunque sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos à naribus angulos habent, malitiæ notã præbent. Candidi pars extenta, notam impudentiæ habet: Qui identidem operire solent, inconstantiæ. Oricularum magnitudo, loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ gustata interimant, & de uictu hominis, & quibus de causis non coquatur. Cap. LIII.

a Nimæ leonis uirus graue, ursi pestilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit, citiúsq; putrescunt afflata reliquis. Hominis tantũ natura infici uoluit pluribus modis, & ciborũ ac dentium uitijs, sed maxime senio. Dolorem sentire non poterat, tactu sensúq; omni carebat: sine qua nihil sentitur. Eadem commeabat recens assidue, exitura supremo, et sola ex omnibus superfutura. Denique hæc trahebatur è cœlo. Huius quoque tamen reperta pœna est, ut neque idipsum quo uiuitur, in uita iuuaret. Parthorum populis

hoc præcipue, & à iuuenta, propter indiscretos cibos: nanque & uino foetent ora nimio. Sed sibi proceres medentur grano Assyrij mali, cuius est suauitas præcipua, in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item urit. Diximus hominum genera, qui uenena serpentium suctu corporibus eximerent. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt, & alijs uenenum est. Quæ insecta appellauimus, omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento qui fugantur, alios appetunt odores: Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittas tingunt uiperina sanie et humano sanguine: irremediabile id scelus, mortem ilico affert leui tactu. Quæ animalium pascerentur ueneno diximus. Quædam innocua alioquin, uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab ijs deuorata, qui edère moriuntur. Nec est intellectus ullus in odore uel sapore. Et aqua uinumq; interimit, salamādra ibi immortua, uel si omnino biberit unde potetur: item rana quam rubetam uocant. Tantum insidiarum est uitæ. Vespæ serpente auide uescuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia est uictus: ut in tractu pisce uiuentium Theophrastus prodidit, boues quoque pisce uesci sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria, nimia, & auide hausta, & æstate, quàm hyeme difficilius, & in senecta, quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maxime ac

dentibus. Somno concoquere corpulentiæ, quàm firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuenda, et quæ gustu famem ac sitim sedent. Cap. LIIII.

Vgescunt corpora dulcibus atque pinguibus & potu: minuuntur siccis & aridis, frigidisq; ac siti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini non utique septimo letalis inedia. Durasse & ultra undecimum plerosque certum est. Mori esuriendi semper inexplebili auiditate, animalium uni homini. Quædam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Perniciosissimum autem & in omni quidem uita quod nimium, præcipue tamen corpori, minuiq; quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DVODECIMVS.

PROOEMIVM.

a ANIMALIVM omnium, quæ nosci potuere, naturæ generatim membratimq́; ita se habent. Restant neque ipsa anima carentia (quandoquidem nihil sine ea uiuit) terra edita, ut inde eruta dicantur, ac nullum sileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia, summumq́; munus homini datum, arbores syluæq; intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro uestis. Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis admirari subit, ab ijs principijs cædi montes in marmora, uestes ad Seras peti: unionem in rubri maris profundo, smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusq́; gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem uitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. Cap. I.

h Aec fuere numinum templa, priscoq́; ritu simplicia rura etiam nunc deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq;

ebore simulacra, quàm lucos, & in ijs silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruantur, ut Ioui esculus, Apollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin et Syluanos Faunosq; & dearum genera syluis ac sua numina, tanquam & cœlo, attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex ijs recreans membra olei liquor, uiresq; potus uini, tot denique sapores annui sponte uenientes: & mensæ, depugnetur licet earum causa cum feris, & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur, etiamnum tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earum, sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria, terrasq; admouemus, arbore ædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antequam ut à dijs nato iure luxuriæ, eodē ebore numinū ora spectarentur et mensarū pedes. Produnt Alpibus coërcitas, & tum inexuperabili munimento. Gallias, hanc primū habuisse cām superfundendi sese Italiæ, quòd Elico ex Heluetijs ciuis earū, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & uuam, oleiq; ac uini præmissa remeans secum tulisset. Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tm̄ ex alieno petitā orbe? Platanus hæc est, per mare Ioniū in Diomedis insulam eiusdem tumuli gratia primū inuecta, inde in Siciliam transgressa, atq; inter primas donata Italiæ, & iam ad Morinos usque peruecta, ad tributariū ēt pertinēs solū, ut gentes uectigal & pro umbra pendāt. Dionysius prior Siciliæ tyrānus Rhegiū in urbem

transtulit eas, domus suæ miraculum, ubi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinem adolescere, & alias fuisse in Italia, ac nominatim Hispania apud autores inuenitur. Hoc actum circa captæ urbis ætatẽ, tantum'q; postea honoris increuit, ut mero infuso enutriantur: compertum id maxime prodesse radicibus, docuimus'q; etiam arbores uina potare. Celebratæ sunt primũ in ambulatione Academiæ Athenis cubitorum XXXVI. unius radice ramos antecedẽte. Nunc est clara in Lycia gelidi fontis socia amœnitate, itineri apposita, domicilij modo caua LXXX. atque unius pedũ specu, nemoroso uertice, & se uastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices: tam digna miraculo, ut Licinius Mutianus ter COS. et nuper prouinciæ eius legatus, prodendum etiam posteris putarit, epulatum intra eam se cum duodeuicesimo comite, large ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem quàm marmorũ nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. Aliud exemplum Caij principis, in Veliterno rure mirati unius tabulata, laxis'q; ramorum trabibus scamna patula, et in ea epulati, cum ipse pars esset umbræ, XV conuiuarũ ac ministerij capace triclinio, quã cœnam appellauit ille nidum. Est Gortynæ in insula Creta iuxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquã folia dimittens: Statim'q; ei Græciæ fabulositas superfuit, Iouem sub ea cum Europa concubuisse: ceu uero non alia eius generis esset in

Cypro: sed ex ea primum in ipsa Creta (ut est natura hominum nouitatis auida) platani satæ regenerauere uitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus, sed qui se potentiæ causa Cæsaris libertis adoptasset, spado Thessalicus prædiues, ut merito dici posset is quoque Dionysius, trãstulit id genus. Durantq; etiam in Italia portenta terrarum, præter illa scilicet quæ ipsa excogitauit Italia.

De chamæplatano, & quis totonderit uiridaria. Cap. II.

n Anque & chamæplatani uocantur coactæ breuitatis, quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc ergo quoque in genere pumilionum infelicitas dicta erit. Fit autem & serendi genere & recidendi. Primus Cn Matius ex equestri ordine, diui Augusti amicus, inuenit nemora tonsilia intra hos LXXX annos.

De peregrinis arboribus, & malo Aßyria. Cap. III.

p Eregrinæ & cerasi, Persicæq;, & omnes quarum Græca nomina aut aliena: sed quæ ex his incolarum numero esse cœpere, dicentur inter fructiferas. In præsentia externas persequemur, à salutari maxime orsi. Malus Assyria quam alij uocant Medicam, uenenis medetur. Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. Pomum ipsum aliâs non manditur, odore præcellit foliorum quoque, qui transit in uestes unà conditus, arcetq; animalium noxia. Ar-

bor ipsa omnibus horis pomifera est, alijs cadẽtibus, alijs maturescentibus, alijs uero subnascentibus. Tentauere gẽtes transferre ad sese, propter remedij præstantiam fictilibus in uasis, dato per cauernas radicibus spiramento: Qualiter omnia transitura longius, seri arctissime transferriq́; meminisse conueniet, ut semel quæque dicãtur. Sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit. Hæc est autem, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus esculentis, commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Serum in mentione gentis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. Cap. IIII.

i Tem Indiæ arborum magnitudinem. Vnam é peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit ebenum, nusquam alibi nasci professus. Herodotus eam Aethiopiæ intelligere maluit, tributi uice regibus Persidis é materie eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, uicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita significauit, Aethiopas eadem causa pendere solitos. Tanta ebori autoritas erat urbis nostræ trecentesimodecimo anno: tunc enim autor ille historiam eam condidit Thurijs in Italia. Quo magis mirum est, quod eidem credimus, qui Padum amnem uidisset, neminem ad id tempus Asiæ Græciæq́; aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma, ut diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborẽ ebe-

num Meroën usque à Syene fine imperij, per nongenta XCVI.M. passuum, nullam'q; aliam nisi palmarũ generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum autoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eam magnus Pompeius in triumpho Mithridatico ostendit. Accendi eam Fabianus negat: uritur tamen odore iucũdo. Duo genera eius. Rarum id quod melius arboreum, trunco enodi, materie nigri splendoris, ac uel sine arte protinus iucundi. Alterũ fruticosum cytisi modo, et tota India dispersum.

De spina & ficu Indicis. Cap. V.

i Bi & spina similis, sed deprehensa uel lucernis, igni protinus transiliente. Nunc eas exponam quas mirata est Alexandri Magni uictoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens, uastis diffunditur ramis: quorum ponderа adeo in terram curuantur, ut annuo spatio infigãtur, nouam'q; sibi propaginem faciant circa parentem in orbes, quodam opere topiario. Intra sepem eam æstiuãt pastores, opacam pariter & munitam uallo arboris, decora specie subter intuenti, procul'ue fornicato ambitu. Superiores eiusdem rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, uasto matris corpore, ut LX.p. pleræque orbe colligant, umbra uero bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarus'q; est, nec fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maxime amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis. Cap. VI.

m Aior alia, pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum uiuunt. Folium alas auium imitatur, lõgitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed interaneorum ualetudini infesta. Edixerat Alexander ne quis agminis sui id pomum attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte sine nominibus. Est & terebintho similis cætera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, præcipuæ suauitatis. In Bactris utique hanc aliqui terebinthum esse proprij generis potius, quàm similem ei putauerunt. Sed unde uestes lineas faciunt, folijs moro similis, calyce pomi cynorhodo. Serunt eam in campis, nec est gratior ullarum prospectus. Oliua Indiæ sterilis, præterquam oleastri fructu.

De piperis arboribus, de gariophyllo, & alijs pluribus. Cap. VII.

p Assim uero quæ piper gignunt, iuniperis nostris similes, quanquam in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semine à iunipero distant paruulis siliquis, quales in faseolis uidemus. Hæ priusquam dehiscant decerptæ, tostæq; sole, faciunt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiscentes maturitate, ostendunt candidum piper: quod deinde tostum solibus, colore rugisq;

mutatur. Verum & ijs sua iniuria est, atque cœli intẽperie carbunculantur: fiuntq; semina cassa & inania, quod uocant brechmasin, sic Indorum lingua significãte abortum. Hoc ex omni genere asperrimum est, leuissimumq; & pallidum. Gratius nigrum, leniusq; utroq; candidum. Non est huius arboris radix, ut aliqui existimauere, quod uocant Zimpiberi, alij uero singiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia atque Troglodytica in uillis nascitur, paruæ herbæ radice candida. Celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta amaritudine. Pretium eius in libras VI. Piper lõgum facillime adulteratur Alexandrino sinapi. Emitur in libras X. XV. Album X. VII. nigrum X. IIII. Vsum eius adeo placuisse mirum est, In alijs quippe suauitas cœpit, in alijs species inuitauit: huic nec pomi nec baccæ commendatio est aliqua: sola placere amaritudine, & hanc in Indos peti. Quis ille primus experiri cibis uoluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satis? Vtrunque syluestre gentibus suis est, et tamen pondere emitur ut aurum uel argentum. Piperis arborem iam & Italia habet, maiorem myrto, nec absimilem. Amaritudo grano eadem quæ piperi musteo creditur esse. Deest tosta illa maturitas, ideoq; & rugarum colorisq; similitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod uocatur gariophyllon grandius fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Fert & spina piperis similitudinem, præcipua amaritudine, folijs paruis densisq; cyperi modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido,

radice lata, lignosáq;, buxei coloris. Hæc in aqua cum semine excepta in æreo uase medicamētum fit, quod uocatur lycion. Ea spina & in Pelio monte nascitur, adulteratq; medicamentū. Item asphodeli radix aut fel bubulum, aut absinthium, uel thus, uel amurca. Lyció aptissimum medicinæ, quod est spumosum. Indi i utribus camelorum aut rhinocerotū id mittunt. Spinam ipsam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium uocant.

De macir, & saccaro, et arboribus Arianæ gentis. Cap. VIII.

e T macir ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Qualis sit ea, incompertum habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum usum. Conterminа Indis gens Ariana appellatur, cuius spina lachrymarum pretiosa, myrrhæ similis, accessu propter aculeos anxio. Ibi et frutex pestilens rhaphani, folio lauri, odore equos inuitante, qui penè equitatu orbauit Alexandrum primo introitu, quod & in Gedrosis accidit. Itē laurino folio et ibi spina tradita est, cuius liquor aspersus oculis, cæcitatem infert omnibus animalibus. Necnó & herba præcipui odoris, referta minutis serpentibus quarum ictu protinus moriendū esset. Onesicritus tradit in Hyrcaniæ conuallibus ficis similes esse arbores, quæ uocentur Occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus Persici maris. Cap. IX.

u Icina est Bactriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturáq;. Gummi alij brochon appellant, alij malachram, alij maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutum hadrobolon. Esse autem debet transluc idum simile ceræ, odoratum, et cum fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiáq;, & Media ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum. Facilius hoc & crustosius, amariusq;: at Indicum humidius et gummosum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice scordasti. Ita uocatur arbor æmulo gummi. Sed deprehendũtur (quod semel dixisse et in cæteros odores satis sit) odore, colore, pondere, gustu, igne. Bactriano nidor siccus, multiq; candidi ungues. Præterea suum pondus, quod grauius esse aut leuius non debeat. Pretium syncero in libras X. terni. Gentes supradictas Persis attingit, rubro mari (quod ibi Persicum uocauimus) lõge in terra æstus agente, mira arborum natura. Nanque erosæ sale, inuectis derelictisq; similes, sicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ steriles harenas spectantur. Eædem mari adueniente fluctibus pulsatæ, resistunt immobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ: apparetq; rerum argumentis, asperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda est, species similis unedonis, pomum amygdalis extra, intus contortis nucleis.

De arboribus Persicæ insulæ, & lanigeris arboribus. Cap. X.

Ylos insula in eodem sinu est, repleta syluis quà spectat orientem, quáq; & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici, flos suauitate inenarrabili, pomum lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulæ excelsiore suggestu lanigeræ arbores alio modo, quàm Serum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora essent, uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostẽdunt lanuginis pilas, ex quibus uestes pretioso linteo faciunt.

De gossampinis, et arboribus ex quibus uestes fiunt, & quibus modis constent arborũ fructus. Cap. XI.

Rbores uocant gossampinos, fertiliores etiam Tylo in minore, quæ distat X. M. paß. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit, linteaq; fieri Indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores ex quibus uestes faciant, cynas uocari, folio palmæ simili. Sic Indos suæ arbores uestiunt. In Tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ specie, sed magnitudine quadruplici, sine odore, quod miremur. In eo tractu est & alia similis, foliosior tamen roseiq; floris: quem nocte comprimens, aperire incipit solis exortu, meridie expandit. Incolæ dormire eum dicunt: Fert eadem insula & palmas, oleasq; ac uites, & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturq; gelidis fontibus, & imbres accipit. Vicina his

Arabia, flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus is constat radice, frutice, cortice, succo, lachryma, ligno, surculo, flore, folio, pomo.

De costo & nardo, & differentijs nardi. Cap. XII.

Radix & folium Indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice aliàs inutili. Primo statim introitu amnis Indi in Patale insula, duo sunt eius genera, nigrum, et quod melius candicans. Pretium in libras XVI. De folio nardi plura dicere par est, ut principali in unguentis. Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, situm redolente ut cyperi, aspero sapore, folio paruo densóq;. Cacumina in aristas se spargunt, ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud Gangem nascens damnatur in totum, ozenitidis nomine, uirus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba, quæ ubique nascitur, crassiore atque latiore folio, & colore languido in candidum uergente. Item sua radice permixta ponderis causa, & gummi, spumáq; argenti aut stibio, cyperi'ue cortice. Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore ruffo, odorisq; suauitate, et gustu maxime siccante os, sapore iucundo. Pretium spicæ in libras XC. Folia diuisere annonam, ab amplitudine hadrosphærũ uocatur maioribus folijs X. XXX. Quod minore folio est mesosphærum appellatur, emitur X. LX. Laudatissimum microsphærum è minimis folium: pretium eius X. LXXV. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In no-

stro orbe proxime laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod alij quidem agrium uocant, alij phu, folio olusatri, caule cubitali, geniculato in purpura albicante, radice obliqua uillosáq;, & imitante auium pedes. Baccaris uocatur nardũ rusticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia herbæ præter Indicum. Ex ijs Gallicum & cum radice uellitur, abluiturq; uino. Siccatur in umbra, alligatur fasciculis in charta, non multum ab Indico differens, Syriaco tamẽ leuius. Pretium XIII. In his probatio una, ne sint fragilia, & arida potius, quàm sicca folia. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus uocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maxime adulteratur. Distat, quòd sine cauliculo est, et quòd minoribus folijs, quodq; radicis neque amaræ, neque odoratæ.

De asaro, amomo, amonide & cardamomo. Cap. XIII.

Nardi uim habet & asarum, quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant. Est autem ederæ folijs, rotundioribus tantum molliori busq;, flore purpureo, radice Gallici nardi: Semen acinosum, saporis calidi ac uinosi. Montibus in umbrosis bis anno floret. Optimum in Ponto, proximũ in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cum folia mittere incipit, & in sole siccatur, celeriter situm trahens ac senescens. Inuenta nuper & in Thracia herba est, cuius folia nihil ab Indico nardo distant. Amomi uua in usu est, Indica uite labrusca: ut alij existimauere, frutice myrtuoso, palmi altitudine: carpiturq; cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur

quammaxime Punica mali folijs simile, nec rugosis, colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceũ peius, pessimumq; candidum, quod & uetustate euenit. Pretium uuæ in libras X. LX friato uero amomo X. L V I I I. Nascitur & in Armeniæ parte, quæ uocatur Otene, & in Media, & in Ponto. Adulteratur folijs Punicis, & gummi liquido ut cohæreat, conuoluatq; se in uuæ modum. Est & quæ uocatur amomis, minus uenosa atque durior, ac minus odorata: quo apparet, aut aliud esse, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & frutice cardamomum, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera, Viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximum é ruffo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen uarium & facile tritu, odorisq; parui: qui uerus, costo uicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Pretium optimi in libras duodecim. Cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Arabiæ diuitias indicari conueniret, causasq; quæ cognomen illi felicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus, et myrrha. Hæc et cum Troglodytis cõmunis.

De thure, & arboribus thuris. Cap. XIIII.

THura præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius feré sunt Atramitæ pago Sabæorum capite regni Sabota, in monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera. Saba appellatur, quod significare Græci mysteriũ dicunt: spectat ortus solis æstiui, undiq; rupibus inuia, et à dextera maris scopulis inaccessa. Id solum é rubro lacteum traditur. Syluarũ longitudo est

schœnorum XX. latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratosthenis ratione, stadia XL. hoc est. pass. quinq; M. aliqui XXII. stadia singulis schœnis dedere. Attollũtur colles alti, decurruntq; & in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit, raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur uno tramite angusto. Hi primi commerciũ thuris fecere, maximeq; exercent: à quibus & Minæum dictum est. Nec præterea Arabum alij thuris arborem uident, ac ne horum quidem omnes. Feruntq; MMM non amplius esse familiarum, quæ ius per successiones id sibi uindicent. Sacros uocari ob id, nec ullo congressũ fœminarum funerumq;, cum incidant eas arbores aut metant, pollui: atque ita religione merces augeri. Quidam promiscuum ius ijs populis esse tradunt in syluis, alij per uices annorum diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies constat. Res in Arabia gessimus, & Romana arma in magnam partem eius penetrauere: C. etiam Cæsar Augusti filius inde gloriam petijt, nec tamen ab ullo (quod equidem sciam) Latino arborum earum tradita est facies. Græcorum exempla uariant. Alij folio piri, minore duntaxat, & herbidi coloris prodidere. Alij lentisco similem subrutilo folio: Quidam terebinthum esse, & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Iuba rex ijs uoluminibus quæ scripsit ad C. Cæsarem Augusti filium ardentem fama Arabiæ, tradit contorti esse caudicis, ramis aceris maxime Pōtici. Sucum amygdalæ modo emittere, talesq; in Carmania apparere, et in Aegypto satas studio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri esse constat. Quidam & folium simile

dixere. Talis certe fuit arbor Sardibus. Nam & Asiæ reges serendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex Arabia uenerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, uirgis etiã thuris ad nos commeantibus: quibus credi potest, matrem quoque teretem, & enodi fruticare trunco. Meti semel anno solebat, minore occasione uendendi. Iam quæstus alteram uindemiam affert. Prior atque naturalis uindemia circa canis ortum flagrantissimo æstu, incidentibus quà maxime uideatur esse prægnans, tenuissimusq; tendi cortex. Laxatur hic plaga, non adimitur. Inde prosilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur, ubi loci natura poscat tegete palmea excipiente, alibi area circumpauita. Purius illo modo, sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit, ferro depectitur, ideo corticosum. Sylua diuisa certis portionibus, mutua innocentia tuta est. Neque ullus saucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ ubi thura interpollantur, nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adijcitur capiti, densus'ue reticulus. Nudi emittuntur. Tãto minus fidei apud hos pœnæ, quàm apud illos syluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum, candidum. Secunda uindemia est uere, ad eam hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit, nec comparãdum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum uocãt. Creditur & nouellæ arboris candidius, sed ueteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit, masculum uocamus, cum aliàs non ferè mas uocetur, ubi non sit fœmina. Religioni tributum ne se-

xus alter usurparetur. Masculũ aliqui putant à specie testium dictũ. Præcipua autem gratia est mãmoso, cum hærente lachryma priore consecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio, cum minore diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci stagoniam et atomum tali modo appellant, minorem aũt Arabiã. Micas concussu elisas mannam uocamus. Etiamnum tñ inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc est XXXIX denariorum pondus æquent. Alexãdro Magno in pueritia sine parsimonia thura ingerenti aris, pædagogus Leonides dixerat, ut illo modo, cum deuicasset thuriferas gentes, supplicaret. At ille Arabia potitus, thure onustam nauim misit ei, exhortatus, ut large deos adoraret. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id una patente. Digredi uia, capitale leges fecere. Ibi decimas deo, quem uocant Sabin, mensura non pondere sacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itinerum numero deus hospites pascit. Euehi non põt nisi per Gebanitas, itaque & horum regi penditur uectigal. Caput eorum Thomna abest à Gaza nostri littoris Iudææ oppido LXXX. XXVII. M. pass. quod diuiditur in mansiones camelorum LXII. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones, scribisq; regum certæ. Sed præter hos & custodes, satellitesq;, & hostiarij, & ministri populãtur. Iam quacunq; iter est, aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo, aut pro mansionibus, uarijsq; portorijs pendunt, ut sumptus in singulos camelos denariũm DCLXXXVIII ad nostrũ littus colligat, iterumq; imperij nostri publicanis penditur. Itaque optimi thuris li

bra XVI. pretium habet, secunda XV. tertia XIIII. Apud nos adulteratur resinæ candidæ gēma perquam simili, sed deprehēditur quibus dictum est modis. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut statim ardeat. Item ne dentem recipiat potius, quàm in micas frangatur.

De myrrha, & arboribus myrrhæ. Cap. XV.

MYrrham in iisdem syluis permixtā arborem nasci tradidere aliq, plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, ut apparebit in generibus. Cōuehitur et ex syluis laudata, petūtq; eam ēt ad Troglodytas Sabæi transitu maris. Satiua quoq; prouenit, multū syluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus, melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec sine spina, caudice duro et intorto, crassiore q̄ thuris, et ab radice etiam q̄ reliqua sui parte. Corticem leuem similemq; unedoni, scabrum alii spinosumq; dixere. Foliū oliuæ, uerū crispius, et aculeatum. Iuba olusatri. Aliqui similē iunipero, scabriorē tm̄ spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore utrunq; nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ, iisdemq; temporibus, sed à radice usque ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte prius, quàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, et in syluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones deo, qm̄ & apud alios nascitur. Regi tn̄ Gebanitarum quartas partes eius pendent. Cætero passim à uulgo coēmptam in folles confarciunt, ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius. Cap. XVI.

g Enera complura. Troglodytica syluestriũ prima. Sequens Minæa, in qua & Atramitica est, & Ausaritis Gebanitarum regno. Tertia Dianitis: Quarta collatitia Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorũ mari proxima. Sexta quam Dusaritin uocant. Est & candida uno tantum loco, quæ in Messalum oppidum confertur. Probatur Troglodytica pinguedine, & quòd aspectu aridior est, sordidaq; atq; barbara, sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitijs, ante alias hilaris, sed uiribus tenuis. In plenum autem probatio est minutis glebis, nec rotundis, in concretu albicantis succi & tabescentis: utq; fracta cãdidos ungues habeat, gustu leniter amara. Secunda bonitas intus uariæ. Pessima intus nigra: peior si etiam foris. Pretia ex occasione ementium uaria. Stactæ uero à VI. ad L. Satiuæ summum ad XXII. Erythrææ ad XVI. Hanc uolunt Arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad XIII. eius uero quam odorariam uocant ad XIIII. Adulteratur lentisci glebis, & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Fallacissime autem adulteratur indica myrrha, quæ ibidẽ quadam è spina colligitur. Hoc soliũ peius India affert facili distinctione, tãto deterior est.

De mastice, ladano, & bruta, enhæmo, et strobo, & de styrace. Cap. XVII.

e Rgo transit in masticen, quæ & ex alia spina fit in India, itemq; in Arabia: lamam uocant. Sed

mastice quoque gemina est, quoniam & in Asia Græciaq; reperitur herba radice folia emittens, & carduũ similem malo, seminis plenum: lachrymaq; erumpit incisa parte summa, uix ut dignosci possit à mastice uera. Necnon & tertia in Ponto est, bituminis similior. Laudatissima autem Chia candida, cuius pretium in libras XX. nigræ uero XII. Chia è lentisco traditur gigni gummi modo. Adulteratur ut thura resina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte casuq; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficũ aliâs frondibus animal, odoratorum uero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinũ caules prædulci liquore turgentes, distillantemq; ab his casus mixtura succum improbo barbarum uillo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri, q̃ in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobô hoc uocant. Traduntq; syluas Arabum pastu caprarum infringi, atq; ita succum uillis inhærescere, uerum autem ladanum Cypri insulæ esse: ut obiter quæque genera odorum dicantur, quãuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse æsypum hircorum barbis genibusq; uillosis inhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est roruléta Cypros. Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus uillis adhærescere, atque ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, ledam appellent: & enim illi ledanum uocant. huius pingue insidere: atque attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri. Ergo in utraq; gẽte

bina genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum est, friabile: factitium, lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in Carmania, & super Aegyptum per Ptolemæos translatis plantis plantis: aut (ut alii) generante & id thuris arbore: colligiq; ut gummi inciso cortice, & caprinis pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libras asses XL. Adulteratur myrti baccis, & aliis animaliũ sordibus. Synceri odor debet esse ferus, et quodammodo solitudinem redolens: ipsum uisu aridum, statim tactu mollescere, accensum fulgere, odore iucundo gratũ. Myrtata deprehenduntur, crepitantq; in igne. Præterea syncero calculi potius è rupibus inhærent, quàm puluis. In Arabia & olea dotatur lachryma, qua medicamentum conficitur à Græcis enhæmon dictum, singulari effectu contrahendis uulnerum cicatricibus: In maritimis eæ fluctibus æstuq; operiuntur. Nec baccæ nocet, cum constet et in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaria Arabiæ & pauca præterea communia, alibi dicenda, quoniam in iis uincitur. Peregrinos ipsa mire odores et ad exteros petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas est, alienarumq; auiditas. Petunt igitur in Helimæos arborem brutam, cupresso fusæ similem, exalbidis ramis, iucundi odoris accensam, & cum miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus. Parthos tradit. Odorẽ esse proximum cedro, fumumq; eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultra Pasitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in Carmanos arborem strobum ad suffitus, perfusam uino palmeo accendentes. Huius odor redit à cameris ad solum iucundus, sed aggrauans ca

pita, citra dolorem tamen. Hoc somnum ægris quærũt. His commerciis Carras oppidum aperuere, quod est illis nundinarium. Inde Gabbam omnes petere solebãt, die rum XX itinere, & Palæstinam Syriam. Postea Characem peti cœptum ac regna Parthorum ex ea causa, auctor est Iuba. Mihi ad Persas etiam prius ista portasse, q̃ in Syriam aut Aegyptum uidentur, Herodoto teste, qui tradit singula milia talentum thuris annua pensitasse Arabas regibus Persarum. Ex Syria reuehunt styracẽ, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidiũ. Cætero, non alia ligni genera sunt in usu, quàm odorata. Cibosq; Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrhæ, oppidorum uicorumq; non alio, quàm ex aris fumo atque nidore. Ad hunc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem & ad serpentes fugandas urunt, in odoriferis syluis frequentissimas.

De felicitate Arabiæ. Cap. XVIII.

n On sunt eorum cinnamomum aut casia: & tamen felix appellatur Arabia, falsa et ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ diis itellexerat genita, adhibẽs urendis defunctis. Periti rerũ asseuerãt, non ferre tm̃ annuo fœtu, quãtum Nero princeps nouissimo Poppeæ suæ die concremauerit. Aestimentur postea toto orbe singulis annis tot funera, aceruatimq; congesta honori cadauerum, quæ diis per singulas micas dãtur. Nec minus propitii erãt mola salsa supplicantibus,

imo uero (ut palam est) placatiores. Verum Arabiae etiamnum felicius mare est. Ex illo nanque margaritas mittit. Minimaq; computatione milies centena milia sestertium annis omnibus India & Seres peninsulaq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciae & foeminae constant. Quota enim portio ex illis ad deos quaeso iam uti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo & casia. Cap. XIX.

Innamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas, princepsq́ue Herodotus, auium nidis, & priuatim phoenicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex inuijs rupibus arboribusq́; decuti, carnis quam ipsae inferrent pondere, aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante unguibus diro uespertilionum genere, aligerisq́; serpentibus, his commentis augentes rerum pretia. Commutata uero fabula est, ad meridiani solis repercussus inenarrabilē quendam uniuersitatis halitum è tota peninsula existere, tot generum aurae spirante concentu, Magniq́; Alexandri classibus Arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa, siquidem cinnamomum, idemq́; cinnamum nascitur in Aethiopia Troglodytis connubio permixta. Ii mercantes id à conterminis, uehunt per maria uasta ratibus, quas neque gubernacula regant, neque remi trahant uel impellant, non uela, non ratio ulla adiuuet, cum omnium instar ibi sint homo tantum & audacia. Praeterea hybernū mare exigunt circa brumam, euris tum maxime flantibus. Hi recto cursu per sinus impellunt, atque à promontorij ambitu argestae

deferunt in portum Gebanitarum, qui uocatur Ocilia. Quamobrē illi maxime id petunt, produntq; uix quinto anno reuerti negociatores, & multos interire. Contra reuehunt uitrea, & ahena, uestes, fibulas cum armillis ac monilibus. Ergo negociatio illa, fœminarum maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudine amplissimus, palmiq; minimus, IIII digitorū crassitudinis, statim a terra sex digitis surculosus, arido similis. Cum uiret non odoratus, folio origani, siccitate gaudens, sterilior imbre, cæduæ naturæ. Gignitur quidem in planis, sed densissimis in uepribus rupisq;, difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinū illi uocant: XLIIII. boum caprarumq; & arietum extis impetratur uenia cædendi. Non tamen aut ante ortum solis, aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos, deoq; partē ponit: reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama, cum sole diuidi, ternasq; partes fieri, deinde sorte cremia discerni: quodq; soli cesserit relinqui, ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuissimis partibus, ad lōgitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura, atque ita ordine. Vilissimum quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis in quo summa gratiæ. Qua de causa præferuntur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in fastidio est propter origani acrimoniam: xylocinnamomum uocatur. Pretium est in libras XX. Quidam cinnami duo genera tradidere, candidum, nigricansq;. Et quondam præferebatur candidum, nunc contra nigrum laudatur. Atq; etiam uarium præferunt candido. Certissima

tamen æstimatio ne sit scabrum, atque ut inter sese tritum tarde frietur. Damnatur in primis molle, aut cui albet cortex. Ius eius à Gebanitarum rege solo proficitur, is edicto mercatu uendit. Pretia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctum id parte dimidia est, incensis, ut ferunt, syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis cõstat. Austros ibi tam ardenter flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud autores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas, primus omnium in tẽplis Capitolii atque pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni pôderis uidimus in palatii templo, quod fecerat diuo Augusto coniunx Augusta, aureæ pateræ impositam: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia est, iuxtaq; cinnami campos nascitur, sed in montibus crassiore sarmento, tenui cute uerius, quàm cortice, quem contra atque in cinnamomo leuari & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans. Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur uero candida. Consecant surculos longitudine binûm cubitorum. Mox præsuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putrescentibus uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maxime & quæ sit odoris mollissimi, gustu'ue quammaxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordens, colore purpureo, quæq; pluri-

ma minimũ põderis faciat, breui tunicarũ fistula et nõ fragili. Lactam uocant talẽ barbaro nomine. Alia est balsamodes ab odore simili appellata, sed amara, ideóq; utilior medicis, sicut nigra unguentis. Pretia nulli diuersiora. Optimæ in libras X. L. cæteris X. V.

De isocinnamo, & cancamo, ac taro. Cap. XX.

h His addidere mangones quam daphnoiden uocant, isocinnamon cognominatam, pretiumq; eius faciunt X. CCC. Adulteratur styrace, & propter similitudinem corticum lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremóq; in margine imperij, quà Rhenus alluit, uiuit in alueariis apũ sata. Color abest ille torridus sole, & ob id simul idem odor. Ex confinio casiæ cinnamiq; & cancamum ac tarum inuehitur, sed per Nabatæos Troglodytas, qui cõ sidere ex Nabatæis.

De serichato & gabalio, et de myrobalano. C. XXI.

e Eo comportatur & serichatum, & gabalium, quæ intra se consumunt Arabes, nostro orbi tm̃ nominibus cognita, sed cũ cinnamomo casiáq; nascentia. Peruenit tamen aliquando serichatum, & in unguẽta additur ab aliquibus. Permutatur in libras X. VI. Myrobalanum Troglodytis et Thebaidi et Arabiæ, quæ Iudæam ab Aegypto disterminat, commune est, nascens unguento, ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur et glandem esse arboris, heliotropio, quã dicemus inter herbas, simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur, et est cãdida. Cõtra in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei qđ exprimitur: sed copia thebaica.

Inter hæc Troglodytica uilissima est. Sunt qui Aethiopicam ijs præferant, glandem nigram ac pinguem, nucleóq; gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiori nascentem in campestribus. Aegyptiam pinguiorē esse, & crassiori cortice rubentem: & quamuis in palustribus nascatur, breuiorem siccioremq;. E' diuerso Arabicam uiridem ac tenuiorem: & quoniam sit montuosa, spissiorem. Longe autem optimam Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantum cortices premunt. Medici nucleos tundunt, affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato. Cap. XXII.

m Yrobalano in unguentis similem proximūq; usum habet palma in Aegypto quæ uocatur adipsos, uiridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem paulo ante, quàm incipiat maturescere. Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur, & nigrescit, uescentesq; inebriat. Myrobalano pretium in libras X bini. Institores et fecem unguenti hoc nomine appellant. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis Indis atq; Syriæ est: in qua uincit omnis, à nostro mari centum L. stadys. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (ut quidam existimauere) Antilibanum, in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Sanè enim dicamus & de iunco, quamuis alio herbis dicato uolumine, quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu: sed

ctu: sed calamus præstantior odore, statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulose potius quàm raphani modo frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florem. Præstantior est cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Damnatur aliubi. Melior quo breuior & crassior, lentusq; in frangendo. Calamo pretium in libras xi. iũco xv. Traduntq; iuncum odoratum & in Campania inueniri. Discessimus à terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria.

De ammoniaco et sphagno. Cap. XXIII.

Ergo Aethiopiæ subiecta Africa ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis: inde et nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopiõ uocant: resinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauston, masculi thuris similitudine, quod maxime probatur. Alterum pingue & resinosum, quod phyrama appellãt. Adulteratur harenis, uelut nascendo apprehensis. Igitur quàm minimis glebis probatur, et q̃ purissimis. Pretiũ optimi in libras asses xl. Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica prouincia maxime probatur. Alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, Tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci. Quin & in Gallia, nec dubitauerim. Sunt. n. hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maxime uidemus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis atque altissimis, secunda rutilis, nulla nigris. Et in insulis petrisq; nati improbãtur, omnesq; quibus palmarum atque non suus odor sit.

De cypro, & aspalatho, & maro. Cap. XXIIII.

Cyprus in Aegypto est arbor ziziphi folijs, semine coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturq; postea quod cyprus uocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur é Canopica in ripis Nili nata, secundum Ascalone Iudaeae, tertium Cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem, quae in Italia ligustrum uocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur, spina cãdida, magnitudine arboris modicae, flore rosae. Radix unguẽtis expetitur. Tradunt in quocunque frutice curuetur arquus caelestis, eandẽ quae sit aspalatho, suauitatem odoris existere, sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Quidam eum Erysisceptrum uocant, alij sceptrum: probatio eius in colore ruffo uel igneo, tactuq; spisso, & odore castoreo. Permutatur in libras XV. In Aegypto nascitur & maron, peius quàm Lydium, maioribus folijs ac uarijs. Illa breuia ac minuta & odorata.

De basalmo, & opobalsamo, & xylobalsamo, & styrace, & galbano. Cap. XXV.

Sed omnibus odoribus praefertur balsamũ, uni terrae Iudaeae concessum, quondam in duobus tantum hortis utroque regio, altero iugerũ XX non amplius, altero pauciorum. Ostendẽre arbusculam hanc urbi imperatores Vespasiani. Clarumq; dictu à Pompeio Magno, in triumpho arbores quoque duximus. Seruit nunc haec, & tributa pendit cum sua gente, in totum alia natura quàm nostri externiq; prodiderãt. Quippe uiti similior est quàm myrto. Malleolis seri dicitur, nuper uincta ut uitis; & implet colles uinearum

modo, quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fruticans, ac rastris nitescit. Properat nasci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutæ, perpetua coma. Sæuiere in eandem Iudæi, sicut in uitam quoque suam. Contra defendére Romani, & dimicatum pro frutice est. Seritq; nũc eam fiscus: nec unquã fuit numerosior aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod uocant eutheriston. Alterum scabro aspectu, incuruum, fruticosum, odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia est cæteris procerius, leui cortice. Huic secunda bonitas, nouissima eutheristo. Semen eius est uino proximũ gustu, colore ruffum, nec sine pingui: peius in grano quod leuius atque uiridius. Ramus crassior quàm myrto. Inciditur uitro, lapide, osseis' ue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus, eadẽ amputari superuacua patiens. Incidentis manus libratur artifici temperamento, ne quid ultra corticem uiolet. Succus è plaga manat, quem opobalsamum uocant, eximiæ suauitatis, sed tenui gutta, ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex ijs nouo fictili conditur, crassiori similis oleo, & in musto candida. Rubescit deinde, simulq; durescit è translucido. Alexandro Magno res ibi gerente, toto die æstiuo unam cóncham impleri iustum erat. Omni uero fœcunditate è maiore horto congios senos, minore singulos, cum duplo rependebatur argento. Nunc etiam singularum arborum largior uena, ter omnibus percutitur æstatibus, postea deputatur. Et sarmenta quoque in merce sunt. DCCC amputatio ipsa surculusq; uenit intra quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur, et co

quitur in unguentis. Pro ſucco ipſum ſubſtituere officinæ. Corticis etiã ad medicamenta pretium eſt. Præcipua autem gratia lachrymæ, ſecunda ſemini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxoſum eſt optimum, quod eſt odoratiſſimum: ex ſemine autem maximum & ponderoſiſſimum, mordens guſtu, feruensq́; in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia, ſapore piperis. Lachrymæ probatio ut ſit pinguis, tenuis, ac modice ruffa, & in fricando odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis, craſſusq́;. Peſſimus niger. Quippe ut oleum ſeneſcit. Ex omni inciſura maxime probatur quod ante ſemẽ fluxit. Et aliâs adulteratur ſemine ſuo, uixq́; maleficiũ deprehenditur guſtu amariore. Eſſe enim debet lenis, non ſubacidus, odore tantum auſterus. Vitiatur & oleo roſæ, cyperi, lentiſci, balani, terebinthi, myrti, reſina, galbano, cera Cypria, prout quæque res fuit. Nequiſſime autem gummi, quoniam ipſum quoque inhæreſcit manu inuerſa, & in aqua ſidit: quæ probatio eius gemina eſt. Debet ſyncerum & inhæreſcere, ſed hoc & gummi addita fragili cruſta euenit. Et guſtu deprehenditur. Carbone uero, quod cera reſinaq́; adulteratum eſt, nigriori flamma. Nam melle mutatum ſtatim contrahit muſcas. Præterea ſynceri denſatur in tepida aqua gutta ſidẽs ad ima uaſis. Adulterata olei modo innatat: et ſi metopio uitiatum eſt, circulo candido cingitur. Summa probatio eſt ut lac coagulet, & in ueſte maculas non faciat, nec maniſeſtior alibi fraus. Quippe milibus denariorum ſextarij empti, uendente fiſco CCC denarijs ueneunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalſamo pretium in li-

bras VI. Proxima Iudaeae Syria supra Phoenicem styra cem gignit, circa Gabala & Marathunta & Casium Seleuciae montem. Arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lachrymae ex austero iucundioris, intus similitudo harundinis, succoq; praegnans. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodẽtes, ob id in scobe sordescit. Styrax laudatur post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime. Ex Amano Syriae medicis, sed unguentarijs magis. Colos in quacunq; natione praefertur ruffus, & pinguiter lentus: deterior furfurosus, & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina uel gummi, aliàs melle, aut amygdalis amaris: omniáq; ea deprehenduntur gustu. Pretium optimo xix. Exit & in Pamphylia, sed aridior, minusq; succosus. Dat & Galbanum Syria in eodem Amano monte è ferula, quam eiusdem nominis resinae modo stagonitin appellant. Quod maxime laudant, cartilaginosum purum ad similitudinem ammoniaci, minimeq; lignosum. Sic quoq; adulteratur faba aut sagapeno. Syncerum si uratur, fugat nidore serpentes. Permutatur in libras V. Medicinae hoc tantum.

De panace, et spódylio, & malobatro. Cap. XXVI.

Panacem & unguentis eadem gignit, nascentem & in Psophide Arcadiae, circáq; Erymãthi fontes, & in Africa, & in Macedonia: ferula sui generis V. cubitorũ, folijs primo quaternis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine uero oleagineis, semine in muscarijs dependente, ut ferulae: excipitur succus inciso caule messibus, radice in autumno. Laudatur candor eius coacti. Sequẽs

pallido statera. Niger color improbatur. Pretium optimo in libras bini asses. Ab hac, ferula differt quae uocatur spondylion, folijs tantum, quia sunt minora, & platani diuisura. Non nisi in opacis gignitur. Semen eodem nomine silis speciem habet, medicinae tantum utile. Dat & malobathron Syria, arborem folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleũ ad unguenta, fertiliore eiusdem Aegypto: Laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumq; quodã salis gustu. Minus probatur cãdidũ. Celerrime sitũ in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uero in uino suffervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, à singulis ad CCC. peruenire libras: Oleum autem ipsum in libras LX.

De oleo omphacio. Cap. XXVII.

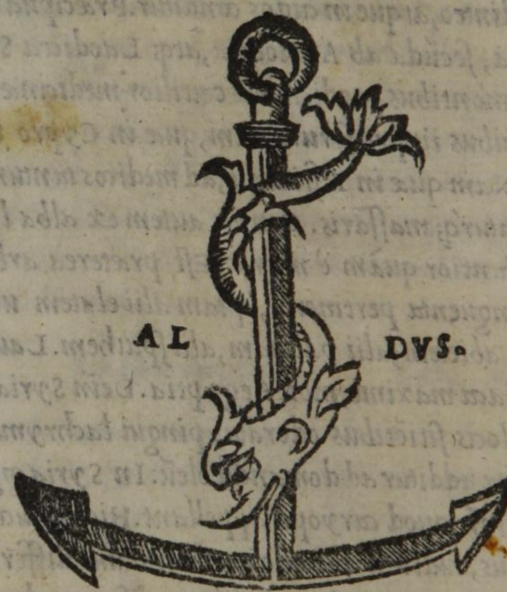
Oleum & omphacium est. Fit duobus generibus. & totidem modis, ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa, deterius ex druppa: ita uocatur priusquam cibo matura sit iam tum colorem mutans. Differentia, quod hoc uiride est, illud candidum. E uite fit psytia aut aminaea, cum sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur uua, eiusq; melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur, subinde Cyprio aere seruatur. Optima quae ruffa, acriorq;, & aridior. Pretium omphacio in libras VI. Fit & alio modo, cũ in mortarijs uua immatura teritur: siccataq; in sole, postea digeritur in pastillos.

De bryo & œnanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo. Cap. XXVIII.

Odem & bryon pertinet uua populi albæ.
e Optima circa Gnidū aut Cariā, in sitientibus aut siccis asperisq;: secunda in Lycia cedro. Eodem et œnanthe pertinet. Est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore, cum optime olet. Siccatur in umbra substrato linteo, atque in cados conditur. Præcipua ex Parapotamia, secūda ab Antiochia, atq; Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidam omnibus iis præferunt eam, quæ in Cypro insula nascitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, uocaturq; massaris. Omnis autem ex alba labrusca præstantior quàm è nigra. Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elatem uocant, quod nos abietem, alii palmam, alii spathem. Laudatur Ammoniaca maxime, mox Aegyptia. Dein Syriaca, dūtaxat in locis sitiētibus odorata, pingui lachryma, quæ in unguēta additur ad domandū oleū. In Syria gignitur & cinnamū, quod caryopō appellant. Hic est succus nuci expressus, multū à surculo ueri cinnami differēs, uicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta.

A B C D E F. a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z. A B C D E F G H I K L M N O P Q. Omnes sunt quaterniones præter Q duernionem.

VENETIIS, IN AEDIBVS HAEREDVM ALDI, ET ANDREAE ASVLANI SOCERI, M. D. XXXVI.


AL DVS.

220

120.f

